

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
LATVIJAS VĒSTURES KATEDRA

GUNDARS CEIPE

**LATVIJAS BRĀĻU DRAUDZE
1918—1940**

Promocijas darbs

Zinātniskais vadītājs
Dr. hist., LU prof.
GVIDO STRAUBE

RĪGA 2010

SATURS.....	2
IEVADS.....	3
NOZĪMĪGĀKO TEKSTĀ SASTOPAMO TERMINU SKAIDROJUMS.....	10
AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS.....	11
1. BRĀĻU DRAUDZES IZCELSME, TEOĻĢISKIE PAMATPRINCIPI UN TĀS NODIBINĀŠANA LATVIJAS REPUBLIKĀ.....	24
2. BRĀĻU DRAUDZES DARBĪBA LĪDZ 1935. GADAM.....	47
a) Brāļu draudzes darbība divdesmitajos gados	47
b) Brāļu draudzes divsimtgades jubilejas svinības.....	59
c) Brāļu draudzes darbība trīsdesmito gadu pirmajā pusē.....	68
d) Rīgas Brāļu draudzes īpatnības.....	84
e) Brāļu draudze juridiski tiesiskajā aspektā.....	88
f) Brāļu draudzes krīze un tās analīze.....	92
3. BRĀĻU DRAUDZES DARBĪBA NO 1935. LĪDZ 1940. GADAM.....	103
4. BRĀĻU DRAUDZES SAIEŠANAS NAMI UN DARBĪBA LAUKOS.....	122
5. LATVIJAS BRĀĻU DRAUDZES IDENTITĀTE UN ATTIECĪBAS AR LATVIJAS EVAŅĢĒLISKI LUTERISKO BAZNĪCU.....	145
6. AR LATVIJAS BRĀĻU DRAUDZI SAISTĪTĀS RELIĢISKĀS ORGANIZĀCIJAS UN SALĪDZINĀJUMS AR IGAUNIJAS BRĀĻU DRAUDZI.....	163
SECINĀJUMI.....	178
IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	182
PIELIKUMI.....	188

IEVADS

Eiropas garīgās vēstures un attīstības neatņemama sastāvdaļa ir kristīgās ticības ietvaros radušās un evolucionējušās reliģiskās atmodas jeb atjaunotnes kustības.¹ Līdztekus tiešajiem ar reliģisko dzīvi saistītajiem mērķiem, kuri attiecās uz teoloģiskās izpratnes un pamatnostādņu revidēšanu un atjaunotni, tās ir atstājušas nozīmīgu un paliekošu iespaidu uz citām ar cilvēka darbību saistītajām dzīves jomām – ekonomiku, kultūru, politiku, izglītību, individuālo un sociālo ētiku, u.tml.² Sākotnēji arī pati kristietība ir radusies, attīstījusies un izplatījusies tieši kā šāda veida kustība.³ Latvijas Brāļu draudzes kustība ir uzskatāma par tipisku 18. un 19. gadsimta reliģiskās dzīves atmodas un atjaunotnes kustību.

Atmodas un atmodas kustības fenomens ieņem būtisku vietu latviešu tautas vēsturē. Brāļu draudzes kustība nesa pirmo latviešu garīgo atmodu un, pakārtotā veidā, arī nacionālās pašapziņas atmodu.⁴ Tās ietekmē izauga pirmā latviešu zemnieku inteligences paaudze, izveidojās nacionālas pašpārvaldes struktūras (hernhūtiešu saiešanas) un veidojās sabiedriska kopdarba organizatoriskā pieredze. Brāļu draudzes proponētie ideāli kļuva par nozīmīgu tautas ētisko un morālo vērtību veidotāju, kuri, savukārt, ietekmēja tautas mentalitāti, pašizpratni, radošās izpausmes, saskarsmes kultūru, skaistuma izpratni, u.tml. Tādā veidā Brāļu draudzes paradigma ir veidojusi un joprojām ietekmē tās grūti definējamās tautas kopīpašības, dzīvesziņu un stilu, ko mēdz apzīmēt kā nacionālo identitāti.

Par Vidzemes Brāļu draudzes⁵ kustības vēsturi 18. un 19. gadsimtos sarakstīti vairāki zinātniski pētījumi, kuros kustība tiek apskatīta no dažādiem aspektiem.⁶ Tādejādi var apgalvot,

¹ *Evangelisches Lexikon für Theologie und Gemeinde*. Band 1. Wuppertal, Zürich, 1992, s.531.-536.

² Erdmans Handbook to the History of Christianity, Grand Rapids, Michigan, USA, 1977, 396 – 398, 434 – 442.p.

³ Kristietības vēsture, Rīga, 2005, 57.– 58.lpp.

⁴ Adamovičs L. Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710 – 1740. Otrais izdevums; Sējējs, 1963, 576.lpp.

Straube G. Latvijas brāļu draudzes diārijs (jaunākais noraksts) jeb Hernhūtiešu brāļu draudzes vēsture Latvijā. Rīga, 2000, 235.lpp.

⁵ Šeit un turpmāk termini „Latvijas Brāļu draudze” un „Vidzemes Brāļu draudze” tiek lietoti kā sinonīmi, jo nepastarpināti tieši no Vidzemes hernhūtisma izauga promocijas darba pētījumā apskatītā Latvijas Brāļu draudzes kustība starpkaru periodā. Attiecīgā perioda Brāļu draudze Kurzemē pārstāvēja būtiski un principiāli atšķirīgu vēsturisko, kultūrvēsturisko un reliģisko tradīciju, Kurzemes Brāļu draudze ir apskatīta un salīdzināta ar Vidzemes Brāļu draudzes tradīciju ir pētījuma 6. nodaļā.

⁶ **Adamovičs, Ludvigs.** *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710—1740.* 2. izdevums. Linkolna (ASV) : Sējējs, 1963.

Straube, Guido. *Latvijas Brāļu draudzes diārijs (jaunākais noraksts) jeb Hernhūtiešu brāļu draudzes vēsture Latvijā.* Rīga, 2000.

Kaudzīte, Matīss. *Brāļu draudze Vidzemē.* Rīga, 1877.

Guntram, Philipp. *Die Wirksamkeit der Herrnhuter Brüdergemeine unter den Esten und Letten zur Zeit der Bauernbefreiung.* Vom Ausgang bis über die Mitte des 19. Jhs. Köln; Wien, 1974.

ka Vidzemes Brāļu draudzes vēsture 18. un 19. gadsimtā kopumā ir aprakstīta un zinātniski apgūta.

Citādā situācijā atrodas Vidzemes Brāļu draudzes 20. gadsimta vēstures izpēte, ieskaitot tās darbību Latvijas Republikas periodā.

Šo laika posmu var uzskatīt par „balto plankumu” kustības vēsturē, kas nav pētīts vispār, nedz zinātniski, nedz populārā veidā aprakstīts. Tādēļ nebūtu pārspīlēti apgalvot, ka par šī perioda Brāļu draudzes kustību, attīstības hronoloģisko secību, pašas darbības attīstību, teoloģiskajām nostādnēm, iekšējām domstarpībām un konfliktiem, tās nozīmi sabiedrībā, attiecībām ar baznīcu, iesaistītajām personām, Vidzemes un Kurzemes Brāļu draudzes atšķirību u.tml. nav zināms gandrīz pilnīgi nekas. Šis pētījums ir pirmais mēģinājums to izpētīt un rast atbildes uz minētajiem jautājumiem. Vienlaikus šis uzdevums, apstrādājot vēstures avotus, lai primāri no tiem izveidotu darbības vēsturisko hronoloģiju, atspoguļotu dažādas vēsturiskās norises un to pārvērstu saturīga stāstījuma formā, apgrūtina distancēšanos no tēmas un plašāku vispārīgumu un salīdzinājumu veikšanu. Jāņem vērā arī fakts, ka Brāļu draudzes kustība ar savu rašanos, attīstību un kultūrvēsturisko bāzi būtiski atšķīrās no citām Latvijā sastopamajām sabiedriskajām un reliģiskajām organizācijām, jo, kaut arī reliģiskās pārliecības faktors piederībā draudzei bija noteicošais, tomēr savā darbībā tā allaž saturēja pragmatiskas sabiedriskas organizācijas iezīmes un izpausmes. Līdz ar to Brāļu draudzes gadījumā katrs salīdzinājums ar to ir veicams plašākā vēsturiskā (kultūrvēsturiskā, teoloģiskā) konteksta izpētē un analizē.

Kopš Brāļu draudzes darbības sākuma Latvijas teritorijā, 18. gadsimta pirmajā pusē, visbūtiskākās transformācijas tās darbībā notika tieši Latvijas Republikas pirmā valstiskuma periodā. Šajā laikā fundamentālas pārmaiņas skāra Brāļu draudzes darbības organizāciju, tās pārvaldes struktūru un tiesisko statusu. Iemesls lielajām pārmaiņām bija kardināli jaunā sociāli tiesiskā vide Latvijā, ko noteica jaunas nacionālās valsts izveidošanās.

Atšķirībā no Latvijas teritorijā esošajām reliģiski konfesionālajām baznīcām ar valstiski skaidri definētām darbības nišām un funkcijām sabiedrības dzīvē, Vidzemes Brāļu draudze vēsturiski bija radusies un attīstījās kā tautas garīga kustība. Šādā nozīmē hernhūtiešu kustība, kura primāri balstījās garīgās dzīves prerogatīvās, ir uzskatāma par spilgtu ilustrāciju ideju vēsturei un tās transformācijām dažādos vēsturiskajos apstākļos un laikmetos. Atšķirībā no konfesionālajām baznīcām, Brāļu draudzes vietu sabiedrībā un tās pastāvēšanu primāri noteica nevis reliģisko kultu nodrošināšana un rituālu veikšana vai tiesiskais statuss, bet gan tās pausto garīgo ideju nozīmīgums un aktualitāte sava laikmeta sabiedrībā, hernhūtisma kustības pārstāvju personiskā autoritāte un pašas Brāļu draudzes jēdziena un tradīcijas autoritāte. Šis – idejas un cilvēku autoritātes – faktors, no vienas puses, noteica kustības dzīvotspēju un fleksibilitāti, bet, no otras, Brāļu draudzes sociālo „trauslumu”, īpaši saistībā ar divdesmitā gadsimta karu sekām un to

izraisīto cilvēku migrāciju. Brāļu draudzes kustībai tās veiksmīgā attīstībā ļoti nozīmīgs bija idejas nesēju personību faktors, kā ēnā palika kustības institucionālie un tiesiski-legitīmie aspekti.

Paturot vērā augšminēto, top saprotams, ka 20. gadsimta milzīgās sociālās, ideoloģiskās, politiskās pārmaiņas, kari un bēgļu gaitas ļoti dziļi ietekmēja Vidzemes Brāļu draudzes darbību. Lai Brāļu draudzes kustība, atbilstoši tās vēsturiski veidotajai struktūrai un garīgās dzīves loģikai, varētu arī turpmāk pastāvēt un sekmīgi darboties, tai, starpkaru perioda Latvijas Republikas apstākļos, vajadzēja atrast un definēt latviešu Brāļu draudzes kustības ideju jaunajā modernas sabiedrības situācijā. Šis izrādījās sarežģīts uzdevums un atbildes par Brāļu draudzes identitāti un tās vietu jaunās Latvijas valsts garīgajā dzīvē nenāca ātri un viegli. Tieši otrādi, dažādas izpratnes par Brāļu draudzes kustību, tās mērķiem un darbību veidoja konfliktsituācijas, vairākkārt noveda strupceļos, kas izraisīja šķelšanos.

Pēc būtības šie kustības attīstībai fundamentāli nozīmīgie jautājumi savu risinājumu sāka gūt tikai salīdzinoši īsā starpkaru perioda Latvijas Brāļu draudzes darbības noslēguma posmā, trīsdesmito gadu nogalē.

Padomju okupācijas perioda ateistiskās ideoloģijas uzstādījumi ir veicinājuši saskaldītu, fragmentētu Vidzemes Brāļu draudzes kustības nozīmes izpratni un tās uztveri kopumā. Pēc autora empīriskiem vērojumiem, promocijas darbā aplūkotajā starpkaru periodā sabiedrības vispārējā izpratne par Brāļu draudzes kustību un tās devumu latviešu tautai bija ievērojami augstāka nekā mūsdienās. Īpaši spilgti šis kontrasts vērojams Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas vadības aprindās. Līdztekus ateistiskās sabiedrības mantojumam, mūsdienu zemo informētības un izpratnes līmeni par latviešu Brāļu draudzi un tās vēsturisko nozīmi, nosaka tas, ka hernhūtisms, kā vienots vēsturiskais veselums, ir nepietiekami integrēta Latvijas historiogrāfijā.

Augšminētie argumenti nosaka promocijas darba pētījuma tēmas nozīmību.

Brāļu draudzes kustība kā nozīmīga latviešu tautas vēstures attīstības sastāvdaļa, tās ietekmju daudzdimensionalitātē, kvantitatīvos un kvalitatīvos aspektos, līdz šim ir nepietiekami pētīta. Lai panāktu pamatotu un objektīvu izvērtējumu, ir jāapgūst un jāizpēta pieejamais vēstures datu kopums. Tātad, kopējās latviešu Brāļu draudzes kustības vēsturiskās nozīmes analīzei un tās paradigmas izpratnei ļoti nozīmīgs ir Brāļu draudzes pēdējais legālais un publiski atklātais darbības posms Latvijā Republikā līdz 1940. gada okupācijai.

Promocijas darba mērķis ir izpētīt Latvijas Brāļu draudzes darbību un attīstību starpkaru periodā nacionālā valstiskuma apstākļos un noskaidrot tās vietu un nozīmi Latvijas reliģiskās un kultūras vēstures kontekstā.

Mērķa sasniegšanai izvirzīti sekojoši uzdevumi:

- 1) atklāt Brāļu draudzes darbības galvenos posmus;
- 2) noskaidrot galvenās Brāļu draudzes darbībā iesaistītās personālijas;

- 3) analizēt Brāļu draudzes kustības attīstības vēsturiskos kontekstus apskatāmajā periodā;
- 4) izpētīt Brāļu draudzes organizatorisko, garīgo un saimniecisko darbību;
- 5) analizēt Brāļu draudzes attiecības ar Latvijas valsti, Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu un citām radniecīgām reliģiskām organizācijām;
- 6) noskaidrot apskatāmā perioda Brāļu draudzes identitāti un teoloģiskās nostādnēs;
- 7) noskaidrot latviešu sabiedrības vērtējumu, attieksmi un izpratni par Brāļu draudzes kustību.

Iegūto vēsturisko datu bāze ir pietiekama, lai īstenotu pētījuma mērķi.

Promocijas darbā ir izmantotas kā kvantitatīvās, tā kvalitatīvās pētījuma metodes. Vēsturiski ģenētiskā metode tiek izmantota, lai izprastu aplūkojamā perioda Brāļu draudzes vēsturisko reāliju kontekstu un ļautu niansēti iedziļināties aplūkojamās problēmās, (piemēram, diskusijās par kustības garīgā vadītāja - virstētiņa amatu). Tāpat šī metode ļauj noskaidrot Brāļu draudzes kultūrvēsturiskās tradīcijas bāzi, kura noteica motivāciju un izšķiršanos par viena vai cita veida jautājumu risināšanu (piemēram, par Brāļu draudzes tiesisko statusu, attiecībām ar luterisko baznīcu). Minēto jautājumu izpētē izmantota arī vēsturiski salīdzinošā un diahronā metode, kas palīdz pēc būtības nemainīgo hērnhūtisma kustības ideju atsegt mainīgajā sabiedrības sociālās iekārtas telpā, kurā visnozīmīgākās izmaiņas tika piedzīvotas līdz ar Latvijas valsts nodibināšanos. Vēsturiski salīdzinošā metode izmantota, lai salīdzinātu Brāļu draudzes Vidzemē un Kurzemē, kā arī kustības kopīgās un atšķirīgās iezīmes Igaunijā un Latvijā. Vēsturiski sistēmiskā metode ļauj veikt plašākus vispārinājumus un izdarīt secinājumus, īpaši, salīdzinot starpkaru Brāļu draudzes darbību Vidzemē (Rīgā), Kurzemē un Igaunijā. Pētījumā tiek izmantota arī kontentanalīzes metode, kas pie samazināta vēstures dokumentu klāsta ļauj noskaidrot kādas norises vai procesa vispārējās tendences (piemēram, šī metode ir izmantota darba ceturtajā nodaļā par Brāļu draudzes darbību laukos, par ko ir fragmentēti un nesistematizēti vēstures dokumenti).

Promocijas darba izklāstā ir izmantota jaukta struktūra: pētījuma pamatstruktūra ir balstīta uz vēsturisko notikumu izpēti un aprakstīšanu to hronoloģiskā attīstības secībā; bet vienlaikus tiek izmantota arī pētāmo jautājumu loka tematiska strukturēšana.

Vēstures dokumentu apkopojums un to analīze Latvijas Brāļu draudzes darbību starpkaru periodā ļauj sadalīt trīs galvenajos periodos:

- 1) 1918. – 1924. gads. Brāļu draudzes kustības darbība līdz tās juridiskai reģistrācijai un ar reģistrāciju saistītie notikumi.
- 2) 1924. – 1935. gads. Brāļu draudzes garīgās identitātes meklējumi un tās darbības veidošana Latvijas valstiskuma apstākļos.
- 3) 1935. – 1940. gads veselīgas darbības un ilgtermiņa attīstībā vērsts Brāļu draudzes izaugsmes periods.

Promocijas darba 1. nodaļā ir aprakstīta Brāļu draudzes kustības izcelsme, teoloģiskās vadlīnijas un vēsturiskais fons, kurā risinājās Latvijas Brāļu draudzes kā juridiski tiesiskas personas dibināšana un ar tās dibināšanu saistītie notikumi. Gan globālajai, gan Latvijas teritorijā esošajai Brāļu draudzes kustības identitātei un darbībai ļoti nozīmīga ir Brāļu draudzes vēsturiskā izcelsme un kustības tradīcijas. Nodaļas sākumā ir aprakstīta Brāļu draudzes kā starptautiskas garīgas atmodas kustības vēsturiskā izcelsme un attīstība, tā atklājot visai kustībai svarīgās, vienojošās teoloģiskās pamatnostādnes un tradīcijas. Tas palīdz iezīmēt un saprast latviešu Brāļu draudzes kustību nevis kā nacionāli un teritoriāli izolētu vēstures parādību, bet gan kā pēc būtības vienotas, internacionālas reliģiski - garīgas kustības sastāvdaļu.

Lai gūtu izpratni par latviešu Brāļu draudzes organizatoriskās, tiesiskās un praktiskās darbības attīstības principiem 20. gadsimtā, ir iezīmēts apstākļu kopums, kurš veidoja vēsturisko fonu, kurā izauga Vidzemes hernhūtiešu kustībai specifiskās tradīcijas un rezultējās promocijas darbā aplūkotajā laika posma darbībā. Apjomīgākā nodaļas daļa ir veltīta notikumiem, kuri tieši ir saistīti ar Latvijas Brāļu draudzes kā juridiski tiesiskas organizācijas dibināšanu. Juridiskās organizācijas dibināšanas posms ir sadalāms divos nosacītos periodos, kurus sadala galvenā dibināšanas notikumu iniciatora un attīstītāja Kārļa Šiliņa (*Shillinga*) nāve. Procesi, kuri vainagojās ar Brāļu draudzes Latvijas Republikas tiesisku atzīšanu, galvenokārt risinājās 1923. un 1924. gadā.

Pētījuma visplašākajā, 2. nodaļā tiek aptverts būtiskākais Brāļu draudzes darbības uzsākšanas un izaugsmes periods līdz 1935. gada beigām. Šajā laika posmā notika sarežģīts, arī ar iekšējiem konfliktiem saistīts, kustības darbības un tās pārvaldes izveidošanas un sakārtošanas process. 2. nodaļa ir sadalīta sešās apakšnodaļās. Pirmajā apakšnodaļā ir pētīta Brāļu draudzes vispārējā darbība, garīgās dzīves aktivitātes pilsētās un lauku novados līdz 1929. gadam. Nākošā sadaļa ir veltīta promocijas darba apskatītā perioda ievērojamākajam notikumam Latvijas Brāļu draudzes dzīvē – Vidzemes Brāļu draudzes kustības divsimtās gadadienas svinībām un ar to saistītiem notikumiem kā Rīgas, tā lauku saiešanās. Daudzie divsimtgades svētku pasākumi notika 1929. un 1930. gadā. Trešajā sadaļā pētīts ļoti sarežģītais periods pēc Brāļu draudzes divsimtgades svinībām, kad iekšējās nesaskaņas pārauga tiešos konfliktos un Latvijas Brāļu draudze piedzīvoja skandalozu šķelšanās procesu. Tomēr neraugoties uz konflikta negatīvo ietekmi uz Brāļu draudzes darbību, vienlaikus notika arī organizācijas tālākās attīstības procesi. Šis Brāļu draudzes darbības posms noslēdzās ar kustības garīgā līdera – virstētiņa Roberta Bērziņa nāvi 1935. gadā. Ceturtajā apakšnodaļā tiek analizēta starpkaru periodā Latvijas Brāļu draudzes darbībai ļoti nozīmīgā Rīgas Brāļu draudze. Dažādu iemeslu dēļ, kuri šajā sadaļā tiek sīkāk analizēti, tā būtiski atšķīrās no citām Vidzemes Brāļu draudzes saiešanām. Nākošajā sadaļā tiek apskatīta Brāļu draudzes kustība tās tiesiskajā attiecību aspektā ar valsti. Šeit tiek arī analizēti

cēloņi, kuri ietekmēja Brāļu draudzes kā juridiskas organizācijas statusu un darbību. 2. nodaļas noslēdzošajā sadaļā tiek aprakstītas konfliktsituācijas Brāļu draudzes darbībā, īpašu uzmanību pievēršot 1931. un 1932. gada šķeltnieciskajiem notikumiem. Te tiek aprakstītas atsevišķas personālijas un domubiedru kopas, kuras būtiski ietekmēja Brāļu draudzes darbību un attīstību. Šajā pētījuma apakšnodaļā tiek izvērtēti arī dažādie iemesli, kuri izraisīja krīzi Latvijas Brāļu draudzē. Te tiek analizēti gan teoloģiska, gan psiholoģiska rakstura, gan vēsturisko priekšnoteikumu diktēti, gan Brāļu draudzes tradīcijās determinēti apstākļi.

3. nodaļa Brāļu draudzes darbības hronoloģiskā izklāstā ir pēdējā un aptver laiku no 1935. gada nogales līdz Latvijas Republikas likvidēšanai 1940. gada okupācijas rezultātā. Šajā laika periodā Brāļu draudzes virstētiņš bija ievērojamais latviešu teologs un luterāņu mācītājs Edgars Rumba. Šis Brāļu draudzes darbības posms raksturojams kā garīgas izaugsmes un novatoriski radošs periods, kas arī tiek aprakstīts un analizēts, to salīdzinot ar iepriekšējiem Latvijas Brāļu draudzes darbības periodiem.

4. nodaļā ir aprakstīti Brāļu draudzes kustības reliģiskās darbības centri – hernhūtiešu saiešanu nami, to arhitektoniskais raksturojums, iekštelpu iekārtojums un analizēta to izplatība starpkaru periodā Vidzemes lauku novados. Tāpat nodaļā tiek pētīta Vidzemes lauku novadu Brāļu draudzes kustības garīgās un praktiskās darbības organizācija, aprakstītas tradīcijas, veikta kontentanalīze par kustības adeptu eventuālo kopskaitu.

5. nodaļā tiek analizēti Latvijas Brāļu draudzes identitātes aspekti un reliģiskās kustības garīgās dzīves specifika. Šādā rakursā tiek pētīts Brāļu draudzes un Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas savstarpējās attiecības veidojošie formālie modeļi un to dinamika. Šeit tiek apskatītas Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas redzamāko pārstāvju (mācītāju) attieksme pret Brāļu draudzes kustību.

Noslēdzošajā, 6. nodaļā ir izpētītas un aprakstītas Brāļu draudzes kustības rezultātā radušās un ar tās vārdu saistītās reliģiskās organizācijas un kopas, kuras pastāvēja Latvijas Republikā promocijas darbā apskatītajā laika periodā. Latvijas (Vidzemes) Brāļu draudzes reliģiskās un kultūrvēsturiskās nišas noteikšanai, tās dziļākai izpratnei ļoti būtisks ir tās salīdzinājums ar attiecīgā perioda Brāļu draudzes darbību Kurzemē un Igaunijas Republikā. Kultūrvēsturiski un daudzu tradīciju ziņā Vidzemes Brāļu draudze bija vienota ar Igaunijas Brāļu draudzi. Īpaši tas attiecās uz Dienvidigauniju, bijušo Krievijas Vidzemes guberņas teritoriju. Savukārt, Kurzemes Brāļu draudze pārstāvēja fundamentāli atšķirīgu kultūrvēsturisko un reliģiskās prakses tradīciju un viena pētījuma ietvaros nav organiski saistāma ar Vidzemes Brāļu draudzes vēsturi. Turklāt apskatāmajā periodā tā bija izvēlējusies principiāli atšķirīgos tradīcijas vektoros balstītu attīstības ceļu salīdzinot ar Brāļu draudzi Vidzemē. Apskatot ar Brāļu draudzes

vārdu saistītās organizācijas, 6. nodaļas ietvaros tiek pētīta arī Brāļu draudze Kurzemē un veikta tās darbības salīdzinošā analīze ar Brāļu draudzi Vidzemē.

Promocijas darbam ir trīs pielikumi.

1. pielikums ir 1924.gada reģistrētie „Latvijas Evaņģēliskās Brāļu Sadraudzības biedrības statūti.”

2. pielikums ir 1935.gada reģistrētie reliģiskās apvienības „Latvijas Evaņģēliskā Brāļu draudze” statūti.

Abi starpkaru periodā reģistrētie statūti ir galvenie Latvijas Brāļu draudzes darbību formāli regulējošie dokumenti. Tie parāda tiesisko telpu, kādā starpkaru periodā noritēja Latvijas Brāļu draudzes darbība. To analīze palīdz saprast tās atsevišķu aktivitāšu iemeslus un motivāciju, īpaši trīsdesmito gadu krīzes periodā, kad faktiski notika cīņa par ietekmi organizācijā.

3. pielikumā ir izveidots Rīgas Brāļu draudzes garīgās darbības kalendārs par laika posmu no 1928. līdz 1940. gadam. Šis dokuments atspoguļo Latvijas Brāļu draudzes vadošās saiešanas – Rīgas Brāļu draudzes – garīgās dzīves aktivitātes divpadsmit gadu garumā. Garīgās dzīves sistematizēts apkopojums atsedz Brāļu draudzes kustībā iesaistītās personālijas, parāda reliģiskās dzīves dinamiku, tās akcentu maiņas un attīstības tendences.

Pielikums ir nozīmīgs, jo šajā promocijas darbā pirmo reizi ir izveidota Latvijas Brāļu draudzes divdesmitā gadsimta starpkaru perioda vēsturiskās attīstības hronoloģiskā skala. 3.pielikumā esošā informācija ļauj vieglāk un pārskatāmāk orientēties Brāļu draudzes darbībā, arī promocijas darba tekstā atrodas daudz atsauces uz uzskaitītajiem pasākumiem un personālijām. Šā pielikuma vērtību nosaka arī tas, ka tam ir augsta ticamības pakāpe.

NOZOMĪGĀKO TEKSTĀ SASTOPAMO TERMINU SKAIDROJUMS

Sacītājs – Brāļu draudzes laju sprediķotājs.

Saiešana – tiek lietots dažādā nozīmē; 1) cilvēku kopums (draudze), kuri ir klātesoši kādā Brāļu draudzes pasākumā, 2) cilvēki kuri ir piederīgi un piedalās konkrētās Brāļu draudzes saiešanas garīgajā dzīvē, 3) reliģiska rakstura pasākums.

Saiešanas nams – ēka, kura īpaši būvēta Brāļu draudzes reliģiskās darbības mērķu īstenošanai.

Kambaris – sk. *Saiešanas nams*, Vidzemes laukos ļoti izplatīts saiešanas nama apzīmējums. Sinonīmi – saiešanas kambaris, ievērojami retāk – lūgšanas nams.

Tētiņš – lajs, saiešanas garīgās un praktiskās dzīves vadītājs. Vienā saiešanā varēja būt arī vairāki tētiņi. Bieži, bet ne vienmēr, viņi bija arī sacītāji.

Tēvs – goda uzruna vecākās paaudzes Brāļu draudzes garīgajiem darbiniekiem. Apzīmējums „tēvs” tika pievienots personas uzvārdam vai, retāk, viņa māju vārdam.

Virstētiņš – apskatāmajā periodā, (kopš trīsdesmito gadu sākuma), Latvijas Brāļu draudzes garīgā līdera amata nosaukums.

Mīlestības mielasts – *sadraudzības mielasts*, - vēsturiska starptautiskās Brāļu draudzes tradīcija, kad ieturot vieglu maltīti (parasti tēju ar rozīnmaizītēm), brāļi un māsas dalās savas garīgās dzīves pieredzē. Mīlestības mielasti parasti notika saiešanas zālē, tajā tika dziedātas dziesmas, dažkārt lasīta dzeja, sniegti muzikāli priekšnesumi.

Kustība - *Brāļu draudzes kustība, hernhūtiešu kustība*, - darba kontekstā termins tiek lietots, lai norādītu un uzsvērtu garīgu saistību un kontinuitāti ar Brāļu draudzes kustības vēsturiskajām, 18. un 19.gadsimtu, tradīcijām. Garīga kustība primāri attiecās uz ideju vēstures izpausmēm, un nav juridiska rakstura apzīmējums.

AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Kopš 1739. gada Valmieras lielās atmodas un Brāļu draudzes latviešu saiešanu dibināšanas 1742. gadā līdz Latvijas Republikas izveidei 1918. gadā Vidzemes Brāļu draudzes kustībā bija iesaistīti vairāk nekā 100 tūkstoši dalībnieku. Tā bija vide, kura veidoja latviešu mentalitāti, inteliģenci un nāciju. Pie šādiem secinājumiem pētījumos par Brāļu draudzi ir nonākuši Matīss Kaudzīte, Ludvigs Adamovičs, Gvido Straube.⁷ Mazāk pētīta Brāļu draudzes kustība Vidzemē tās apsūkuma periodā no 19. gadsimta 60. gadiem līdz Pirmajam pasaules karam.⁸ Līdz šim nav pētīta Brāļu draudzes darbība un analizēta tās nozīme Latvijas Republikas pirmajā neatkarības posmā no 1918. līdz 1940. gadam.

Promocijas darba pētījuma uzdevumu sasniegšanai tika izmantotas šādas vēstures avotu grupas.

I NEPUBLICĒTIE AVOTI

1. ARHĪVI

1.1. Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas arhīvs (LELBA)

LELBA ir deponēts Brāļu draudzes arhīvs (BDA)⁹, kurš ir pētījuma nozīmīgākais avots. BDA ir apkopots 19 lietās, kas dokumentē Brāļu draudzes organizācijas aktivitātes un darbības sfēras laikā no 1923. līdz 1940. gadam. Arhīvs nav saglabājies pilnībā. Tomēr esošie vēstures dokumenti ir pietiekamā apjomā un veido vispusīgu un sabalansētu avotu kopu, kas ļauj iepazīt un analizēt Brāļu draudzes darbību apskatāmajā laikposmā.

Lieta "*Brāļu draudzes statūtu lieta*"¹⁰ satur dokumentus par Brāļu draudzes izveidošanu un tās tiesisko stāvokli Latvijas Republikā. Tajā ir gan statūtu melnraksti, gan dibināšanas konferences (1923) protokoli u. tml. dokumenti. Te atrodamas arī vēlākās daudzkārtīgās statūtu un tiesiskā statusa maiņas 1929., 1932., 1934. un 1935. gadā. Šie avoti dod iespēju analizēt vēsturiskās atmodas kustības attīstības gaitu juridiski tiesiskā stāvokļa aspektā. Vienlaikus dokumenti ļauj salīdzināt Brāļu draudzi ar citām organizācijām, tā iezīmējot tās īpatnējo vietu citu reliģisko un sabiedrisko organizāciju vidū. Dokumentu kopa parāda arī Brāļu draudzes attiecības ar Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu un juridiski tiesisko stāvokli attiecībā pret valsti. Tāpat ir dokumenti par lauku saiešanu kā juridisku personu izveidošanu un reģistrēšanu, kas ir nozīmīgs pētījuma aspekts. Gan šī, gan citu šī arhīva lietu galvenais trūkums ir, ka lapas nav numurētas, un nevar būt pārlicēbas par visu vēstures dokumentu esamību arhīvā.

⁷ Adamovičs, L. *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710—1740*. 2. izdevums. Linkolna (ASV) : Sējējs, 1963, 576. lpp.

Straube, Gvido. *Latvijas Brāļu draudzes diārijs (jaunākais noraksts) jeb Hernhūtiešu brāļu draudzes vēsture Latvijā*. Rīga, 2000, 235. lpp.

⁸ Kaudzīte, Matīss. *Brāļu draudze Vidzemē*. Rīga, 1877, 136. lpp.

Hasselblat, M. Die Herrnhuter Brudergemeine im Baltischen Raum. In: *Baltisches Jahrbuch*. 1987, S. 138.-171.

⁹ LELBA BDA.

¹⁰ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 375. lieta.

Tiesiskā rakstura informāciju papildina dokumenti mapēs “*Sarakste ar Garīgo lietu pārvaldi*”,¹¹ “*Sarakste ar Ev. lut. baznīcu*”.¹² Šīs kopas dokumenti atsedz arī kultūrvēsturisko Brāļu draudzes identitāti un teoloģiskās nostādnes. Šāda rakstura informāciju parāda arī dokumentu kopa mapē “*Nama lieta, Kalēju iela 8*”.¹³ Tomēr šīs kopas galvenā vērtība ir dokumentācija par ilgstošo un juridiski sarežģīto tiesvedības procesu (1923—1929) par īpašumtiesībām uz Brāļu draudzes namu Rīgā, Kalēju ielā 8. Uz īpašumu pretendēja arī Hernhūtes Brāļu draudze Vācijā, kas Pirmā pasaules kara rezultātā bija nonākusi finansiālās grūtībās. Šeit ir bagātīgs arhīvu izrakstu, dokumentu un liecību klāsts, kas pierāda latviešu Brāļu draudzes tiesības uz minēto namīpašumu. Atsevišķs lietas dokumentu kopojuums attiecas uz nama apsaimniekošanu, kredīta ņemšanu, kapitālremontu u. tml. Tas mazāk attiecas uz pētījuma galveno mērķi, tomēr dod vērtīgu papildinājumu, atklājot Brāļu draudzes saimniecisko darbību.

Kā īpaši vērtīgs pētījuma avots izceļams “*Reliģiskas apvienības Latvijas Ev. Brāļu draudzes protokolu grāmata*”,¹⁴ kas ietver Brāļu draudzes valdes sēžu protokolus no 1935. gada maija līdz 1940. gada septembrim un dod plašu ieskatu par darbības veidiem, stratēģiju, problēmām, mērķiem, motivāciju. Tas ļauj sistematizēt Brāļu draudzes darbību un izprast tās prioritātes.

Šāda veida informāciju labi papildina līdzīga satura dokumentu krājums “*Apkārtraksti*”¹⁵ (1924—1935). Tie ir paredzēti publiskai telpai, Brāļu draudzes valdes kopīgi vai kāda tās pārstāvja valdes vārdā parakstīti dokumenti, kas vēstī par organizācijas aktualitātēm, problēmām, uzdevumiem. Šīs dokumentu kopas vērtību izceļ tās pilnīgā komplektācija — no pirmā līdz pēdējam apkārtrakstam.

BDA tāpat atrodas vairāki ienākošo un izejošo dokumentu kopojuumi “*Konferenču lieta*”, „*Brāļu draudzes biedru sapulces*”.¹⁶ Kaut gan tas ir vērtīgs pētniecības avots ar plašu materiālu klāstu, tomēr apskatāmo laika periodu tie atsedz hronoloģiski fragmentēti.

Fragmentāra ir arī “*Garīgo darbinieku lieta*”,¹⁷ kas citu dokumentu starpā ietver aptuveni 40 personu anketas. Tas dod ieskatu kustības “sociālajā sejā”, ko ļauj papildināt arī dokumentu kopojuums “*Draudžu un nekustamo īpašumu statistika*”¹⁸ — aizpildītas aptauju anketas par saiešanas namu darbību laukos. Vērtīgākā šīs dokumentu kopas daļa attiecas uz hernhūtiešu saiešanas namu skaitu, stāvokli, uzturēšanu, pasākumiem tajos un ar tiem saistītajām problēmām. Tomēr starpkaru periodā Brāļu draudzē nebija izveidojusies stabila lietvedības aprīte, tāpēc dokumenti lielākoties attiecas uz aktīvākām saiešanām. Daudzu saiešanu darbība vispār nav minēta, un dokumentu apjoms nav pietiekams vispārīnātu secinājumu izdarīšanai.

Interesantu avotu grupu veido dokumenti, kas apkopoti mapē “*Pieminekļu valde*”.¹⁹ Tajos atspoguļojas Brāļu draudzes cīņa par saiešanas namu saglabāšanu, pasargājot no neatbilstošas izmantošanas vai pārbūves. Lietā ir apliecības 14 saiešanas namiem, kas apliecina, ka tie ir

¹¹ Turpat, 373. lieta.

¹² Turpat, 378. lieta.

¹³ Turpat, 382. lieta.

¹⁴ Turpat, 374. lieta.

¹⁵ Turpat, 386. lieta.

¹⁶ Turpat, 384. lieta.

¹⁷ Turpat, 380. lieta.

¹⁸ Turpat, 387. lieta.

¹⁹ Turpat, 379. lieta.

Latvijas Republikas arhitektūras pieminekļi. Netiešā veidā lietas dokumenti atklāj vēsturisko saiešanas namu nozīmīgumu Brāļu draudzes darbības organizācijā.

Plaša un daudzpusīga ir lieta “*Brāļu draudzes 200 gades svētki*”,²⁰ kas atspoguļo daudzu 1929. un 1930. gada pasākumu plānošanu, organizatorisko darbu, svētku apsveikumus, atbalsošanos presē. Kustības divsimtgades svētki apskatāmajā periodā bija Brāļu draudzes darbības attīstības pagrieziena punkts. Dokumentu kopa ļauj iezīmēt sabiedrības attieksmi un izpratni par Brāļu draudzi un tās nozīmi Latvijai. Te ir plašs pasākumu, svinīgu uzrunu, pasākumu, apsveikumu un preses atsauksmju materiālu apkopojums.

BDA specifisko raksturu nosaka tā neparastais liktenis — arhīvs brīnumainā kārtā bija saglabājies kara un pēckara gados, 80. gadu pirmajā pusē pēdējā brīdī mācītājs Roberts Feldmanis to izvilka no nodošanai makulatūrā paredzētu papīru kaudzes un paturēja savā īpašumā. 2000. gadā mācītājs BDA nodeva LELBA glabāšanā.²¹ Šie arhīva “klejojumi” nosaka vēstures avota galveno trūkumu, proti, nav iespējams precīzi noteikt, cik liela arhīva daļa ir pazudusi. Piemēram, arhīvā nav finanšu uzskaites dokumentu — kases grāmatu, apliecinājumu sadarbībai ar bankām, biedru naudu maksājumu un ziedojumu uzskaites, - kādi visticamāk pastāvēja, un kas aprūtinā pētniecisko analīzi. Tomēr, neraugoties uz trūkumiem, BDA pieejamais materiālu apjoms ir informatīvi pietiekams, lai, salīdzinot tos ar citiem vēstures avotiem, veiktu Brāļu draudzes darbības analīzi, pētījumu un to zinātnisku pamatojumu.

BDA akadēmiskos pētījumos līdz šim nav izmantots.

1.2. Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LVVA)

LVVA vērtīgākais avots ir 1370. fonda 1. apraksts “*Baznīcu un konfesiju departaments*”.²² Šī apraksta 122. lieta saucas “*Latvijas evaņģēliskās brāļu draudzes. (Hernhūtieši)*”. Dokumentu datējums sākas ar 1922. gadu, tātad ir agrīnāks nekā BDA. Šis apstāklis ļauj gūt vērtīgu informāciju par Latvijas Brāļu draudzes dibināšanas priekšnosacījumiem, iemesliem un norises politisko fonu. Lietas materiāli galvenokārt attiecas uz strīdu par Brāļu draudzes nama Rīgā, Lielajā Kalēju ielā 8 piederību. Strīdā iesaistītās puses bija Vācijas Brāļu draudze un Rīgas latviešu hernhūtieši. Kaut gan latvieši kopš 19. gadsimta vidus bija nama galvenie apsaimniekotāji, ziedotāji būvniecībai un remontiem, garīgās dzīves kopēji, tie nebija organizēti juridiski tiesiskā organizācijā. Viņi darbojās uz juridiski nefiksētas hernhūtiešu kustības tradīcijas bāzes. Šis dokumentu kopums atsedz Rīgas latviešu Brāļu draudzes darbību un tās īpatnības un ļauj izprast Brāļu draudzes situāciju, izveidojoties Latvijas Republikai. Kustības neparastā vēsture, Pirmais pasaules karš, jauna valsts ir tie iemesli, kas tiesvedību stipri sarežģītu ar apelācijām, pārsūdzēšanām. Kopumā šī lieta ļauj saprast Latvijas Brāļu draudzes juridiskās izveides Latvijas Republikā vēsturisko fonu un iemeslus. 122. lietas dokumenti papildina un paskaidro Brāļu draudzes attiecības ar valsti, luterisko baznīcu un Brāļu draudzi Vācijā. Vēsturiskā situācija un tās

²⁰ Turpat, 385. lieta.

²¹ **Feldmanis, Roberts** (1910—2002). Intervija 2000. gada 7. jūlijā.

²² Ziņas par Brāļu draudzi ir atrodamas sekojošās 1370. fonda 1. apraksta lietās:

Nr. 2749, 122, 2683, 1687, 1822, 2553, 1356, 2579, 1592, 2732, 2814, 2689, 2841, 1370, 94, 178, 105, 20, 2588, 2583, 2560, 2590, 2591.

konteksti nebūtu tik saprotami, skatot tikai BDA dokumentus, kuri vairāk parāda tieši latviešu hernihūtiešu viedokli un skatpunktu Brāļu draudzes organizācijas izveides procesā.

Pārējās šī fonda lietas ne vien labi atspoguļo valsts attiecības ar un attieksmi pret Brāļu draudzi, bet arī sniedz daudz vērtīgu ziņu par pašu kustību. 2587. lietā ir 1935. gada Brāļu draudzes locekļu saraksts ar 455 personu datiem. Kaut gan saraksts neaptver visas Brāļu draudzē iesaistītās personas un novadus, tomēr tā ir lielākā personāliju pieejamā datu bāze un sniedz iespēju gan tālākiem pētījumiem, gan Brāļu draudzes raksturojumam laukos.

2560. lieta apvieno dokumentus, kas saistīti ar Brāļu draudzes t. s. lauku nodaļu darbību. Tajā — kopsapulču un valdes sēžu protokoli. Tomēr salīdzinoši to ir maz, kas skaidrojams ar kustībai aktuālo neformālās darbības tradīciju, kurā juridiskie aspekti nebija saistoši un tika īstenoti ar piespiešanos, vai vispār ignorēti. Tādēļ arī zināmu vēstures avotu par Latvijas Brāļu draudzes darbību laukos, īpaši 20. gadsimtā ir pārsteidzoši maz. 1630. fonda 1. apraksta 176. lieta atspoguļo Pieminekļu valdes darbību, kad 1932./33. gadu dokumentos Brāļu draudzes saiešanu nami tika apsekoti un izdalīti kā atsevišķa arhitektūras pieminekļu grupa, kas ir būtisks fakts Brāļu draudzes identitātes izpratnes meklējumos.

1.3. Brāļu draudzes arhīvs Hernhūtē, Vācijā — UA

(*Unitatsarchiv — Archiv der Evangelischen Brüder — Unitat in Herrnhut*)

Brāļu draudzes darbību kopš tās pirmsākumiem raksturo rūpīga notikumu dokumentēšana un arhivēšana, tādēļ tas satur arī daudz nozīmīgas informācijas par Latvijas vēsturi.

Neraugoties uz to, ka promocijas darbā apskatāmajā periodā starp Latvijas un Vācijas Brāļu draudzēm nepastāvēja nekādu savstarpēju organizatorisku saišu un attiecības bija raksturojamas kā atturīgas un vēsas, tomēr Brāļu draudzes arhīvs Hernhūtē piedāvā plašu un vērtīgu dokumentu klāstu par Latvijas Brāļu draudzi 20. gadsimtā.²³ UA ir vairāk nekā 27 arhīva lietas, kas attiecas uz Brāļu draudzi Latvijā laikposmā no 1900. līdz 1942. gadam.

Īpaši vērtīgi ir materiāli, kas attiecas uz Pirmā pasaules kara periodu un laika posmu līdz 1923. gadam, par ko citos avotos informācija ir skopa un netieša. Šie materiāli papildina izpratni par vēsturisko kontekstu, juridiskajiem aspektiem, psiholoģisko fonu un parāda Hernhūtes Brāļu draudzes skatījumu uz Latvijas Brāļu draudzes organizāciju. UA ir dažāda rakstura dokumenti — ziņojumi par braucieniem uz Latviju, informācija par vācu Brāļu draudzes darbiniekiem Baltijā, plaša kopējās sabiedriskās situācijas analīze, dažāda rakstura sarakstes apkopojumi.

Šāda rakstura bagātīgu un vispusīgu informāciju sniedz 1559. apraksts — brāļa Brkīna (*L. Bourquin*) amata ceļojums (*Dienstreise*) uz Baltiju 1912. gada maijā un jūnijā. Līdztekus smalkam aprakstam par ceļojumā vēroto un sarunu atstāstiem gan ar vācu un latviešu hernihūtiešiem, gan luteriskās baznīcas amatpersonām, atrodams arī plašs vispārējais sociālās, kultūras, nacionālo īpatnību, baznīcu un politiskās situācijas vērtējums, kas sniedz labu ieskatu Brāļu draudzes darbības pirmskara situācijā un problēmās. Šis avots, papildināts ar dažādas sarakstes apkopojumiem,²⁴ sniedz pamatotu bāzes izejas punktu pētījumam par Brāļu draudzes

²³ *Unitatsarchiv*. 1558.—1587. lietas.

²⁴ Turpat, 1560.; 1568.; 1569.; 1585.; 1570. lieta.

kustību. Tajā ir skaidras pamatnostādnes Brāļu draudzes attiecībām ar valsti, citām baznīcām un starpnacionālām attiecībām. Pirmā pasaules kara apstākļos Brāļu draudzes darbība Latvijas teritorijā bija ļoti apgrūtināta un traucēta, aktivitāte samazinājās, tāpēc lielā mērā pirmskara vērtību un izpratnes paradigmas saglabāja nozīmi arī periodā pēc kara beigām.

Kā LELBA, BDA un LVVA, tā arī UA plaša dokumentu kopa attiecās uz Brāļu draudzes īpašumu Rīgā, Kalēju ielā 8.²⁵ Šajā gadījumā vēstures dokumenti nama juridisko statusu un ar īpašumu saistīto konfliktu ļauj uzlūkot no Hernhūtes Brāļu draudzes viedokļa.

Hernhūtes Brāļu draudzes darbinieki visu starpkara periodu ir sekojuši Brāļu draudzes darbībai Latvijā. Tas izriet gan no sarakstes ar dažādām personām Latvijā, arī bīskapu Kārli Irbi, gan no hernhūtiešu sarakstes Rietumeiropas (Hernhūtes, Londonas, Stokholmas) ietvaros.²⁶ Hernhūtes ideoloģiskās nozīmes aktualitāti norāda fakts, ka 1931. gadā Rīgas Brāļu draudzes smagā iekšējā konflikta situācijā atsevišķi Latvijas Brāļu draudzes pārstāvji korespondēja ar Hernhūti, cenšoties to iesaistīt iekšējos konfliktos un grupējumu pozīciju stiprināšanā.²⁷

1.4. Stokholmas Brāļu draudzes arhīvs

(Evangeliska Brodräfsamlingen Stockholm)

Šis arhīvs nav sistematizēts. Saistībā ar Latvijas Brāļu draudzi tas ietver materiālus par brāļa G. Karlsona vizīti Rīgā 1930. gadā, fotogrāfiju no Rīgas Brāļu draudzes saiešanas 1930.gadā, saraksti un publikācijas Zviedrijas Brāļu draudzes izdevumā "*Herrhuts Brodrämission*" 1930. gada krājumā.

2. MUZEJU KRĀTUVES

Vēstures liecības muzeju krātuvēs ļauj labāk izprast kultūrvēsturisko, sociālo un reliģisko fonu Brāļu draudzes darbībai Latvijas laukos. Parasti tie ir savrupmateriāli, kas neļauj atsegt vispārējās likumsakarības un konkrētas saiešanas darbību ilgākā laika posmā.

Līdz šim vienīgais zināmais izņēmums ir Valkas rajona Blomes pamatskolas novadpētniecības muzeja materiālu krātuves Riņģu saiešanas kambara arhīvs. Sākot ar 20. gadsimta 90. gadu vidu, vēstures skolotājas Inas Raiskumas vadībā vākti un sistematizēti materiāli, arī atmiņas par Brāļu draudzes Riņģu saiešanas nama (kambara) darbību. Blomes pamatskolas vēstures materiālu kopums ļauj izveidot ieskatu vienas Vidzemes lauku saiešanas darbībā laika posmā starp abiem pasaules kariem. Muzeja krātuvē ir atsevišķas saiešanu un svētku dievkalpojumu dziesmu lapiņas, sākot no 1914. gada, sacītāju jeb tētiņu biogrāfijas un viņu dzimtu koki. Īpaša nozīme, pētot teoloģisko refleksiju, ir teicēja (tētiņa) Pētera Štrāla jeb Štrāla tēva vairāk nekā 30 sprediķu un garīgu uzrunu rokrakstu krājumam. Muzeja vēsturiskais materiāls ļauj izveidot sociāli profilētu vienas konkrētas lauku saiešanas darbību.

²⁵ Turpat, 1586. lieta.

²⁶ Turpat, 1587. lieta.

²⁷ Turpat, 1587. lieta.

Citu muzeju krātuvēs materiāli par Brāļu draudzi 20. gadsimtā ir trūcīgi, bet tomēr pietiekami, lai varētu papildināt ieskatu par kopējo Brāļu draudzes apriti lauku novados. Salacgrīvas muzeja krātuvē atrodas ar 1936. gadu datēta lieta par Vitrupes pagasta Bridagu saiešanas nama remontu un izmantošanu Lielsalacas draudzes filiāles statusā. Gulbenes novadpētniecības muzejā ir atsevišķi fotodokumenti par hernhūtiešiem Lizuma pagastā. Savrupmateriāli atrodami arī Valmieras un Cēsu muzejā. Šo muzeju dokumenti ar detālajām liecībām palīdz veidot Vidzemes starpkaru perioda hernhūtisma kustības kopējo panorāmu.

Rakstniecības, teātra un mūzikas muzeja krātuvē rodamie materiāli vairāk attiecas uz kustības identitātes pētniecību. Muzejā ir vairāki vizuāli dokumenti par Brāļu draudzes saiešanu namiem. Analīzes vērts ir rakstnieka Augusta Saulieša hernhūtiešu dokumentu kolekcijas depozijs, kas satur latviešu un ārzemju hernhūtiešu diārijus.²⁸

Latvijas Valsts vēstures muzejā (LVVM) ir apskatāmā perioda saiešanas namu fotofiksācijas,²⁹ kuras labi parāda saiešanu namu tehnisko stāvokli starpkaru periodā.

3. CITAS DOKUMENTU KRĀTUVES

3.1. Latvijas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centrā ir atrodams vērtīgs izziņas materiāls par saiešanām, kas kvalificējams kā savrupatradumi un citos avotos neparādās. Proti, tie ir arhitektūras pieminekļu pētnieku atsevišķi komentāri vai lietām pievienoti materiāli par saiešanu namu darbību. Šajā krātuvē pieejamie dokumenti atspoguļo saiešanas namu tehnisko stāvokli un arhitektoniskās vērtības.

3.2. Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Lutera akadēmijas bibliotēkā ir atrodams plašs, bet neapstrādāts Brāļu draudzes garīgo lietu vadītāja (1935—1940), ievērojamā teologa un mācītāja Edgara Rumbas arhīvs. Tas ietver amatpersonas un privāto saraksti, rakstu un sprediķu melnrakstus. Pētījuma mērķim šī krātuve dod iespēju veikt Brāļu draudzes darbības pēdējo gadu teoloģisko ieviržu analīzi, jo šajā periodā to ļoti būtiski ietekmēja Edgara Rumbas teoloģiskie uzskati.

4. ATMIŅAS UN INTERVIJAS

Šī vēstures avotu grupa ir būtiska, lai labāk izprastu Latvijas Brāļu draudzes darbības starpkaru perioda psiholoģisko fonu, vietējās sabiedrības attieksmi, tradīcijas, ieražas.

Inta Leimane (dz. Rozenkrone, 1926) un Paulis Nulle (1928) glabā atmiņas par Brāļu draudzes darbību Smiltenes draudzē. Visbagātākās ir viņu atmiņas par Riņģu saiešanas darbību, turklāt Inta Leimane bērnībā dzīvojusi dzimtajās Blomes pagasta Riņģu mājās, un viņas vectēvs Jēkabs Rozenkrone bijis saiešanas garīgais līderis — sacītājtētiņš.

Bērnības atmiņas par Brāļu draudzes darbību Dzērbenes draudzē ir dzērbenietei Annai Kajonei (1935) no Kļaviņu mājām. Par Brāļu draudzes darbību Straupes draudzē no savas bērnības un

²⁸ 1. Augusta Saulieša savāktā Brāļu draudžu rokrakstu kolekcija. S R48; 44266 S R48/12; 44264 S R48/14; 44261 S R48/18; 44271 S R48/17; 44269 S R48/15; 44256 S R48/16; 44270 S R48/10; 44265 S R48/11; 44260 S R48/6; 44257 S R48/7; 44263 S R48/1; R25/7; F12/17; 115268 J.Por. F3/20

²⁹ LVVM 78103. Neg. nr. 15905.

jaunības atmiņām, kā arī sava novada nostāstiem zina lielstraupieši Jānis Zūpe (1927) arī no Kļaviņu mājām un Jānis Dīcmanis (1915) no Akmentiņu mājām.

Gulbenes rajona muzeja Druvienas vecajā skolā glabājas rakstnieka Jāņa Poruka brāļa Jēkaba meitas Elzas Minjonas Poruks (dz. 1913, dzīvo ASV) 2006. gadā fiksētās atmiņas par Druvienas Brāļu draudzes Tīrziešu saiešanu un tās veidoto garīgumu dzimtajās mājās un novadā.

Vērtīgākais šajās aculiecinieku — pirmskara bērnu un jauniešu acīm skatītajās atmiņās saistīts saiešanu praktisko darbību — kā runāja, kādas tradīcijas ievēroja, kā uzvedās sacītāji un kā saiešanas nācēji. Citos vēstures avotos šāda veida informācijas par Brāļu draudzes ikdienas darbību un tās praktisko, sadzīvisko izpausmi ir salīdzinoši maz.

Luterāņu mācītāju Roberta Feldmaņa (1910—2002) un Georga Zāliša (1916) atmiņas vairāk liecina par Brāļu draudzes darbību Rīgā. Mācītāju atmiņas palīdz pozicionēt izpratni par Brāļu draudzes kustību un tās vietu starpkaru perioda latviešu teologu vidē. Turklāt Roberts Feldmanis personīgi ir piedalījies un vadījis pasākumus Rīgas Brāļu draudzes saiešanas namā Kalēju ielā 8.

Kopumā atmiņu materiāls sniedz vērtīgu Brāļu draudzes kustības sociālpsiholoģisko portretējumu, informāciju par hernhūtiešu darbības praktisko izpausmi un ar kustību saistītajām tradīcijām. Atmiņas intervijās ar minētajiem Vidzemes Brāļu draudzes vēstures lieciniekiem fiksētas no 1998. līdz 2009. gadam.

II. PUBLICĒTIE AVOTI

1. PERIODIKA

Pētījumam vērtīgākais publicēto vēstures materiālu avots ir žurnāls “Brāļu Draudzes Vēstnesis”. No 1929. gada augusta līdz 1940. gada jūnijam ar pārtraukumiem žurnāls iznāca vidēji četras reizes gadā. Vidējā tirāža bija 1000 eksemplāru. Kaut gan žurnāls nesaglabāja periodisko iznākšanas ritmu un 1932., 1936., 1937. un 1938. gadā neiznāca, tas tomēr informatīvi aptver Brāļu draudzes darbību promocijas darbā noteikto datējumu. Izdevuma redaktori bija Brāļu draudzes darbinieki Roberts Bērziņš, Kārlis Ozoliņš un Jānis Šmits. Izdevējs — biedrība Latvijas Evaņģēliskā Brāļu draudze, ar 1935. gadu reliģiska apvienība Latvijas Evaņģēliskā Brāļu draudze.³⁰

Izdevums parāda Latvijas Brāļu draudzes organizatorisko izveidi un darbību, atspoguļo organizācijas vadības aktivitātes un ietver samērā plašu fotomateriālu klāstu. Vienlaikus preses izdevumu var uzlūkot kā Latvijas Brāļu draudzes identitātes meklējumu procesa izpētes materiālu. Īpaša uzmanība tika pievērsta Brāļu draudzes kustības vēsturei un tās aktuālajai darbībai Vidzemes laukos. Izdevums saturēja daudz reliģiski patriotiskas dzejas, reliģiski filozofisku rakstu, rakstus par Brāļu draudzes vēsturi ārpus Latvijas, reliģisku celsmes literatūru, kā arī šādas literatūras tulkojumus. Autori lielākoties bija Latvijas Brāļu draudzes darbinieki vai tās darbībā iesaistītas personas, kas nozīmē, ka preses izdevums puda Brāļu draudzes vadības uzskatus. Tādējādi ir saredzami Latvijas Brāļu draudzes organizācijas attīstības prioritārie virzieni un izsekojami kustībai būtiskais savas identitātes meklējumu process 20. gadsimta apstākļos.

³⁰ *Latviešu periodika*. 3. sējums, Rīga, 1988. 74.-75.lpp.

“Brāļu Draudzes Vēstnesis” ir informatīvi apjomīgākā, skaidri sistematizētā avotu kopa par Latvijas Brāļu draudzes vēsturi, kas ļauj pārskatāmi iezīmēt vēsturiskā pētījuma lauku. Tomēr šis avots raksturojams kā organizācijas oficiozs, un tāpēc maz ir polemisku publikāciju, žurnālā netika atspoguļotas iekšējās diskusijas un ļoti maz — organizācijā pastāvējušās domstarpības.

Otrs nozīmīgākais publicētais avots ir Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas laikraksts “Svētdienas Rīts”, kas iznāca no 1920. līdz 1940. gadam reizi nedēļā. Izdevējs līdz 1923. gadam bija Latvijas Iekšējās misijas biedrība, pēc tam Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīcas Virsvalde. Caurmērā aptuveni reizi mēnesī kādā publikācijā tika skarta Brāļu draudzes tematika. Tie ir gan raksti par hernhūtiešu kustības vēsturi, aktuālu notikumu atspoguļojumi, atmiņu tēlojumi. Šī avotu grupa ir gan informatīvi bagāta, gan parāda, kā Latvijas Brāļu draudzes kustība tika saprasta un kā tā iekļāvās Evaņģēliski luteriskās baznīcas garīgās dzīves aprītē, atklājas arī abu organizāciju savstarpējā sadarbība un attiecības. Vērtīgs faktoloģiskas izziņas avots ir iknumura sludinājumu lapa, kurā ir informācija par dievkalpojumiem, to vadītājiem un citām aktivitātēm Brāļu draudzes namā Kalēju ielā 8. Apkopojot šo informāciju, veikts statistisks pārskats par Rīgas Brāļu draudzes garīgās dzīves organizatorisko struktūru apskatāmajā periodā.

Arī nacionāla mēroga presē tika apskatīta Latvijas Brāļu draudzes tematika, īpaši tās iekšējo konfliktu laikā 30. gadu sākumā. Piemēram, laikrakstā “Latvis”³¹ lasāms plašs žurnālistiski analītisks pētījums “*Pēc 200 gadiem krustceļos nonākusi arī sirmā Brāļu draudze*”.

2. CITA RAKSTURA IZDEVUMI

Neparasta diskusijas forma un arī vēstures avots ir divas 1931. gada septembrī un oktobrī Rīgā izdotas grāmatiņas (attiecīgi 13 un 16 lpp. biezās). Šo brošūru tapšana ir tieši saistīta ar krīzi Latvijas Brāļu draudzes vadībā, tās atklāj kā faktoloģisko materiālu, tā psiholoģisko izpratni par konflikta iemesliem un attīstību.

Pirmā brošūra ir “*Paskaidrojums par brāļu draudzi*”,³² un tā ir adresēta “biedrības nodaļām un biedriem”. Kā izdevuma autors norādīta Latvijas Brāļu draudzes Centra valde, kaut gan nepārprotami, ka publikācijas īstais autors ir Brāļu draudzes separātiskā spārna līderis luterāņu mācītājs Arvīds Perlbahs.

Otra brošūra ir “*Atbilde mācītāja palīgam A.Perlbaham un b-bas Latvijas Ev. Brāļu draudzes centra valdei uz viņu nepatieso “Paskaidrojumu par brāļu draudzi”*”.³³ Šo publikāciju parakstījusi Rīgas Brāļu draudzes nodaļas valde un revīzijas komisija. Šīs brošūras autorība nepārprotami pieder Brāļu draudzes vadošajiem darbiniekiem Kārlim Ozoliņam un Jānim Šmitam.

Abās brošūrās līdztekus asiem, dažkārt neētiskiem savstarpējiem pārmetumiem, kuri dod ieskatu Brāļu draudzes strīdīgo pušu savstarpējo attiecību psiholoģiskajā gaisotnē, atrodams katras puses skaidrojums par konflikta iemesliem. Abas brošūras satur vērtējumus par Brāļu draudzes vēsturiskās pašrefleksijas modeļiem, identitātes izpratni un perspektīvās attīstības

³¹ *Latvis*. Nr. 3000, 1931. gada 29. okt. 2. lpp.

³² *Paskaidrojums par Brāļu draudzi*. Biedrības Latvijas evaņģēliskā brāļu draudzes centra valdes paskaidrojums biedrības nodaļām un biedriem. Rīga, 1931.

³³ *Atbilde mācītāja palīgam A. Perlbaham un biedrības Latvijas ev. Brāļu draudzes centra valdei uz viņu nepatieso “Paskaidrojumu par Brāļu draudzi”*. Rīga, 1931.

vēlamajiem virzieniem. Šajos avotos ietvertais faktoloģiskais materiāls ir vērtējams kritiski, ko nosaka publikāciju populistiskais raksturs, saturot galveno motivāciju par varu Latvijas Brāļu draudzē.

Pie šīs avotu grupas jāpieskaita arī Latvijas Brāļu draudzes arhīvā atrodami nedatētie iespieddarbi. Lielākoties tie ar salīdzinošo metodi ir laiktelpā fiksējami dokumenti kā, piemēram, 1932. gadā bez datējuma publicētais Brāļu draudzes statūtu projekts ar ievada sadaļu “*Gana vēstule*”, ko parakstījis t. s. vecbrālis Kārlis Pelcis kā Latvijas Brāļu draudzes garīgais vadītājs un vecākais. Arī šis dokuments iekļaujams nosacītajā krīzes perioda dokumentu grupā, kas, reaģējot uz iekšējo jucekli, liecina par alternatīviem Latvijas Brāļu draudzes strukturālās organizācijas un pārvaldes mēģinājumiem.

Brāļu draudzes arhīvā rodami arī dažādu gadagājumu saiešanās dziedātu dziesmu lapiņas, saiešanu (dievkalpojumu) kārtības, pasākumu afišas.

3. HISTORIOGRĀFIJA

Latijas Brāļu draudzes kustība divdesmitā gadsimta starpkaru periodā vēsturiskajā literatūrā nav apskatīta un šis promocijas darbs ir pirmais zinātniskais pētījums dotajā tematikā.

Zinātniskajos pētījumos, kuros tiek apskatīta reliģisko organizāciju darbība un to attiecības ar valsti Latvijas Republikas pirmajā neatkarības periodā,³⁴ Latvijas Brāļu draudzes kustības vēsture netiek apskatīta un pat minēta. Apstāklim, ka nepastāv historiogrāfiski darbi par latviešu hernhūtiešu kustības attīstību divdesmitajā gadsimtā ir vairāki iemesli. Pirmkārt, Latvijas evaņģeliskā Brāļu draudze kā vienota organizācija pastāvēja īsu laika sprīdi. Tā darbojās tikai sešpadsmit gadus, līdz ar to vēl nebija izugusi nepieciešamību tās darbību fiksēt historiogrāfiskā vispārinājumā. Otrkārt, padomju okupācijas apstākļos valdošās komunsma cēlāju ideoloģijas nostādņu dēļ nebija iespējama objektīva reliģisko organizāciju vēstures pētniecība. Treškārt, ārzemju latviešu sabiedrības vidū bija niecīga interese, bet galvenais iespēju veikt zinātniskus pētījumus par Latvijas baznīcas vēsturi starpkaru periodā. Ārzemju latviešu pētniekiem nebija pieejami Latvijas baznīcu arhīvu materiāli, kā arī trūka akadēmiski izglītotu vēsturnieku, kuru zinātniskā izpēte būtu saistīta ar Latvijas baznīcas vēsturi 20. gadsimta divdesmitajos, trīsdesmitajos gados. Ceturtkārt, potenciālie Latvijas Brāļu draudzes starpkaru perioda historiogrāfijas radītāji, akadēmiski izglītotie Latvijas Brāļu draudzes darbinieki, kuri veidoja kustības intelektuālo kodolu Otrā pasaules kara gados bija gājuši bojā. Piektkārt, Latvijas Brāļu draudzes izpēte bija apgrūtināta vēstures avotu trūkuma dēļ. Vidzemes lauku Brāļu draudzes saiešanu darbība netika sistemātiski arhivēta, bet Latvijas evaņģeliskās Brāļu draudzes arhīvs publiski pieejams kļuva tikai 2000. gadā.

Informācija par promocijas darbā apskatāmo tēmu ir atrodama četros izziņu literatūras avotos.³⁵ Tomēr šī literatūra nav izvērstas izziņas avots un satur maz, fragmentāru un vairākkārt

³⁴ **Balodis, R.** *Valsts un Baznīca*. Rīga, 2000.

Balevics, Z. *Baznīca un valsts buržuāziskajā Latvijā. 1920.-1940.* Rīga, 1964.

³⁵ *Pasaules reliģiju enciklopēdiskā vārdnīca*. 1. sējums. Rīga, 2008. 156. lpp.

Latvju enciklopēdija. 1. Redaktors Arveds Švābe. Stokholma, 1950—1951. 293.- 294. lpp.

Latvijas enciklopēdija. 1. sējums. Rīga, 2002. 745. – 746. lpp.

Latviešu konversācijas vārdnīca. 2. sējums, Rīga, 1928-1929. 2773. sleja.

aplamu informāciju, kas pēc būtības maz pasaka par Latvijas Brāļu draudzi starpkaru darbības posmā. Izziņu literatūras avotos Vidzemes Brāļu draudzes kustībai divdesmitā gadsimta starpkaru posmā te atvēlēti ir viens līdz trīs teikumi.

Visplašākais histeogrāfiskais avots par 20.gadsimta trīsdesmito gadu Vidzemes Brāļu draudzes ir atrodams Valdia Mežezera grāmatā par Brāļu draudzes kustības vēsturi pasaulē un Latvijā.³⁶ Darbā tiek apskatīta kustības vēsture, akcentējot uzmanību uz hernhūtisma rosināto poētisma tradīciju latviešu daiļliteratūrā. Promocijas darbam nozīmīgākā daļa ir autora personīgās atmiņas par Brāļu draudzes garīguma tradīcijām starpkaru Latvijā, viņa dzimtajās mājās (kuras gan atradās Zemgalē, tomēr autors, neko tuvāk nepaskaidrojot, tās tieši saista ar Brāļu draudzes ietekmi).³⁷ Promocijas darbam vērtīgākā daļa ir īsas atmiņas par Latvijas Brāļu draudzes garīgās dzīves vadītājiem Jāni Šmitu un Edgaru Rumbu. Autors tāpat dod nelielu ieskatu Rīgas Brāļu draudzes saiešanas darbībā.³⁸

Lai detalizēti izprastu latviešu Brāļu draudzes kustības metamorfozes 20. gadsimtā ir vērtīgi iepazīt vispārējo, ar Latvijas Brāļu draudzes kustībai vēltīto historiogrāfijas klāstu. Bez vēsturiskā konteksta un tradīciju padziļinātas izpratnes ir apgrūtināši, pat neiespējami veidot pamatotu notikumu izvērtējumu vienam atsevišķam laika sprīdim, tai skaitā 20.gadsimta pirmajai pusei.

Turklāt tradīciju kontinuitāte hernhūtiešu kustības vēsturē ir ļoti nozīmīga, jo latviešu hernhūtisms savā attīstībā primāri balstījās uz cilvēku autoritātes faktoru, nevis uz laicīgu institūcijas autoritāti. Atgādināšu, ka latviešu Brāļu draudzes kustība radās negaidīta notikuma - garīgas atmodas rezultātā, tātad nevis iekļaujoties pasaulīgas attīstības loģikā, bet spontāni, "par spīti tai". Vidzemes Brāļu draudzes kustības izpratnei šis ir būtisks bāzes faktors, un tā nestās konsekvences allaž jāpatur vērā, jo tas ļauj vieglāk iedziļināties, izprast dažādus kustības darbības aspektus, kā arī problēmas. Piemēram, Brāļu draudzes kustības pastāvīgās grūtības juridiski korekti iekļauties pastāvošās likumdošanas ietvaros.

Zinātniskās literatūras plašāko grupu veido darbi vācu valodā. Pirmās publikācijas par Brāļu draudzi Baltijā attiecas jau uz 18. gadsimtu, tomēr akadēmiski korekti pētījumi sākot ar 19. gadsimta 60. gadiem.³⁹ Nozīmīgākie 19.gadsimta Vidzemes hernhūtisma vēstures pētnieki ir Teodors Harnaks⁴⁰ un Hermanis Plits,⁴¹ Juliuss Ekarts.⁴²

Starp 20. gadsimta ārzemju pētniekiem redzamāko vietu Vidzemes Brāļu draudzes tēmas izpētē ieņem vācu vēsturnieks Guntrams Filips (*Guntram Philipp*). Viņa galvenajā Vidzemes hernhūtismam veltītajā darbā⁴³ pastiprināta uzmanība pievērsta latviešu un igauņu zemniekiem kā galvenajiem atmodas kustības nesējiem. Šis darbs dod vispusīgu ieskatu Brāļu draudzes darbībā cariskās Krievijas impērijas apstākļos, tas ir, laikmetā, no kura Vidzemes Brāļu draudzes kustība

³⁶ **Mezezers, Valdis.** *The Herrnhutian Pietism in the Baltic.* North Quincy (Massachusetts), 1975.

³⁷ Turpat

³⁸ Turpat, lpp.

³⁹ **Straube, G.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs.* Rīga, 2000. 17. lpp.

⁴⁰ **Harnack, T.** *Die Lutherische Kirche Livlands und die Herrnhutische Brüdergemeinde.* Erlangen, 1860. S. 400.

⁴¹ **Plitt, H.** *Die Brudergemeine und lutherische Kirche in Livland.* Gotha, 1861. S. XIV+278.

⁴² **Eckardt, J.** *Livland im achtzehnten Jahrhundert.* Leipzig, 1876. S. 596.

⁴³ **Philipp, Guntram.** *Die Wirksamkeit der Herrnhuter Brudergemeine unter den Esten und Letten zur Zeit Bauerbefreiung.* Köln; Wien, 1974. (Forschungen zur internationalen Sozial- und Wirtschaftsgeschichte. Bd5.) S. 470.

transformējās darbībai Latvijas Republikas valstiskuma situācijā. Šis pētījums ļauj izprast dažādus ar pētījuma tēmu tieši saistītus vēsturisko tradīciju kontekstus, piemēram, īpašumtiesības uz saiešanu namiem, kustības sociālo ietekmi sabiedrībā.⁴⁴ Grāmatā reprezentēts ļoti plašs arhīvu materiālu klāsts, un tās zinātniskais aparāts var kalpot par etalonu ikvienam zinātniskam pētījumam. Vidzemes hernhūtisma vēstures izpētei nozīmīgi ir Matiasa Haselblata⁴⁵ un Hartmuta Beka⁴⁶ zinātniskie darbi.

Promocijas darba salīdzinošās analīzes mērķiem ir izmantots vācu teologa Stefana Bernharda zinātniskais pētījums par Igaunijas Brāļu draudzi divdesmitā gadsimta starpkaru periodā.⁴⁷ Pētījums, galvenokārt balstoties uz Hernhūtes Brāļu draudzes arhīva materiāliem, galvenajās līnijās atklāj Igaunijas Brāļu draudzes vēsturi un tajā valdošās teoloģiskās nostājas. Pamatojoties uz Stefana Bernharda darbu, ir iespējams veikt salīdzinājumu par Brāļu draudzes kustības vēsturi 20. gadsimta starpkaru periodā divās kaimiņvalstīs — Latvijā un Igaunijā. Šāda salīdzinošā analīze būtiski palīdz izprast tieši Latvijas Brāļu draudzes attīstību un dod ieskatu par citiem potenciāli iespējamiem attīstības modeļiem.

Nozīmīgākos latviešu historiogrāfijas avotus Vidzemes Brāļu draudzes pētniecībā veido Matīsa Kaudzītes, Ludviga Adamoviča un Gvido Straubes pētnieciskie darbi. Šie avoti veido galveno izejas datu bāzi par latviešu Brāļu draudzes kustību līdz divdesmitajam gadsimtam.

Matīsa Kaudzītes vienīgā grāmata par Vidzemes Hernhūtiešu kustību⁴⁸ satur arī vispārēju Brāļu draudzes vēstures atstāstu, vienotā vēsturiskā pēctecībā saistot apustuļu ideālus, viduslaiku valdensiešu kustību, Jana Husa martiru, bīskapa Amosa Komeniusa veikumu un Vidzemes Brāļu draudzes vēsturi līdz 1861. gada kustības krīzei. Vienlaikus autors parāda kritiski izvērtējošu attieksmi pret notikumiem, dažviet pauž arī teoloģiskas nostājas un sniedz sava laika saiešanu namu tehniskā stāvokļa un garīgās darbības fiksāciju, kas kopumā šo darbu padara par teicamu 19. gadsimta otrās puses Brāļu draudzes vēstures pieminekli un pētniecības avotu. Šis darbs palīdz saprast pret Brāļu draudzi sabiedrībā valdošo psiholoģisko attieksmi un satur informāciju par novados espšajiem, ar hernhūtiešu kustību saistītajiem nostāstiem. Darba trūkums ir zinātniskā aparāta iztrūkums.

Starpkaru perioda nozīmīgākais un ražīgākais Vidzemes Brāļu draudzes vēstures pētnieks bija Ludvigs Adamovičs. Viņa vairākos desmitos hernhūtiešu kustībai veltītajos darbos⁴⁹ iestrādāts daudz arhīvu materiālu. Pētījumos zinātnieks plaši izmantojis pirmavotus, turklāt vienmēr ievērojot korektu zinātnisko atsauču sistēmu, kas Ludviga Adamoviča pētījumiem piešķir augstu zinātnisko vērtību. Būtiskais profesora Adamoviča zinātniskajā mantojumā, līdz ar fundamentālu vēsturiskā konteksta izveidi, ir tas, ka viņa darbos Brāļu draudzes kustības vēsture tiek konstanti

⁴⁴ Turpat, s. 250.-273.

⁴⁵ **Hasselblat, M.** Die Herrnhuter Brüdergemeine im Baltischen Raum. In: *Baltisches Jahrbuch*. Bonn, 1987. S. 138.–171.

⁴⁶ **Beck, H.** *Brüder in vielen Volkern*. Erlangen, 1981. S. 584.

⁴⁷ **Bernhard, Stefan.** *Die Brüdergemeine in Estland und ihre Zweige von 1919—1949 nach den Akten in Unitatsarchiv*. Den Haag, 1997. S. 78.

⁴⁸ **Kaudzīte, Matīss.** *Brāļu draudze Vidzemē*. Rīga, 1877. 136. lpp.

Kaudzīte, Matīss. *Brāļu draudze Vidzemē*. Rīga, 1878. 136. lpp. (atkārtots izdevums – G.C.)

⁴⁹ **Freimane, Aija, Talonen, Jouko.** *Bibliography of Ludvigs Adamovičs*. Helsinki, 2005. P. 13.-21.
Adamovičs, L. *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks. 1710—1740*. Rīga, 1933. 660. lpp.

interpretēta no kopējā latviešu nācijas interešu viedokļa. Šāda interpretācijas metodoloģija ir saglabāta, pētot latviešu hernhūtismu 20. gadsimta starpkaru periodā, īpaši analizējot kustības nozīmi latviešu garīgajā dzīvē. Ludvigs Adamovičs secina, ka Vidzemes Brāļu draudze ir latviešu nacionālās atmodas iesākums.⁵⁰

Ar analoģu vērtējumu par zinātnisko pētījumu kvalitāti, vēsturiskā materiāla interpretācijas metodoloģiju un rezumējošajiem secinājumiem var raksturot Gvido Straubes pētniecisko veikumu latviešu Brāļu draudzes vēstures izpētē.⁵¹ Atšķirībā no Ludviga Adamoviča Gvido Straubem vairāk ir izstrādāti pētījumu analītiskie aspekti un hernhūtisma kustības nozīmes vispārinoši vērtējumi. Abu minēto zinātnieku pētnieciskais veikums pierāda Vidzemes Brāļu draudzes kustības izcilo nozīmi un vietu latviešu tautas nacionālās atmodas un garīgās attīstības procesos. Šis ir būtisks secinājums, kas veido nozīmīgu teorētisko bāzi un dod vēsturisko kontekstu pētot un analizējot Vidzemes hernhūtisma kustības attīstību Latvijas valsts apstākļos.

Kā nozīmīgākie starpkaru perioda pētnieciskie darbi ar zinātnisku vērtību ir atzīmējams Hermaņa Endzeliņa,⁵² Antona Birkerta,⁵³ Roberta Legzdiņa,⁵⁴ Aleksandra Veinberga⁵⁵ veikums. Šo autoru darbi dod vēsturiskā materiāla bāzi: pirmkārt, par Vidzemes lokālo (Valmieras un Trikātas novados) saiešanu dzīvi un tradīcijām; otrkārt, par Brāļu draudzes kustības garīgo pienesumu un ietekmi uz Latvijas intelektuālo vidi; treškārt, par saiešanas namu arhitektūru un izplatības areālu; ceturtkārt, par Brāļu draudzes garīguma ietekmi uz nacionālo poētiku un dzeju. Šie darbi atsedz Vidzemes Brāļu draudzes kustības daudzpusību un parāda tās daudzveidīgos ietekmes vektorus uz latviešu tautas vēsturi un garīgo dzīvi. Protams, ir arī citi publikācijas, bet nosauktie darbi ir nozīmīgākie par Brāļu draudzes kustības tematiku.

Ideoloģisku apsvērumu dēļ pēckara — padomju varas perioda apstākļi nebija labvēlīgi reliģijas un ar to saistītu lietu pētniecībai. Tāpēc padomju laika Brāļu draudzes kustības pētnieku saraksts ir pavisam īss. Galvenie ir jau minētais Gvido Straube, kā arī Jānis Zutis un Aleksejs Apinis. Kā viss pārējais latviešu Brāļu draudzes kustības hitstiogrāfisko avotu klāsts arī šie autori apskata kustības vēsturi 18. un 19. gadsimtā. Vēsturnieka Jāņa Zuša darbos tiek akcentēti sociālā taisnīguma aspekti Vidzemes Brāļu draudzes kustības vēsturē. Autora darbu vērtību izceļ bagātīgais arhīvu materiālu klāsts un kustības sociālā sastāva analītiskie pētījumi.⁵⁶ Aleksejs Apinis šauri tematiskos pētījumos atspoguļo un analizē hernhūtiešu kustības iespaidu uz nacionālās inteliģences izveidi, to saistot ar tautas izglītības un pašizglītības procesiem, literatūru un izdevējdarbību.⁵⁷

⁵⁰ Adamovičs, L. *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710—1740*. 2. izdevums. Linkolna (ASV) : Sējējs, 1963. 576. lpp.

⁵¹ Straube, G. *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. Rīga, 2000. 317. lpp.

⁵² Endzeliņš, H. *Skati Valmieras pilsētas, draudzes un novada pagātnē*. Valmiera, 1932. 304. lpp.

Endzeliņš, H. *Atskats Trikātas novada senatnē*. Rīga, 1931. 109. lpp.

⁵³ Birkerts, A. *Latviešu inteliģence savās cīņās un gaitās*. I—II. Rīga, 1927. 280. lpp.

⁵⁴ Legzdiņš, R. *Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā*. *Senatne*, Nr.1, 1929. 20.—29. lpp.

⁵⁵ Veinbergs, A. *Brāļu draudze daiļliteratūrā*. *Ceļš*, Rīga, 1936, Nr.3—5.

⁵⁶ Zutis, Jānis. *Baltijas jautājums XVIII gs*. Rīga, 1951. 482. lpp.

Zutis, J. *Vidzemes un Kurzemes zemnieku brīvslaišana XIX gadsimta 20. gados*. Rīga, 1956. 228. lpp.

⁵⁷ Apinis, Aleksejs. *Neprasot atļauju*. Rīga, 1988. 224. lpp.

Apinis, A. *Soļi*. Rīga, 2000. 326. lpp.

Salīdzinoši vairāk publikāciju un pētījumu pēckara periodā par Brāļu draudzi ir ārzemju jeb trimdas latviešu autoriem. Haralds Biezais⁵⁸ publikācijā vācu valodā, balstoties uz Ludviga Adamoviča pētījumiem, korekti pārstāsta Vidzemes hernhūtiešu agrīnā posma vēsturi. Andrejs Johansons⁵⁹ Brāļu draudzes kustību apraksta un secinājumus veido, izceļot tās īpašo un specifisko lomu Latvijas vēsturē un tautas kultūras attīstībā. Arhitekts Pauls Kundziņš⁶⁰ apskata saiešanas namu arhitektoniskās vērtības un dod vērtīgu statistisko, kartogrāfisko un vizuālo materiālu par kustības izplatību Vidzemē 20. gadsimta sākumā. Jānis Cilnis ir apkopojis Kurzemes Brāļu draudzes vēsturi.⁶¹

Baltijas reģiona Brāļu draudzes historiogrāfijas apskats būtu nepilnīgs bez kaimiņzemes Igaunijas vēsturnieku darbu pieminēšanas. Te pirmkārt jāizceļ Igaunijas baznīcas vēstures kā zinātniskas disciplīnas pamatlicējs Olafs Slids (*Olaf Slid*).⁶² Pieminami arī vēsturnieki Rūdolf Peldmē (*Rudolf Põldmäe*),⁶³ Gustav Suits (*Gustav Suits*),⁶⁴ Hanss Krūss (*Hans Kruus*).⁶⁵ Padomju laika ievērojamākais Igaunijas Brāļu draudzes pētnieks ir Voldemārs Ilja (*Voldemar Ilja*).⁶⁶ Kā redzam, igauņu vēsturnieku veikums Brāļu draudzes tēmas izstrādē ir apjomīgāks nekā latviešu.

1. BRĀĻU DRAUDZES IZCELSME, TEOLOĢISKIE PAMATPRINCIPI UN TĀS NODIBINĀŠANA LATVIJAS REPUBLIKĀ

Brāļu draudzes kustība Latvijas teritorijā, ietverot pētījumā apskatāmo starpkaru periodu, pārstāvēja Brāļu draudzes kopīgo internacionālo vēsturisko tradīciju. Latvijas Brāļu draudzes

⁵⁸ **Biezais, Haralds.** Anfang und Krisis der Brudergemeine im Baltikum. In: *Unitas Fratrum*. Utrecht, 1975. 177.–194. lpp.

⁵⁹ **Johansons, A.** *Latvijas kultūras vēsture 1710—1800*. Stoholma : Daugava, 1975. 647. lpp.

⁶⁰ **Kundziņš, P.** *Latvju sēta*. Stoholma, 1974. 259.-269. lpp.

⁶¹ **Cilnis, J.** *Brāļu draudze Kurzemē*. Vēsturisks atskats sakarā ar 100-gadi. Portlande (ASV), 1991.

⁶² **Slid, O.** *August Herman Francke mõjud meie maal*. Tartu, 1928.

⁶³ **Põldmäe, R.** *Eesti venastekoguduse kirjandusest XVIII sajandi keskel*. Tartu, 1936.

⁶⁴ **Suits, G.** *Vanemast venastekoguduse kirjandusest*. Tartu, 1935.

⁶⁵ **Kruus, H.** *Tulurahva käärimine Lõuna — Eestis XIX sajandi 40-ndail aastail*. Tartu, 1930.

⁶⁶ **Ilja, V.** *Vennastekoguduse (Herrnhutluse) ajalugu Eestimal 1744—1764*. Tallinn, 2000.

kustības izpratnei ir svarīgi zināt un izprast šīs garīgās kustības vēsturiskās saknes, teoloģiskās pamatnostādnes, jo tie būtiski ietekmēja arī latviešu hernhūtiešu Brāļu draudzes garīgās dzīves praksi un ideālus.

Brāļu draudze radās un attīstījās kā atmodas kustība. Brāļu draudzes pirmsākumu attiecina uz 15.gadsimta notikumiem Bohēmijā un Morāvijā. Bet samērā populāra ir arī Brāļu draudzes garīgās pēctecības saistīšana ar pirmkristiešu apustuļu laikmetu un valdensiešu (*Waldenser*) kustību, kā to tiešo turpinātāju, un tikai tad ar ievērojamo Bohēmijas reformatoru Prāgas universitātes profesoru, priesteri Janu Husu (*Jan Hus*, ap 1369—1415).⁶⁷ Jana Husa teoloģiskās *Sola Scriptura* pamatnostādnes gadsimtu vēlāk atkārtoja un aktualizēja Mārtiņš Luters (*Martin Luther*, 1483—1547), par kura darbību Huss pravietoja īsi pirms savas martira nāves. Romas katoļu baznīca Konstances koncilā Janu Husu apsūdzēja ķecerībā un piesprieda nāves sodu uz sārta. Atšķirībā no Lutera, Jana Husa spriedumu 1415. gada 6. jūlijā īstenoja dzīvē.⁶⁸ Uz Jana Husa evaņģēliskās teoloģijas bāzes attīstījās reliģiskās kustības, ko veidoja mērenie kaliktieši un utrakvisti, kā arī radikālie taborīti. Vienlaikus Jana Husa darbība stimulēja čehu tautas nacionālo pašnoteikšanos, kura pārauga t. s. husītu karos, lai atbrīvotos no Romas katoļu baznīcas pāvesta varas un vācu feodālās virskundzības. Politiski un teoloģiski piesātinātā laikmeta peripetijas dažādus virzienus pārstāvošos “Bohēmijas brāļus”, un no rietumiem nākušos valdensiešus, noveda pie neatkarīgas evaņģēliskas baznīcas dibināšanas.⁶⁹

Senā Brāļu draudze tika dibināta 1457. gada 1. martā Bohēmijas ziemeļrietumos, nelielajā Kunvaldes (*Kunwald*) ciematā.⁷⁰ Jau 26. martā ievēlēja draudzes garīgās dzīves vadītājus, vēlāk tika ieviests bīskapa amats. Jauno reliģisko organizāciju vispirms nosauca *Frates Legis Christi* (Kristus likuma brāļi), vēlāk pārdēvējot par *Unitas Fratrum* — Apvienoto brālību, čehiski *Jedotna bratrská*.⁷¹ Runājot par Brāļu draudzi, lieto arī Bohēmijas brāļu vai morāviešu (*Moravians*) apzīmējumu. Romas katoļu baznīca nežēlīgi un asiņaini vajāja seno Brāļu draudzi visu viņu darbības laiku. Vajāšanas notika politisku iemeslu dēļ, tomēr galvenais iemesls bija brāļu evaņģēliskā izpratne par kristietību.

Brāļu draudzes garīgās dzīves centru veidoja Dieva atklāsme Jaunajā Derībā un Svētais vakarēdiens. Brāļu draudzes pamatnostādne bija, ka Dievs visiem cilvēkiem vienādi ir dāvājis savu atklāsmi caur Bībeles vārdiem dzimtajā valodā un saviem sekotājiem Pestītājs ir konsekrējis Svētā vakarēdiena sakramentu, kas saņemams ar maizes un vīna redzamām zīmēm. Viduslaiku garīgās dzīves attīstībā tas bija revolucionārs pavērsiens.

Brāļu draudzes garīgās dzīves un teoloģijas galvenais akcents bija ietverts Kristus Kalna sprediķī.⁷² Tajā paustie kristietības ideāli ļoti būtiski ietekmējuši Brāļu draudzes tradīciju veidošanos, dievbijības izpausmi tuvākmlēstībā, praktisku, diakonisku kalpošanu un gatavību

⁶⁷ **Theile, M.** *Taglich mit Jesus in Kontakt*. Basel, 2000. S. 32-36.

Kaudzīte, Matīss. *Brāļu draudze Vidzemē*. Rīga, 1877. 8. lpp.

⁶⁸ **Michel, B.** *Between Hus and Herrnhut*. In: *Christian History*. Volume VI. No.1, USA: Christian History Institute, 1987.

⁶⁹ **Ričan, Rudolf,** *Die Bohmischen Bruder*. Basel, 2007.S.22-25.

⁷⁰ **Augustin, S.** *Die erste Generation — Herrnhuter Missionare aus dem Kublandchen*. München, 2002.

⁷¹ *Unitas Fratrum*. Rijksarchief in Utrecht.1975. 21-30. lpp.

⁷² Mateja evaņģēlijs. No 5. līdz 8. nodaļai. *No: Bībele*.

upurēties savas ticības vārdā. Brāļu draudzes teoloģiskā izpratne noteica nepieciešamību kustības dalībniekiem personīgi spēt iepazīt Svētos Rakstus. Tas tieši veicināja un noteica Brāļu draudzes sekotāju augsto izglītības līmeni, kā arī veidoja mājmācības tradīciju. Mājmācības procesā liela nozīme bija sievietēm, kas izcēla Brāļu draudzes sieviešu lomu viduslaiku sabiedrībā.⁷³ Nemitīgās vajāšanas neļāva būvēt lielas baznīcas, tādēļ brāļi un māsas dievkalpojumiem pulcējās nelielās kapelās, kas ļoti atgādināja Vidzemes saiešanu namus.

Senās Brāļu draudzes pieredzē saskatāms vēsturiskās pieredzes parallels ar Vidzemes Brāļu draudzi — vajāšanas, mājmācības praktizēšana, augstais izglītības līmenis, sievietes prestižais stāvoklis sabiedrībā, sakrālo celtņu veids. Arī starp hērnhūtiešu misionāriem, kuri 18. gadsimtā uzsāka darbību Latvijā, bija ievērojams čehu tautības brāļu īpatsvars, kuri pārstāvēja senās Brāļu draudzes kustības sekotājus. Tātad Vidzemes Brāļu draudze ir tieša senās Brāļu draudzes turpinātāja, ko pirmajā latviešu autora grāmatā par Brāļu draudzes vēsturi īpaši uzsver tās autors Matīss Kaudzīte.⁷⁴

1620. gadā Trīsdesmit gadu kara laikā blakus Prāgai pie Baltā kalna čehu militārie spēki tika sakauti. Tam sekoja asiņaina izrēķināšanās arī ar evaņģēliskās Brāļu draudzes sekotājiem un nežēlīga, ilgstoša kontrreformācijas pasākumu īstenošana.⁷⁵ Pēdējais Bohēmijas un Morāvijas Brāļu draudzes bīskaps bija Jans Komenskis (*Komenský*), jeb latīniski — Johans Amoss Komeniuss (*Johann Amos Comenius*, 1592—1670), kurš, tāpat kā daudzi citi, vajāšanu dēļ 1628. gadā bija spiests doties trimdā. Tas nozīmēja, ka bija beigusies senās Brāļu draudzes atklātā darbība Čehijas teritorijā, bet tās idejas saglabājās un izplatījās citur Eiropā, tostarp arī Kurzemes hercogistes galma⁷⁶. Neraugoties uz bīskapa Amosa Komeniusa ārkārtīgi neordinārajam un spožajam domātāja un teologa veikumam, mūsdienās viņa vārds, pirmkārt, tiek godāts saistībā ar pedagogiju, jo Komeniuss ir labi pazīstams Eiropas modernās pedagoģiskās izglītības sistēmas pamatlicējs.⁷⁷

Neskatoties uz gadu desmitiem ilgušajām vispārējās rekatolizācijas politikas represijām, daļā tautas tika saglabātas un koptas atmiņas par seno Brāļu draudzi kā evaņģēliskās kristietības idejas īstenotāju. Tas notika vislielākajā slepenībā. Brāļu draudzē šo gadsimtu ilgo periodu apzīmē par “apslēptās sēklas” laikmetu.

1722. gadā neliela grupa brāļu un māsu no katoliskajām Morāvijas un Bohēmijas zemēm, meklējot ticības dzīves brīvību, bēga uz kaimiņos esošo vācu zemi Saksiju (*Saksen*). Kristiana Dāvida (*Christian David*, 1690—1751) vadītā grupa, slepeni pārejot kalnus, nonāca Oberlauzicā (*Oberlausitz*), reihsgrāfa Ludviga Nikolausa fon Cincendorfa (*Ludwig Nicolaus Graf von Zinzendorf*, 1700—1760) īpašumos. Grāfs, pašam klāt neesot, deva atļauju bēgļiem celt apmetnes vietu līdžās Hūtberga (*Hutberg*) kalnam. 1722. gada 17. jūnijā Kristians Dāvids cirta pirmo koku jaunbūvējamai apmetnei, ko nosauca par Hērnhūti (*Herrnhut* — Tā Kunga pasargājums). Tā iesākās Atjaunotās jeb Hērnhūtes Brāļu draudzes vēsture. Tās dibinātājs ir Kristians Dāvids, bet

⁷³ Weinlick, John R. *The Moravian Church through the Ages*. Bethlehem (USA), p. 8-34.

⁷⁴ Kaudzīte, M. *Brāļu draudze Vidzemē*. 8.-17. lpp.

⁷⁵ Chybova, Bock E. Seeking a better way. In: *Christian History*. Volume VI. No. 1. USA: Christian History Institute, 1987.

⁷⁶ Juškevičs, J. *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē*. Rīga, 1931, 442.lpp.

⁷⁷ Hanisch, H. *Johann Amos Comenius*. Stuttgart, 1991. S. 67.

kopš 1727. gada tās vadītājs bija grāfs Cincendorfs. Īsā laikā Hernhūtē apmetās aptuveni trīs simti dažādu, visbiežāk vajātu evaņģēlisku kustību un konfesiju pārstāvji. Visplašāk pārstāvēti bija senās Brāļu draudzes sekotāji. Hernhūtes pirmajos pastāvēšanas gados teoloģisko nostādņu dažādība izraisīja jukas un savstarpējus strīdus par Hernhūtes kristiešu kopienas identitāti.⁷⁸ Kristians Dāvids vēlākos gados vairākkārt devās misijas braucienos uz Vidzemi un labi zināja latviešu valodu.⁷⁹

Grāfs Cincendorfs un K. Dāvids visu mūžu palika piederīgi luterāņu konfesijai. Cincendorfs sevi uzskatīja par Lutera mācekli un nekad nedomāja par viņa vadītās kustības atšķelšanu no luteriskās baznīcas. Cincendorfa mērķis bija vadīt baznīcu tuvāk Kristum un Svētajiem Rakstiem.⁸⁰ Domājot par Hernhūtes kopienas sadzīves un kalpošanas organizēšanu, 1727. gadā grāfs nāca pie atziņas — būtu svarīgi, ka čehu brāļi, kuri Hernhūtes sākuma periodā bija skaitliskā vairākumā, varētu saistīt savu identitāti ar senās Brāļu draudzes *Unitas Fratrum*. Lai šo nostādni saskaņotu ar Saksijas baznīcas likumiem, 1727. gada 12. maijā hernhūtieši pieņēma atjaunotās Brāļu draudzes nolikumu, kurā to definēja kā sadraudzības kopību luteriskās baznīcas ietvaros. Nolikums noteica, ka tā ir brālīga vienošanās starp Bohēmijas, Morāvijas brāļiem un citiem kristiešiem — būt vienotiem, dzīvot saskaņā un sekot apustuliskajiem likumiem. Tajā tika akcentēts, ka Hernhūte ir celta un pastāv tikai no Dieva žēlastības. Nolikums pauda teoloģisku uzskatu, ka Dieva mīlestība ir dāvāta vienādā mērā visiem un vieno visus pie dažādām konfesijām piederošos Dieva bērnus. Šajā ziņā tas ir pirmais modernā ekumenisma dokuments. Brāļu draudzes statūti noteica, ka hernhūtieši nedrīkst tiesāt, strīdēties un uzskatīt sevi par taisnākiem vai pareizākiem nekā citi cilvēki. Draudzei tika uzlikts par pienākumu saglabāt skaidru evaņģēlija mācību un vienkāršību ikdienas dzīvē.⁸¹

1727. gada 13. augustā draudzes dievkalpojumā, baudot Svēto vakarēdienu, līdžās Hernhūtei esošajā Bertelsdorfas (*Bertelsdorf*) luterāņu baznīcā brāļi un māšas piedzīvoja pārdabisku Dieva pieskārienu un vienprātības gara nākšanu pār draudzi un Hernhūtes pilsētīņu. Šis reliģiskais piedzīvojums saliedēja un pārvērtā kopienas dzīvi. Tas drīz nesa iespaidīgus misionārās darbības augļus hernhūtiešiem — viņi kļuva par protestantiskās baznīcas misijas pionieriem. Brāļu draudzes statūtos šis piedzīvojums fiksēts kā teoloģiska atziņa, ka Dieva atklāsmē ir augstāka par jebkādam cilvēka prāta (arī teoloģiskām) konstrukcijām, tādējādi daļējums konfesijās nevar būt šķērslis kristīgai sadraudzībai starp tām. Tajā pašā laikā katrs tika aicināts palikt savā konfesijā, kas ir drošākais rādītājs ceļā uz Dieva valstību.⁸²

Raksturojot vidi, kurā veidojās Ludviga Nikolausa fon Cincendorfa personība, jāatzīmē arī piētistu ietekme. Jaunais grāfs agri zaudēja vecākus un dzīvoja pie savas vecmāmiņas Henrietes Katrīnas fon Gersdorfas (*Henriete Katharina von Gersdorf*, 1648—1726), kas bija dziļi kristīga sieviete. Viņa bija piētisma pamatlicēja Filipa Jakoba Špēnera (*Philipp Jacob Spener*, 1635—1705) ideju cienītāja un sekotāja. F.J. Špēners kļuva par jaunā Cincendorfa krusttēvu. No desmit

⁷⁸ Meyer, D. *Zinzendorf und die Herrnhuter Brudergemeine 1700—2000*. Göttingen, 2000.

⁷⁹ Straube, G. *Latvijas brāļu draudzes diārijs*. Rīga, 2000, 48. lpp.

⁸⁰ Mezezers, V. *The Herrnhutian Pietism in the Baltic*. Massachusetts, 1975. P. 101.

⁸¹ Weinlick, John R. *Count Zinzendorf*. New York, p. 74.

⁸² *Kirchenordnung der Europaisch — Festlandischen Bruder — Unitat*. Teil 2. Herrnhut und Bad Boll, 1992. S. 100.-101.

gadu vecuma sešus gadus grāfs mācījās Augusta Hermaņa Frankes (*August Hermann Franke*, 1663—1727) vadībā piētisma centrā Hallē (*Halle*) zēnu skolā *Paedagogium*. 18. gadsimtā modernās piētisma idejas veidoja labvēlīgu darbības fonu Brāļu draudzes teoloģisko ideju īstenošanai. Pēc A.H. Frankes nāves grāfa Cincendorfa un Halles zēnu skolas attiecības kļuva distancētas, jo Halles teologi galveno teoloģisko un praktiskās kristietības mācību fokusēja uz “grēksūdzes cīņu” (*Busskampf*) un atgriešanās piedzīvojuma pārspīlētu nozīmīgumu. Šāda ekstrēma ticības apliecība nesaskanēja ar Brāļu draudzes kristietības un Dieva atklāsmes izpratni. Hernhūtes Brāļu draudzes eklezioloģisko un providences izpratni daudz vairāk ietekmēja Komeniusa teoloģija un senās *Unitas Fratrum* garīgā pieredze un tradīcijas. Šādu Halles piētisma teoloģisko izpratnes virzienu klātbūtne ir skaidri vērojama arī 20. gadsimta starpkaru perioda vēsturē Vidzemes Brāļu draudzē.

Brāļu draudzes un Cincendorfa teoloģiskajā izpratnē cilvēku glābējs ir Dieva Jērs, kurš vienu reizi par visām reizēm ir ticis upurēts par visu cilvēku grēkiem. Mums atliek tikai pieņemt viņa žēlastības dāvanu un viņam sekot. Vienlaikus šis upura Jērs pasauli ir uzvarējis, un cilvēkiem vien jāatsaucas viņa aicinājumam un tam jāseko viņa uzvaras gājienā. Dieva Dēls ir dzīvs. Un tur, kur viņa bērni viņa vārdā šķīstām sirdīm sapulcējas, lai veidotu brāļu un māsu sadraudzību, tur pats Jēzus Kristus ir reāli klātesošs. Kopīgais vēsturiskais Brāļu draudzes kustības lozungs jeb devīze ir *Vicit Agnus Noster, Eum sequamur* (Mūsu Jērs ir uzvarējis, sekosim Viņam).⁸³

Saskaņā ar Brāļu draudzes dzīvesziņu lai ko cilvēks darītu, strādātu, atpūstos, mācītu utt., viņam ir jāizjūt Dieva klātesamība it visā. Tālab cilvēka dvēselei ir jāveido ļoti personīgas, individuālas sadraudzības saites ar Dievu. Cilvēka uzdevums ir, lai viss, ko viņš dara, arī ikdienas darbs, būtu slavas dziesma Dievam, lai caur visu tiktu pagodināts Dievs. Lai veicinātu skaidrāku izpratni par Dieva žēlastību un nemitīgo klātesamību, hernhūtieši dalījās mazās grupiņās, kurās savstarpēji dalījās ar garīgajām norisēm savās dvēselēs.⁸⁴ Šīs, tā sauktās, “caurrunas” ir hernhūtiešu tradīcija, kura ļoti dziļi ietekmējusi latviešus, veidojot iekšējās pasaules dziļu un niansētu uztveri (to pierāda, piemēram, no Vidzemes hernhūtisma vides nākušo dzejnieku un rakstnieku daiļrade).

Hernhūtes laju kristietība bija mazāk ieinteresēta teoloģijas zinātnes jautājumos, bet vairāk praktiskā Kristus norādījumu īstenošanā un sirsnīgā tuvākmīlestības sadraudzībā. Vienlaikus Brāļu draudzes pazemības un “skaidrās sirds” teoloģiskā paradigma veidoja inteligentu tolerances telpu cilvēku savstarpējās attiecībās, kā arī veicināja šāda veida attieksmi pret visu Dieva radību, sabiedrību, dabu. Šāda dievbijības tradīcija ir skaidri redzamas Latvijas Brāļu draudzes kustībā, kā arī latviešu mentalitātē (piemēram, koru tradīcijās, attieksmē pret dabu u. c.).⁸⁵ Hernhūtes Brāļu draudzes kalpošanas lielais motivējošais spēks bija visus atšķirtos Dieva bērnus sapulcēt pie Kristus krusta un mīlestības savstarpējas sapratnes un sadraudzības gaismā. Brāļu draudzes kustība savu uzdevumu saskatīja tajā, lai pēc iespējas uzmanīgi un pazemīgi vestu cilvēku dvēseles

⁸³ *Kirchenordnung der Europaisch — Festlandischen Bruder — Unitat*. Teil 2. Herrnhut und Bad Boll. 1992. S. 6.-7.

⁸⁴ **Bost, A.** *History of Bohemian and Moravian Brethern*. London, 1834. P. 381.

⁸⁵ **Ceipe, G.** Hernhūtiešu Brāļu draudzes vieta latviešu vēsturē un mūsdienās. Tradīcija. *No: Teoloģija: teorija un prakse*. 1. daļa. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007. 288.-300. lpp.

pie Pestītāja Jēzus Kristus, kur ikviens var piedzīvot Dieva žēlastību, kas plūst no Kristus krusta.⁸⁶

Brāļu draudzes dievatklāsmes izpratne un vēlme praktiski sekot apustuliskās mācības ideāliem veidoja teoloģisko nostādņu konsekvences un kustības identitāti, kura veidoja garīgo fonu un kontekstu arī latviešu Brāļu draudzei visā tās darbības garumā.

Savukārt, lai gūtu izpratni par latviešu Brāļu draudzes organizatoriskās, tiesiskās un praktiskās darbības attīstības principiem 20. gadsimtā, ir būtiski paturēt vērā to apstākļu kopumu, kas veidoja vēsturisko fonu, no kura izauga Vidzemes hernhūtiešu kustības tradīcijas.

No juridiskā aspekta raugoties Vidzemes latviešu Brāļu draudze uzlūkojama kā īpašs fenomens. Proti, attīstība, no praktiskas latviešu zemnieku iesaistīšanās, līdzdalības Brāļu draudzes kustībā līdz valsts institūciju tiesiski atzītai un juridiski skaidri definētai organizācijai, ilga gandrīz divsimt gadu.

Pirmie Hernhūtes Brāļu draudzes pārstāvji darbību Vidzemē sāka 1729. gadā. Desmit gadus vēlāk Hernhūtes brāļu darbība vainagojās ar iespaidīgu 1739. gadā sākušos reliģisko atmodu latviešu vidū. Tās rezultātā 1742. gadā Vidzemē tika organizētas pirmās četras pēc nacionālās piederības principa veidotās latviešu organizācijas — Brāļu draudzes kopas (saiešanas) Valmierā, Straupē, Liepā un Mārsnēnos. Tās bija pilnībā neformālas zemnieku sabiedriskās organizācijas bez jebkāda juridiska statusa attiecībās ar valsti. 1743. gadā Krievijas ķeizariene Elizabete I parakstīja aizliegumu Hernhūtes Brāļu draudzes darbībai Krievijas impērijas teritorijā. Ar šo ukazu Brāļu draudze un tās darbība ieguva valsts interesēm neatbilstošu un kaitniecisku statusu. Tādējādi latviešu Brāļu draudze kļuva par nelegālu kustību un darbojās pagrīdes apstākļos. Līdz ar Brāļu draudzes darbības aizliegumu sākās ilgstošs kustības vajāšanas un apkarošanas periods.⁸⁷

Sākot ar 18. gadsimta iezīmējās Krievijas politiskās attieksmes maiņa pret hernhūtiešu kustību. 1764. gadā, kad ar Krievijas ķeizarienes Katrīnas II ukazu tika juridiski akceptēta un arī veicināta Hernhūtes Brāļu draudzes darbība Krievijas impērijas dienvidos — Sareptas (*Sarepta*) kolonijā pie Volgas (tagadējās Volgogradas pilsētas robežās). Brāļu draudzei naidīgā Vidzemes ģenerālsuperintendenta Cimmermana (*Zimmermann*) nomaiņa 1770. gadā un minētais ķeizarienes dokuments iezīmēja iecietīgākas attieksmes sākumu pret Vidzemes latviešu Brāļu draudzi. Tomēr formāli Hernhūtes Brāļu draudzes darbības aizliegums Baltijas guberņās saglabājās. Kopš 18. gadsimta nogales no Hernhūtes uz Vidzemi tika sūtīts diakons ar uzdevumu pārzināt Brāļu draudzes darbību Krievijas impērijas Baltijas guberņās — Vidzemes latviešu un igauņu daļās un Igaunijā.⁸⁸

Tomēr vācu hernhūtiešu pārstāvji drīzāk ieņēma sava veida simbolisku goda vadītāja vietu un maz ietekmēja latviešu Brāļu draudzes ikdienas darbību. To noteica divi apstākļi. Pirmkārt, no latviešu hernhūtiešu kustības darbības sākuma līdz Brāļu draudzes aizlieguma oficiālam atsaukumam 1817. gadā latviešu hernhūtiešu organizācijās bija nomainījušās vairākas paaudzes.

⁸⁶ *Kirchenordnung der Europaisch — Festlandischen Brüder — Unitat*. Teil 1. Herrnhut und Bad Boll. 1992. S. 26.-28.

⁸⁷ **Straube, Gvido.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. Rīga, 2000. 58.-110. lpp.

⁸⁸ **Guntram, Philipp.** *Die Wirksamkeit der Herrnhuter Brüdergemeine unter den Esten und Letten zur Zeit der Bauernbefreiung*. Vom Ausgang bis über die Mitte des 19. Jhs. Köln; Wien, 1974. 274.-308. lpp.

Šajā laikā bija izveidojusies stabila organizācijas pašpārvaldes sistēma, iekšējā kārtība, kā arī izveidojušās savas garīgās dzīves tradīcijas. Gadu desmitus latviešu hernhūtiešu darbība attīstījās bez Hernhūtes Brāļu draudzes pārstāvju klātbūtnes un tiešas ietekmes. Otrkārt, latviešu Brāļu draudzes kustība bija skaitliski pietiekami liela un ar teritoriāli plašu izplatību, kas apgrūtināja centralizētas pārvaldes institūcijas izveidošanu. Un tas arī nebija vācu hernhūtiešu darbības mērķis. Līdz ar to praktiskajās izpausmēs Hernhūtes Brāļu draudzes darbība un ietekme vairāk saistījās ar Vidzemes vāciski runājošajiem kustības dalībniekiem un atbalstītājiem. Latviešu Brāļu draudze savā darbībā bija neatkarīga un lielā mērā darbojās tikai ar saviem iekšējiem garīgās un organizatoriskās dzīves resursiem. Vienlaikus sadarbība ar Hernhūtes pārstāvjiem pastāvēja, un latviešu vidū valdīja liels respekts pret Hernhūti kā kustības šūpuli un garīgo centru.⁸⁹

Vēlāko savstarpējo attiecību dziļākai izpratnei tomēr ir svarīgi paturēt vērā latviešu un vācu hernhūtiešu praktiskās darbības nošķirtību un dzimtbūšanas iekārtas dēļ pieaugošo nacionālā aspekta psiholoģisko distanci. Vairāk nekā gadsimtu Vidzemes Brāļu draudzes kustība bija vienīgā nepastarpināti latviešu sabiedrības intereses pārstāvošā organizācija. Latviešu hernhūtiešu darbība balstījās nevis juridiskas personas autoritātes statusā, bet gan neformālā sociālā statusā, kas izrietēja no Brāļu draudzes autoritātes un reālās pašpārvaldes varas latviešu vidē. Oficiālās attiecībās ar carisko Krieviju Brāļu draudzi juridiski pārstāvēja Hernhūtes Brāļu draudze jeb tās organizatoriskās struktūras.

Šī iemesla dēļ izveidojās neparasta situācija — latviešu Brāļu draudzei bija spēcīga organizācija ar visaugstāko autoritāti latviešu acīs, tomēr līdz pat Latvijas valsts izveidei tai nebija izveidots juridiskas personas statuss. Tādējādi latviešu hernhūtismā nostiprinājās tradīcijas, kuras akcentēja civiltiesisko autoritāti, tādējādi padarot ļoti nozīmīgu cilvēka personības faktoru. Jādomā, ka šis apstāklis arī veicināja ignorantu attieksmi pret dažādām formālas birokrātijas un lietvedības normām.

Jāatceras arī, ka visā darbības laikā ar ļoti nelieliem izņēmumiem latviešu Brāļu draudze darbojās nemitīgu vajāšanu vai apkarojoša spiediena apstākļos. Darbībai krīzes situācijās Brāļu draudze spēja piemēroties, bet tai nebija izveidojusies pieredze darbībai apstākļos, kad pret to valsts politika izturas labvēlīgi.

Līdz Pirmajam pasaules karam vairāk vai mazāk aktīvi Vidzemē darbojās aptuveni 140⁹⁰ Brāļu draudzes saiešanu. Katrai Brāļu draudzes saiešanai parasti bija savs saiešanas nams jeb kambaris. Ap saiešanas namiem organizējās latviešu Brāļu draudzes garīgā dzīve. Brāļu draudzes darbību vadīja vietējie laju darbinieki — sacītāji, tētiņi jeb sacītājtētiņi. Dažkārt Brāļu draudzes darbībā iesaistījās arī attiecīgās draudzes luterāņu mācītāji, bet tas bija atkarīgs no viņu personīgās gribas un attieksmes pret Brāļu draudzes kustību. Sacītāji parasti bija vietējā novada vīri, kam bija vadītāju dotības un oratora talants, kā arī autoritāte sava novada ļaužu vidū. Kaut gan 20. gadsimta sākumā vairs nepastāvēja reģionālās sanāksmes (*konparences*), kurās vēsturiski tika

⁸⁹ Adamovičs, Ludvigs. *Raksti par Latvijas baznīcas vēsturi*. Latviešu ev.lut. baznīca Amerikā, 1978. 58.-92. lpp.

⁹⁰ *Latvju enciklopēdija*. 1. sējums. Stokholma, 1950—1951. 294. lpp.

Dažādos avotos aptuvenais saiešanu skaits ir atšķirīgs. Tuvāk par to skatīt 5. nodaļā.

veidotas latviešu Brāļu draudzes kopīgās nostādnes un darbība, tomēr pēc senām tradīcijām joprojām tika organizēti kārtu svētki, kuros satikās pārstāvji no dažādām saiešanām.⁹¹

Brāļu draudzes aktivitāte un sabiedriskā ietekme katrā vietā, pat vienas draudzes robežās bija ļoti dažāda. Tas bija atkarīgs no vietējiem apstākļiem. Vietās, kur bija spēcīgi un enerģiski darbinieki, arī 20. gadsimtā pēc Pirmā pasaules kara ritēja aktīva saiešanu garīgā dzīve. Kur tādu nebija, saiešanu darbība bija fragmentāra vai pavisam beigusies. Bez vadītāja personības otrs nozīmīgais apstāklis, kas noteica saiešanu darbību, bija saimnieku, uz kuru zemes atradās saiešanas nami, attieksme pret Brāļu draudzi. Ja māju īpašnieku dzimtas bija tās pašas, parasti senču garīgais mantojums tika godāts. Tas izpaudās saiešanu dzīves praktiskā un garīgā atbalstā — uzturot kārtībā saiešanas namu (*kambari, ciemkambari*), uzņemot saiešanas apmeklētājus un viesus.

Lielākā daļa hernhūtiešu saiešanas namu atradās uz saimnieku zemes un juridiski bija viņu privātīpašums. Tomēr vietējā sabiedrībā saiešanas nami tika uzverti kā kopīpašums, jo novada ļaudīm bija zināmi mutvārdu vēstures stāsti par saiešanas namu būvēšanu ar talku palīdzību un daudz vietējo dzimtu materiālo atbalstu. Tāpat bija pašsaprotami, ka vienīgais saiešanu ēku celšanas mērķis bija — būt par novada garīgās dzīves centru, dievnamu, ēku, kur pulcēties Dieva meklētājiem.⁹²

20. gadsimta sākumā nebija izveidota neviena pārvaldes institūcija, kura organizatoriski koordinētu un veidotu kopēju latviešu Brāļu draudzes kustības darbību. Latviešu hernhūtiešu attiecības ar Hernhūtes Brāļu draudzes pārstāvi Baltijas provinču diakonu var raksturot kā koleģiāli draudzīgas, viņa praktiskā ietekme aprobežojās tikai ar atsevišķu saiešanu apmeklējumiem un koleģiālu attiecību uzturēšanu.⁹³

Līdzīga situācija bija arī Brāļu draudzes Rīgas saiešanā, kuru mēdza saukt arī vienkārši “Rīgas draudzība”.⁹⁴ Kā lauku, tā arī Rīgas latviešu hernhūtieši ļoti patstāvīgi kopa un veidoja savas saiešanas praktisko un garīgo darbību. Atšķirīgais bija tas, ka kopš 1893. gada Rīgā atradās Brāļu draudzes Baltijas provinču diakona (*Diakonie der Evangelischen Brudergemeine in den Ostseeprovinzen*) mītnes vieta, un viņš veica nama pārvaldnieka funkcijas.⁹⁵ Rīgā darbojās arī ļoti neliela vācu tautības hernhūtiešu kopa.

20. gadsimta sākumā Vidzemē, ieskaitot Rīgu, latviešu Brāļu draudze joprojām pastāvēja un darbojās kā garīga kustība. To vienoja kopīga vēsturiskā pieredze, specifiska reliģiskā izpratne un neformālas sadraudzības saites. Latviešu Brāļu draudzes kustības dalībniekus esošā lietu kārtība pilnībā apmierināja, un nebija nedz iekšējas vajadzības, nedz vēlēšanās veidot Brāļu draudzi kā institūciju ar juridiskas personas statusu.

Arī Latvijas valsts pirmajos gados latviešu Brāļu draudzes darbība turpinājās ierastajā lokālās pašpārvaldes veidā. Līdz pat 1923. gadam neviens no apzinātajiem vēstures dokumentiem neliecina, ka kādam no Brāļu draudzes kustības dalībniekam vai kādam interesentam būtu

⁹¹ Adamovičs, L. *Raksti par Latvijas baznīcas vēsturi*. 88.-92. lpp.

⁹² Ceipe, G. Hernhūtiešu Brāļu draudzes vieta latviešu vēsturē .. *No: Teoloģija: teorija un prakse*. 277.-183. lpp.

⁹³ *Unitatsarchiv DUD*. 1559. lieta.

⁹⁴ *Latvijas evaņģēliski luteriskā baznīcas arhīvs Brāļu draudzes arhīvs. (LELBA BDA)*. 1. f. , 1. apr., 384. lieta.

⁹⁵ *Unitatsarchiv DUD*. 1584. lieta.

vēlēšanās esošo lietu kārtību mainīt. Vienīgais izņēmums ir ar 1922. gada 13. februāri datētais Rīgas saiešanas teicēja Kārļa Šilinga parakstītais Rīgas un Vidzemes Brāļu draudzes kustības pārstāsts, pievēršot uzmanību juridiskajiem aspektiem un latviešu–vācu savstarpējām attiecībām. Šis dokuments ir bez adresāta, un tā saņemšana Iekšlietu ministrijā reģistrēta tikai 1923. gada 1. martā, tāpēc pēc būtības tas attiecināms jau uz 1923. gadā uzsākto Brāļu draudzes reģistrācijas procesu.⁹⁶

Iemeslu un nepieciešamību pēc Vidzemes Brāļu draudzes juridiskas noformēšanas izraisīja tiesiskā situācija, kāda 20. gadsimta 20. gadu sākumā izveidojās Rīgas Brāļu draudzes sakarā.

Rīgas Brāļu draudzes garīgais centrs un darbības vieta bija tās saiešanas (lūgšanas) nams Vecrīgā, Lielajā Kalēju ielā 8. (Šobrīd saiešanas nama ēkas adrese ir Kalēju iela 8.) Vācijas okupācijas laikā 1918. gada 1. februārī tika mainīts zemesgrāmatas ieraksts, pēc kuru īpašumtiesības uz minēto namu pārgāja Vācijas Brāļu draudzei (*Die Evangelische Bruderunitaet in Deutschland*).⁹⁷ Situācija saasinājās 1922. gadā, kad Rīgas Brāļu draudzes dalībniekiem kļuva zināmas attiecīgās izmaiņas zemesgrāmatas ierakstā. Tāpat parādījās informācija par to, ka, pēckara finansu grūtībās nonākušajai Vācijas Brāļu draudzei ir vēlme Rīgas saiešanas namu pārdot. Šī informācija izrādījās pamatota, jo 1923. gada septembrī Rīgas juristam Jānim Baumanim Vācijas Brāļu draudze izsniedza nama pārvaldīšanas pilnvaru, uz kuras pamata bija iespējams īpašumu arī pārdot.⁹⁸ Latviešu Brāļu draudze nekādā gadījumā negribēja zaudēt savu Rīgas draudzības saiešanas vietu. Bet esošajā lietu tiesiskajā izkārtojumā latviešiem nebija nekādu iespēju savas intereses aizstāvēt un namu noturēt, jo no tiesiskā viedokļa Rīgas latviešu Brāļu draudze nemaz nepastāvēja, bet bija tikai neformāla privātpersonu kopa. Šis arī ir galvenais iemesls un motivācija steidzamai Rīgas latviešu Brāļu draudzes juridiskai dibināšanai.

Pašu Brāļu draudzes dibināšanas procesu var sadalīt divos posmos, kurus nošķir brāļa Kārļa Šilinga aiziešana mūžībā 1923. gada maijā. Ārkārtīgi nozīmīgs ar tālejoši pozitīvām sekām bija Brāļu draudzes juridiskās dibināšanas pats sākums. Šeit galvenā persona — jautājuma aktualizētājs, lietas gudrs un prasmīgs virzītājs bija viens no Rīgas saiešanas vecajiem brāļiem, saiešanas teicējs Kārlis Šilings. Galvenokārt tieši viņa nopelns ir tas, ka, pirmkārt, tika izstrādāts loģisks morālais un no tā izrietošais juridiskais pamatojums latviešu tiesībām uz Rīgas saiešanas namu. Un, otrkārt, kas ir ļoti svarīgi, pateicoties Kārļa Šilinga personai un rakstura īpašībām, Brāļu draudzes juridiskas dibināšanas procesu izdevās labi ievirzīt tā sākumā. Tika iegūta valsts ierēdņu labvēlība un pozitīva attieksme, kas būtiski palīdzēja Rīgas latviešu Brāļu draudzei, iegūstot juridiskas personas statusu.

Tā tikai 1923. gadā Rīgas hernhūtieši sāka priekšdarbus, lai Rīgas Brāļu draudze iegūtu juridiskas personas statusu, kas dotu iespēju tiesiski apstrīdēt Vācijas Brāļu draudzes īpašumtiesību pretenzijas uz Kalēju ielas saiešanas namu.

1923. gada 28. janvārī tika sasaukta Rīgas Brāļu draudzes saiešanas teicēju sapulce.⁹⁹ Sapulcē piedalījās ilggadējie Rīgas saiešanas dzīves organizētāji un vadītāji — Pēteris Bīdermans (*Pehters*

⁹⁶ LVVA. 1370. f., 1. apr., 122. lieta, 23.-25. lp.

⁹⁷ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

⁹⁸ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

⁹⁹ LVVA. 1370. f., 1. apr., 122. lieta, 21. lp.

Bhidermans), Oto Krēslis (Krehslinsch), Kārlis Šilings (*Kahrlis Schillings*), Eduards Ķirsis (*Kirsis*), Augusts Teikmanis un Rihards Čičalovskis (*Richards Chichalowskis*). Sanākušie brāļi pieņēma septiņus sapulces protokolā fiksētus lēmumus.¹⁰⁰

Lēmumu raksturs un arī tas, ka protokols ir bez numerācijas, rada iespaidu, ka Rīgas Brāļu draudze līdz tam savu darbību veidojusi bez šādiem lietvedības dokumentiem.

Pārrunājot situāciju Brāļu draudzes Rīgas saiešanā, sanāksmes dalībnieki vienojās “turpināt visu darbību pēc parastās kārtības” un “lūgšanas stundas kārtību noturēt pa vecai paražai” 8.30 no rīta un 12.00 dienā. Tika nolemts sastādīt “dziedāšanas kori” un garīgo darbību veikt cītīgi “ar vairāk sirsnīgas brāļu mīlestības spēku”.

Darbības vadīšanai “kā līdz šim” ievēlēja trīs personas, un brāļiem Pēterim Bīdermanim, Oto Krēslim, Kārlim Šilingam tika dotas pilnvaras Brāļu draudzi reprezentēt administratīvās un tiesu iestādēs. Izvēlētās trīs personas no sava vidus par “galveno lietas vadītāju” izvirzīja Kārli Šilingu.

Vēl sapulce pieņēma Pētera Bīdermaņa ziņojumu par Rīgas saiešanas saimniecisko stāvokli 1922. gadā. Īsais un lakoniskais ziņojums satur informāciju, ka no labprātīgiem ziedojumiem ir ieņemti 4019 rubļi un 75 kapeikas, bet izdoti 4410,25 rubļi. 390,50 rubļu iztrūkums ir radies, veicot Kalēju ielas nama jumta un grīdas remontu.¹⁰¹

Rīgas Brāļu draudze Latvijas valsts sākumposmā atradās paradoksālā situācijā. Proti, organizācijai, kura jau gandrīz simts gadus bija aktīvi darbojusies, nebija nekāda juridiski tiesiskā statusa. Tādēļ neapšaubāmi skaidrs ir dokumenta tapšanas iemesls — veidot juridisku bāzi saiešanas nama Kalēju ielā 8 tiesiskai aizsardzībai. Visticamāk, ka tāpēc protokolā minēta finansu daļa, lai norādītu namā veiktos kapitālieguldījumus.

Šis 1923. gada protokols ir pirmais zināmais juridiskais dokuments, kurš fiksē Rīgas Brāļu draudzes darbību Latvijas Republikā. Dokuments nepārprotami norāda uz jau esošu Rīgas Brāļu draudzes darbības organizatorisko pieredzi, morālo atbildību un autoritāti lemt par Rīgas Brāļu draudzes likteni. Tas arī norāda, ka minētos brāļus vieno kopīga garīgā darba izpratne un ilgstoša kopdarba pieredze, kura ir balstīta neformālas hierarhijas un tradīcijas attiecībās.

“Priekšnieks—rīkotājs” Kārlis Šilings uzreiz sāka enerģiski rīkoties, lai īstenotu sapulces deleģētos uzdevumus. 1923. gada 6. februārī viņš nosūtīja Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu departamentam “paziņojumu” un minētās sapulces protokola norakstu, kas piesaka Rīgas Brāļu draudzes juridisko leģitimitāti — “draudze no jauna atkal organizējusies un turpina savas lūgšanu sapulces parastajā kārtībā”.¹⁰² Paziņojumā nepārprotami norādīta Rīgas Brāļu draudzes rīcības galvenā motivācija, lai “anulētu Vācu okupācijas varas pretlikumīgo pārrakstīšanu, lai atdabūtam atpakaļ savu pirktu īpašumu”.¹⁰³

1923. gada 18. februārī Kārlis Šilings nosūtīja “augsti godātam suverēnas Latvijas prezidenta kungam” adresētu vēstuli.¹⁰⁴ Šajā ļoti interesantajā piecu lappušu garajā dokumentā vispirms tiek vēsturiski analizēta situācija Rīgas Brāļu draudzē. Nav iemesla domāt, ka Kārļa Šilinga viedoklis

¹⁰⁰ Turpat, 21. lp.

¹⁰¹ Turpat, 21. lp.

¹⁰² Turpat, 21. lp.

¹⁰³ Turpat, 21. lp.

¹⁰⁴ Turpat, 26.-28. lp.

atšķirās no citu Rīgas hernhūtiešu viedokļa, līdz ar to šī vēstule parāda, ka Rīgas latviešu Brāļu draudzes dalībniekiem bija vienota izpratne gan par savas kustības vēsturi, gan par tajā nupat izveidojošos situāciju un vēlamu savas darbības attīstību.

Galvenais Rīgas Brāļu draudzes uzdevums nu bija varas iestādēm pierādīt savas organizācijas tiesisko leģitimitāti. Tāpēc valsts prezidentam adresētajā vēstulē Kārlis Šilings veica dziļu vēsturisku ekskursu, analizējot apstākļus un pierādot, ka Rīgas Brāļu draudze ir tiesīga, pēctecību nesoša un likumīga organizācija. Vēstules autors norādīja, ka Rīgas Brāļu draudze varēja izveidoties, pateicoties Krievijas cara Aleksandra I reliģiskās politikas liberizācijai, bet vispār Vidzemē Brāļu draudze darbojās jau kopš ķeizarienes Elizabetes I valdīšanas laika (1741—1762). Krievijas imperatora Aleksandra I 1817. gada 27. oktobra ukazs Nr. 27113 Vidzemes, tātad arī Rīgas Brāļu draudzes darbību arī no laicīgās varas viedokļa padarījis likumīgu un turklāt sniedza tai “diezgan plašas privilēģijas”.¹⁰⁵

Tālāk Kārlis Šilings apskata Vidzemes Brāļu draudzes vēstures īpatnību esenci un veic to interpretāciju no latviešu sabiedrības interešu viedokļa. “Toreizējie evaņģēliskas baznīcas mācītāji bija vienīgi vācu tautības un pat ārzemnieki. Latviešu valodas neprazdami, aiz skaudības izturējās naidīgi pret Brāļu draudzi un cēla nepamatotas sūdzības, aizrādot, ka baznīcas topot tukšas, bet ciemakambari — saiešanas nami pārpildīti. Slēpjot, ka paši nav spējīgi uz tautu runāt no sirds, tautiski saprotamā garā, kur pretī Brāļu draudzē, lai gan gluži nemācīti, arī zem ārzemnieku vadības, bet runāja saprotamā tautas valodā un pie tam sajūsmināti no visas sirds. Brāļu draudzes valoda tautu sajūsmināja.

Pabalstīti arī no muižniecības, mācītāji ar savām sūdzībām sasniedza galu galā Brāļu draudzes ierobežojumus tiesībās. Tā zemes iedzimtiem atņēma tiesību būt par aktīviem, bet gan pasīviem. Un par vadoņiem drīkstēja būt vienīgi iz Hernhūtes atsūtītie tētiņi [...] tāpat noliedza Brāļu draudzei iegūt nekustamus īpašumus savām sapulcēm. Neraugoties uz aizliegumu, saimnieki tomēr cēla ciemkambarus [saiešanas namus. — G. C.] pie savām ēkām, pa lielākai daļai pie otrām rījām. Turpretī pilsētās Brāļu draudzēm bija atļauts iegūt imobilijas ar pilsētas ziņu.”¹⁰⁶

Tālāk vēstule skaidro, kā izveidojusies tagadējā situācija ap Rīgas Brāļu draudzes saiešanas namu, kura nu esot attīstījusies, ka pārstāvis no Vācijas Brāļu draudzes “šeit var ierasties kuru katru dienu un neielast mūs mūsu īpašumā vai arī to pārdot”.¹⁰⁷ Pamatojoties uz minēto juridisko un morālo faktoru kopumu, Kārlis Šilings Latvijas valsts prezidentam lūdz “Rīgas Brāļu draudzes lietu ņemt savā pārstāvībā” un “nodot Ministru kabineta izskatīšanai”.¹⁰⁸

Vēstules noslēgumā ir aicinājums valdībai veidot jaunu valsts likumdošanas bāzi Brāļu draudzes kustības darbībai Latvijā. Šajā sakarībā Kārlis Šilings piedāvā Rīgas Brāļu draudzes idejas. Zīmīgi, ka jau pašā sākumā īpaši tika uzsvērtas Brāļu draudzes attiecības ar luterisko baznīcu. Proti, Brāļu draudzei “jādarbojas saskaņā ar mūsu evaņģēlisko baznīcu”, un to saiešanu laiki nedrīkst pārklāties ar baznīcu dievkalpojumu laikiem. Ļoti skaidra un arī tālredzīga izrādījās veco Rīgas brāļu nostāja reliģiskā kulta jautājumos, aicinot ar valsts likuma spēku Brāļu draudzei

¹⁰⁵ Turpat, 26. lp.

¹⁰⁶ Turpat, 26. lp.

¹⁰⁷ Turpat, 26. lp.

¹⁰⁸ Turpat, 26. lp.

aizliegt veikt reliģiskas svētdarbības (Sv. vakarēdiens, laulības, iesvētības), lai tā “nepārvērstos par valstij kaitīgu sektu”, jo tās locekļi ir “baznīcas draudžu” locekļi.¹⁰⁹

Vēstulē ietvertajos likumdošanas priekšlikumos par Brāļu draudzes praktiskās darbības organizēšanu Latvijas valstī pirmo reizi pausta ideja par visas Latvijas Brāļu draudzes organizēšanu. Lai nodrošinātu “vienību un sakarus, vēlams katru gadu sasaukt Brāļu draudzes darbinieku kongresu”.¹¹⁰ Ieteiktās organizācijas veidošanas stukturālās idejas atbilda demokrātiskā vairākuma principam. Tas ir nedaudz dīvaini, jo, kaut gan, no vienas puses, tas atspoguļoja hernhūtiešu iekšējo tolerances un demokrātijas tradīciju, tomēr bija pretrunā ar vēsturisko tētiņu vadonības autoritātes principu, kurš, kā redzam, Brāļu draudzē joprojām darbojās. Jādomā, ka šis iekšējās pretrunas cēlonis ir pieredzes trūkums un steiga, kādā vajadzēja izveidot juridisku organizāciju. Neatlika laika ilgstošam sagatavošanās darbam un diskusijām. Lai Brāļu draudzes kustību ātrāk reģistrētu, tā bija jāpiemēro valsts likumdošanā jau pastāvošiem vispārējiem juridiskiem standartiem. Turklāt latviešu Vidzemes Brāļu draudzes kustībai vēsturiski šis bija pirmais šāda līmeņa mēģinājums veidot tiesiski formālas attiecības ar valsti. Brāļu draudzes iekšējās autoritātes tradīcijas ignorēšana vēlāk tās darbībā sāpīgi atmaksājās ar iekšējiem konfliktiem un šķelšanos.

Vēstule “Augsti Godājamam Prezidenta kungam” noslēdzās ar cerību, ka viņš “neliegsies gādāt par mūsu Brāļu draudžu atdzimšanu mūsu tēvijā, ievērojot, ka viņas strādā kristīgi nacionālā un pie tam valstiskā garā, stiprinājot Valsts pamatus” un tāpēc prezidents izdos Kārlim Šilingam rīkojumu, lai var rīkoties arī saimnieciskās lietās un “aizsargāties pret nejaucībām”.¹¹¹

1923. gada 10. aprīlī Kārlis Šilings Rīgas Brāļu draudzes vārdā vērsās ar lūgumu Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu departamentā atļaut sasaukt draudzes sapulci, lai izvērtētu tagadējo stāvokli un ievēlētu Brāļu draudzes vadību.¹¹² Šāda atļauja no ministrijas tika saņemta.¹¹³

Rīgas Brāļu draudzes sapulce notika 1923. gada 22. aprīlī saiešanas namā Kalēju ielā 8. Sapulcē piedalījās 36 Rīgas Brāļu draudzes locekļi. Sapulces protokolu ir parakstījuši seši brāļi.¹¹⁴ Sapulces protokols satur plašu atreferējumu par diviem galvenajiem sapulces darba kārtības punktiem.

Pirmais bija Kārļa Šilinga ziņojums par darbībām, kas veiktas, lai nosargātu Rīgas Brāļu draudzes īpašumu. Pa šo laiku viņš bija savācis un sistematizējis informāciju par Rīgas Brāļu draudzes vēsturi un tās saiešanas nama juridiskā statusa attīstību. Kārļa Šilinga paustais uzskats bija šāds — latvieši saiešanas namam ir ziedojuši, to būvējuši, uzturējuši un algojuši tehniskos darbiniekus, savukārt vācieši, izmantojot kara laika situāciju, Kalēju ielas namu ar viltību un blēdību palīdzību ieguvuši savā juridiskajā īpašumā. Klātesošie tāpat tika informēti par 1923. gada 8. aprīlī notikušo incidentu Rīgas Brāļu draudzes saiešanas namā. Hernhūtes Brāļu draudzes ieceltais nama pārvaldnieks un viņa dēls “ar rupjībām” bija traucējuši Rīgas brāļu saiešanu, par ko Kārlis Šilings bija iesniedzis “kriminālsūdzību”. Ziņojuma kopējais noskaņojums pret vāciešiem

¹⁰⁹ Turpat, 27. lp.

¹¹⁰ Turpat, 27. lp.

¹¹¹ Turpat, 28. lp.

¹¹² Turpat, 30. lp.

¹¹³ Turpat, 38. lp.

¹¹⁴ Turpat, 123.-124.lp.

bija ļoti nelabvēlīgs, pat kareivīgs, kas norāda uz augstu emocionālo kāpinājumu, kāds valdījis Rīgas brāļu vidū. Ziņojums noslēdzās cerīgās noskaņās par situācijas izpratni un pretimnākšanu no atbildīgo valsts iestāžu puses, jo visur viņam esot apsoluta palīdzība un padoms.¹¹⁵

Otrs sapulces darba kārtības jautājuma bija par to, kā tālāk attīstīt latviešu brāļu juridisko tiesību nostiprinājuma procesu uz savu saiešanas namu Vecrīgā. Šajā sakarībā sapulces vadītājs Kārlis Šilings nāca klajā ar šādu ideju. Pēdējais pirmskara Hernhūtes Brāļu draudzes ieceltais Baltijas guberņu diakons bija Pauls Frīdrihs Šipangs (*Paul Friedrich Schippang*). Viņš kā Vācijas Brāļu draudzes pārstāvis attiecībās ar carisko valdību bija vienīgais oficiālais Rīgas un visas Vidzemes Brāļu draudzes vadītājs. Patiesībā Rīgas Brāļu draudzi vadīja padome, kas sastāvēja no saiešanas locekļiem, taču tā bija neformāla draudzes iekšējā stuktūra bez jebkādam juridiskas personas tiesībām. Kara apstākļos daudziem, arī Rīgas hernhūtiešiem, nācās doties bēgļu gaitās. Un, tā kā Rīgas Brāļu draudzes saiešanas nams atradās tuvu frontes līnijai, Rīgas Brāļu draudzes darbība apsīka un padome pajuka. Un tagad “aiz vajadzības mēs, garīgie darbinieki, sapulcējamies un atjaunojam šo padomi, bet tagad tik iz trīs personām, kā: Pehter Bihdermani, Oto Krehslīņu un Kahrli Schillingu”.¹¹⁶ Jaunā padome ievēlēja Kārli Šilingu par priekšnieku–rīkotāju, un pārējie divi padomes locekļi ieguva priekšnieka palīga amatus. “Šo lēmumu visi klātesošie draudzes locekļi vienbalsīgi pieņēma, piešķirdami padomei, sevišķi priekšniekam Kārlim Šilingam, visas juridiskās tiesības Brāļu draudzi aizstāvēt visās administratīvās un tiesu iestādēs, kā arī izdot pilnvaras. Sapulci slēdz ar sirsnīgu Brāļu mīlestības sajūsmi, bez kādiem traucējumiem.”¹¹⁷

Rīgas Brāļu draudzes 22. aprīlī dibināto jauno padomi Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu departaments atzina par tiesīgu darboties.¹¹⁸ Priekšnieks–rīkotājs turpināja enerģiski darboties, lai Rīgas Brāļu draudze atgūtu savu saiešanas namu. Jau pēc piecām dienām, 27. aprīlī, Kārlis Šilings nosūtīja vēstuli Garīgo lietu departamentam. Tajā Kārlis Šilings veica juridisko analīzi dokumentiem, kuri attiecās uz Rīgas saiešanas namu. Secinājumu daļā viņš astoņos kopsavilkuma punktos norādīja uz Vācijas Brāļu draudzes puses prasību nepamatotību, un tādēļ, “visu augšējo saņemot vienkopus, lūdzu Garīgu lietu departamentu iecelt tūliņ vienu no mums par mājas pārvaldnieku.”¹¹⁹

Tomēr jau pavisam drīz 1923. gada maija sākumā situācija Rīgas Brāļu draudzē negaidīti un radikāli izmainījās. 8. maijā pēkšņi 72 gadu vecumā Rīgas Brāļu draudzes saiešanas teicējs un jaunais priekšnieks Kārlis Šilings aizgāja mūžībā.¹²⁰

Līdz ar Šiliņtēva aiziešanu bija noslēdzies pirmais un tādēļ īpaši būtiskais posms Brāļu draudzes organizācijas izveidē. Šajā posmā, pateicoties Kārļa Šilinga situācijas izpratnei, gudrai, aktīvai rīcībai un personības autoritātei, izdevās panākt Brāļu draudzes lietas plašāku aktualizāciju un to iesaistīt valsts pārvaldes institūciju aprītē. Neskatoties uz lielo spiedienu, kas plašas korespondences veidā tika izdarīts uz Latvijas valsts institūcijām un pašu Rīgas Brāļu draudzi no Vācijas Brāļu draudzes puses ar pretenzijām uz Vecrīgas saiešanas nama īpašumtiesībām, Kārlim

¹¹⁵ Turpat, 123. lp.

¹¹⁶ Turpat, 123. lp.

¹¹⁷ Turpat, 124. lp.

¹¹⁸ Turpat, 32. lp.

¹¹⁹ Turpat, 135. lp.

¹²⁰ Turpat, 122. lp.

Šilingam izdevās ierēdņus noskaņot un radīt nepārprotami labvēlīgu attieksmi pret Rīgas latviešu hernhūtiešiem. Tā Iekšlietu ministrs iekšējā korespondencē Garīgo lietu departamenta direktoram 1923. gada 8. martā raksta: “Virzi lietu [...] Apstiprini veco Šiliņu [Šilingu. — G. C.], viņš ir godīgs cilvēks un izturas ev. lut. garā, to lietu vadīt.”¹²¹ Rīgas un līdz ar to Latvijas Brāļu draudzes juridiska izveidošana bija tiešs Kārļa Šiliņa aktīvas un gudras rīcības nopelns.

Kārlis Šilings līdz pat savai nāvei strādāja par Rīgas pilsētas Krājkases ierēdni, dzīvoja Mežaparkā, Līneburgas (tagad Sudrabu Edžus) ielā Nr. 7, tātad sociāli piederēja turīgajai vidusšķirai. Kārli Šilingu apglabāja 1923. gada 13. maijā.¹²²

Ar Kārļa Šilinga nāvi var novilkt simbolisku robežšķirtni visā Rīgas Brāļu draudzes darbībā un arī tās vēsturē. Kārlis Šilings bija pēdējais no vecās tradīcijas tiešiem pārstāvjiem, kurš aktīvi ietekmēja un virzīja notikumus. Pēc viņa nāves bez šaubām veco brāļu ietekme saglabājās, tomēr tā vairs nebija dominējoša. Rīgas Brāļu draudzes kustības darbībā drīz iesaistījās salīdzinoši daudz jaunu dalībnieku. Tādēļ veco brāļu ietekme acīmredzami saruka, un viņu vietā arvien vairāk rīcības un lēmumu pieņemšanas iniciatīvu pārņēma jaunās paaudzes pārstāvji.

Pēc priekšnieka-rīkotāja nāves pārējo divu Rīgas Brāļu draudzes vadītāju parakstītajā vēstulē Garīgo lietu departamentam tika darīts zināms, ka vakantās Brāļu draudzes vadītāja amata vietas izpildītājs būs līdzšinējais priekšnieka vietnieks Pēteris Bīdermans, bet par viņa vietnieku kļuvis Oto Krēslīšs.¹²³ Abi bija vecākās paaudzes pārstāvji, tā sauktie vecbrāļi.

Pēc Kārļa Šilinga nāves Rīgas Brāļu draudzes darbības aktivitāte juridiskas personas statusa iegūšanai ievērojami samazinājās. Jaunais vadītājs savā darbībā bija nesalīdzināmi pasīvāks par priekštecī. Viens iemesls bija Pētera Bīdermaņa sirmais vecums. Bet, tā kā Brāļu draudzes juridiskās izveidošanas process kopumā bija prasmīgi un sekmīgi ievadīts, tad tas jau gāja savu birokrātiski administratīvo gaitu, neraugoties uz vadības zemo aktivitāti.

31. maijā pie Rīgas Brāļu draudzes vadības ar lūgumu savām vajadzībām izmantot Kalēju ielas saiešanas zāli vērsās Rīgas Kristīgās vienības biedrība.¹²⁴ Pēteris Bīdermans lūgumu atbalstīja un piekrita, ka biedrība saviem pasākumiem izmanto saiešanas zāli.¹²⁵ Taču līdz oficiālam telpu īres līgumam lieta nenonāca, jo to tūlīt apstrīdēja Vācijas Brāļu draudzes pilnvarotais nama pārvaldnieks Jānis Baumanis (*Johannes Bauman*).¹²⁶ Ļoti sakāpināti un asi uz notikušo reaģēja arī pati Hernhūtes Brāļu draudze, piesūtot plašu korespondenci Rīgas Brāļu draudzei, Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas vadībai un Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu departamentam. Apelējot gan juridiskiem, gan morāli ētiskiem argumentiem, plašajā korespondencē galvenā izteiktā doma bija, ka, viņuprāt, Vācijas Brāļu draudzei piederošajā īpašumā notiek nelikumīga un patvarīga saimniekošana.¹²⁷

¹²¹ Turpat, 32. lp.

¹²² LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

¹²³ LVVA. 1370. f., 1. apr., 122. lieta, 122. lp.

¹²⁴ Turpat, 109. lp.

¹²⁵ Turpat, 110. lp. Dokumentos pārvaldnieka vārds tiek lietots kā vācu, tā latviešu valodās.

¹²⁶ Turpat, 118. lp.

¹²⁷ Turpat, 111.-116. lp.

Saspīlētās situācijas laikā nākamā Rīgas Brāļu draudzes padomes sēde notika pēc ilgāka pārtraukuma 1923. gada 8. jūlijā.¹²⁸ Sēdes protokolu parakstīja priekšnieka vietas izpildītājs Pēteris Bīdermans un rakstvedis Eduards Ķirsis. Sapulce notika psiholoģiskas spriedzes apstākļos, jo notikumu peripetijas ap Rīgas saiešanas nama likteni arvien vairāk sabiezēja, radot emocionālu stresu vecajiem vīriem, kas bez šaubām bija īpaši nepatīkami.

Viens no sapulces galvenajiem jautājumiem bija par kārtējo konfliktu ar Vācijas Brāļu draudzes pilnvarotā nama pārvaldnieka Johana Baumaņa ģimeni, kuras pārstāvji visādi traucējot Rīgas Brāļu draudzes normālu darbību. Sapulces protokolā kārtējo reizi tika atgādināts, ka attiecīgais namīpašums ir būvēts un uzturēts par latviešu ziedotiem līdzekļiem. Savukārt vācu hernhūtiešu pilnvarotais un īpašuma dzīvojamajā fondā mītošais nama pārvaldnieks apgrūtina Rīgas Brāļu draudzes darbību un neielaiž visās draudzes darbībai nepieciešamajās telpās. Pilnvarnieka Jāņa (Johanesa) Baumaņa publiski paustā nievājošā attieksme vēl vairāk saasināja situāciju: “Vācijas Evang. Bral. Draudzes pārvaldnieks nezinot, no kura laika pastāv Rīgas Brāļu Draudzes Saiešana un kas Rīgas Brāļu Draudzes Saiešanu un priekšnieku apstiprinājis.”¹²⁹ Savas tiesības aizstāvod, Brāļu draudzes sapulce atsaucās uz 22. aprīļa sapulces juridisko leģitimitāti, kura tai piešķir juridiskas personas tiesības. No protokola satura loģikas izriet, ka galvenais sapulces sasaukšanas iemesls bijis reakcija uz Rīgas Brāļu draudzes tiesiskā statusa apšaubīšanu.

Interesants un ar tālejošu ietekmi Brāļu draudzes turpmākajā darbībā bija sapulces otrais lēmums, kuram tajā tika pievērsta tikai formāla uzmanība. Proti, dibināšanas procesā esošā Latvijas Kristīgās jaunatnes savienība (nejaukt ar Rīgas kristīgās vienības biedrību) Brāļu draudzes vadītājiem lūdza atļauju turpmāk savām reliģiskajām sapulcēm izmantot hernhūtiešu saiešanas zāli. Kristīgās organizācijas jauniešiem jau pirms nedēļas 1. jūlijā tur bija atļauts noturēt savu reliģisko sapulci, un tā šim mērķim izrādījusies ļoti piemērota. Rīgas Brāļu draudzes veco brāļu attieksme bija jauniešiem labvēlīga, jo notikušais jaunatnes vakars “atrada mūsu sapulcē vispārēju sajūsmi un piekrišanu”.¹³⁰ Padome nolēma, ka tādi vakari ir rīkojami divreiz mēnesī — mēneša pirmajā un trešajā svētdienā, bet otrajā un ceturtajā svētdienā — Bībeles stunda. Tad sekoja pavisam negaidīts Brāļu draudzes padomes (Brēdermanis, Krēsliņš) lēmums — visus jauniešus, aptuveni 40 vīriešus un sievietes, tūlīt uzņemt Brāļu draudzē, un tos “ieskaita par Rīgas Brāļu draudzes Saiešanas piltiesīgiem biedriem”.¹³¹ Vēl vairāk, padome nolēma jauniešu vadītāju Indriķi Volbergu “kopulēt par Brāļu Draudzes padomes locekli, lai izpildītu iztrūkstošo padomes locekļu skaitu, kas radies caur Kārļa Šillinga nāvi”.¹³² Jauniešu vakaru labrātīgos ziedojumus nolēma rakstīt atsevišķā kases grāmatā.

Ko šāda Rīgas Brāļu draudzes vadības negaidīta rīcība nozīmēja, un kā to vērtēt? Pirmkārt, tas liecina, ka vecie vīri bija ļoti noguruši no psiholoģiskās spriedzes, kāda bija izveidojusies ap Rīgas Brāļu draudzes saiešanas nama lietu. Bez Vācijas Brāļu draudzes konfliktā nu jau bija iesaistītas arī citas ārzemju reliģiskās organizācijas.¹³³ Vācijas Brāļu draudzes inspirēts, spiediens tika

¹²⁸ Turpat, 148. lp.

¹²⁹ Turpat, 148. lp.

¹³⁰ Turpat, 148. lp.

¹³¹ Turpat, 148. lp.

¹³² Turpat, 148. lp.

¹³³ Turpat, 16.-20. lp.

izdarīts gan ar korespondenci, gan reliģisko organizāciju pilnvarotām personām Rīgā. Rīgas brāļiem bija jābūt patstāvīgā kontaktā ar valsts iestādēm, kuras bija spiestas attiecīgi reaģēt uz korespondenci un risināt lietu. Valsts institūciju attieksmē likuma ietvaros arvien bija vērojamas simpātijas un labvēlīga attieksme pret Rīgas latviešu Brāļu draudzi. Situācija ap saiešanas namu bija radījusi rezonansi un interesi plašākā vietējās sabiedrības daļā, kas sekoja līdz lietas virzībai.¹³⁴ Šāda situācija bez šaubām radīja lielu psiholoģisko spiedienu, prasot no vadītājiem gudru un enerģisku rīcību. Un acīmredzami, ka lietu, ko Kārlis Šilings tik veiksmīgi bija iesācis, Brēdermanim un Krēsliņam nebija pa spēkam sekmīgi vadīt tālāk. Katrā ziņā nekas neliecina par stratēģisku domāšanu vai mērķtiecīgu darbību izvirzīto mērķu sasniegšanā. Laiku pēc Kārļa Šilinga nāves vairāk raksturo vadības pasivitāte nekā aktivitāte.

Šādos psiholoģiskos apstākļos jauno kristīgo censonu parādīšanos Rīgas saiešanas namā vecie vīri noteikti uztvēra kā “glābšanās salmiņu” un gandrīz tūlīt bija gatavi jauniešu pārstāvjiem uzticēt ar Rīgas Brāļu draudzes tiesisko konfliktu saistītos organizatoriskos jautājumus. Daļa jauniešu grupas integrējās Brāļu draudzē, un tajā palika arī vēlākajos gados.

Pēc šāda notikumu pavērsiena latviešu Brāļu draudzes ieguvumus un zaudējumus var vērtēt no dažādiem aspektiem. No vienas puses, tieši jauno cilvēku ienākšana un aktivitāte bija mobilizējošs faktors, kas Rīgas Brāļu draudzes darbībā ienesa jaunu spar un noveda līdz pilnvērtīgas juridiskas organizācijas izveidei, un līdz ar to nosargāja latviešu Brāļu draudzei tik svarīgo īpašumu. Tāpat nenoliedzama bija arī reliģiskās dzīves degsme, kas ar jauno cilvēku parādīšanos atdzīvināja Rīgas Brāļu draudzi, kuras darbība līdz tam pamatā balstījās uz vecāka gadagājuma brāļiem un māsām.

No citas puses, Kristīgās jaunatnes savienības grupa, kura kustībā ienesa “jaunās asinis”, pati nebija izaugusi no Brāļu draudzes senās tradīcijas. Līdz ar to draudzē tika ienests Brāļu draudzes garīgajai dzīvei jauns savā ziņā hernhūtisma garīgumam neraksturīgs strāvojums. Proti, šai jauniešu grupai, kā daudzām pēckara kristīgām, ne tikai jauniešu organizācijām bija zīmīgi kāpināts reliģiskais entuziasms, pat kareivīgums. Šādās reliģiskās organizācijās pastāvēja liela t.s. Svētā Gara kustības ietekme. Pēckara periodā tas bija salīdzinoši populārs reliģiskais strāvojums un var tikt raksturots kā atsevišķu kristiešu aprindu “reliģiskās modes” izpausme. Šādas reliģiozitātes inspirētajās kustībās bija raksturīga psiholoģiska agresivitāte, paužot nosodījumu citādi domājošiem, kā arī, viņuprāt, ticības dzīvē remdeniem kristiešiem. Garīgās kalpošanas dzīve kaut kādā mērā tika izprasta un īstenota kā aktīva ļaunuma apkarošana. Šādu apoloģētisku kristīgās ticības izpausmi, kā reakciju uz norisēm garīgo ideju pasaulē, bez šaubām pastiprināja pēc Pirmā pasaules kara populārās sociāldemokrātiskās sekulārisma un ateisma idejas, kurām bija liela ietekme sabiedrībā.¹³⁵ (Šādam nomināli agresīvam kristīgās ticības izpratnes modelim ir līdzība ar harizmātisko kustību uzplūdiem Latvijas Republikā 20. gadsimta 90. gados, arī Latvijas evaņģēliski luteriskajā baznīcā).

¹³⁴ Turpat, 36. lpp.

Rīgas evaņģēliski luteriskās Misiones draudzes pārstāvji 1923. gada aprīlī vēstulē Garīgo lietu departamentam norāda šīs lietas līdzību ar neseno “katedrāļu konfliktu”.

¹³⁵ **Tēraudkalns, Valdis.** *Jaunā reliģiozitāte 20. gadsimta Latvijā.* Rīga, 2003. 76.-81. lpp.

Karojoša kristietības interpretācija bija pretrunā ar Brāļu draudzes garīgās dzīves izpratnes tradīcijām. Neraugoties uz Brāļu draudzes bagāto misionārās darbības vēsturi un pieredzi, gan vēstījumā, gan individuālā saskarsmē ar cilvēkiem hernhūtieši vairījās no jebkāda psiholoģiska spiediena vai moralizējošas tiesāšanas tendencēm. Tieši pretēji, kā īpaša vērtība Brāļu draudzē tika uzsvērtā un respektēta cilvēka dziļi personīga izšķiršanās par ticību un sekošanu savam Pestītājam.¹³⁶ Dzīvē tas veidoja savstarpējas cieņas un garīgas tolerances stilu cilvēku savstarpējās attiecībās. Šāda kristietības izpausme raksturoja arī latviešu Brāļu draudzes garīgo tradīciju un ietekmēja nacionālās kultūras izaugsmes garīgos pamatus.¹³⁷

Jaunas garīgās tradīcijas pārstāvju iesaistīšanās Rīgas Brāļu draudzē radīja atšķirīgu izpratni par latviešu Brāļu draudzes kustības būtību un misiju sava laikmeta garīgajā un reliģiskajā dzīvē. Vēlāk, īpaši 30. gadu pirmajā pusē, aktualizējās vēl viens — trešais, plašāk pārstāvētais izpratnes virziens. To nosacīti var apzīmēt par nacionālā sentimenta vai romantisma interpretāciju. Šis skatījums uzsvērti akcentēja Brāļu draudzes sendienu un senču tikumu romantizētu apjūsmošanu. Ar atšķirīgu Brāļu draudzes identitātes un būtības izpratni skaidrojami iekšējie konflikti, kuri, sākot jau ar 20. gadu vidu, arvien vairāk apgrūtināja Brāļu draudzes organizācijas normālu funkcionēšanu, to pakāpeniski ievēdot dziļā krīzē. Tikai 30. gadu beigās Brāļu draudzes garīgo lietu vadītāja Edgara Rumbas vadībā izdevās krīzi pilnībā pārvarēt, un dažus gadus pirms padomju okupācijas organizācijas darbība visās tās izpausmēs normalizējās.

Vēl viens tālejošas nozīmes notikums saistībā ar Kristīgās jaunatnes savienības grupas inkorporēšanu Brāļu draudzē bija Kārļa Ozoliņa aktīva iesaistīšanās Brāļu draudzē. Šis tobrīd divdesmit četrus gadus vecais jauneklis ļoti drīz kļuva par vienu no čaklākajiem un ietekmīgākajiem Brāļu draudzes darbiniekiem.¹³⁸ Tai pašā laikā viņš kļuva arī par vienu no pretrunīgāk vērtētajām personām starpkaru perioda Latvijas Brāļu draudzes vēsturē. Nenoliedzams ir viņa nozīmīgais ieguldījums Brāļu draudzes organizācijas izveidošanā un tās darbībā, taču tikpat uzkrītoša ir viņa vārda biežā saistība ar vēlāk notikušajiem konfliktiem Brāļu draudzē. Pēc visa spriežot, tā bija Kārļa Ozoliņa pirmā nopietnā saskarsme ar Brāļu draudzes kustību, tomēr, neraugoties uz to, viņam izdevās ātri iemantot Rīgas veco brāļu uzticību.

Kopumā 1923. gada otrajā pusē, salīdzinot ar iepriekšējo pusgadu, Brāļu draudzes organizatoriskās dzīves aktivitāte bija krietni mazinājusies. Līdz nākamajai kārtējai Rīgas Brāļu draudzes sapulcei pagāja gandrīz seši mēneši. Un, ņemot vērā vēl pilnīgi neskaidro īpašuma tiesību jautājumu un apgabaltiesā vēl neregistrēto Brāļu draudzes organizāciju, tas bija ļoti ilgs starplaiks.

Brāļu draudzes kārtējā sapulce notika 1923. gada 25. novembrī saiešanas namā Kalēju ielā 8.¹³⁹ Uz šo sapulci jau bija izgatavots Brāļu draudzes organizācijas zīmogs ar bauslības un evaņģēlija simboliku un tekstu “Latvijas Evaņģēliskā Brāļu Sadraudzības Biedrība”. Organizācija ar šādu nosaukumu Latvijas Republikā juridiski nebija reģistrēta, un tas skaidri norāda uz sapulces galveno mērķi. Salīdzinot ar iepriekšējām sapulcēm, šī bija ar visplašāko pārstāvniecību — “55

¹³⁶ **Weinlick, John R.** *The Moravian Church through the Ages*. P. 116-118.

¹³⁷ **Adamovičs, L.** *Raksti par Latvijas baznīcas vēsturi*. 78.-83. lpp.

¹³⁸ *LIVIA*. 1370. f., 1. apr., 122. lieta, 148. lp.

¹³⁹ Turpat, 147. lp.

pilntiesīgi locekļi”, kuri pārstāvēja t. s. Rīgas vecbrāļus un jaunuzņemto jauniešu grupu.¹⁴⁰ Organizatoriski sapulce bija labi sagatavota. Visticamāk, ka sagatavošanas darbi un sapulces mērķtiecīgā norise bija jau Kārļa Ozoliņa nopelns. Viņš bija arī viens no sanāksmes galvenajiem runas vīriem.

Sapulce tika atklāta ar kopīgu dziesmu un Kārļa Ozoliņa teikto lūgšanu. Tas nedaudz pārsteidz, jo starp klātesošajiem bija vairāki vecākā gadagājuma saiešanu teicēji, kuri šādos gadījumos parasti arī teica ievada vārdus un lūgšanu. Katrā ziņā arī šis apstāklis norāda uz to, ka Kārlis Ozoliņš bija ļoti ātri iemantojis veco brāļu uzticību.

Arī sapulces centrālo runu teica Kārlis Ozoliņš — “par Brāļu draudzes darbības turpmāko nokārtošanu”.¹⁴¹ Referāts bija programmatisks, vērsts uz organizācijas turpmākās attīstības vadlīniju iezīmēšanu un mērķu izvirzīšanu. Ievadā tika sniegts īss vēsturisks ekskurss par to, ka dzimtbūšanas un “caru laikos” Brāļu draudze tikusi visādi apspiesta un tādēļ nonākusi lielā baznīckungu kontrolē, kas tai būtiski laupīja veselīgas attīstības iespējas. Tomēr tagad ir pienākuši citi laiki, un ar jaunās Latvijas valsts izveidošanos likumdošanas tiesiskā bāze ir mainījies, un tagad ir iespējams panākt “darbības nokārtošanu un tiesību panākšanu pēc jauniem, nesen izdotiem biedrību likumu noteikumiem”.¹⁴² Pēc galvenās domas izklāsta — norādes uz iespējamo un vēlamo Brāļu draudzes juridisko statusu — runātājs atkal pievērsās hernhūtiešu kustības vēsturiskās nozīmes apskatam, īpaši akcentējot Brāļu draudzes kustības nozīmi tautas dievbijības izpratnes veidošanā, izglītībā un kultūras kopšanā.

Referents, argumentējot Brāļu draudzes turpmākās darbības uzdevumus, izvirzīja kļūdainu tēzi, ka “vēl tagad Latvijā daudzās vietās ir vecie saiešanu nami, kuriem tikai vairs nav garīgo darbinieku, un tādēļ visa garīgā darbība ir apstājusies”.¹⁴³ Šāds apgalvojums neatbilda īstenībai un liecināja par to, ka Kārlis Ozoliņš īsajā darbības posmā vēl nepārzināja latviešu Brāļu draudzes dzīvi. Tas liecināja, ka Rīgas Brāļu draudzē vispār bija maz informācijas par to, kas notiek ārpus Rīgas Vidzemes lauku saiešanās. Virknē lauku saiešanu turpinājās gadu desmitos ierastā garīgā darbība, tika svinēti ar Brāļu draudzi saistīti svētki. Tā, piemēram, 1922. gada 17. jūnijā Valmieras, Trikātas un Smiltenes novadu saiešanās tika atzīmēta Hernhūtes pilsētas dibināšanas divsimtā gadadiena.¹⁴⁴ Tomēr šāda, iespējams, neziņā balstīta demogoģiska tēze par to, ka darbība ir apstājusies, deva iemeslu izvirzīt pretenzijas par visu valsti aptverošas Brāļu draudzes organizācijas izveidošanas nepieciešamību, tādējādi izceļot rīdzinieku īpašo misiju un lomu šajā procesā. “Taisni tāpēc Rīgas Brāļu draudzei, galvas pilsētā atrodoties, jāuzņemās kristīgais pienākums un [...] jāturpina 1729. gadā Vidzemē iesāktais Brāļu draudzes garīgais darbs tālāk visā Latvijā. [...] Tas ir liels un svētīgs darbs, un Dievs to palīdzēs mums izvest.”¹⁴⁵ Tātad ideja par Rīgas Brāļu draudzes organizēšanu bija pavisam noteikti evolucionējusi līdz konkrētai idejai par nacionāla mēroga Brāļu draudzes dibināšanu. Vēsturiskā kontekstā tā bija pilnīgi jauna ideja, jo

¹⁴⁰ Turpat, 147. lp.

¹⁴¹ Turpat, 147. lp.

¹⁴² Turpat, 147. lp.

¹⁴³ Turpat, 147. lp.

¹⁴⁴ *Svētdienas Rīts*. Nr.39, 1922. 5.-6. lpp.; Nr.40, 1922. 5.-6. lpp.

¹⁴⁵ *LIVVA*. 1370. f., 1. apr., 122. lieta, 147. lp.

šāda Brāļu draudzes teritoriāla vienība nekad nebija pastāvējusi. Šī iespēja radās, pateicoties Latvijas valsts izveidošanai.

Pēc “garākām sarunām” sapulce vienbalsīgi atzina par vajadzīgu un atbalstīja ideju par vienotas Brāļu draudzes un tās centra izveidošanas nepieciešamību Rīgā. Pēc tam Kārlis Ozoliņš sapulces dalībniekus iepazīstināja ar, iespējams, lielā mērā paša sagatavoto statūtu projektu ar nosaukumu “Latvijas Evaņģēliskā Brāļu Sadraudzība”. Sapulce statūtu projektu atbalstīja, atzīstot, ka uz “viņu pamata var tālāki attīstīties Brāļu draudzes darbība likumīgā kārtībā”.¹⁴⁶ Paraksta tiesības reģistrācijas procesa īstenošanai līdz ar pieciem “vecajiem” brāļiem tika deleģētas arī Kārlim Ozoliņam.

1923. gada decembra sākumā statūti ar nosaukumu “Latvijas Evaņģēliskā Brāļu Sadraudzība” tika iesniegti reģistrācijai Rīgas apgabaltiesā. 12. decembrī Rīgas apgabaltiesa izdeva rezolūciju,¹⁴⁷ kura noteica, ka kopumā statūti tiek akceptēti, bet tajos nepieciešams veikt vairākus birokrātiska rakstura grozījumus un labojumus. Piemēram, vārda “padome” vietā lietojams vārds “valde”, un vārda “sadraudzība” vietā jālieto vārds “biedrība”. Šādi it kā neitrāli terminoloģijas šķēršļi radīja būtiskas izmaiņas priekšstatos un izpratnē par pašas Brāļu draudzes kustības būtību. Nu Brāļu draudze no “sadraudzības”, kāda tā pēc vēsturiskās būtības bija, kļuva par vienkāršu “biedrību”. Nosaukuma maiņa principiāli mainīja izpratni par kustības vēsturisko raksturu un unikalitāti. Brāļu draudze tika nostādīta vienā rindā ar daudzajām sekulārajām biedrībām. Nepilnības statūtu terminoloģijā un to nespēja aptvert un tiesiski fiksēt Brāļu draudzes vēsturiskā mantojuma aspektu bija arī viens no iemesliem, kas veicināja iekšējo spriedzi, tā provocējot vēlāk sāpīgās domstarpības organizācijā.

Nākamā izsludinātā “Rīgas Evaņģēliskās Brāļu Sadraudzības” pilnsapulce sanāca, lai apspriestu valsts institūciju proponēto statūtu maiņu. Tā notika 1924. gada sākumā Zvaigznes dienā, 6. janvārī, piedaloties 35 lemttiesīgām personām.¹⁴⁸

Brāļu draudzes garīgās dzīves aspektā ļoti nozīmīga bija nomināli kustības garīgā līdera vecā brāļa Jāņa Malvesa atgriešanās Rīgas Brāļu draudzes darbībā. 1914. gada novembrī Hernhūtes oficiālajam pārstāvim Baltijas guberņu Brāļu draudzes vadītājam, vācbrālim Frīdriham Paulam Šipangam, kara dēļ nācās steigšus atstāt Rīgu. Svinīgā saiešanā 7. novembrī ar roku uzlikšanu viņš sava amata garīgās pilnvaras bija nodevis no latviešu brāļiem izvēlētajam teicējam Jānim Malvesam, ko arī apliecināja rakstiskā pilnvarā.¹⁴⁹ Tādējādi Jānis Malvess bija kļuvis par leģitīmu Brāļu draudzes garīgā līdera amata mantinieku. Baltijas guberņas gan vairs nepastāvēja, bet pilnīgi loģiski izrietēja, ka pēc tradīcijas Jānis Malvess bija tiesīgs ieņemt latviešu Brāļu draudzes virstētiņa amatu.¹⁵⁰ Praktiskajā darbībā Jānis Malvess kā kustības vadītājs lielu iespaidu, šķiet, nav atstājis un arī nevarēja atstāt. Jo, Pirmā pasaules kara cīņām tuvojoties Rīgai, jau krietnos gados

¹⁴⁶ Turpat, 147. lpp.

¹⁴⁷ Turpat, 145. lpp.

¹⁴⁸ Turpat, 146. lpp.

Arī šajā terminoloģijā vēl nebija konsekvences — tika lietots kā Rīgas, tā Latvijas Brāļu draudzes apzīmējums. Haotiskā attieksme liecina par vispārēju neskaidrību un neziņu, kas valdīja procesa vadītāju vidū Brāļu draudzes veidošanas procesā.

¹⁴⁹ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 376. lieta.

¹⁵⁰ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1/2, 1931. 21. lpp.

esošais Jānis Malvess bija pārcēlies uz dzīvi Vidzemes laukos. 1924. gadā, kad viņš atgriezās galvaspilsētā, Rīgas Brāļu draudze atradās pavisam citā situācijā, nekā pirms kara. Jāņa Malvesa parādīšanās Brāļu draudzes darbībā aktualizēja “tētiņu” autoritātes tradīciju un netieši pieteica divu varas centru problemātiku. Kaut gan Jānis Malvess jau 1924. gada ziemā rakstiski apliecināja, ka “nodevis savas pilnvaras Biedrībai kā juridiskai personai un Biedrība uzņēmusi senā Brāļu draudzes garīgā amata turpināšanu”.¹⁵¹ Neraugoties uz šo loģisko tradīciju un aktuālās situācijas saskaņošanas un sakārtošanas aktu, vēlākos gados Brāļu draudzes kustībai nāksies saskarties ar dalīto varas centru problemātiku.

Malvesa tēvs kā virstētiņš un personība tika respektēts, un 6. janvāra pasākumā viņam pirmajam tika dots vārds. Jānis Malvess atklāja Zvaigznes dienas sapulci ar garīgu uzrunu un lūgšanu.

Sapulces kārtības galvenie jautājumi saistījās ar Brāļu draudzes statūtu maiņu. Ir acīmredzami, ka saspringtā tiesiskā situācija ap Rīgas Brāļu draudzes saiešanas namu veicināja nekritisku attieksmi un steigu, un sapulces dalībnieki vienbalsīgi piekrita visiem Rīgas apgabaltiesas piedāvātajiem statūtu redakcijas variantiem.

“Par statūtu parakstītājiem” balsojot deleģēja “Brāļu draudzes vecākos darbiniekus Jāni Malvesu, Pēteri Bīdermani, Kārli Brēdermani, Augustu Lasmani un vienu no jaunākajiem darbiniekiem Kārli Ozoliņu”. Pēdējais bija praktiskais lietas virzītājs, tāpēc vēl papildus saņēma īpašu pilnvarojumu — “statūtu reģistrācijas lietas vešanā arī izdarīt pārlabojumus, ja tie formālā ziņā vēl būtu vajadzīgi”.¹⁵² Visticamāk, ka arī tas ir Kārļa Ozoliņa nopelns, ka organizācijas nosaukumā izdevās rast kompromisu ar valsts birokrātiskā aparāta ierēdņiem un saglabāt vārdu “saudraudzība”, organizāciju nosaucot par “Latvijas Evaņģēlisko Brāļu Saudraudzības biedrību”.¹⁵³

Sākot ar 1923. gada otro pusi, pateicoties savai enerģiskajai un produktīvajai darbībai, Kārlis Ozoliņš bija kļuvis par Brāļu draudzes organizatoriskās attīstības galveno virzītāju. Jau 1924. gadā Kārļa Ozoliņa uzskati būtiski ietekmēja Brāļu draudzes kopējās attīstības tendences un koncepciju. Tieši viņš visizteiktāk proponēja un attīstīja ideju par Brāļu draudzi kā visu valsti aptverošu, plašu organizāciju ar vienotu centru Rīgā. Šādai izaugsmes perspektīvai tika pakārtotas Brāļu draudzes turpmākās organizatoriskās aktivitātes.

Nākamā Brāļu draudzes konference notika 1924. gada 27. aprīlī Rīgā, Kalēju ielas saiešanas nama telpās. Sapulces protokolā tā definēta kā “Latvijas Evaņģēliskās Brāļu Saudraudzības biedrības 1. Vislatvijas Brāļu draudžu priekšstāvju konference”.¹⁵⁴ Pats sapulces nosaukums norādīja uz tajā izvirzītajiem lielajiem mērķiem. Konferencē (sapulcē) piedalījās 35 delegāti. Salīdzinot ar iepriekšējām Brāļu draudzes sapulcēm, būtiski bija mainījusies delegātu pārstāvniecības teritoriālā izplatība. Sapulcē piedalījās Vidzemes lauku novadu, Kurzemes un Rīgas Brāļu draudzes pārstāvji. Vidzemes laukus pārstāvēja delegāti no hernhūtiešu saiešanām Apekalnā, Smiltēnē, Līgatnē, Veselavā, Alojā, Drustos un Trikātā.¹⁵⁵ Vidzemes delegātu

¹⁵¹ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 376. lieta.

¹⁵² LVVA. 1370. f., 1. apr., 122. lieta, 145. lp.

¹⁵³ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 376. lieta.

¹⁵⁴ Turpat, 376.

¹⁵⁵ Turpat, 376.

pārstāvniecībā nepārprotami ir saredzams atlases nejaušības princips, jo virkne novadu, kur notika regulāra Brāļu draudzes saiešanu garīgā darbība (Skulte, Blome, Dzērbene, Vecpiebalga u. c.), nebija pārstāvēti. Savukārt ne visās pārstāvētajās vietās bija rosīgas hernhūtiešu kopas. Jādomā, ka šādas gadījuma atlases iemesls galvenokārt bija rīdzinieku informācijas trūkums par Brāļu draudzes darbību un pat izplatību Vidzemes laukos. Organizatoriski vienoto Kurzemes Brāļu draudzi pārstāvēja tās vadītāji Pēteris Jankaitis no Gramzdas un Andrejs Dūkstenieks no Liepājas. Šī bija pirmā un arī palika viena no retajām reizēm, kad kopīgā darbībā saskārās Kurzemes un Vidzemes Brāļu draudzes kustību pārstāvji. Ar delegātiem tika pārstāvēta arī jaunā Brāļu draudzes darbības vieta Rīgas Jūrmalā (Jānis un Emīlija Amoli no Bulduriem). Rīgas Brāļu draudzi pārstāvēja 21 delegāts, kas veidoja konferences vairākumu. Rīdzinieku pārstāvniecībā bija “vecie brāļi”, kā arī inkorporētie Kristīgās jaunatnes savienības pārstāvji. No visiem delegātiem četras bija sievietes. Rīgas delegātu sarakstā atrodams kurzemnieka rakstnieka Roberta Bērziņa vārds, kurš, šķiet, nule kā bija iesaistījies Brāļu draudzes darbībā, bet vēlāk kļuva par tās virstētiņu.¹⁵⁶

Pulksten 14.30 Kārlis Ozoliņš atklāja konferenci. Protokolā viņš pieteikts kā priekšnieka biedrs. Nav skaidrs, kad un kā šis amats ir iegūts, jo iepriekšējā sapulces, kad šādas amata pilnvaras būtu bijis tiesīgi piešķirt un apstiprināt, protokolā nekas tāds nav fiksēts.

27. aprīļa konferences darba kārtībā izvirzījās trīs centrālie jautājumi: 1) hernhūtiešu Brāļu draudzes atjaunošana Latvijā, 2) Kurzemes un Vidzemes Brāļu draudzes apvienošanās, 3) privāto Brāļu draudzes pulciņu reģistrēšana par oficiālām draudzēm.¹⁵⁷

Par Brāļu draudzes sapulces priekšsēdētāju ievēlēja Robertu Bērziņu. Tas ir pārsteidzoši, jo šī ir pirmā reize, kad Roberta Bērziņa vārds parādījās Brāļu draudzes dokumentos un uzreiz nozīmīgajā sapulces priekšnieka statusā. Tas norāda gan uz Roberta Bērziņa personības lielo autoritāti, gan līderu trūkumu pašā Rīgas Brāļu draudzē. (Kārlis Ozoliņš tobrīd bija 25 gadus vecs.) Iespējams tas bija sava veida sabiedrisko attiecību gājiens, kas bija saistīts ar rakstnieka Roberta Bērziņa personības popularitāti sabiedrībā un publisko pazīstamību. Šādā veidā ar tautā populāra cilvēka piesaistīšanu sabiedrības acīs pieauga Brāļu draudzes konferences kā sociāla notikuma nozīmīgums. Par sapulces priekšsēdētāja biedru ievēlēja kurzemnieku Pēteri Jankaiti.

Jāpatur vērā, ka pati ideja par visu Latviju aptverošu Brāļu draudzes organizāciju arī konferences dalībniekiem bija pilnīgi jauna. Konferencē pirmo reizi sastapās līdz tam savstarpēji nepazīstamie Rīgas, Vidzemes lauku un Kurzemes Brāļu draudzes pārstāvji. Dabiski, ka provinces delegāti nebija detalizēti informēti par Rīgā esošajām Brāļu draudzes darbības peripetijām un idejām. Un, kā liecina fakti, arī pašiem rīdziniekiem bija miglaini priekšstati par praktiskā darba attīstību. Šādas ar zināmu neziņu saistītas situācijas mēdz raksturot paaugstinātas emocionālās spriedzes fons. Arī no šāda rakursa raugoties, nacionālā mērogā pazīstamas, autoritatīvas personas — rakstnieka — iesaistīšana sapulces vadībā bija veiksmīgs solis. Konferences galvenie referenti bija Roberts Bērziņš, Kārlis Ozoliņš un delegāts no Veselavas Kārlis Lazdiņš.

¹⁵⁶ Turpat, 376.

¹⁵⁷ Turpat, 376.

Runas aptvēra divas svarīgas tēmas. Pirmā bija par Vidzemes Brāļu draudzes slaveno vēsturi. Tajā iedziļinoties, referents Kārlis Lazdiņš uzsvēra hernhūtiešu nozīmi “latvju tautas rakstura izdaiļošanā”. Saistībā ar svētajām Brāļu draudzes tradīcijām runātājs piesauca Rūdolfa Blaumaņa, Augusta Saulieša, Apsīšu Jēkaba u. c. latviešu rakstnieku vārdus. Otrajā runu sadaļā tika apskatīta tā brīža situācija Vidzemes Brāļu draudzē. Klātesošie tika informēti par konfliktsituāciju ap Rīgas Brāļu draudzes namīpašumu, kā arī par citu saiešanu namu problēmām. Kārlis Lazdiņš minēja piemēru, ka Raunas draudzē Veselavā kāds saimnieks, lai iegūtu celtniecības materiālus, noplēsis 135 gadus vecu saiešanas kambari. Tādām lietām jādara gals, tādēļ, “Brāļu draudzes Sadraudzības biedrībai jāizpilda [...] apvienības centra vieta un jā rūpējas par draudžu ātrāku reģistrēšanu uz vietām, kuras būtu kā nodaļas pie Rīgas centra”.¹⁵⁸ Runas ar šādiem viedokļiem un satraucošu faktu izklāstiem skaidri norādīja uz Brāļu draudzes reģistrācijas nepieciešamību, jo “citādi nav iespējams aizstāvēt savas tiesības”, apgalvoja Kārlis Ozoliņš.¹⁵⁹

Pēc četrus stundu darba konference ar vienbalsīgu balsojumu, pieņēma sekojošu rezolūciju: “Visas **Vidzemes** [autora izcēlums. — G. C.] Brāļu draudžu priekšstāvji atzīst Latvijas Ev. Brāļu Sadraudzības biedrību, atrodošos Rīgā, Kalēju ielā 8, par Vislatvijas Ev. Brāļu draudžu centru, kuram pieder nams Rīgā, Kalēju ielā 8 un visi Vidzemes bijušie vai pastāvošie Brāļu draudzes kustami un nekustami īpašumi, kas izkaisīti pa visu Latviju.”¹⁶⁰

Kā redzams, Kurzemes hernhūtieši ne vien netika pie vārda konferencē, bet arī rezolūcijas tekstā netika pat pieminēti. Tomēr pastāv arī cita atšķirīga konferences protokola noraksta kopija, kuras redakcija tika iesniegta Garīgo lietu pārvaldē.¹⁶¹ Šajā versijā bija mainīta rezolūcijas teksta sākumdaļa, kas skanēja sekojoši: “Vislatvijas Ev. Brāļu draudžu priekšstāvji nolemj..” [tālāk kā pirmajā rezolūcijas teksta variantā. — G. C.].

Šie savstarpēji pretrunīgie dokumenti ļauj izdarīt secinājumus par steigu, paviršību un rupjiem lietvedības pārkāpumiem organizatoriskajā procesā. Piemēram, nav neviena protokola, kurš fiksētu, ka Kārlis Ozoliņš būtu ievēlēts par organizācijas priekšsēdētāja biedru. Dokumentos pastāv vairāki atšķirīgi “vienbalsīgi nobalsoti” konferences rezolūcijas teksta varianti, kas norāda uz galēji patvaļīgu attieksmi pret dokumentiem un tiesisku nihilismu. Šie fakti liecina, pirmkārt, par Kārļa Ozoliņa ietekmi un viņa darbības stilu, kurš ar savu aktivitāti un, šķiet, teicamām pārliecināšanas spējām bija kļuvis par noteicošo personu Brāļu draudzes organizatoriskā izveidē. Viņa darbības stilā skaidri saredzams jezuītisks princips, ka mērķis attaisno līdzekļus.

Brāļu draudzes dibināšanas gaitā attīstījās arī idejas par tās nākotni un pieauga darbības organizatorisko mērogu ambīcijas. Sākotnēji iecerētā tikai Rīgas Brāļu draudzes juridiskās izveidošanas iecere attīstījās par visu valsti aptverošu, centralizētu Latvijas Brāļu draudzes organizāciju, kurā ietilptu daudzas nodaļas, kas administratīvi tiktu pārvaldītas no vienota centra. Šāda ideja tik ļoti aizrāva Brāļu draudzes organizatorus, ka nekādas diskusijas par citu alternatīvu attīstības koncepciju pat netika aizsāktas.

¹⁵⁸ Turpat, 376.

¹⁵⁹ Turpat, 376.

¹⁶⁰ Turpat, 376.

¹⁶¹ Turpat, 376.

Nav arī nekādu norāžu, kas liecinātu par teoloģisku diskusiju esamību Brāļu draudzes dibināšanas periodā. Svarīgi paturēt vērā, ka organizācijām ar reliģiskas darbības pretenzijām stabilas darbības nodrošināšanai ir ļoti būtisks skaidru, izdiskutētu garīgo pamatprincipu uzstādījums. Brāļu draudzi dibinot, izvērsta garīga un teoloģiska rakstura diskusijas izpalika. To neesamība tika aizstāta ar ideoloģiskas ievirzes frazeoloģismiem par Brāļu draudzes cildeno vēsturi un latviešu tautas “svētu garīgo mantojumu” u. tml.¹⁶² Protams, tas lielā mērā saistāms arī ar ārējo apstākļu ietekmi (juridiskā cīņa par īpašumu Vecrīgā), kuri spieda rīkoties ātri un koncentrēties uz organizatoriskiem jautājumiem. Sākot ar 1924. gadu, vispārējo psiholoģisko gaisotni Brāļu draudzē raksturo tas, ka vadītājus bija pārņēmis organizatoriskā entuziasma gars un rošība, tā dēļ novārtā palika organizācijas garīgo pamatnostādņu un teoloģisko principu noskaidrošana. Neatstāj arī sajūta, ka šajā Brāļu draudzes attīstības periodā kustībā vēl nebija pietiekamas intelektuālās kapacitātes — tādu līderu, kuri izprastu daudzus ar garīgajām pamatnostādnēm saistītos garīgās dzīves kontekstus un būtu spējīgi kvalitatīvai un dziļai diskusijai.

Teoloģiskās un kultūrvēsturiskās refleksijas jautājumu ignorance organizācijas izveides sākumā radīja loģiskus priekšnoteikumus vēlākajām krīzēm Brāļu draudzes darbībā. Kā izrādīsies, atsevišķām Brāļu draudzes kustības dalībnieku grupām bija ļoti atšķirīgi priekšstati par to, kas vispār ir Brāļu draudze un kāda ir tās būtība latviešu tautā attiecīgajā laika posmā.

Par pirmo krīzes pazīmi, iespējams, liecināja Kurzemes brāļu norobežošanās no jaunveidojamās Latvijas Brāļu draudzes organizācijas. To veicināja gan sasteigts Brāļu draudzes dibināšanas stils, gan, šķiet, intereses trūkums par kurzemnieku domām. Kurzemes un Vidzemes Brāļu draudzes savrupās attīstības izvēle bija arī vēsturiski predisponēta. Dažāda un savstarpēji izolēta bija abu Brāļu draudzes kustību vēsturiskās attīstības pieredze. Arī vispārējie kultūrvēsturiskie konteksti un tradīcijas Vidzemē un Kurzemē bija atšķirīgi. Vēsumu savstarpējās attiecībās radīja arī tas, ka Rīgā, veidojot Brāļu draudzes organizāciju, nebija manāma ieinteresēta attieksme un centieni minētās atšķirības pārrunāt un apspriest kopīgas darbības iespējamus modeļus. Vidzemes un Kurzemes Brāļu draudzes attiecības saglabājās ļoti ditancētas visā starpkaru periodā. Sava loma šādā notikumu attīstības scenārijā bija enerģiskajam organizatoram Kārlim Ozoliņam, jo viņš tik īsā laikā nevarēja izprast virkni Brāļu draudzes garīgumā balstītu tradīciju, kur līdztekus citām nozīmīga vieta bija tolerantai visu viedokļu uzklaušīšanai un ievērošanai. Tā vietā prioritāte bija iespējami drīza Latvijas Brāļu draudzes juridiska izveidošana, ko ilgāks sarunu process apgrūtinātu, īpaši, ar tik atšķirīgajiem kurzemniekiem.

1924. gada 25. aprīlī divas dienas pirms šīs konferences Rīgas apgabaltiesas prefekta palīgs apstiprināja 6. janvāra konferencē pieņemtos Latvijas Brāļu draudzes statūtus ar grozījumiem. Tā Vidzemes Brāļu draudzes kustība ar jauno nosaukumu “Latvijas Evaņģēliskā Brāļu Sadraudzības biedrība” pirmo reizi kopš hernhūtisma ienākšanas Vidzemē pēc 195 gadiem ieguva patstāvīgas juridiski tiesiskas personas statusu.¹⁶³

¹⁶² Turpat, 376.

¹⁶³ Turpat, 376.

2. BRĀĻU DRAUDZES DARBĪBA LĪDZ 1935.GADAM

Pēc Latvijas Brāļu draudzes darbības tiesiskās reģistrācijas 1924. gada 25. aprīlī sākās pašas organizācijas un tās darbības izveidošanas process. Brāļu draudzei bija jāspēj rast atbildes uz jautājumu par tās garīgo nišu jaunās Latvijas valsts reliģisko organizāciju un strāvojumu spektrā. Kāda ir Latvijas Brāļu draudzes vieta Latvijas garīgās dzīves kopējā ainā? Meklējot atbildes uz šiem jautājumiem, radās domstarpības, un Brāļu draudzes organizācija tās darbības pirmajā desmitgadē piedzīvoja vairākas krīzes un šķelšanās.

Līdztekus tam, lai tiktu skaidrībā par galvenajiem garīgās dzīves pamatjautājumiem, bija jāizveido organizācijas praktiskās darbības aprites modelis. Laiku līdz 1935. gada beigām Brāļu draudzes dzīvē var raksturot kā sava ceļa meklējumu un organizatoriskās izveides periodu. Kopumā Brāļu draudzes kustībai izdevās galvenos garīgās un praktiskās darbības pamatjautājumus un uzdevumus sekmīgi, kaut arī ne vienkārši atrisināt. Sākot ar 1936. gadu jau var runāt par stabilu, uz ilgtermiņa attīstību vērstu brāļu draudzes darbības laiku.

Rīdzinieki 20. gados centās dibināt un organizatoriski izveidot Rīgas un Latvijas Brāļu draudzes darbību, savukārt Vidzemes laukos jau gandrīz divsimt gadus bez pārtraukumiem Brāļu draudzes praktiskā darbība turpinājās ierastajā gultnē.

a) Brāļu draudzes darbība divdesmitajos gados

Vidzemes Brāļu draudzes kustība no Pirmā pasaules kara sākuma līdz 1922. gadam ir vismazāk dokumentētais periods vēstures avotos. Tas skaidrojams ar kara sekām, biežajām varas maiņām, lielo cilvēku migrāciju unniecīgo periodisko izdevumu klāstu. Līdz Pirmajam pasaules karam Vidzemē vairāk vai mazāk aktīvi darbojās līdz pusotram simtam Brāļu draudzes saiešanas namu, pēc sešiem kara gadiem garīgā aprīte bija saglabājusies vien apmēram piecdesmit saiešanas namos.¹⁶⁴ Virkne saiešanas namu bija gājuši bojā netiešā kara darbības rezultātā, cilvēkiem pametot dzimtas mājas, tām nodegot vai tās izpostot būvmateriālu vajadzībām. Tomēr vēstures dokumenti norāda uz Brāļu draudzes kopējās darbības regulāro raksturu, jo kā minimums vismaz četrdesmit saiešanās turpinājās pastāvīga garīgā dzīve.¹⁶⁵

Vidzemes Brāļu draudzes kustībai nebija centralizētas vadības institūcijas, tās darbība balstījās novada kultūrvēsturiskajā un reliģiskajā tradīcijā, kā arī Brāļu draudzes saiešanu garīgo līderu amata un personīgajā autoritātē. Saiešanu garīgie līderi, garīgās un praktiskās dzīves vadītāji, bija t. s. tētiņi (tēvi), teicēji, sacītāji. Vienā saiešanā parasti bija vairāki tētiņi un sacītāji.

Saiešanas pilnasinīgu darbību būtiski noteica attiecīgo māju, pie kuras atradās saiešanas nams (kambaris), saimes ieinteresētība hernhūtiešu reliģiskajā darbībā, jo šo māju saimnieki parasti nodrošināja praktisko organizāciju — saiešanas nama uzturēšanu, sakopšanu u. tml. Būtiska bija vietējās luterāņu draudzes mācītāja personiskā attieksme pret hernhūtiešu kustību. Ja tā bija labvēlīga, kā tas parasti bija, tas pozitīvi ietekmēja Brāļu draudzes garīgo aktivitāti. 20. gadsimta sākumā vācu tautības mācītājus arvien vairāk nomainīja latvieši, kuri bez izņēmuma (vismaz vēstures dokumentos apzinātiem) simpatizēja savu tautiešu nacionālajai reliģiskajai kustībai un paši bieži vien labprāt iesaistījās tās darbībā.¹⁶⁶

Parasti Brāļu draudzēs saiešanas notika svētdienās. Saiešanu dievvārdu laiks tika tā izkārtots, lai tas nepārklātos ar vietējās luterāņu draudzes dievkalpojuma laiku. Mazāk aktīvās saiešanās ik svētdienas dievvārdi netika turēti, bet lielie baznīcas gada svētki tika atzīmēti visās darbojošajās saiešanās. Joprojām dzīva bija saglabājusies senā Vidzemes Brāļu draudzes tradīcija — kārtu svētki. Tas gan visvairāk attiecās uz saiešanas namos turētajiem bērnu un dažkārt jauniešu svētkiem. Agrākos laikos tika atsevišķi svinēti neprecētu puīšu un meitu kārtas svētki, kā arī laulāto kārtas svētki.¹⁶⁷

Var apgalvot, ka Vidzemes laukos joprojām bija saglabājusies dzīvs pēctecību saturošs Brāļu draudzes garīgais mantojums. Saiešanu dzīvē tika respektētas un ievērotas senās tradīcijas un saiešanu kārtība, piemēram, vīri sēdēja saiešanu telpas labajā pusē, sievas — kreisajā. Arī pašu guļbūvē celto saiešanas namu arhitektūra un to interjeri, salīdzinot ar 19. gadsimtu, nebija mainījušies.¹⁶⁸

¹⁶⁴ Dažādos avotos tiek uzrādīti atšķirīgi statistikas dati par saiešanas namu darbību, tādējādi varam zināt tikai aptuvenus skaitļus. Šī fakta iemesli tuvāk apskatīti pētījuma 5. nodaļā.

¹⁶⁵ *Miera Vēstnesis*. Garīgu rakstu kopojums. II posms. Rīga, 1928. 81. lpp.

¹⁶⁶ **Adamovičs, L.** *Dzimtenes baznīcas vēsture*. Vācija: Pētera Mantinieka apgāds : Edgara Ķiploka apgāds, 1947. 69.-72. lpp.

¹⁶⁷ *Svētdienas Rīts*. Nr. 21, 1923. 5.-6. lpp.

¹⁶⁸ **Leimane, Inta.** Intervija 2004. gada 17. jūlijā.

Būtiska norāde uz to, ka Vidzemes hernhūtiešu kustības dalībnieki sevi skaidri identificēja kā visas Hernhūtes Brāļu draudzes garīgu sastāvdaļu, ir pēckara postījumu apstākļos salīdzinoši plaši atzīmētā Atjaunotās jeb Hernhūtes Brāļu draudzes dibināšanas gadskārta. 1922. gadā apritēja 200 gadu, kopš evaņģēliskās ticības pārliecības bēgļi no katoliskās Bohēmijas sava vadītāja Kristiana Dāvida vadībā cirta pirmo koku, lai būvētu apmetni. Līdz ar to 1722. gadu uzskatīja par Atjaunotās vai Hernhūtes Brāļu draudzes sākumu. Atzīmējot šo vēsturisko notikumu, vairākos Vidzemes Brāļu draudzes saiešanas namos tika svinēti Brāļu draudzes atjaunošanas svētki.

1922. gada 16. jūnijā Brāļu draudzes divsimtgadi svinīgi atzīmēja Valmieras draudzē esošajā Brāļu draudzes Gaides saiešanā. Savukārt 12. un 13. augustā svinības notika Trikātas draudzē. Svētki sākās sestdienas pēcpusdienā ar svinīgu saiešanu Brāļu draudzes Daudžu saiešanas namā. Svētdienas dievkalpojums Trikātas luteriskās draudzes baznīcā tika īpaši veltīts Brāļu draudzei kā pateicības dievkalpojums par senās Brāļu draudzes kustības atjaunošanos pirms divsimt gadiem. Pēc dievkalpojuma svētku dalībnieki devās uz Brāļu draudzes Knapes saiešanas kambari. Visi svētku pasākumi bija kupli apmeklēti. Knapes saiešanas nama telpās visiem dalībniekiem nepietika vietas, tādēļ saiešanu noturēja līdzās kambarim zem klajas debess. Brāļu draudzes svētkos piedalījās apkārtnes luterāņu draudžu mācītāji un novada sacītājtētiņi.¹⁶⁹

Saistībā ar Brāļu draudzes svētku notikumu Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas oficiālajā laikrakstā “Svētdienas Rīts” tika publicēta apjomīgu rakstu sērija par vispārējo Brāļu draudzes vēsturi. Tās autors bija Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas Valkas iecirkņa prāvests mācītājs Kārlis Kundziņš. Autors avīzes slejās populāri aprakstīja evaņģēliskās atmodas kustības vēsturiskās gaitas, sākot no 15. gadsimta ar Jana Husa laikmetu līdz pat 20. gadsimtam. Autoram izdevās latviešu Brāļu draudzes kustību Vidzemē ievīt kopējā Brāļu draudzes vēsturiskajā kustībā, to parādot kā organisku starptautiskas garīgās kustības sastāvdaļu, tās dzīvu atzaru.¹⁷⁰

Vidzemes Brāļu draudzes pārstāvjiem līdztekus luteriskajām draudzēm bija izveidojusies sadarbība arī ar citām organizācijām. 20. gadsimta sākumā, bet īpaši Pirmā pasaules kara dēļ, kad bēgļu gaitās devās tūkstošiem cilvēku, par vienu no Vidzemes aktīvākajām kristīgajām sabiedriskajām organizācijām bija kļuvusi Iekšējās misijas biedrība jeb vienkārši — Iekšmisija, kuras galvenais uzdevums bija praktiska, diakoniska gādība par maznodrošinātiem cilvēkiem. Brāļu draudzes pārstāvjiem ar Iekšmisiju bija izveidojušās neformālas partnerības attiecības un sadarbība. Tā, piemēram, Iekšmisija saviem pasākumiem mēdza izmantot Brāļu draudzes saiešanas namus un otrādi. 1922. gada 11. jūnijā Smiltē notikušajos Iekšmisijas svētkos aktīvi iesaistījās Macuļu saiešanas dalībnieki. Macuļu saiešanas namā notika vairākas sapulces. Atsevišķi Brāļu draudzes dalībnieki bija arī Iekšmisijas organizācijas biedri. No vairākām Smiltēnes draudzē esošajām Brāļu draudzēm — Baltaču saiešanā bija seši Iekšmisijas darbinieki, Kāņu saiešanā — pieci, Macuļos — četri un Liepiņu saiešanā trīs Iekšmisijas darbinieki.¹⁷¹ Brāļu draudzes un Iekšmisijas organizāciju sadarbība turpinājās līdz pat Otrajam pasaules karam.

¹⁶⁹ *Svētdienas Rīts*. Nr.39, 1922. 5.-6. lpp.; Nr.40, 1922. 5.-6. lpp.

¹⁷⁰ **Kundziņš, K.** Brāļu draudzes 200 gade un mūsu tautas baznīcā. *Svētdienas Rīts*, Nr.8, 9, 10, 1923.

¹⁷¹ *Svētdienas Rīts*. Nr.29, 1922. 5.-6. lpp.

Sākot ar 20. gadu vidu, vēstures dokumentos atrodamas arvien vairāk ziņas par Vidzemes lauku Brāļu draudzes kustības saiešanu dzīvi.

Viena no darbīgākajām saiešanām 20. gados bija Siguldas draudzes teritorijā ietilpstošajā Līgatnes Slaņu saiešana. Siguldas draudze un Līgatne vēsturiski nebija spilgti izteikts hernhūtiešu novads. Slaņu saiešanas nams ik svētdienas dievvārdos bija “labi apmeklēts”, kas nozīmēja, 50 – 100 dievlūdzejū.¹⁷² Viens no tās garīgajiem līderiem bija Kārlis Pelcis jeb Pelča tēvs, kurš vēlāk iesaistījās arī Latvijas Brāļu draudzes vadības darbībā. 1924. gada vasarā Slaņos notika plaši saiešanas nama remontdarbi un par 1700 rubļiem tika iegādāts harmonijs. Šajā pašā gadā tur izveidoja kori ar 30 dziedātājiem. Kaut gan Brāļu draudzes darbība Slaņu saiešanā sākās 1819. gadā,¹⁷³ 1926. gadā svinēja Brāļu draudzes Slaņu saiešanas kambara simtgades svētkus.¹⁷⁴

Kopumā Vidzemes sabiedrībā pret Brāļu draudzi valdīja ļoti labvēlīga attieksme, īpaši hernhūtisma kultūrvēsturiskajos novados. Šādu attieksmi labi ilustrē Knapes saiešanas nama remontdarbi. 1924. gada sākumā nosprieda atjaunot Trikātas draudzes Plāņu pagastā esošo 105 gadus veco Knapes saiešanas kambari. Knapes saiešanu vadīja Mežuļa tēvs. Tā kā remontdarbiem vajadzīgo materiālo līdzekļu nebija, saiešanas dalībnieki izveidoja īpašu ziedojumu vācēju grupu. Vietējās sabiedrības atsaucība bija ievērojama, un ļoti īsā laikā tika saziēdoti apmēram 40 000 Latvijas rubļu, kā arī remontdarbiem vajadzīgie būvmateriāli. Ziedojumu nauda palika vēl pāri, un tas deva iespēju Knapes saiešanai iegādāties arī harmoniju. Ziedotāji bija apmēram sešdesmit, to skaitā gan privātpersonas, gan juridiskas personas. Lielākā ziedotāju daļa bija ne vien Plāņu pagasta ļaudis, bet arī plašākas apkārtnes uzņēmēji, īpaši izlīdzot ar būvmateriāliem. Vienlaikus ziedojumu veidā tika vāktas arī grāmatas jaunveidojamai saiešanas bibliotēkai. Pēc nepilna gada, 1924. gada 7. decembrī Smiltenes draudzes luterāņu mācītāja Kārļa Kundziņa vadībā notika atjaunotās saiešanas ēkas iesvētīšanas dievkalpojums. Svētkos piedalījās arī citu apkārtnes saiešanu vadītāji un Trikātas draudzes mācītājs Vitolds Letcmanis. Šķiet, tieši Trikātas Knapēs pirmo reizi lauku Brāļu draudzes saiešanu pasākumos piedalījās arī pārstāvji no jaundibinātā Latvijas Brāļu draudzes centra Rīgā. Nedaudz ilgāk par pusgadu darbojošos Latvijas evaņģēliskās Brāļu draudzes sadraudzības biedrību pārstāvēja tās valdes sekretārs Kārlis Ozoliņš.¹⁷⁵ Šim enerģiskajam vienotās Latvijas Brāļu draudzes kustības organizētājam tā bija viena no pirmajām, ja ne pati pirmā vizīte, apmeklējot Vidzemes lauku novadu saiešanas namus.

Knapes saiešanā, kā arī daudzās citās Brāļu draudzes saiešanās bija izveidojusies laba sadarbība ar vietējo luterāņu draudzi un mācītāju. Sākot ar 1926. gadu Trikātas draudzes mācītājs reizi mēnesī Knapes saiešanas kambarī noturēja dievkalpojumu. Pēc dievkalpojuma mācītājs novadīja arī Bībeles stundu.¹⁷⁶ Citās svētdienās dievvārdus vadīja saiešanas sacītāji.

19. gadsimta pašā sākumā Vidzemes ziemeļus un austrumus skāra plašs jaunu reliģisko atmodu vilnis, un sākās t. s. “otrie ziedu laiki”, kad izveidojās daudz jaunu Brāļu draudzes saiešanu.¹⁷⁷ Ar laiku hernhūtiešu kopas uzbūvēja savus saiešanas namus. 20. gadsimta 20. gados kopš otrajiem

¹⁷² *Miera Vēstnesis*. 1928. 82. lpp.

¹⁷³ **Kaudzīte, M.** *Brāļu draudze Vidzemē*. 106. lpp.

¹⁷⁴ *Miera Vēstnesis*. 1928. 82. lpp.

¹⁷⁵ *Svētdienas Rīts*. 1925. 5.-7. lpp.

¹⁷⁶ *Svētdienas Rīts*. 1926. 29. lpp.

¹⁷⁷ **Straube, G.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. 171.-174. lpp.

ziedu laikiem bija pagājis simts gadu un daudzas saiešanas atzīmēja savas darbības simtgadi vai saiešanas namu ēku simtgadi. Parasti šos svētkus svinēja ar svinīgu dievkalpojumu vai saiešanu, piedaloties viesiem un sveicējiem no tuvākas un tālākas apkārtnes.

Tipisks šādu simtgades svētku svinēšanas piemērs bija norises Viļumu saiešanā. 1925. gada 16. augustā Viļumu saiešanas kambarim Gatartas pagastā Drustu draudzē svinēja simts gadu pastāvēšanas svētkus. Svētki bijuši ļoti kupli apmeklēti. Svētku runas teica Dzērbenes–Drustu draudzes mācītājs Jānis Opsis, Drustu draudzes skolotājs Kibers, pārstāvji no Raunas un Cēsu draudzēm. No Rīgas bija ieradies Brāļu draudzes kustības tābrīža garīgā darba vadītājs luterāņu mācītājs Mārtiņš Apalītis. Brāļu draudzes Viļumu saiešanas kopējs bija arī Viļumu māju saimnieks Pēteris Godiņš.¹⁷⁸

Brāļu draudzes kustību Vidzemes laukos 20. gados veidoja pilnīgi neatkarīgas un patstāvīgas kristiešu kopas — Brāļu draudzes saiešanas. Saiešanas patstāvīgi atjaunoja savus saiešanu namus, un, arī jaunajos Latvijas valsts apstākļos turpināja senajās tradīcijās balstīto Brāļu draudzes garīgo darbību. Atšķirībā no pirmskara laika Brāļu draudzes saiešanām gandrīz visos gadījumos izveidojās ciešākas un draudzīgas attiecības ar novada luterisko draudzi (ar 1922. gadā dibināto Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu), ko noteikti veicināja latviešu tautības personu darbība draudzes mācītāju amatos .

Jau 1925. gadā jaundibinātā Latvijas evaņģēliskā Brāļu draudzes sadraudzības biedrība saskārās ar pirmajām nopietnajām problēmām, kuras bija saistītas ar garīgās dzīves organizāciju un pašas kustības garīgo identitāti.

Pēc Brāļu draudzes valdes sekretāra Kārļa Ozoliņa ieteikuma par Brāļu draudzes garīgās dzīves veidotāju tika uzaicināts luterāņu mācītājs Mārtiņš Apalītis.¹⁷⁹ Viņš bija piecdesmit gadu vecs, bet tikai 1924. gadā tika ordinēts par Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas mācītāju. Ar 1925. gada maiju Mārtiņš Apalītis sāka vadīt Rīgas Brāļu draudzes garīgo dzīvi. Ik nedēļu notika svētdienas saiešanas (Apalītis tās sauca par dievkalpojumiem), svētdienas skolas nodarbības bērniem, Bībeles un evaņģelizācijas stundas. Mārtiņš Apalītis kā Brāļu draudzes pārstāvis viesojās arī dažās lauku saiešanās.¹⁸⁰

Mārtiņš Apalītis un Kārlis Ozoliņš reliģiskās dzīves pieredzi nebija guvuši ar hernhūtiešu kustību tieši saistītā vidē. Ļoti drīz jaunā līdera darbībā parādījās izteiktas seperātisma tendences, kas pilnīgi neapmierināja Rīgas vecos brāļus. Mārtiņš Apalītis atklāti definēja savu Brāļu draudzes attīstības vīziju — viņš to vēlējās atšķelt no Latvijas luteriskās baznīcas un izveidot *īpašu* evaņģēlisko draudzi. “Vecie brāļi kopā ar K. Ozoliņu un citiem jaunākiem darbiniekiem Apalīša plānam nevarēja piekrist, jo ar to tika apdraudētas Brāļu draudzes senās tradīcijas.”¹⁸¹ Mārtiņa Apalīša idejas nonāca arī līdz Vidzemes lauku saiešanām, kur tās pilnībā nebija saprotamas, jo tās pamatos un kardināli mainītu gadsimtu veidoto saiešanas un draudzes attiecību modeli, un tad tā vairs nebūtu Vidzemes hernhūtiešu kustība, bet pavisam jauna reliģiska kustība.

¹⁷⁸ *Svētdienas Rīts*. 1925. 293.-294. lpp.

¹⁷⁹ *LVA*. 1370. f., 1. apr., 122. lieta, 163. lp

¹⁸⁰ *LVA*. 1370. f., 1. apr., 122. lieta, 163. lp.

¹⁸¹ Atbilde mācītāja palīgam A. Perlbaham un biedrības Latvijas ev. Brāļu draudzes centra valdei uz viņu nepatieso “Paskaidrojumu par Brāļu draudzi”. Rīga, 1931, 5. lpp.

Acīmredzami, ka Mārtiņš Apalītis ne vien nespēja Brāļu draudzes kustību uztvert plašākā un dziļākā tradīciju kontekstā, bet bija arī stūrgalvīgs. Sarunas ar viņu nekādā veidā nemainīja viņa vīziju par Brāļu draudzi kā “selekcionešu” paraugkristiešu sabiedrību. Rezultātā Mārtiņš Apalītis ar savu sekotāju pulciņu, kuri lielākoties reizē ar viņu bija ienākuši Brāļu draudzē, nostājās atklātā konfrontācijā pret vairumu Brāļu draudzes locekļu. Jau 1925. gada otrajā pusē Apalīša grupa sāka praktizēt Svētā vakarēdiena izdalīšanu slēgtam cilvēku lokam. Konflikts kulmināciju sasniedza, kad Mārtiņa Apalīša grupa ielauzās kādā veco brāļu saiešanā, lai to izjauktu. Tā kā viņu uzvedība bija huligāniska, tika izsaukta policija, traucētājus aizturēja, un lieta nonāca līdz mirtiesnesim, kurš Mārtiņam Apalītim piesprieda trīs dienas aresta. 1926. gadā mācītājs Mārtiņš Apalītis tika izslēgts no Latvijas Brāļu draudzes. Viņš ar saviem sekotājiem turpināja savas reliģiskās sapulces Rīgā īrētās telpās.¹⁸²

Ar Mārtiņa Apalīša grupas aiziešanu konflikts beidzās. Šī bija pirmā krīzes situācija Brāļu draudzes darbības veidošanās procesā. Sabiedriskajos saziņas līdzekļos notikumi neguva publicitāti, un tie Brāļu draudzei beidzās bez redzamām negatīvām sekām. Tomēr konflikts norāda uz neskaidrību, nemieru, pat satraukumu par kustības nākotni. Brāļu draudzē pastāvēja dažādas, bieži pretējas idejas par Brāļu draudzes kustības garīgo identitāti un perspektīvu Latvijas valstī.

Brāļu draudzes veidotāju vidū joprojām dominēja ideja par nacionālu vienotu organizāciju. Attīstot šo nostādni, evaņģēliskā Brāļu draudzes sadraudzības biedrība 1926. gada pavasarī izstrādāja un ar luteriskās baznīcas laikraksta “Svētdienas Rīts” starpniecību izplatīja uzsaukumu, kurā dažādās hērnhūtiešu kopības tika aicinātas uz kopīgu darbību. Uzsaukumā Brāļu draudzes sadraudzības biedrības vadība aicināja uz Brāļu draudzes konferenci, “lai lemtu un liktu pamatus tam atjaunotam garīgās atmodas darbam mūsu tautā [..], lai līdz ar to tiktu iezvanīts jauns laikmets Latvju tautas garīgā dzīvē”.¹⁸³ Jau aicinājuma tekstā bija norādīti Brāļu draudzes tālākās attīstības uzdevumi un koncepcija, ka “Brāļu draudze jūt nepieciešamu vajadzību saskaņot darbības soļus daudzo mūsu dzimtenē pastāvošo Brāļu draudzes pulciņu starpā un kopīgi izstrādāt nākotnes darba kārtību, nospraužot tai noteiktas robežas, kā arī nokārtojot attiecības ar citām Latvijas draudzēm un konfesijām”.¹⁸⁴

Tas, ka Brāļu draudzes vadība nāca klajā ar šādu uzsaukumu un aicinājumam uz konferenci izmantoja baznīcas laikrakstu, norāda, ka vienotas Brāļu draudzes organizētāji vēl nepavisam nebija apzinājuši reālo Brāļu draudzes kustības izplatību un tās darbību Rīgā un ārpus tās. Baznīcas laikrakstā “Svētdienas Rīts” ievietotajam uzsaukumam tika pievienots laikraksta redakcijas komentārs un laba vēlējumi konferencei. Redakcijas vēlējumā tika ietverts zīmīgs brīdinājums, lai Brāļu draudze nenovērstos no luteriskās baznīcas, bet strādātu ar to ciešā sadarbībā: “Tāda kopdarbība nāks abām par svētību, bet atšķelšanās nenāktu nevienai par labu.”¹⁸⁵ Šāda laikraksta reakcija samērā tieši raksturo kristīgās sabiedrības neziņu, kā Brāļu draudze attīstīsies Latvijas valstī. Uz nesenās Mārtiņa Apalīša šķeltnieciskās darbības fona virmoja

¹⁸² Atbilde mācītāja palīgam A. Perlbaham un biedrības Latvijas Ev.Brāļu draudzes centra valdei uz viņu nepatieso “Paskaidrojumu par Brāļu draudzi”. Rīga, 1931. 6.-7.lpp.

¹⁸³ *Svētdienas Rīts*. 1926. 164. lpp.

¹⁸⁴ *Svētdienas Rīts*. 1926. 165. lpp.

¹⁸⁵ *Svētdienas Rīts*. 1926. 164.-165. lpp.

daudz neskaidrību ap jaunveidojamo Brāļu draudzes organizāciju, tās darbības veidiem un teoloģiskajām nostādnēm, arī par pašas organizācijas attīstību. No vienas puses, hernhūtiešu kustības dziļā kultūrvēsturiskā mantojuma dēļ sabiedrībā pastāvēja respekts un liela labvēlība pret visu, kas saistījās ar Brāļu draudzi. Vienlaikus bija vērojamas arī cilvēciskas bažas un piesardzība — kā pret visu nezināmo, jo Latvijas Brāļu draudzes kustība Latvijas valstī kā skaidri definēta, vienota reliģiska kustība vēl nebija “pieteikusies”. Turklāt tiem Latvijas valsts iedzīvotājiem, kuru izcelsme un dzīvesvieta ģeogrāfiski bija attāla no Vidzemes hernhūtiskajiem novadiem, neapšaubāmi bija trūcīgi vai pat nebija nekādu priekšstatu par Brāļu draudzes darbību, tās garīgās dzīves praksi un attiecībām ar luterisko baznīcu (laikraksta “Svētdienas Rīts” redaktors bija no Zemgales nākušais luterāņu mācītājs Ādams Mačulāns).

Izsludinātā trešā Vīslatvijas evaņģēliskās Brāļu draudzes konference notika 1926. gada 24. maija pēcpusdienā Rīgas saiešanas namā, Kalēju ielā 8. Neraugoties uz plašajiem uzstādījumiem, konferencē galvenā uzmanība bija pievērsta praktiskiem jautājumiem, sevišķi nekustamajiem īpašumiem. Būtiski lēmumi par pašu Brāļu draudzes organizāciju netika pieņemti.¹⁸⁶ Kurzemes Brāļu draudze pat kā viesi Vidzemes Brāļu draudzes konferencēs vairs netika pārstāvēta.

1926. gada 17. jūnijā 86 gadu vecumā mūžībā aizgāja vecais brālis Jānis Malvess (dzimis 1840. gada 12. decembrī).¹⁸⁷ Saistībā ar šo notikumu saasinājumu guva vēl kāds ar hernhūtiskajām tradīcijām saistīts Brāļu draudzes organizatorisks jautājums.

Saskaņā ar tradīciju tieši Jānis Malvess bija Brāļu draudzes garīgais vadītājs, jo pirms prombraukšanas 1914. gadā Baltijas provinces Brāļu draudzes diakons Frīdrihs Šipangs amata nodošanas kārtībā ar roku uzlikšanu viņam bija atstājis hernhūtiešu garīgā vadītāja amata pilnvaras.¹⁸⁸ Rīgas Brāļu draudzes dalībnieki (izņemot Apalīša grupējumu) dziļi respektēja Malvesa tēvu, atzīstot viņa amatu un garīgās pilnvaras. Tomēr, risinot īpašumtiesību problēmas, lielā steigā 1924. gadā pieņemtie biedrību tipveida statūti šādu garīgā līdera pozīciju neparedzēja. Tādējādi virstētiņš, no valsts tiesiskajām pozīcijām raugoties, bija organizācijas neformālais līderis. Taču pēc Brāļu draudzes tradīcijām, tieši tētiņš bija leģitīmais kustības vadonis. Arī šis aspekts Brāļu draudzē līdz pat Edgara Rumbas kļūšanai par Brāļu draudzes vadītāju uzturēja iekšēju spriedzi un domstarpības. Pa laikam tās izpaudās skaļākos konfliktos, jo atsevišķas personas Rīgas Brāļu draudzē vecos brāļus to amata pilnvaru dēļ centās iesaistīt savās intrigās. Pats Jānis Malvess savu iespēju robežās iesaistījās Rīgas Brāļu draudzes dzīvē, tomēr viņa tiešā ietekme uz Brāļu draudzes darbību nebija liela, jo kara gadus viņš pavadīja Vidzemes laukos un Rīgā atgriezās tikai 20. gadu vidū, būdams lielā vecumā.¹⁸⁹

Latviešu Brāļu draudzes kopīgas identitātes veidošanai jaunajā Latvijas valstī un organizācijas ilgtermiņa veiksmīgai izaugsmei būtiski bija saprast un veidot tādu kustības teorētisko bāzi, kura savā mācībā spētu ietvert un integrēt specifiskās teoloģiskās nostādnēs un kustības kultūrvēsturisko mantojumu. Šādu mērķu īstenošanai par vispiemērotākiem tika atzīti izglītības pasākumi. Tādēļ par nozīmīgu notikumu un kvalitatīvi jaunu attīstības līmeni Brāļu draudzes

¹⁸⁶ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 375. lieta.

¹⁸⁷ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 386. lieta.

¹⁸⁸ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 384. lieta

¹⁸⁹ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 386. lieta.

darbībā uzlūkojami pirmie Brāļu draudzes darbinieku kursi, kuri notika 1927. gadā. Kursi tika organizēti samērā intensīvā darba režīmā vienu nedēļu no 3. līdz 10. aprīlim Rīgas Brāļu draudzes saiešanas namā. Tajos piedalījās ap četrdesmit dalībnieku no dažādiem Vidzemes hernhūtiskajiem novadiem.¹⁹⁰

Kursus raksturo divi savā ziņā pārsteidzoši sekmīgi rādītāji: pirmkārt, lielais kursu dalībnieku skaits un, otrkārt, ļoti kvalificētais pasniedzēju sastāvs. Lektori bija Latvijas Universitātes docenti Ludvigs Adamovičs un Ludis Bērziņš, arī bijušais Izglītības ministrs (1921), pedagogs, tobrīd Skolu departamenta direktors, Longins Ausējs, teologs un filologs Angļu valodas institūta direktors Jānis Šmits, luterāņu mācītāji Teodors Grīnbergs (vēlākais arhibīskaps) un Edgars Ville, rakstnieks Roberts Bērziņš, kā arī jurists notārs Kreicbergs.¹⁹¹ Plašais kursantu skaits un kvalificētu mācībspēku iesaistīšanās Brāļu draudzes izglītošanā liecina par sabiedrības un inteligences ieinteresētību Brāļu draudzes attīstībā.

Brāļu draudzes vadība sekmīgi bija izvēlējusies attīstības stratēģiju. Inteligences ieinteresēšana un akadēmisko mācībspēku (ievērojamu pārstāvju klātbūtne saglabājās arī turpmākajos gados) iesaistīšana Brāļu draudzes darbībā veicināja Brāļu draudzes attīstību. Latviešu inteligences pārstāvji bija noticejuši Brāļu draudzei kā nacionālas garīgas atmodas kustības idejai un vēlējās tai dot nepieciešamo intelektuālo dziļumu. Iespējams, ka tieši intelektuālais potenciāls spēja pasargāt latviešu Brāļu draudzes kustību no nepareiziem lēmumiem attīstību saistīt ar primitīva reliģiska populisma ideju kultivēšanu. Šāds attīstības scenārijs bija ļoti iespējams, īpaši laika posmā no 1924. līdz 1935. gadam.

1927. gada oktobrī, lai atjaunotu sakarus ar agrākajām Brāļu draudzes Baltijas provincēm, Latvijas Brāļu draudzi apmeklēja Hernhūtes Brāļu draudzes sūtnis mācītājs H. Padels (*Padel*).¹⁹² Latvijas Brāļu draudze kā organizācija vēl nebija nobriedusi, arī aktuālais īpašumtiesību jautājums uz saiešanas namu Kalēju ielā neveicināja ieinteresētu attieksmi no latviešu puses, un vizīte izrādījās bezrezultatīva.

Kopumā Latvijas Brāļu draudzes darbībā nav vērojama mērķtiecīga interese par starptautisko sakaru attīstīšanu ar Brāļu draudzes organizācijām ārzemēs. Tomēr vienlaikus Latvijas Brāļu draudzes darbībā nav vērojams arī starptautiska izolacionisma tendences. Šāda pasivitāte pārrobežu kontaktos skaidrojama ar to, ka divdesmitajos un trīsdesmitajos gados vēl veidojās Latvijas Brāļu draudzes organizācija, kas bija saistīts ar daudzu iekšēju jautājumu risināšanu, un plašai starptautiskai sadarbībai tā vēl nebija nobriedusi. Savstarpēju apsveikumu un atsevišķu apmeklējumu līmenī Latvijas Brāļu draudze uzturēja attiecības ar Brāļu draudzes organizācijām Vācijā, Igaunijā un Zviedrijā.¹⁹³

1927. gada 31. oktobrī arī Vidzemes laukos tika sarīkota pirmā Brāļu draudzes praktiskās darbības jautājumiem veltīta konference. Tā notika pēc Smiltenes draudzes mācītāja prāvesta Kārļa Kundziņa iniciatīvas. Smiltenes konferencē sapulcējās apkārtnes Brāļu draudzes saiešanu pārstāvji, lai spriestu par garīgās dzīves organizāciju, saskaņotu kopdarbu ar luterisko baznīcu,

¹⁹⁰ *Svētdienas Rīts*. 1927. 96. lpp.

¹⁹¹ *Miera Vēstnesis*. 81.-82. lpp.

¹⁹² *Miera Vēstnesis*. 82. lpp.

¹⁹³ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 375. lieta.

izprastu sadarbības modeļus ar Latvijas Brāļu draudzes organizatorisko centru Rīgā un risinātu saiešanu dzīves praktiskos jautājumus. Konferences darbu vadīja pats prāvests.¹⁹⁴

Kārlis Kundziņš bija viens no pašiem redzamākajiem Brāļu draudzes kustības atbalstītājiem un tās veicinātājiem. 1927. gadā viņš jau četrdesmit septiņus gadus vadīja, izteikti hernhūtiskā novada Smiltenes, evaņģeliski luterisko draudzi. Tātad Kārlis Kundziņš pilnībā izprata Brāļu draudzes kustību un skaidri saskatīja tajā luteriskai baznīcai uzticamu sabiedroto kristīgās dzīvesziņas kopšanā. Tieši Kārļa Kundziņa personība un attieksme būtiski nostiprināja Brāļu draudzi Smiltenes apkārtnē, kur arvien saglabājās rosīga Brāļu draudzes darbība un stabila tradīcija. Kārlis Kundziņš bija leģendāra personība un visaugstākā līmeņa autoritāte Latvijas evaņģeliski luteriskajā baznīcā, kandidāta gadu praksē pie viņa pavadīja vairāk nekā piecdesmit jauno luterāņu mācītāju.¹⁹⁵ Ir pamats apgalvot, ka mācītājs Karlis Kundziņš latviešu luteriskajā baznīcā būtiski nostiprināja sapratni par Brāļu draudzes kustību un izveidoja labvēlīgu attieksmi pret to.

Ļoti nozīmīgs Latvijas Brāļu draudzes darbībā bija 1929.gads. Šajā gadā tika pieņemta virkne lēmumu ar tālejošu nozīmi, notika būtiskas strukturālas izmaiņas. Arī pašā Brāļu draudzes organizatoriskajā darbībā saskatāms jau zināms briedums.

1929. gada pirmajā pusē atrisinājās visi jautājumi par Rīgas saiešanas nama īpašumtiesībām, kas dažādās tiesu institūcijās atradās kopš 1923. gada jūlija. 1929. gada 20. jūnijā Vācijas Brāļu draudzes pilnvarotais Johans Baumanis ar notariāli apstiprinātu protokolu Latvijas Brāļu draudzes vadībai nodeva visu ar īpašuma Kalēju ielā 8 saistīto dokumentāciju, kā arī atbrīvoja visas līdz tam aizņemtās telpas.¹⁹⁶ Bez šaubām šīs problēmas sekmīgs atrisinājums būtiski veicināja tālāko Brāļu draudzes darbību.

1929. gada sākumā no 12. līdz 13. janvārim Rīgā notika Brāļu draudzes 4. Vislatvijas konference.¹⁹⁷ Tajā piedalījās trīsdesmit delegāti no divdesmit Brāļu draudzes darbības vietām Vidzemē. Ievēribas cienīgs notikums bija vairāku prominentu personu līdzdalība konferences darbībā. Šī atvērtā konference bija veltīta gan Brāļu draudzes identitātes definēšanas jautājumiem, gan tam, kā praktiski attīstāma Latvijas Brāļu draudzes kustība.

Konferenci ar lūgšanu un uzrunu atklāja Latvijas evaņģeliski luteriskās baznīcas bīskaps Kārlis Irbe. Uzrunā bīskaps Irbe mudināja cieši ņemt vērā un atcerēties Brāļu draudzes kustības garīgo pieredzi ar tās pazemīgo un latviešu tautai svētīgo darbību pagātnē. Būvējot Brāļu draudzes nākotni, tā veidojama uz tādiem pašiem garīgās dzīves principiem. Līdzīga doma izskanēja cita viesā Latvijas Universitātes docenta un Rīgas skolotāju institūta direktora ordinēta luterāņu mācītāja Luda Bērziņa uzrunā. Viņš Brāļu draudzes kustību saistīja ar “cēliem tikumiem un sirdsšķīstu ticību, un vienojošu brāļu mīlestību”.¹⁹⁸ Latvijas Universitātes profesors mācītājs Voldemārs Maldonis uzrunā konferencei, aprakstot Brāļu draudzes garīgās misijas uzdevumus, ietvēra arī personiskas bērniības un jaunības gadu atmiņas. Viņš nonāca pie kopēja secinājuma, ka

¹⁹⁴ *Miera Vēstnesis*. 84. lpp.

¹⁹⁵ **Kundziņš, Kārlis**. *Mans mūža gājums*. Rīga, 1935. 120.-160. lpp.

¹⁹⁶ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 375. lieta.

¹⁹⁷ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

¹⁹⁸ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1/2, 1930. 16. lpp.

visos laikos, “kad cīņa un nemiers valdīja un tauta cīnījās dēļ savām tiesībām neatkarības dēļ, cik dārgs tad tautai bija Brāļu draudzes vēstnešu miera vārds, kas iestiproja un atspirdzināja dvēseli.”¹⁹⁹

Centrālos konferences referātus nolasīja Brāļu draudzes darbinieki Jānis Šmits un Kārlis Ozoliņš.

Kārlis Ozoliņš uzsvēra, ka Brāļu draudzes sekmīgai sabalansētai attīstībai ir nepieciešams, lai arī Vidzemes laukos esošie hernhūtiešu saiešanu nami juridiski tiktu nostiprināti Brāļu draudzes organizācijā. Tas vēlāk arī tika darīts, tomēr laiks parādīja, ka tā bija kļūda, jo Brāļu draudze iesaistījās plašā un dārgā tiesvedību procesā, kas apgrūtināja organizācijas pamatuzdevumu veikšanu.

Savukārt Jānis Šmits savā referātā saasināja uzmanību uz to, ka Vidzemes Brāļu draudzē gadsimta sākuma jucekļu dēļ (varu maiņas, kari un to sekas, plašā došanās bēgļu gaitās) noticis paaudžu pēctecības pārrāvums un radies liels garīgo darbinieku trūkums. Daudzi saiešanu nami tika nopostīti, daudzviet apsīka saiešanu garīgā dzīve, un, nu jau, liela daļa saiešanu darbinieku devušies mūžības gaitās, bet jaunie pienācīgā skaitā viņu vietā nav nākuši. Šī iemesla dēļ Vidzemes Brāļu draudzes darbība daudzviet esot pavisam nonikusi, un garīgās darbības aktivitātes notiek gauži reti. Tādēļ, pēc Jāņa Šmita domām, par Brāļu draudzes prioritāti izvirzāms izglītības darbs jaunu garīgo darbinieku sagatavošanā.

Pēc tam delegāti tika aicināti informēt par Brāļu draudzes aktivitāti savās dzīvesvietās un izteikt viedokli par turpmāko Brāļu draudzes tālāko attīstību— kā to turpināt, vai turpināt vai varbūt izbeigt. Visi referenti izteica vienprātīgu apņēmību garīgo darbu turpināt, “jo visu sirdis jutās it kā saaugušas ar Brāļu draudzes svētīgo darbību”.²⁰⁰

Acīmredzot, lai izprastu Brāļu draudzes tā brīža situāciju un tās vietu Latvijas garīgajā dzīvē, konferences darbā piedalījās luterāņu baznīcas vadītājs bīskaps Kārlis Irbe, kurš esot uzmanīgi noklausījies visus ziņojumus.

Noslēgumā konference ar vienbalsīgu balsojumu pieņēma vairākus būtiskus lēmumus.²⁰¹ Pirmkārt, Brāļu draudzes darbību ir mērķtiecīgi turpināt, balstoties tās vēsturiskajā tradīcijā, bet vienlaikus to pieskaņojot savam laikmetam. Otrkārt, Brāļu draudzes garīgā darbības sakārtošanai ir jāizveido Brāļu draudzes Garīgo lietu vadītāja amats, kuru ieņemtu enerģisks luterāņu mācītājs. Jaunais amats noteica nepieciešamību izstrādāt grozījumus Brāļu draudzes statūtos. Konference Brāļu draudzes vadībai kā prioritāru uzdevumu noteica rūpēties par garīgo darbinieku sagatavošanu, to sertifikāciju un finanšu līdzekļu piesaistīšanu šī mērķa īstenošanai. Treškārt, delegāti nolēma iespējami plaši un svinīgi atzīmēt Vidzemes hernhūtiešu kustības divsimt gadu jubileju, lai “caur to ienestu jaunu ierosinājumu darbības atdzīvināšanai”.²⁰²

Risinot 4. konferences izvirzītos uzdevumus, jau 1929. gada 16. un 17. martā Rīgā Brāļu draudzes valde sasauca 5. Vislatvijas Brāļu draudzes konferenci. Arī šajā konferencē piedalījās

¹⁹⁹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1/2, 1930. 16. lpp.

²⁰⁰ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1/2, 1930. 16. lpp.

²⁰¹ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 375. lieta.

²⁰² *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.3, 1931. 39. lpp.

redzami sabiedrības pārstāvji. Konferences atklāšanas dievkalpojumu vadīja Latvijas Universitātes goda profesors, Smiltenes evaņģeliski luteriskās draudzes mācītājs Kārlis Kundziņš.

Saistībā ar statūtu grozījumiem konferencē bija jārisina praktiski jautājumi. Pēc diskusijām konferences dalībnieki atbalstīja Brāļu draudzes statūtu pārreģistrācijas projektu, kuru bija izstrādājis delegāts no Vijciema Kalējiņu saiešanas Hugo Liepiņš. Statūtu projektu pieņēma vienbalsīgi. Būtiskās izmaiņas, ko jaunais statūtu projekts paredzēja, bija, pirmkārt, lielāka organizācijas administratīvās izpildvaras varas decentralizācija un, otrkārt, Brāļu draudzes garīgo lietu vadītāja amata izveidošana.²⁰³

Interesanta bija konferencē paustā doma, kura guva arī daļas klātesošo atbalstu, ka Latvijas Brāļu draudzes garīgajā vadībā būtu vēlama arī Hernhūtes Brāļu draudzes pārstāvja piedalīšanās. Pēc diskusijām konferences dalībnieki ar rakstisku lūgumu atbalstīt šādu ideju vērsās pie luteriskās baznīcas bīskapa Kārļa Irbes.²⁰⁴ Tomēr šī ideja izsīka un nekādu tālāku attīstību neguva, turpmākajā Latvijas Brāļu draudzes darbībā līdzīgas domas vairs netika paustas.

Statūtu projektā bija paredzēts ieviest Brāļu draudzes Centra valdes struktūru, un konference ievēlēja pagaidu Centra valdi. Pēc Brāļu draudzes statūtiem Centra valdē ietilpa Rīgas Brāļu draudzes valde, kurai tad pievienoja trīs lauku delegātu pārstāvjus: Jāni Dāmi no Smiltenes, Hugo Liepiņu no Vijciema un Kārli Ozoliņu, vadošo Brāļu draudzes darbinieku no Rīgas, jo formāli viņš bija Madlienas Brāļu draudzes delegāts.²⁰⁵

Paralēli 1929.gada marta konferencē sanāca nelielas daļas Rīgas Brāļu draudzes biedru sapulce. Viņi pozicionējās kā neapmierināto grupa, jo formāli neatbalstīja kopējo Brāļu draudzes attīstības virzienu un tendences. Vēlēdamies saglabāt Rīgas Brāļu draudzes vadošo lomu Latvijas Brāļu draudzes organizācijas struktūrā, rīdzinieku sapulce vairākumā iestājās pret jauno Brāļu draudzes statūtu projektu un ideju par vienotu Latvijas Brāļu draudzi un Centra valdi, kā augstāko pārvaldes institūciju. Tomēr, kā parādīja vēlākie notikumi, šķelšanās pamatā nebija principiālas ideju atšķirības par Brāļu draudzes darbību, bet tā bija galvenokārt personīga, psiholoģisku iemeslu izraisīta vērsšanās pret sev netīkamām personībām, šķiet, galvenokārt pret Kārli Ozoliņu. Kā parādīja laiks, šie loģiskie un pamatotie statūtu grozījumi diemžēl ievadīja juridisku jucekli, jo izveidojās vairāki varas centri (Brāļu draudzes Centra valde, Rīgas Brāļu draudzes valde, Garīgo lietu vadītājs). Nepilnības Brāļu draudzes organizatoriskajās struktūrās daži darbinieki izmantoja, lai apliecinātu savas ambīcijas, kas vēlāk noveda pie dziļas krīzes Brāļu draudzē.²⁰⁶

Pēckonferences periodā Centra valdes darbības produktivitāte bija ļoti apgrūtināta, jo tajā darbojās vairāki Rīgas Brāļu draudzes vadības pārstāvji, kuri Brāļu draudzes konferences nobalsoto jauno statūtu redakciju neatzina. Izsakot protestu, viņi cits pēc cita no Centra valdes izstājās. Tādēļ organizācijā izveidojās administratīvās vadības krīze, jo palikušo Centra valdes

²⁰³ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

²⁰⁴ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

²⁰⁵ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 384., 373. lieta.

²⁰⁶ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 375. lieta.

locekļu skaits izrādījās nepietiekams, lai juridiski pamatoti varētu nodrošināt tās pārvaldes darbību.²⁰⁷

Lai risinātu krīzes situāciju un izvēlētu jaunus Centra valdes locekļus, 1929. gada 30. jūnijā tika sasaukta 6. Vislatvijas Brāļu draudzes konference. Kā allaž konference notika Rīgas saiešanas namā Kalēju ielā 8. Tajā piedalījās 31 delegāts, kā no Vidzemes lauku saiešanām, tā no Rīgas. Konference darba kārtības pirmais uzdevums bija ievēlēt Brāļu draudzes Centra valdes locekļus un sadalīt amatus. Tā uz jauno statūtu pamata ievēlēja Brāļu draudzes vadību. Par Centra valdes priekšsēdētāju tika ievēlēts Angļu valodas institūta direktors Jānis Šmits, par priekšsēdētāja biedru (vietnieku) dzejnieks Roberts Bērziņš, par Centra valdes sekretāru Kārlis Ozoliņš, kā arī vēl četri valdes locekļi.²⁰⁸

Brāļu draudzes kustības veselīgai attīstībai ļoti svarīgs bija balsojums par jauno Brāļu draudzes garīgo lietu vadītāja amatu. Šim būtiskajam garīgā līdera amatam tika izvirzīta trīsdesmit divus gadus vecā, dedzīgā Ādažu evaņģeliski luteriskās draudzes mācītāja Arvīda Perlbaha kandidatūra. Par mācītāju viņš tika ordinēts tā paša gada 21. aprīlī.²⁰⁹ Laiks liecina, ka tā noteikti nebija labākā izvēle, jo Arvīda Perlbaha turpmākā darbība viņu raksturo kā sīkmanīgu intrigu veidotāju un pārspīlēti ambiciozu personību, kas neatbilda Brāļu draudzes proponētajiem ētiskajiem ideāliem. Līdz ar Arvīda Perlbaha darbības sākšanos ļoti ātri pastiprinājās iekšējās nesaskaņas Brāļu draudzes vadības darbībā.

Konferences darba gaitā tika izskatīti arī darbības praktiskie aspekti. Tā, piemēram, nosprieda, ka par iestāšanos Brāļu draudzē jāmaksā viens lats, tādu pašu noteica arī dalības gada maksu. Tika pieņemts instrukciju projekts Brāļu draudzes nodaļu organizēšanai, lietvedības normatīvi, par biedru anketēšanu u. tml. Jautājumu loku, kurus konference nepaguva ar balsojumu apstiprināt, nodeva Centra valdes lemšanas kompetencē. Svarīgs bija lēmums par sava periodiska plašsaziņas līdzekļa žurnāla "Brāļu Draudzes Vēstnesis" izdošanu četras reizes gadā, kas atspoguļotu un vienotu Brāļu draudzes darbību.

Brāļu draudzes darbībai visā apskatāmajā laika periodā ļoti svarīgs bija konferences lēmums par hernhūtiešu kustības 200 gadadienas Latvijas teritorijā vērienīgu svinību rīkošanu. Svētku centrālo pasākumu nolēma rīkot 1929. gada 15. septembrī atmodas šūpulī Valmierā.²¹⁰

Šī konference Brāļu draudzi parādīja jau kā nobriedušu, pašpietiekamu organizāciju. Tomēr konferences rezultāti vērtējami divējādi. No vienas puses, konference bija veiksmīgi izdevusies, tā definēja skaidru Brāļu draudzes attīstības vīziju, nosauca darbības prioritātes un lika būtiskus pamatus organizācijas ilgspejīgai darbībai un attīstībai. No otras puses, konferencei tā arī neizdevās pārvarēt iekšējās domstarpības un panākt būtisku viedokļu saskaņošanu. Mācītāja Arvīda Perlbaha ievēlēšana vadošajā amatā nozīmēja šķeltniecisko tendenču tālāku pastiprināšanos.

²⁰⁷ Atbilde mācītāja palīgam A. Perlbaham un b-bas Latvijas Ev. Brāļu draudzes centra valdei uz viņu nepatieso "Paskaidrojumu par Brāļu draudzi". Rīga, 1931. 10.-13. lpp.

²⁰⁸ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

²⁰⁹ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

²¹⁰ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

Kopumā divdesmitajos gados Latvijas Brāļu draudzē, ieskaitot Rīgas saiešanā saglabājās pirmskara darbības veids un stils, kas nozīmēja, ka garīgās dzīves organizēšanā galvenā nozīme ir kustības laju sludinātājiem – sacītājiem. Tomēr Brāļu draudzes kustībā ir vērojama nozīmīga vēlme savā darbībā tuvoties Latvijas evaņģeliski luteriskajai baznīcai, uz ko norāda mācītāju iesaistīšana tās darbībā. Būtiska Latvijas evaņģeliski luteriskās baznīcas un Brāļu draudzes idejiska un praktiskās darbības tuvināšanās notika saistībā ar Vidzemes Brāļu draudzes divsimtgades svētku atzīmēšanu.

b) Brāļu draudzes divsimtgades jubilejas svinības

Sākot ar 1929. gada rudeni tika rīkotas Vidzemes latviešu Brāļu draudzes darbības divsimtgadu svinības. Kaut arī par latviešu Brāļu draudzes sākuma gadu varētu diskutēt un to saistīt arī ar citu vēsturisku notikumu, piemēram, 1739. gada pavasarī sākušos latviešu lielo reliģisko atmodu vai 1742. gadu, kad tika izveidotas pirmās četras latviešu Brāļu draudzes organizācijas, tomēr bez jebkādam diskusijām par latviešu Brāļu draudzes kustības sākumu tika izvēlēts 1729. gada rudens. Tālajā 18. gadsimta oktobrī Vidzemē ieradās pirmie Hernhūtes Brāļu draudzes sūtņi un sāka misionāru darbību no Morāvijas nākušā amatnieka Kristiāna Dāvida vadībā.²¹¹ Par godu Brāļu draudzes kustības divsimt darbības gadiem Latvijas teritorijā 1929. un 1930. gadā Vidzemē tika noturēti daudzi svētku sarīkojumi.

Centrālie jubilejas pasākumi notika 1929. gada 15. septembrī, Valmierā. Kā goda viesis un arīdzan aktīvs svētku pasākumu dalībnieks piedalījās Latvijas evaņģeliski luteriskās baznīcas vadītājs bīskaps Kārlis Irbe.²¹²

Iedziļinoties svētku saturā un norisē, iespējams gūt ieskatu par latviešu sabiedrības attieksmi pret Brāļu draudzes kustību un tās emocionālo un psiholoģisko redzējumu.

Svētkos Valmierā piedalījās vairāki tūkstoši cilvēku no Vidzemes hernhūtiskajiem novadiem.²¹³ Rīdzinieki uz Valmieru devās agrā rīta stundā īpaši svētku dalībniekiem rezervētā vagonā, aptuveni piecdesmit cilvēku, ieskaitot kori un pūtēju orķestri. Līgatnes stacijā tiem pievienojās

²¹¹ Adamovičs, L. *Dzimtenes baznīcas vēsture*. 72.-77. lpp.

²¹² Straube, G. *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. 45.-48. lpp.

²¹³ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 385. lieta.

²¹³ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*, 1929. 36. lpp.

Līgatnes Slaņu saiešanas koristi un darbinieki. Arī gandrīz visās nākamajās dzelzceļa stacijās braucējiem pievienojās jauni svētku dalībnieku pulciņi. Vilcienā dziedājuši dziesmas un valdījusi pacilāta gaisotne, bet “sirmie tēvi brauc sajūsmināti un dzīvi pārrunā gaitu, kā arī atstāsta seno gadu darbības atgadījumus”.²¹⁴ Pie Valmieras dzelzceļa stacijas svētku dalībnieki sastājās kolonnā un dziedādami devās cauri visai pilsētai uz aptuveni trīs kilometru attālo Iekšmisijas zāli līdzās pilsētas centram pie tagadējā Vecpuišu parka. Gājiena galvgalī tika nests nacionālais sarkanbaltsarkanais karogs. Pūtēju orķestis spēlēja korāļus, un ielas malās valmierieši sveica gājiena dalībniekus.²¹⁵

Pulksten 10.30 Valmieras baznīcā sākās Brāļu draudzes divsimtgades svētkiem veltītais dievkalpojums. Dievkalpojumu vadīja bīskaps Kārlis Irbe, viņam asistēja vairāki luterāņu mācītāji. Altāra runā Latvijas luterāņu baznīcas vadītājs akcentēja nozīmīgāko Brāļu draudzes vēsturē un tagadnes darbībā. Viņš izcēla hernhūtiešu nopelnu, vedot latviešus pie skaidras evaņģēliskas ticības, bet vienlaikus atgādināja arī par spriedzi, kāda līdz Latvijas brīvvalsts izveidei pastāvēja starp Vidzemes luterāņu baznīcu [lasi — vāciešu kontrolēto. — G. C.] un latvisko Brāļu draudzi. Bet tagadējos apstākļos viss ir mainījies, vēsturiskie šķēršļi zuduši un “luterāņu draudze sveicina pirmos īstās kristīgās brāļu mīlestības paudžus”.²¹⁶ Pēc bīskapa uzrunas draudze nodziedāja mācītāja Kārļa Beldava speciāli Brāļu draudzei sacerētu dziesmu. Tad iecirkņa prāvestam Eduardam Pavasaram un mācītājam Kārlim Beldavam asistējot, bīskaps Kārlis Irbe mācītāja amatā ordinēja divus jaunus mācītājus — Albertu Preibergu un Edgaru Rumbu. Pēdējais teica arī sprediķi, kas bija veltīts tautas garīgai atmodai, to, protams, saistot ar Brāļu draudzi.²¹⁷ Zīmīgi, ka pēc sešiem gadiem no Zemgales nākušais mācītājs Edgars Rumba kļuvis par Brāļu draudzes garīgās dzīves vadītāju virstētiņa amatā.

Pēcpusdienā svētku dalībnieki pulcējās pie Valmieras Iekšmisijas nama, lai no turienes dotos uz piemiņas dievkalpojumu pavisam netālaļā latviešu Brāļu draudzes garīgās atmodas un pirmsākuma vietā — Jērakalnā. Pie viena no Jērakalna ozoliem tika ierīkots altāris. No Iekšmisijas telpām dievkalpojuma dalībnieki, dziedādami korāli “Tas Kungs man deva jaunu dziesmu”, svinīgā gājienā aiz nacionālā karoga ieradās brīvdabas dievkalpojuma vietā. Brīvdabas svētku draudzē sapulcējās aptuveni divarpus tūkstoši dalībnieku.²¹⁸

Vēsturiskā Jērakalna vieta Gaujas labajā krastā bija pamatota un veiksmīga svētku pasākuma norises vietas izvēle, jo tieši tur sākās latviešu Brāļu draudzes garīgā atmoda, arī tās praktiskā darbība un organizācijas izveide. 1738. gadā Jērakalnā tika uzbūvētas un iesvētītas Brāļu draudzes kompleksa pirmās telpas.²¹⁹ Zemi nopirka un būvniecību apmaksāja Valmiermuižas īpašniece ģenerāliene Magdalēna Elizabete fon Hallarte. 1738. gada 23. augustā tur darbību sāka pirmais latviešu, vēl dzimtcilvēku (!) skolotāju seminārs.²²⁰ 1739. gada Vasarsvētku dienā Jērakalnā notika garīgs satricinājums, kas ievadīja plašu reliģisku atmodas kustību latviešu tautā. (Tā

²¹⁴ *Brāļu Draudzes Vēstnesis.*, 1929. 35. lpp.

²¹⁵ Turpat. 35. -36. lpp.

²¹⁶ *Brāļu Draudzes Vēstnesis.* 1929, 37.lpp.

²¹⁷ *Svētdienas Rīts.* 1929. 311. lpp.

²¹⁸ *Brāļu Draudzes Vēstnesis.* 1929., 37.lpp

²¹⁹ **Straube, G.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs.* 62.-64. lpp.

²²⁰ **Straube, G.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs.* 53. lpp.

joprojām ir viena no iespaidīgākajām atmodām kristīgās Eiropas vēsturē.) 1742. gada 19. aprīlī Jērakalnā tika dibināta latviešu Brāļu draudze — pirmā zināmā latviešu nacionālā sabiedriskā organizācija.²²¹ Brāļu draudzes vajāšanu dēļ jau 18. gadsimta otrajā pusē Jērakalna ēku ansamblis tika iznīcināts,²²² tāpēc, izņemot pašu vietu, nebija iespējams rast nekādas citas materiālas liecības par latviešu Brāļu draudzes kustības pirmsākumu.

No šāda viedokļa raugoties piemiņas brīvdabas dievkalpojums ieguva simbolisku nozīmi. Proti, ka tautas atmodas gars meklējams nevis cilvēku roku darinājumos, bet pašos cilvēkos, viņu dzīvajās dvēselēs. Un cik dziļi un ilgi Brāļu draudzes gars tiks saglabāts tautas garīgajā atmiņā, tik tas latviešu tautā būs dzīvs. Šādas un līdzīgā simbolikā paustas domas izskanēja visās svētku uzrunās.²²³

Dievkalpojumu ievadīja Mārtiņa Lutera korālis “Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils”, tad sekoja jaunievēlētā Brāļu draudzes Garīgo lietu vadītāja mācītāja Arvīda Perlbahe uzruna un lūgšana. Seno hernhūtiešu brāļu un māsu piemiņai tika nodziedāts korālis “Kādā nu mierā visi tie svētīgie”. Koris nodziedāja speciāli dievkalpojumam sagatavotās dziesmas “Kur kurta liesma svētā, lai tā vairs nenodziest, kur sēta sēkla dārgā, lai zelta augļi briest” un “Daudz sveicienu, jums, mīļām vietām, kur tēvu tēvi kādreiz pulcēj`šies”.

Bīskapa Kārļa Irbes uzruna norādīja uz kopīgo kristīgo latviešu noskaņu un garīgo izpratni par Brāļu draudzes nozīmi latviešu tautā. Tās darbība esot bijusi patiess Dieva brīnums, un tāpēc tas ir jātur godājamā piemiņā, un jālūdz Dievs pēc atjaunotnes gara. “Šis uzkalniņš [Jērakalns. — G. C.] atgādina pašu Brāļu draudzes piemiņu mūsu dienās. Aizmirstas ir tagad senās tautas svētnīcas, — Brāļu draudzes saiešanas jeb lūgšanas nami. Aizmirstas un aizaugušas ir tās tekas, pa kurām gāja mūsu tēvi un mātes. Bet nav miris senais ticības un spēka gars. Šī diena, šie svētki ir gaiša liecība, ka atausis atkal jauns atmodas un darba rīts Brāļu draudzes garīgā druvā. Dievs dod, lai rokas nenogurtu tiem, kas no jauna liesmas kurtu.”²²⁴

Valmieras–Veides draudzes mācītāja prāvesta Eduarda Pavasara svētku uzrunā, aplūkojot vēsturiskos notikumus un cildinot seno brāļu, arī grāfa Cincendorfa un Kristiāna Dāvida tikumus, izskanēja interesanti Brāļu draudzes kustības vērtējumi. Piemēram, ka hernhūtieši vairs nebija cilvēku kalpi, bet bija pārtapuši par Dieva sūtņiem. Tieši Brāļu draudzes raisītās “dievišķās mīlestības saites” ir tās, kas “vieno tautu vienā saimē”. Brāļu draudze bijusi kā gaiša, degoša svece, kas gaismojusi un sildījusi savu apkārtni, pati pamazām iznīkdama. Tomēr kopumā prāvesta uzruna bija evaņģelizējoša, un to caurvija doma: “..to darīja Kristus priekš tevis, ko tu dari priekš Viņa.” Sirmā prāvesta uzruna atstāja spēcīgu garīgu un emocionālu iespaidu.²²⁵

Svētku uzrunas teica arī rakstnieks Brāļu draudzes Centra valdes priekšsēdētāja vietnieks Roberts Bērziņš, mācītājs Kārlis Beldavs un Brāļu draudzes darbinieks skolotājs Zolmanis no Smiltenes. Svētku dievkalpojums noslēdzās ar pateicības dziesmu “Kā sirdī viņo saldās jūtas, kad

²²¹ **Straube, G.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. 64.-66. lpp.

²²² **Adamovičs, L.** *Raksti par Latvijas baznīcas vēsturi*. 67.-78. lpp.

²²³ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. 1929., 37.-43. lpp.

²²⁴ Turpat, 37. lpp.

²²⁵ Turpat, 38. lpp.

stāvam vietā svētītā, kur tēvu tēvi dienās grūtās sev debess trepes darīja” un kopīgu draudzes lūgšanu.²²⁶

Pēc gandrīz divu stundu ilgā svētku dievkalpojuma svētku dalībnieki devās uz netālo Valmieras Iekšmisijas zāli. Pasākuma sadraudzības daļā piedalījās trīs kori — Rīgas Brāļu draudzes koris, Līgatnes Slaņu saiešanas un Baltijas Lauksaimniecības biedrības koris. Uzrunu teica Brāļu draudzes Centra valdes priekšsēdētājs Jānis Šmits. Viņš atainoja hernhūtiešu kustības izcilo vietu latviešu tautas vēsturē un tagadnē. Runātājs īpaši uzsvēra, ka Brāļu draudze nav uzskatāma par institucionālu baznīcu, bet gan par garīgu tautas kustību. Tās darbība bijusi vērsta uz tautas ikdienas estētisku izkopšanu un saskaņošanu ar Kristus augsto mācību. Tādēļ ikdienas dzīvē ienāca attiecību sirsnīgums, siltums un patiesums. Tas veidoja un izkopa latviešu savstarpējo saskarsmi, izvirzīja augstus ētiskos ideālus, tā saliedējot tautu kā vienā ģimenē. “Ikviens centās smelt savai dzīvei lielo dievišķās mīlestības spēku. Katra ģimene tiecās pēc tā, sapulcēdmās uz rīta un vakara lūgšanām pie baltā saimes galda. Visi dega ilgās kļūt augstāki daļo tikumu un gara cēluma kalnā.”²²⁷

Pēc divām kora dziesmām Brāļu draudzes Centra valdes sekretārs Kārlis Ozoliņš klātesošos iepazīstināja ar divsimtgades svētku apsveikumiem un telegrammām.²²⁸ Pirmo nolasiņa Latvijas Valsts prezidenta Gustava Zemgala apsveikuma rakstu, tad svētku dalībnieki nodziedāja Latvijas Republikas himnu “Dievs, svētī Latviju”. Sekoja Ministru prezidenta Hugo Celmiņa, iekšlietu ministra Eduarda Laimiņa, izglītības ministra Edmunda Ziemeļa, skolu departamenta direktora Kārļa Ozoliņa, kara ministra Antona Ozola, Rīgas prefekta Teodora Grīnvalda, Rīgas Latviešu biedrības, kā arī citu sabiedrisku organizāciju un amatpersonu svētku apsveikumi. Interesants ir Vācijas Brāļu draudzes bīskapa Jensena apsveikuma teksts, jo tajā apsveikumam neraksturīgā formā tika izvēsta un uzsvērtā doma par to, ka Brāļu draudzes lielais vēsturiskais uzdevums ir palīdzēt baznīcai. Igaunijas un Zviedrijas Brāļu draudžu apsveikumi bija lakoniski ar Bībeles citātu vēlējumiem. Visizvērstākais bija Kurzemes Brāļu draudzes apsveikums, kuru pat varētu raksturot kā dedzīgu evaņģelizējošu uzrunu. Vienlaikus netieši tas demonstrēja atšķirīgo Vidzemes un Kurzemes Brāļu draudzēs (par Kurzemes Brāļu draudzi skatīt 7.nodaļu). “Lai tas vārds no krusta un Jēra asinis mūs, Kurzemes, un jūs, Vidzemes brāļus, padara par īstiem brāļiem bez cilvēcīgas starpniecības, vienīgi caur Tā Kunga gara un Jēzus asins spēku. Šis spēks lai nāk mūsu dzimtenē — Latvijā, tad no jauna spēs uzliesmot pirmā Brāļu draudzes uguns un iededzinās vēl daudzus uz cīņu, kādā devās mūsu pirmie priekšteči — brāļi Jānis Huss un L.N. Cincendorfs.”²²⁹

Vidzemnieku un kurzemnieku atšķirību noteica abu Brāļu draudžu dažādā vēsturiskā pieredze un dažādā izpratne darbības vadlīnijām. Kurzemes Brāļu draudze faktiski un juridiski bija atsevišķa brīvbaznīca, bet Vidzemes Brāļu draudze joprojām saglabājās tikai kā reliģiska, garīgas atjaunošanās kustība, turklāt ar dziļu kultūrsociālo tradīciju fonu. Līdztekus reliģiskajam aspektam vidzemnieku runās ievērojams akcents tika likts uz hernhūtiešu kultūrvēsturisko pienesumu tautas dzīvē un tās ētisko vērtību izkopšanu.

²²⁶ Turpat, 39. lpp.

²²⁷ Turpat, 39. lpp.

²²⁸ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 385. lieta.

²²⁹ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 385. lieta.

Pēc svinīgās sapulces Iekšmisijas zālē dalībnieki atkal sastājās ierindā, lai vēlreiz dotos svētku gājienā cauri visai pilsētai pa Stacijas ielu uz divsimtgades svētku noslēguma dievkalpojumu senākajā Vidzemes Brāļu draudzes saiešanas namā. Gaides saiešanas nams atradās netālu no dzelceļa stacijas. Svētku noslēguma pasākumam Brāļu draudzes Gaides saiešanas namā bija jāsākas septiņos vakarā. Emocionāli pacīlātajā gājienā piedalījās no 500 līdz 600 cilvēku, apmēram 3 km garo ceļu iedami, viņi dziedāja dziesmas. Nonākot pie mērķa, izrādījās, ka “sirmā Gaides svētnīca” jau bija ļaužu pārpildīta un visi klātesošie tur nekādi nevarēja satilpt. Tāpēc arī noslēguma dievkalpojumu nolēma noturēt ārā, laukumā pie saiešanas nama. Pirmo uzrunu teica Brāļu draudzes garīgo lietu vadītājs mācītājs Arvīds Perlbahs. Tad sveicienam un garīgam stiprinājumam vārds tika dots Brāļu draudzes lauku saiešanu pārstāvjiem. Runas teica brāļi Žilinski no Dzērbenes, Godiņš no Drustiem, Grūbe no Skultes u. c. Vēsturisku pārskatu par Gaides saiešanas pagātni sniedza novadpētnieks Hermanis Endzeliņš, ievērojamā valodnieka Jāņa Endzelīna brālis. Šī dzimta arī vēsturiski piederēja pie Gaides saiešanas, un Hermanis Endzeliņš bija Gaides saiešanas vecākais.²³⁰ Svētku noslēguma runas teica Brāļu draudzes vadītāji Roberts Bērziņš un Jānis Šmits.²³¹

Kopumā Brāļu draudzes divsimt gadu svētku svinību pasākumi Valmierā izdevās. Tie bija labi organizēti un apmeklēti.

Arī citviet, daudzās Vidzemes lauku saiešanās notika Brāļu draudzes kustības divsimtajai gadadienai veltīti svētku pasākumi. Svētku norises scenāriji visur bija apmēram vienādi. Saiešanas namos notika svinīgas saiešanas vai dievkalpojumi, kuros centās iesaistīt pūtēju orķestrus vai/un korus. Runas vīri parasti bija vairāki — luterāņu mācītāji, Brāļu draudzes tētiņi, dažkārt arī citi viesi. Pa laikam svētkos tika lasīta dzeja (deklamācija). Runās tika apskatīta hernhūtiešu kustības vēsture, īpašu vērību veltot konkrētajai saiešanas vietai. Saiešanu nami bija saposti ar lauku ziedu virtenēm, vainagiem un bērzu mejām. Caurmērā arī lokālajās Vidzemes lauku saiešanās Brāļu draudzes divsimtgades svētku pasākumi bija labi apmeklēti, resp., tajos piedalījās 150 un vairāk svētku dalībnieku. Saiešanas namos parasti brīvi varēja ietilpt aptuveni simts cilvēku, saspiežoties ap simts piecdesmit. Ja dalībnieku skaits bija lielāks, tie pulcējās pie atvērtajiem saiešanas nama logiem vai saiešanu turēja laukumā pie saiešanas nama.

Svētku svinību vietu ģeogrāfija raksturoja Brāļu draudzes kustības izplatību. Tomēr svētku svinības nenotika visos saiešanas namos. Saiešanās, kurās notika salīdzinoši aktīva garīgā dzīve, lielākoties divsimtgades svētkus tomēr centās atzīmēt. Vienlaikus svētku gadskārtas atzīmēšana vai neatzīmēšana ne vienmēr tieši norāda uz atsevišķās saiešanas garīgo rošību. Piemēram nav ziņu, ka vairākās aktīvās saiešanās, piemēram, Blomes Riņģu, Vecpiebalgas Cepļu, u. c., būtu noturēti īpaši svētku pasākumi.

Vidzemes Brāļu draudzes divsimtgades svētku sarīkojumos laukos allaž centās piedalīties arī Latvijas Brāļu draudzes vadības pārstāvji, kuri svētkus centās izmantot, lai dažādās Brāļu draudzes saiešanas organizatoriski un psiholoģiski saliedētu vienotā Latvijas Brāļu draudzes organizācijā.

²³⁰ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 379. lieta.

²³¹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.2/3, 1929. 43. lpp

Drustu draudzē jeb saskaņā ar 1929. gada Brāļu draudzes statūtu grozījumiem — jaunizveidotajā Gatartas nodaļā darbojās divas saiešanas — Viļumu un Ješku. Šeit divsimtgades svētki tika atzīmēti divkārt. 11. augustā abos saiešanu namos notika plaši apmeklēti bērnu svētki. Pēc svētkiem, piedaloties Brāļu draudzes Centra valdes pārstāvjiem Kārlim Ozoliņam un Jānim Šmitam, notika Gatartas nodaļas juridiskās dibināšanas sēde, kurā izvēlēja nodaļas vadītājus un citas amatpersonas. 29. septembrī notika pieaugušo auditorijai veltīti svētku pasākumi. Arī tie notika abos saiešanas namos un bija ļoti kupli apmeklēti. Rīgas brāļus pārstāvēja Roberts Bērziņš un teoloģijas students Aleksandrs Veinbergs.²³²

17. augustā Brāļu draudzes 200 gadus svinēja Druvienā un Cesvainē. Druvienā svētki notika rakstnieka Jāņa Poruka dzimtajā Tirziešu saiešanā, Cesvainē — Kalnvēveru saiešanas namā. Pēc svētku noslēguma Cesvainē notika nodaļas dibināšanas sapulce, kur atkal piedalījās Brāļu draudzes Centra valdes priekšsēdētājs Jānis Šmits un valdes sekretārs Kārlis Ozoliņš.²³³

18. augustā Brāļu draudzes jubilejas svētkus rīkoja Smiltenes evaņģēliski luteriskā draudze.²³⁴ Tam bija arī īpašs pamatojums, jo plašajā Smiltenes draudzē ietilpa arī apkārtējo lauku pagastu teritorijas, kuros visos bija pārstāvētas hernhūtisma tradīcijas, daudzos no vēl no Brāļu draudzes 18.gadsimta atmodas. Brāļu draudzes saiešanas kaut gan neformāli, bet dziļi bija integrējušās Smiltenes luterāņu draudzes garīgajā dzīvē. Te liels nopelns bija ilggadējam draudzes mācītājam prāvestam Kārlim Kundziņam, kurš simpatizēja hernhūtiešu kustībai un regulāri apmeklēja saiešanu namus. Viņš uzturēja labas attiecības ar saiešanu tētiņiem un tos cienīja.²³⁵ Smiltēni varētu raksturot kā vishernhūtiskāko Vidzemes pilsētu, jo, salīdzinot ar citām, nacionāli tā bija ļoti latviska, (starpkaru periodā apmēram 92% iedzīvotāju bija latvieši)²³⁶, kas veicināja ciešāku psiholoģisku saistību ar latviešu lauku iedzīvotājiem, no kuriem savukārt daļa apmeklēja Brāļu draudzes saiešanu namus.

Svētku norisei Smiltenes draudzē Kārlis Kundziņš izvēlējās sev īpaši iemīļoto Macuļu saiešanas namu,²³⁷ kā arī Kāķu saiešanas namu. Pulksten 11.00 svētki sākās Macuļos un 16.00 — Kāķos. Prāvests Kārlis Kundziņš piedalījās abos pasākumos. Ļoti svinīga, varbūt pat nedaudz pompoza bija Kārļa Kundziņa ierašanās Kāķu saiešanas namā. Tajā prāvests un viņu pavadošās personas ieradās ar auto, kas tolaik laukos vēl bija apbrīnas vērts tehnikas brīnums. Viesiem tuvojoties, saiešanas pūtēju orķestris sāka atskaņot svētku dziesmu. Kārlis Kundziņš, izkāpdams no automašīnas, devās saiešanas namā, lai sāktu svētku dievkalpojumu. Tajā svētku runas teica arī vietējie Brāļu draudzes darbinieki — Dranda tēvs, Ūdra tēvs, Čukura tēvs, Gadiņa tēvs, kā arī viesi. Šķiet, viena no iespaidīgākajām bijusi Pūču tēva runa, kas esot bijis Vidzemes Brāļu draudzes aprindās slavens ar savām izcilajām oratora dāvanām. Pūču tēva runā atrodamas domas, kuras parāda Brāļu draudzes lauku novadu pārstāvju neziņu par kustības tālākās attīstības iespējām. Brāļu draudzes galvenā problēma bija rast atbildes uz jautājumiem par hernhūtiešu

²³² Turpat, 46. lpp.

²³³ Turpat, 46.-47. lpp.

²³⁴ Turpat, 43.-45. lpp.

²³⁵ **Kundziņš, K.** *Mans mūža gājums*. 120.-160. lpp.

²³⁶ *Latvju enciklopēdija*. 3. sējums. Stokholma, 1953—1955, 2324.lpp.

²³⁷ **Leimane, Inta.** Intervija.

kustības vietu un nozīmi Latvijas valstī, kā arī iegūt redzējumu par tās turpmāko attīstību: “Tad runātājs met skatu nākotnē un apskata jautājumu: vai ir cerība un pamats, ka Brāļu draudze šai lielas izpriecas un baudu laikmetā spēs nest atmodu mūsu tautai. Nāk pie slēdziena, ja būs vien dedzīgi sludinātāji, kuru sirdīs pukstēs pirmā brāļu mīlestība, degs Kristus svētā uguns, tad tiešām Dievs caur Brāļu draudzi darīs atkal lielas lietas un izlies savu garu pār mūsu draudzēm.”²³⁸ Svētku runu atreferējumi ļauj izprast kopējo svētku sarīkojumu psiholoģisko fonu, tas ir, — respektu un pateicību par hernhūtiešu devumu latviešu tautai un neskaidrību par Brāļu draudzes vietu un iespējām tobrīd. Svētkos Smiltenes draudzē piedalījās arī Ādažu draudzes mācītājs un jaunievēlētais Brāļu draudzes garīgo lietu vadītājs Arvīds Perlbahs. Tā bija viena no retajām reizēm, kad viņš iesaistījās Brāļu draudzes svētku pasākumos ārpus Rīgas.²³⁹

1. septembrī divsimtgades svētki tika svinēti Apekalnā.²⁴⁰ Arī tur svētku norisei izvēlējās divus saiešanu namus. Svētkos piedalījās Apekalna luterāņu draudzes mācītājs Andrejs Dombrovskis. Rīgas brāļus pārstāvēja Jānis Šmits un Kārlis Pelcis. Priekšpusdienā jubilejas svētīšanu sāka Vistiņu saiešanā, bet pēcpusdienā svētku dalībnieki pārcēlās uz Ādiņu saiešanas namu. Tajā visiem svētku dalībniekiem vietas nepietika, tādēļ, tāpat kā arī citviet svētkus svinēja atklātā dabā.

Dievkalpošana zem klajas debess bija sena Brāļu draudzes tradīcija, kuru bija veidojusi hernhūtiešu izpratne par visu pasauli kā vienotu Dieva (godības) namu. Tā novērsa spriedzi vai konfliktu starp sakrālo, īpašo dievkalpošanas telpu un apkārtējo, radīto pasauli. Šādu nostāju, kā redzams, veidoja gan praktiski iemesli, gan arī hernhūtiešu ļoti emocionāli tvertā tuvība ar savu Radītāju un viņa pārējo radību — dabu. Apkārtējā daba ar debesjumu tika uztverti kā paša Dieva templis.²⁴¹ Neapšaubāmi arī Vidzemes lauku ainavas dabiskais skaistums veicināja un nostiprināja šādas izpratnes veidošanos. Tā būtiski ietekmēja arī kādas latviešu tautas unikālas tradīcijas izveidošanos un nostiprināšanos, proti, no Vidzemes nākušo kapu svētku svinēšanu.

Šajā pašā dienā svinības notika arī Vijciema Kalējiņu saiešanā.²⁴² Arī tur valdīja ļaužu pārpilnība, un svētku otro daļu noturēja laukā pie saiešanas nama, tā sauktajā, “cirkulī” (aplī), t. i., visi dalībnieki sastājās, izveidojot apļa formu. Tā izvietojusies, viņi turpināja dziedāt, teikt runas, turklāt katram bija vārda tiesības. Brāļu draudzes organizāciju pārstāvēja tās Centra valdes sekretārs Kārlis Ozoliņš.

22. septembrī Brāļu draudzes divsimtgades svinības tika atzīmēta trīs saiešanās — Līgatnes Slaņu saiešanas namā, Trikātas draudzes Knapes saiešanā un pie Joku saiešanas nama Lēdurgas draudzes Nabē.²⁴³ Pasākumi Slaņos un Knapē bija kupli apmeklēti un notika pēc līdzīga svētku norises izkārtojuma kā citviet. Līgatnē Brāļu draudzi no Rīgas pārstāvēja Kārlis Ozoliņš un Trikātā — Rīgas saiešanas dalībnieks teoloģijas students Kārlis Lazdiņš. Savādāk kā citviet Brāļu draudzes divsimtgadi atzīmēja Lēdurgā, jo tur esošais Joku saiešanas nams bija tik sliktā stāvoklī, ka vairs praktiski nebija lietojams. Tālab svētkus atzīmēja ar dievkalpojumu līdzās saiešanas namam zem klajas debess. Salīdzinot ar citām svētku norises vietām, dalībnieku skaits bija

²³⁸ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr. 2/3, 1929. 43. lpp.

²³⁹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.2/3, 1929. 39. lpp.

²⁴⁰ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr. 2/3, 1929. 47. lpp.

²⁴¹ **Komenskis, Jans Amoss.** *Lielā didaktika*. Rīga, 1992. 41.-42., 49.-52. lpp.

²⁴² *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.2/3, 1929. 48. lpp.

²⁴³ Turpat, 48.-49. lpp.

mazāks. Dievkalpojumu vadīja Lēdurgas draudzes mācītājs Bertrams Feders. Brāļu draudzes organizāciju pārstāvēja Jānis Šmits, kurš arī teica svētku runu.

29. septembrī arī notika trīs svētku pasākumi. Dzērbenes draudzē svētku ierastajā kārtībā tos svinēja divos saiešanas namos²⁴⁴ — Jaunītes saiešanā, pēc tam svinības turpināja Taurenē Gulbju saiešanas namā. Brāļu draudzes Centra valdi pārstāvēja priekšsēdētājs Roberts Bērziņš.

Kopš pirmās atmodas 18. gadsimta pirmajā pusē Vidzemes jūrmalā Brāļu draudzes kustības degpunkts bija Skultes draudze.²⁴⁵ Tajā joprojām samērā aktīvi darbojās Zīvartu un Krastiņu saiešana. Kupli apmeklētām divsimtgades svinībām 29.septembrī tika izvēlēts Krastiņu saiešanas nams.²⁴⁶ Rīgas Centra valdi pārstāvēja Jānis Šmits. Vēlāk, 1929. gada novembrī arī Zīvartu saiešanā atzīmēja Brāļu draudzes divsimtgadi.

29. septembrī arī Igaunijas latviešu hernhūtieši atzīmēja Vidzemes Brāļu draudzes divsimtgadi. Latviešu Luru kolonija atradās Igaunijas pašā dienvidaustrumu stūrī. Brāļu draudzes svētki notika Luru kolonijas Lapkovas Brāļu draudzes saiešanas namā²⁴⁷ (šobrīd teritorija pieder Krievijai). Igaunijas latvieši svinēja ne vien Brāļu draudzes divsimtgadi, bet arī savas Lapkovas saiešanas piecdesmito gadadienu. Uz dzīvi šajā teritorijā latvieši masveidā pārcēlās 19. gadsimta 70. gados, jo tur, tolaik Pleskavas guberņas Poņikovas muižā, bija iespējams nopirkt zemi. Uz Lauriem pārcēlās daudzi Smiltenes apkārtnes zemnieki, tādējādi paralēli luteriskajai draudzei izveidojās arī Brāļu draudzes saiešana. Saiešanas dzīve tika organizēta tāpat kā Vidzemē, un Lapkovas saiešanas nams bija identisks Latvijas teritorijā esošajiem saiešanu namiem. Arī šeit svētki ritēja pēc Vidzemē ierastās kārtības — ar dievkalpojumu, svētku runām, kori. Arī tur bija kupls svētku viesu skaits.²⁴⁸ Latvijas Brāļu draudzi svētkos pārstāvēja tās valdes sekretārs Kārlis Ozoliņš.

13. oktobrī svētkus svinēja Trikātas draudzes Ķepīšu saiešanas namā.²⁴⁹ Brāļu draudzes Centra valdi šoreiz pārstāvēja gan priekšsēdētājs Jānis Šmits, gan sekretārs Kārlis Ozoliņš.

20. oktobrī divsimtgades svētki notika Velēnas draudzes Gužilu saiešanā.²⁵⁰ Tā kā pats saiešanas nams vairs nebija izmantojams, svētku svinības pārcēla uz Gužilu mājām. Arī tur pulcējās daudz apmeklētāju. Svinībās piedalījās Velēnas draudzes mācītājs Ernests Putiņš un Jānis Šmits no Rīgas. Svētku noslēgumā, neraugoties uz nemīlīgo, lietaino laiku, dalībnieki devās gājienā uz aptuveni pusotru kilometru attālu esošo un grūti pieejamo Gužilu saiešanas namu, kur tika noturēts atsevišķs svētbrīdis. Pēc tā klātesošie, vairumā vietējie zemnieki, pauda domas, ka saiešanas nams būtu atjaunojams, bet pārceļams uz citu ērtāk pieejamu vietu.

²⁴⁴ Turpat, 49. lpp.

²⁴⁵ **Adamovičs, L.** *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710—1740*. 2. izdevums. Linkolna (ASV) : Sējējs, 1963. 556.lpp.

²⁴⁶ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.2/3, 1929. 50.-51. lpp.

²⁴⁷ Turpat, 50. lpp.

²⁴⁸ Turpat, 50. lpp.

Svētku dalībnieku kopējā fotogrāfijā pie Lapkovas saiešanu nama ir redzami aptuveni 150 cilvēku.

²⁴⁹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.4/5, 1929. 70. lpp.

²⁵⁰ Turpat, 71. lpp.

27. oktobrī svētkus atzīmēja Gulbenes draudzes Spalvu saiešanas namā,²⁵¹ vienā no retajiem, kurš varēja lepoties ar iebūvētām ērgelēm. Arī Spalvu saiešanā svētki noritēja pēc ierastās kārtības. No Brāļu draudzes vadības piedalījās Kārlis Ozoliņš.

1929. gada 16. novembrī Skultes draudzē otrreiz tika atzīmēta Brāļu draudzes divsimtgade, svinības notika otrā draudzes robežās esošajā saiešanā Zīvartos.²⁵² Latvijas Brāļu draudzes vadību Zīvartu saiešanas namā pārstāvēja valdes sekretārs Kārlis Ozoliņš. Pēc svētku pasākuma Zīvartos viņš devās uz Stieni, kur novadīja svētbrīdi pie karā iznīcinātā Stārastu saiešanas nama. Lai arī bez sava saiešanas nama, Stienē saiešanas joprojām noturēja neliels hernhūtiešu pulciņš.²⁵³

17. novembrī Brāļu draudzes divsimtās gadadienas svinības notika Jaunpiebalgas draudzē.²⁵⁴ Tās sākās ar draudzes mācītāja Jāņa Ozola vadīto dievkalpojumu baznīcā. Vēlāk ar runām, dziesmām un sadraudzību svētki turpinājās Ilzēnu un tad Laņģu saiešanas namā. Brāļu draudzes Centra valdi Jaunpiebalgā pārstāvēja Jānis Šmits un Roberts Bērziņš.

Ideja par Brāļu draudzes divsimtgades svētku plašu atzīmēšanu izrādījās ļoti veiksmīga. Starpkaru periodā tas neapšaubāmi bija Latvijas Brāļu draudzes darbības redzamākais notikums, kas deva stimulu tālākai darbībai. Pirmkārt, plašās svētku svinības saliedēja dažādās saiešanas un atsevišķas hernhūtiešu grupas vienotas identitātes apziņā — līdz tam saiešanu gājēji maz ko zināja par attālāku novadu Brāļu draudzes saiešanām. Otrkārt, vispārējo informētību un situācijas apzināšanu ļoti veicināja Brāļu draudzes preses izdevuma “Brāļu Draudzes Vēstnesis” izdošana, sākot ar 1929. gada augustu.²⁵⁵ Svētku pasākumi bija samērā labi atspoguļoti arī citos, īpaši reģionālajos, plašsaziņas līdzekļos, līdz ar to ievērojami pieauga Brāļu draudzes sabiedriskā publicitāte. Savā veidā ar to tika pieteikta Brāļu draudzes darbība tālaika Latvijas apstākļos. Treškārt, daudzās svētku runas un luteriskās baznīcas aktīva iesaistīšanās būtiski iezīmēja un nostiprināja Latvijas Brāļu draudzes garīgās kalpošanas identitāti, proti, Brāļu draudzi kā luteriskās baznīcas palīgu un nekādā gadījumā ne konkurentu. Ceturtkārt, svētku gads radīja vispārēju un nepieciešmu emocionālu pacēlumu, kas bija būtisks tālākai šīs nevalstiskās organizācijas attīstībai. Pacēlums, šķiet, palielināja organizācijas iekšējo spēku un motivāciju, lai veiksmīgāk pārvarētu Brāļu draudzei drīz sekojošo grūto darbības periodu. Piektkārt, svētku periods deva būtisku impulsu organizatoriskās bāzes izveidei, lai turpinātu vienotas Latvijas Brāļu draudzes organizācijas attīstīšanu. Tieši svētku svinību gaita ļoti skaidri parādīja Brāļu draudzes reālo ģeogrāfisko izplatību un apliecināja tās popularitāti katrā atsevišķā vietā. Ļoti vērtīga bija Brāļu draudzes Centra valdes aktīva piedalīšanās svinību gaitā, kas neapšaubāmi stiprināja vienotības apziņu, bet vienlaikus deva arī informāciju par katras lokālās saiešanas garīgo dzīvi un tradīcijām, kuras mēdza būt atšķirīgas. Savā ziņā to var raksturot kā inventarizāciju — pirmo vispārējo Brāļu draudzes darbības apzināšanu Latvijas Republikā. Sestkārt, tā kā svētku pasākumi, itin bieži tika organizēti ciešā saistībā ar vietējām luteriskajām draudzēm un to mācītāju aktīvu iesaistīšanos, tad divsimtgades savinības veicināja abu organizāciju savstarpēju saprašanos.

²⁵¹ Turpat, 71. lpp.

²⁵² Turpat, 71.-72. lpp.

²⁵³ Turpat, 72.lpp.

²⁵⁴ Turpat, 72. lpp.

²⁵⁵ *Latviešu periodika*. 3. sējums, Rīga, 1988, 74.-75. lpp.

“Brāļu Draudzes Vēstnesis” iznāca trīs periodos: 1929—1931, 1933—1935, 1939—1940.

Un trīsdesmitajos gados Brāļu draudzes pasākumos kā Vidzemes laukos, tā Rīgā arvien vairāk iesaistījās luterāņu mācītāji. Visi šie nosacījumi deva ļoti būtisku un pozitīvu grūdienu Latvijas Brāļu draudzes darbības tālākai attīstībai.

Pavisam Brāļu draudzes divsimtgades darbības svētki tika nosvinēti 41 Brāļu draudzes saiešanā. Svinības nenotika 11 uz to brīdi apzinātās un darbojošās Brāļu draudzes saiešanās. Ļoti aktīvi svētkos piedalījās Brāļu draudzes Centra valdes darbinieki. Visvairāk svētku norisē iesaistījās Kārlis Ozoliņš — 45 pasākumos, Jānis Šmits — 25 pasākumos, Hugo Liepiņš — 16 pasākumos, bet Brāļu draudzes garīgo lietu vadītājs mācītājs Arvīds Perlbahs piedalījās tikai 3 svētku pasākumos ārpus Rīgas.²⁵⁶

c) Brāļu draudzes darbība trīsdesmito gadu pirmajā pusē

Viens no svarīgākajiem Brāļu draudzes jubilejas gada ieguvumiem bija tās pieaugusī publicitāte sabiedrībā un ciešā saistība ar Latvijas luterisko baznīcu. Vidzemes Brāļu draudzes kustība bija ieguvusi savu stabilu vietu valsts garīgajā dzīvē, kas šādai pēc savas būtības neformālai kustībai bija ļoti liels sasniegums. Brāļu draudzes aktivitātes ievēroja, un tās guva atspoguļojumu plašsaziņas līdzekļos. Drīzumā gan izrādījās, ka popularitātei bija arī negatīvas sekas, jo arī krīze Brāļu draudzes vadībā ieguva plašu publicitāti un apgrūtināja Brāļu draudzes darbības atjaunošanu.

Svarīgs notikums Brāļu draudzes garīgās kopības stiprināšanai bija sava periodiskā izdevuma izveidošanai. Biedrības “Latvijas Evaņģeliskā Brāļu draudze” mēnešraksts “Brāļu Draudzes Vēstnesis” pirmais numurs iznāca 1929. gada augustā.²⁵⁷ Bija paredzēts, ka žurnāls iznāks reizi mēnesī. Dažādu iemeslu dēļ (krīze Latvijas Brāļu draudzē, finanšu trūkums) žurnāls iznāca ar pārtraukumiem. Pārtraukumi “Brāļu Draudzes Vēstneša” izdošanā bija no 1931. gada jūnija līdz 1932. gada decembrim un no 1936. gada līdz 1938. gada decembrim. Izdevuma redaktori bija Centra valdes locekļi — Roberts Bērziņš (līdz 1935. gadam), vēlāk Kārlis Ozoliņš un Jānis Šmits.²⁵⁸

1930. gadā no 2. līdz 30. martam ar Izglītības ministrijas atbalstu tika sarīkoti kārtējie Brāļu draudzes darbinieku sagatavošanas kursi. Acīmredzama ir akadēmiski kvalificēto mācītājspēku labvēlīgā attieksme pret Brāļu draudzi, un jādodomā, ka šādu attieksmi veicināja arī jubilejas gada

²⁵⁶ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 375. lieta.

²⁵⁷ Brāļu Draudzes Vēstnesis. Nr.1. 1929.

²⁵⁸ Latviešu periodika. 3. sējums. Rīga, 1988. 74.-75. lpp.

pasākumi. Visi kursu lektori bija brīvprātīgie un par darbu atlīdzību nesaņēma. Tā kā izglītības kursu ilgums no vienas nedēļas tika pagarināts gandrīz līdz četrām nedēļām, iespējams tāpēc ievērojami bija sarucis dalībnieku skaits. Kursos piedalījās septiņi kursanti.²⁵⁹

Izglītības kursi tika ievadīti ar īpašu dievkalpojumu Rīgas Brāļu draudzes saiešanas namā, kur tie arī notika. Dievkalpojumu vadīja Latvijas Universitātes goda profesors *Dr. theol.* Kārlis Kundziņš. Sprediķī viņš atklāja savu un arī plašākas sabiedrības izpratni par Vidzemes Brāļu draudzes kustības devumu, apzīmējot to par gaismas laikmeta nākšanu latviešu tautai: “Tautā, šķiet, bija nodibinājusies milzīga neredzama un neoficiāla vienība. Visi tapuši brāļi un māsas — visi jutās Brāļu draudzes locekļi, lai gan ārēji pieder citai redzamai un oficiālai baznīcai. Kristus vēlēšanās, šķiet, bija piepildījusies. Viņa svētā gara liesmas dega tautas vidū, un no tās zuda ļaunums un tumsas darbi.”²⁶⁰ Senos panākumus Kundziņtēvs, kā viņu sauca Brāļu draudzes vidū, saistīja ar esošo laikmetu. Brāļu draudzes kalpošanai jāturpina savs svētīgais un pazemīgais darbs latviešu tautā, bet tas ir iespējams dedzīgā ticībā, kuru svētrunas noslēgumā viņš raksturoja ar Kristus vārdiem: “Es esmu nācis uguni mest virs zemes, un kā es gribētu, ka tā jau degtu.”²⁶¹ Studentu lielais uzdevums esot garīgās kalpošanas gaitās piepildīt šos Kristus vārdus savā tautā — aizdegt tajā ticības uguni. Līdzīgas domas uzrunā pauda arī Brāļu draudzes darbinieks Roberts Bērziņš.

Kursi notika intensīvā laika grafikā no plkst. 8:00 rītā līdz plkst. 20:00 vakarā. Lektori bija Latvijas Universitātes mācībspēki, luterāņu mācītāji un pedagogi. Brāļu draudzes kursos bija paredzētas arī bīskapa Kārļa Irbes lekcijas, bet viņš savu dalību tomēr atsaucis aizņemības dēļ. Bīskaps Irbe Brāļu draudzes valdei 15. martā nosūtīja vēstuli ar atvainošanos un laba vēlējumiem.²⁶²

Kursu izglītības programmu veidoja no astoņpadsmit priekšmetu lekciju cikli. Vairums priekšmetu bija par Jauno Derību, sistemātisko teoloģiju un Bībeles grāmatu eksegēzi.

Īpaši izceļams ir Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes profesora Ludviga Adamoviča lasītais kurss “Brāļu draudzes vēsture”, kurā Vidzemes Brāļu draudzes kustības vēsture pirmo reizi bija izstrādāta un pasniegta atsevišķa kursa veidā, kā patstāvīgs vēsturisks lielums. Iepriekšējā gada rudenī, 10.septembrī Ludvigs Adamovičs Teoloģijas fakultātē bija aizstāvējis disertāciju „Baznīcas un ticības dzīve Vidzemes latviešu draudzēs“, kā rezultātā viņš ieguva teoloģijas doktora zinātnisko grādu un tajā pašā gadā tika ievēlēts par Latvijas Universitātes profesoru.²⁶³ Acīmredzami šis bija eksperimentāls kurss, lai uz iegūtās pieredzes bāzes veidotu kursu arī augstskolas studentiem.

²⁵⁹ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 376. lieta.

²⁶⁰ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.3/4, 1930. 30.lpp.

²⁶¹ *Lūkas evaņģēlijs*. 12. nodaļa 49. pants.

²⁶² *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.3/4, 1930. 31. lpp.

Ev. lut. baznīcas virsvalde, Rīgā 15. martā, 1930. g. Nr. 757, biedrībai “Latvijas ev. Brāļu draudze”: “Ļoti pateicos par aicinājumu piedalīties Brāļu draudzes garīgo darbiniekuursos. Lai Dievs dod savu svētību šiem kursiem un Brāļu draudzes darbiniekiem. Tā ir mana sirsnīga vēlēšanās. Nožēloju, ka nevaru personīgi piedalīties. Ar to jau kursi arī nekā nezaudēs, jo tie atrodas labu vadoņu rokās.” Bīskaps K. Irbe.

²⁶³ **Adamovičs, L.** *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710—1740*. 2. izdevums. Linkolna (ASV) : Sējējs, 1963. 3.lpp.

Freimane, Aija, Talonen, Jouko. *Bibliography of Ludvigs Adamovičs*. Helsinki, 2005.18.lpp.

Brāļu draudzes Centra valdes priekšsēdētājs, Jānis Šmits lasīja kursus “Ievads reliģiskajā psiholoģijā” un “Brāļu draudzes praktiskā darbība”, rakstnieks Līgotņu Jēkabs — “Latviešu garīgā literatūra”. Kursu programma bija veidota tā, lai sabalansēti atklātu Brāļu draudzes kustības reliģisko, misionāro, pastorālo, kā arī kultūrvēsturisko aspektu. Vakaros kursu dalībnieku uzdevums bija organizēt atvērtas reliģiskas sapulces, kuras piesaistīja daudzu interesentu uzmanību. Svētdienas saiešanas Rīgas Brāļu draudzes namā kursu laikā vadīja Latvijas Universitātes profesors mācītājs Voldemārs Maldonis un docents Ludis (Ludvigs) Bērziņš,²⁶⁴ Brāļu draudzes darbinieka Roberta Bērziņa jaunākais brālis.²⁶⁵

Divsimtgades jubilejas pēcsvētku perioda pacēlums deva impulsu Brāļu draudzes garīgās darbības pieaugumam, īpaši tas attiecināms uz jaunatnes iesaistīšanos kustībā. Rīgas Brāļu draudzē parādījās centieni atjaunot hernhūtiešu vēsturiskajās tradīcijās balstītu garīgās dzīves organizāciju. Tā, piemēram, 1930. gada martā tika izveidots māsu pulciņš jeb kārtas māsas E.Lazdiņas vadībā. Savukārt 1. jūnijā sanāca grupa jauniešu, apmēram piecpadsmit cilvēku, lai meklētu savu īpašo kalpošanas veidu. Par jauniešu vadītāju izvirzīja studentu V. Pļavnieku.²⁶⁶

1930. gada 27. aprīlī Rīgā notika kārtējā 7. Brāļu draudzes konference (pilnsapulce). Tajā piedalījās 27 delegāti no Gatartas, Smiltenes, Apekalna, Stienes, Nabes, Līgatnes, Alojās, Madlienas, Vijciema, Veselavas un Rīgas Centra nodaļas. Konferencē daudz uzmanības tika veltīts Brāļu draudzes divsimtgades svinību izvērtējumam un atzīts, ka tās ir veiksmīgi izdevušās. Tika izteikta pateicība svētku rīkotājiem. Vienlaikus izskanēja samērā asa kritika par jaunā garīgo lietu vadītāja Arvīda Perlbaha kūtro amata pienākumu veikšanu, un izvirzījās jautājums par viņa atbilstību ieņēmajam amatam, tomēr viņam tika dots labošanās laiks, un balsošana atlikta. Delegāti nolēma Rīgas Brāļu draudzes saiešanas namam veikt kapitālremontu. Konferencē tika apstiprinātas instrukcijas Brāļu draudzes nodaļu darbam un jauniešu kalpošanai. Jaunatnes nozarei paredzēja atsevišķu pārvaldi un patstāvīgas darbības veidošanas tiesības saskaņā ar biedrības statūtiem. Līdz tam Rīgas Brāļu draudzei piederīgie jaunieši vienlaikus darbojās Latvijas Kristīgās jaunatnes savienībā. Šādu juridiski šķirtu darbību Centra valde atzina par nevēlamu un vēlējās, lai Jaunatnes nozare arī juridiski iekļaujas Brāļu draudzes kopīgajā struktūrā. Jauniešu pārstāvji piekrita šādam lietu izkārtojumam.²⁶⁷

1930. gada 15. jūnijā Rīgas Brāļu draudze svinēja sava saiešanas nama simts gadu pastāvēšanas gadadienu (pēc pārbūves nams Kalēju ielā 8 tika iesvētīts 1830. gadā).²⁶⁸ Svētku svinīgā saiešana bija tik apmeklēta, ka zālē pietrūka vietas. Bija ieradušies daudzu Vidzemes lauku saiešanu pārstāvji, bet tā kā dalībnieku reģistrācijas dokumenti, ja tādi bija, nav pieejami, precīzu lauku viesu skaitu nav iespējams noteikt.²⁶⁹ Svētkus atklāja Centra valdes priekšsēdētājs Roberts Bērziņš, bet galveno svētku uzrunu teica viņa brālis luterāņu mācītājs Ludis Bērziņš. Svētruna bijusi evaņģēliski dedzīga par tematu “Patiesības slāpes”, kas klausītājos atstāja dziļu un svētīgu

²⁶⁴ Kopš 1922. gada LU docents, kopš 1933. gada *Dr. Phil.*, kopš 1935. gada LU profesors.

Latvju enciklopēdija. 1. sējums. 253. lpp.

²⁶⁵ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.3/4, 1930. 29.-34. lpp.

²⁶⁶ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 386. lieta.

²⁶⁷ Turpat, 375. lieta.

²⁶⁸ *LVA*. 1370. f., 1. apr., 122. lieta, 25. lp.

²⁶⁹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.7/8, 1930. 90.lpp

iespaidu. Svētkos piedalījās Rīgas Brāļu draudzes koris un orķestris. Rīgas saiešanas nama simtgadē apsveikumi pienāca arī no Zviedrijas, kur dzīvoja kādi bijušie Rīgas Brāļu draudzes locekļi.²⁷⁰ Nebija nejaušība, ka šajos svētkos nemanīja garīgo lietu vadītāju Arvīdu Perlbahu — tas liecināja par iekšējām nesaskaņām, un acīmredzot ievērojamai daļai Brāļu draudzes locekļu jau bija izveidojies savs viedoklis un ignoranta attieksme pret šo personu.

Brāļu draudzes darbinieks Kārlis Ozoliņš 1930. gada 21. jūnijā sarīkoja pirmo Brāļu draudzes pasākumu ārpus Vidzemes. Viņš noturēja misijas sapulci Zemgalē, Rundāles pilī, kur tolaik atradās vietējā vispārīzglītojošā pamatskola. Pēcpusdienā sekoja evaņģelizācijas dievkalpojums Bauskas viesnīcas zālē.²⁷¹

1930. gada 6. jūlijā notika Brāļu draudzes ārkārtas konference. Konferences sasaukšanas galvenais iemesls bija lēmums par Rīgas saiešanas nama remontu. Rīgas pilsētas būvvalde, draudot ar soda sankcijām, pieprasīja, lai Brāļu draudzes īpašumā Kalēju ielā 8 tiktu ierīkota kanalizācijas sistēma.²⁷² Tas bija tieši sasitīts arī ar pārējo jau iepriekš pārrunāto remontdarbu veikšanu. Konference atļāva Centra valdei uzņemties kredītsaistības 45 tūkstošu latu apmērā ar aizņēmumu procentu ne augstāk par 8% gadā visiem remontiem un būvdarbiem.²⁷³

Savukārt Arvīds Perlbahs konferenci pārsteidza ar klusībā sagatavotu garīgo lietu vadītāja amata apraksta un Garīgo lietu satversmes projektu, par kuru negaidīti ierosināja konferencē balsot. Ņemot vērā garīgās darbības praktisko nesakārtotību (kas lielā mērā bija arī paša Perlbaha nopelns), konference steigā projektu apstiprināja ar 16 balsīm — par, 6 — pret un 2 balsīm atturoties. Centra valdes nākamajā sēdē, pārrunājot jaunpieņemto Garīgo lietu satversmi, atzina, ka Brāļu draudzei nozīmīgā Satversme palikusi praktiski neapspriesta un projekts pieņemts nevajadzīgā steigā. Turklāt ar satversmes projektu nav iepazinušies nedz lauku, nedz arī pilsētas Brāļu draudzes darbinieki. Centra valde, izmantojot pilnvaras, apturēja Garīgo lietu amata satversmes darbību. Tika nolemts par to diskutēt, to labot, un nākamajā gadskārtējā konferencē iekļaut izskatāmo lietu dienas kārtībā.²⁷⁴

Brāļu draudzes garīgā dzīve ārpus Rīgas sacītājtētiņu vadībā ritēja ierasti. Vasarās parasti notika dažādas plašākas svētku saiešanas. To vidū īpaši izceļami Brāļu draudzes svētki Valmierā, kas Brāļu draudzes teoloģiskajā un kultūrvēsturiskajā interpretācijā ienesa jaunus, pastiprināti nacionālus akcentus, hernhūtiešu kustību saistot ar senlatviešu reliģiskajiem meklējumiem.

1930. gada 23. un 24. augustā Valmierā notika Brāļu draudzes svētki.²⁷⁵ Bija paredzēts, ka svētkus ievadīs dievkalpojums brīvā dabā, kuram bija jānotiek 18. gadsimta Brāļu draudzes garīgā centra vietā bijušajā Jērakalnā, kur toreiz (1930. gadā) un joprojām (2009. gadā) atrodas skola vājdzirdīgiem bērniem. Tā kā lija lietus, dievkalpojumu noturēja līdzās esošajās Valmieras Iekšmisijas telpās. To vadīja Valmieras draudzes mācītājs Kārlis Beldavs. Uzrunā viņš īpaši akcentēja hernhūtieša Kristiāna Dāvida personību un tās nozīmīgumu latviešu likteņos. Dievkalpojumam sekoja viesu uzrunas un kopdziesmas. Par spīti sliktajiem laika apstākļiem

²⁷⁰ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.7/8, 1930. 90-91.lpp.

²⁷¹ Turpat, 91. lpp.

²⁷² *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

²⁷³ Turpat, 386. lieta.

²⁷⁴ Turpat, 386.lieta.

²⁷⁵ *Svētdienas Rīts*.1930. 278. lpp.

pasākums bija jo kupli apmeklēts. Pēc tā, neraugoties uz jau uznākušo nakts tumsu, ļaudis tomēr vēlējās doties uz Jērakalna svētvietu, kur arī noturēja spontānu svētbrīdi ar lūgšanām un dziesmām.

Svētdienas dievkalpojumā piedalījās daudz viesu: prāvests Eduards Pavasars, Jaunpiebalgas mācītājs Jānis Ozols, dzejnieks Roberts Bērziņš, kā arī profesors Ludvigs Adamovičs. Pēcpusdienā svētki turpinājās aptuveni deviņu kilometru attāļajā Baložu saiešanas namā. Tā kā saiešanas nams nebija tehniski apmierinošā stāvoklī, bet apmeklētāju bija daudz, svētbrīdi lēma noturēt līdzās esošajā ābeļdārzā, kur Kārlis Beldavs izteica vēlējumu atkal atjaunot Baložu saiešanas namu. Svētki turpinājās pie Sīmanēnu ozoliem (saukti arī par upurozoliem) Gaujas krastā augšpus Valmieras, kur tika dziedātas dziesmas un teiktas garīgi celsmīgas runas. Uzmanā pie Sīmanēnu upurozoliem profesors Ludvigs Adamovičs mēģināja saistīt latviešu reliģisko praksi pirms un pēc kristīgās ticības atnākšanas. Viņš norādīja, ka senči šajā vietā ir upurējuši nepazīstamajam Dievam, bet tagad viņš arī latviešiem ir atklājies, un tagad draudzes locekļi sevi caur Jēzu Kristu nodod pazīstamam, dzīvam Dievam.²⁷⁶ Mācītājs Jānis Ozols par Brāļu draudzes kustību runāja metaforiski kā par gaismas pili, kurai atkal jāceļas augšā. Roberts Bērziņš uzrunā skubināja neatstāt pulcēšanos tautas senajās svētnīcās, saiešanu kambaros. Svētki noslēdzās, saulei rietot, kad sapulcējušies draudze dziedāja valsts himnu “Dievs, svētī Latviju”.²⁷⁷

Novatoriska un interesanta ir teoloģiskā doma, ka ar Brāļu draudzi kā tautas reliģiozitātes nesēju varētu veidot visaptverošu monolītu latviešu reliģisko pasauleskatzījumu. Šajā shēmā tautas reliģija no senlatviešu (nosacītā Vecās Derības) perioda progresē uz hernhūtiešu nesto Jaunās Derības, apustuļu laikmetu. (Te gan jāatgādina, ka Brāļu draudzes iespaids atrodams arī mitoloģizētajos priekšstatos par senlatviešu arhitektūru, kā arī dievturu kustības praktiskajās izpausmēs.²⁷⁸) Bez atbildes paliek jautājums, kā šī drosmīgā interpretācija būtu attīstījies, ja Brāļu draudzes darbība risinātos bez krīzēm. Starpkaru periodā intelīģencei raksturīgi bija hernhūtiešu kustībā meklēt latviešu tautas garīguma dzīvo sasaisti ar tautas sendienām. Gada nogalē sekojošā krīze Latvijas Brāļu draudzes darbībā pamatīgi iedragāja tās attīstību un uz ilgāku laiku apgrūtināja tās normālu darbību un tādējādi arī garīgo dzīvi un meklējumus.

Rīgas Brāļu draudzē Vidzemes Brāļu draudzes divsimt gadu jubilejas svinības noturēja gadu vēlāk, nekā citviet — 1930. gada 25. un 26. oktobrī.²⁷⁹ Svētkos piedalījās ārzemju viesi no Zviedrijas — Stokholmas Brāļu draudzes mācītājs Karlsons (*Karlson*), Igaunijas Brāļu draudzi pārstāvēja tās vadītājs Juri Leidtorfs (*Juri Leidtorff*) ar palīgu brāli Lutcu (*Lutz*). Svētki tika atklāti ar svētvakara dievkalpojumu Rīgas Brāļu draudzes saiešanas namā Vecrīgā.

Nākamajā dienā svinības turpinājās plkst. 9.00 ar svētdienas rīta svētbrīdi un ar svinīgu aktu, kurš notika plkst.12.00 Valdemāra ielā 1. Pasākumi abās svētku dienās bija kupli apmeklēti, ar runām uzstājās Brāļu draudzes Centra valdes, Brāļu draudzes pārstāvji no Veselavas, Blomes,

²⁷⁶ Tā kā profesora Ludviga Adamoviča zinātniskās intereses un pētījumi bija saistīti gan ar Vidzemes hernhūtisma vēsturi, gan senlatviešu reliģijas studijām, tad vērojama praktiska šo jomu sintēze profesora interpretācijā. Starpkaru periodā luteriskās baznīcas akadēmisko aprindu aprītē bija populāri t. s. “latviskās kristietības” formas un izpausmes meklējumi. L. Adamovičs aktīvi piedalījās šajās diskusijās.

²⁷⁷ *Svētdienas Rīts*. 1930. 278. lpp.

²⁷⁸ **Krēslīņš, Jānis.** *Vēstures vārtos*. Raksti. 2. sējums. Rīga, 2006. 403. lpp.

²⁷⁹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.12, 1930. 139.-143. lpp.

Smiltenes, Rīgas, Jūrmalas, Dzērbenes. Svētkos uzrunas teica arī Latvijas Universitātes mācībspēki Ludis Bērziņš, Ludvigs Adamovičs, Voldemārs Maldonis. Latvijas Bīskapu–metodistu baznīcas vārdā sveicienus izteica profesors Šars, Baptistu savienības apsveikumu — skolotājs Ekšteins. Svētku svinībās piedalījās arī pārstāvji no Latvijas Universitātes Kristīgās studentu biedrības un Latvijas Kristīgās jaunatnes savienības. Svētku uzrunas tematiski un emocionāli bija samērā līdzīgas 1929. gadā teiktajām svētku runām.

Izteikti reliģiska bija igauņu hernhūtiešu līdera Jura Leidtorfa (*Leidtorff*) uzruna. Viņš norādīja uz latviešu un igauņu Brāļu draudžu organizāciju draudzīgajām savstarpējām attiecībām, diplomātiski teikdams: “Mūsu valstu prezidenti ir uzcēlušī it kā draudzības tiltu starp abām kaimiņvalstīm. Un pa šo tiltu satek arī mūsu draudzības ceļi.”²⁸⁰ Svētku uzrunā Leidtorfs pasludināja evaņģēliju, norādot, ka visnozīmīgākās tomēr ir katra cilvēka personiskās attiecības ar Dievu.

Svētku noslēguma un atvadīšanās sapulce sākās plkst.17.00 Kalēju ielā 8. Tajā ieradās divi redzami luteriskās baznīcas pārstāvji — bīskaps Kārlis Irbe un mācītājs Kārlis Beldavs. Arī baptistu baznīcu pārstāvēja tās vadītājs mācītājs Viljams Fetlers. Bīskaps Kārlis Irbe uzrunā izteica prieku par iespēju būt Brāļu draudzes vidū tās svētku dienā un atcerējās jaunības gadus, kad Dievs bija lēmis viņa pirmos astoņpadsmit mācītāja darbības gadus kalpot novadā ar Brāļu draudzes tradīcijām (Dzērbenes un Drustu draudzēs). Tur viņš, kurzemnieks būdams, pirmo reizi sastapies ar Brāļu draudzes kustību, uzreiz nav to izpratis, bet ar laiku iepazīstot viņš iemācījies cienīt un augstu vērtēt Brāļu draudzes kalpošanu un tradīcijas.²⁸¹

Dažas dienas vēlāk — no 31. oktobra līdz 7. novembrim — notika Brāļu draudzes garīgo lietu vadītāja Arvīda Perlaha daļējas slepenības apstākļos organizētā pompozā evaņģelizācijas nedēļa ar demonstrācijas gājieni Rīgā, kas skaļi ievadīja Brāļu draudzes krīzes periodu (par to sīkāk sadaļā “Brāļu draudzes krīze un tās analīze”).

1931. gada 12. aprīlī notikušajā gadskārtējā Brāļu draudzes konferencē²⁸² jau ļoti tieši un atklāti parādījās būtiskās nesaskaņas, kādas bija izveidojušās Brāļu draudzes iekšienē. Pretpoli, ap kuriem veidojās aktīvākie konfliktējošie grupējumi, bija Brāļu draudzes valdes sekretārs Kārlis Ozoliņš un garīgo lietu vadītājs Arvīds Perlaha. Līdz ar šo konferenci sākās strauja iekšējās krīzes attīstība, kas noveda pie šķelšanās un Latvijas Brāļu draudzes vadības apjukuma un produktīvas attīstības apsūkuma.

Konferencē piedalījās 35 delegāti. Vidzemes laukus pārstāvēja Līgatnes, Madlienas, Smiltenes, Gatartas, Vijciema, Vidrižu, kā arī Rīgas Brāļu draudzes nodaļa. Konferencē aktīvi piedalījās jaundibinātā Rīgas Atmodas nodaļa. Nodaļas kodolu veidoja Arvīda Perlaha pirms četriem mēnešiem evaņģelizācijas nedēļā piesaistītie bieži sektantiski noskaņotie interesenti. Konferenci atklāja Centra valdes priekšēdētājs Roberts Bērziņš, atklāšanas dievkalpojumā garīgu uzrunu teica mācītājs Voldemārs Maldonis. Abi norādīja uz hernhūtiešu tradīciju un dzīvesziņas nozīmi Brāļu draudzes kopējā darbībā un savstarpējo attiecību kopšanā.²⁸³ Pēc pārskatu un atskaites referātiem

²⁸⁰ Turpat, 141. lpp.

²⁸¹ *Svētdienas Rīts*. 1930. 341. lpp.

²⁸² *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

²⁸³ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.4/5, 1931. 63.-65.lpp.

sekoja kasiera sniegtais finansu pārskats, kas parādīja, ka 1930. gadā kases ieņēmumi veidoja 5961,06 Ls, izdevumi 5854,27 Ls, kasē uz 1931. gada 31. aprīli bija 106,79 Ls.²⁸⁴

Karstas debates izvērās par Brāļu draudzes garīgās dzīves turpmāko veidošanu. Izskanēja asa kritika par Brāļu draudzes garīgo lietu vadītāja Arvīda Perlbahe bezdarbību savu uzdevumu veikšanā, jo viņš nepiedalījās lauku nodaļu garīgo aktivitāšu veidošanā un ignorēja aicinājumus tās apmeklēt. Liela neizpratne un asas debates saistījās ar Arvīda Perlbahe jaunizveidoto Brāļu draudzes struktūru — Atmosdas nodaļu Rīgā. Tā kā tajā skaitījās ap 150 locekļiem, saskaņā ar statūtiem tā ieguva balsu vairākumu konferencē. Rīgas nodaļas pārstāvji norādīja, ka mācītājs Arvīds Perlbahs tās darbībā neiesaistās, bet attīsta jaunu un latviešu Brāļu draudzei “svešu un nepatīkamu virzienu”.²⁸⁵ Asas domstarpības radās arī par Brāļu draudzes Garīgās darbības satversmes jautājumu. Konference lēma, ka Garīgās satversmes lieta pagaidām ir jāatstāj atklāta. Tomēr, pakļaujoties “atmodiešu” balsu vairākumam, konference pieņēma katram Brāļu draudzes loceklim saistošu Arvīda Perlbahe izstrādātu garīgās dzīves un morālās stājas normatīvu:

“1. Atzīt Jēzu Kristu par savu pestītāju un vienīgo vadoni dzīvē un turēties ar ticīgiem brālīgā sadraudzībā, kā Dieva vārds to saka: “Viens ir jūsu vadonis — Kristus, bet jūs visi esat brāļi.”

2. Katram loceklim vēlams atturēties no izpriecām, kurām sekls baudu raksturs un kuras nesaskan ar Kristus mācību, tāpat nelietot narkotiskus līdzekļus kā alkoholu, nikotīnu u. c.

3. Pierādīt savā dzīvē mīlestību uz Dievu un uz saviem tuvākiem, ar laipnību un pazemību staigājot Kristus pēdās un liecinot ar savu dzīvi, ka grib būt uzticīgs Viņa mācekļis.”²⁸⁶

Normatīvs ir pašsaprotams un labs, bet pats dokumenta raksturs kontrastēja ar Brāļu draudzes evaņģēlisko garu un brīvību. Brāļu draudzes tradīciju neraksturoja moralizējošu ārēju prasību izvirzīšana, bet gan - pazemīga stāja, ar pacietīgu garu atklājot Dieva žēlastību Jēzū Kristū bez jebkādas garīgas agresijas. Šādi deklaratīvi teksti rada farizejisku iespaidu un ir ērti vēlākai manipulēšanai ar cilvēkiem, norādot uz viņu nepilnībām un “nepietiekamo” kristīgo ticību.

Šāda garīga augstprātība parādījās arī Arvīda Perlbahe turpmākajā destruktīvajā darbībā, šķeļot Brāļu draudzi. Tuvākajos mēnešos, izmantojot Atmosdas nodaļu, garīgo lietu vadītājs dažādām metodēm skandalozī centās pārņemt varu Brāļu draudzē. 1931. gadā notika vairākas dažādu grupu Brāļu draudzes ārkārtas konferences un asi konflikti pat ar policijas iesaistīšanos.²⁸⁷ Pēdējā Arvīda Perlbahe rīkotā konference notika 1931. gada 25. oktobrī, kuru ar 1932. gada 23. februāra spriedumu arī Rīgas apgabaltiesa atzina par nelikumīgu.²⁸⁸ Diemžēl Brāļu draudzes strīdi ieguva samērā plašu publicitāti presē, un Brāļu draudzes tēls, kurš līdz tam nekādi nesaistījās ar strīdiem, bet gan pozitīvām emocijām, cieta. Jādomā, ka tas uz laiku mazināja interesentu motivāciju aktīvāk iesaistīties Brāļu draudzes kopējā darbā.

Patiesībā Latvijas Brāļu draudzes krīzes situācija lielā mērā mazināja pozitīvos sasniegumus, kuri bija panākti ar vērienīgajiem divsimtgades svētku svinību pasākumiem. (Sīkāk sk. nodaļā “Brāļu draudzes krīze un tās analīze”.)

²⁸⁴ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

²⁸⁵ Brāļu Draudzes Vēstnesis. Nr.4/5, 1931. 64.lpp.

²⁸⁶ Turpat, 64. lpp.

²⁸⁷ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 392., 393., 394., 395. lieta.

²⁸⁸ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 396. lieta.

Brāļu draudzes krīzei fonu veidoja arī ļoti saspringtā situācija Latvijas evaņģēliski luteriskajā baznīcā. 1931. gadā, īpaši otrajā pusē, kulmināciju bija sasniedzis politizētais strīds ap Rīgas Domu, tā statusu un izmantošanu. Strīdā ļoti aktīvi iesaistījās politiķi un valsts amatpersonas, izdarot lielu spiedienu uz luterāņu bīskapu Kārli Irbi. Bīskaps uzskatīja, ka proponētās izmaiņas nav savienojamas ar taisnīguma principiem. 1931. gada 10. novembrī morālas pārliecības dēļ no amata atteicās Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas bīskaps Kārlis Irbe.²⁸⁹ Par viņa sekotāju Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas sinodē 1932. gada 31. martā ievēlēja Teodoru Grīnbergu, piešķirot arhibīskapa statusu. Prāvests Kārlis Kundziņš 1932. gada 5. novembrī Rīgas Domā ievēda arhibīskapa amatā.²⁹⁰ Teodors Grīnbergs jau līdz tam bija iesaistījies Brāļu draudzes darbībā un arī turpmāk saglabāja draudzīgas attiecības ar Brāļu draudzi, pa laikam iesaistoties tās dzīvē. Turklāt 1932. gada 25. septembrī pēc Brāļu draudzes konferences balsojuma un lūguma Teodors Grīnbergs kopā ar profesoru Voldemāru Maldoni pieņēma Latvijas Brāļu draudzes goda priekšsēdētāja amatu, tādējādi pasvītrotot un izceļot hernhūtisma nozīmību latviešu tautas garīgās dzīves veidošanā.²⁹¹

Par spīti iekšējās krīzes situācijai trīsdesmito gadu sākumā Brāļu draudzes organizācijas vadībā tieši tad Brāļu draudze nostiprinājās institucionāli. 30. gadu pirmajā pusē aizsāktās darbības formas, izveidotās struktūras un garīgās darbības praktiskais sakārtojums saglabājās līdz pat Brāļu draudzes darbības noslēgumam Latvijas Republikā. Brāļu draudzes darbībā parādījās arī novitātes un jaunas garīgā darba formas, un aizsākumi mērķtiecīgai misijas darbības veidošanai.

30. gadu sākumā Latvijas Brāļu draudzes kustībā vērojams jauniešu klātbūtnes un aktivitāšu pieaugums. Īpaši, tas attiecās uz Rīgas saiešanu, kuras darbībā iesaistījās Latvijas Universitātes teoloģijas studenti. Jādomā, ka veicinošs apstāklis bija tas, ka daudzi Teoloģijas fakultātes mācībspēki paši bija iesaistījušies Brāļu draudzes garīgajā dzīvē.

Jaunu izpausmi guva misijas aktivitātes un sadraudzības kopšana. 30. gadu pirmajā pusē Brāļu draudzē izveidojās tā sauktā ekskursiju kustība. Rīgas Brāļu draudzes pārstāvji jau sākot ar 1933. gadu devās pie lauku saiešanu brāļiem un māsām, noturēja kopīgus svētbrīžus un dalījās sadraudzībā, sniedza koncertus. Ekskursijās tika apmeklēti Vidzemes saiešanas nami, hernhūtiešu kustības vēsturiskās vietas, kā arī citi kultūrvēsturiski un dabas objekti. Piemēram, 1934. gada Vasarsvētkos 20. un 21. maijā Rīgas Brāļu draudzes dalībnieki devās trīs dienu ekskursijā uz Piebalgas novadu, lai tās puses sešos saiešanu namos piedalītos svētku saietos un sadraudzības pasākumos. Saiešanas notika Dzērbenes Jaunietes, Taurenes Gulbju, Vecpiebalgas Cepļu, Prizēnu, Jaunpiebalgas Langu un Ilzēnu saiešanu kambaros. Visos saiešanas namos svētbrīžus vadīja Rīgas Brāļu draudzes dalībnieks teoloģijas students Plaskovickis, uzrunas teica arī citi dalībnieki. Visintensīvākā ekskursiju kustība bija no 1934. gada pavasara līdz rudenim, kad uz Vidzemes saiešanām, ceļojot ar kravas auto, notika sešas ekskursijas.²⁹²

²⁸⁹ **Mesters, Ēriks.** *Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas bīskaps Dr. Theol. Kārlis Irbe.* Rīga, 1994. 76.-82.

lpp.

²⁹⁰ **Adamovičs, Ludvigs.** *Latvijas baznīcas vēsture.* Lincoln (Nebraska), 1961. 54. lpp.

²⁹¹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis.* 1933. 131. lpp.

²⁹² *Brāļu Draudzes Vēstnesis.* 1934. 78.-79., 108., 116. lpp.

Šādas aktivitātes veicināja misionāru garu un stiprināja Vidzemes Brāļu draudzes kustības vienotību. Parādījās pat īpašs dzejas žanrs — ekskursiju dziesmas.²⁹³ Šķiet, ka Latvijā vispār (iespējams, pat starptautiski) tā bija pilnīgi jauna kristiešu darbības izpausmes forma, kas vēlāk, īpaši padomju okupācijas gados, draudzēm dodoties ekskursijās, kļuva populāra gan luteriskajās, gan citās Latvijas draudzēs.

Šajā laikā Brāļu draudze pirmoreiz mērķtiecīgi veidoja misijas darbību un pārsniedza Vidzemes robežas.

1932. gada februārī un aprīlī Sēlijā, Daudzevā notika Brāļu draudzes kustības misijas pasākumi. Tie bija kupli apmeklēti, un tajos piedalījās vietējās jaunatnes un sabiedriskās organizācijas, kā arī citi interesenti. Pasākumā tika teiktas evaņģēliskas uzrunas un runas par Brāļu draudzes garīgo nozīmi latviešiem, dziedāja dziesmas, piedalījās orķestris. Latvijas Brāļu draudzes organizāciju Sēlijā februāra saietā pārstāvēja Jānis Šmits, aprīlī — Kārlis Ozoliņš. Vēlāk Daudzevā organizējās Latvijas Brāļu draudzes Daudzeses nodaļa.²⁹⁴ Iespējams, ka interesi par Brāļu draudzes darbību Sēlijā raisījuši personīgi kontakti, bet neapsaubāma ir Latvijas Brāļu draudzes divsimt gadu jubilejas publicitātes nozīme.²⁹⁵

1930. gada augustā Valmieras Brāļu draudzes svētkos valmierieši un viesi bija piedzīvojuši lielu garīgu piepildījumu un emocionālu pacēlumu, un Valmieras luteriskā draudze nolēma, ka 1932. gada 16. un 17. jūlijā atkal noturēs šādu *iemīļotu* pasākumu. Brāļu draudzes dienas notika Valmieras draudzes mācītāja Kārļa Beldava vadībā. Svētku norises scenārijs bija līdzīgs iepriekšējiem svētkiem. Pasākums sākās sestdienā ar svētvakara lūgšanu Jērakalnā, tad notika garīga sapulce Iekšmisijas zālē. Brāļu draudzes kustības svētībai veltīto svētdienas pateicības dievkalpojumu vadīja mācītājs Kārlis Beldavs. Pēc tā svētku dalībnieki devās uz Baložu saiešanas namu. Baložos sanākušos uzrunāja Jaunpiebalgas draudzes mācītājs Jānis Ozols un Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas Virsvaldes loceklis Raunas draudzes mācītājs Arvīds Treicis, arī katram klātesošajam bija iespēja izteiktie. “Cik viegli še runāt un liecināt!”²⁹⁶ tā emocionālo noskaņu apraksta kāds notikuma dalībnieks.

Tieši šī brīvā un demokrātiskā noskaņa arī bija viens no iemesliem, kas ļaudis (arī vēsturiski) piesaistīja Brāļu draudzes saiešanu namiem. Pēc svētbrīža Baložu saiešanas namā draudze, dziesmas dziedādama, devās uz Gaujmalu pie aptuveni divus kilometrus attāļajiem Sīmanēnu upurozoliem. Stāvajā Gaujas krastā pie ozoliem tika izveidots altāris, un svētku dalībniekiem sakārtoti draudzes soli. Tur Brāļu draudzes svētku noslēguma uzrunas teica arī saiešanu tētiņi. Brīvdabas saiešana noslēdzās saulei rietot, un tā klātesošajos esot radījusi lielu emocionālo saviļņojumu.

Tāpat kā iepriekšējos, arī šajos svētkos saglabājās tendence latviešu reliģiozitāti uzlūkot kā vienotu veselumu, kur senlatviešu reliģiskās prakses un meklējumi savu piepildījumu iegūst līdz ar Brāļu draudzes atnesto kristīgās ticības evaņģēlisko mācību. Abās svētku dienās piedalījās koris,

²⁹³ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. 1933. 177. lpp.

²⁹⁴ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 373. lieta.

²⁹⁵ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.2, 1933. 30. lpp.

²⁹⁶ *Svētdienas Rīts*. 1932. 245. lpp.

un atzīmēts, ka svētku dalībnieku skaits bijis kupls. Latvijas Brāļu draudzes vadību pārstāvēja tās neformālais garīgais līderis Roberts Bērziņš.²⁹⁷

1932. gada 25. septembrī notika gadskārtējā Brāļu draudzes konference,²⁹⁸ pirmā pēc šķelšanās. Tā kā Arvīds Perlbahs ar savu Atmodas nodaļu bija pārtraucis dalību Brāļu draudzē, konference noritēja bez kaislībām par varu, klusinātā noskaņā, meklējot jaunas garīgā darba organizācijas formas. Jādomā, ka neseno kaislību dēļ domstarpības netika saasinātas, un konferences darbs bija produktīvs, pieņemot vairākus svarīgus lēmumus. Tā par Brāļu draudzes garīgo lietu vadītāju — virstētiņu vienbalsīgi ievēlēja Robertu Bērziņu. Garīgā darba veicināšanai izveidoja tētiņu mazpulku jeb kolēģiju, kuras praktisko nozīmi Brāļu draudzes turpmākajā darbībā gan nevar novērot. Par Brāļu draudzes tētiņu mazpulka goda priekšnieku un arī par visas Brāļu draudzes garīgo vadītāju ievēlēja Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskapu Teodoru Grīnbergu, par Brāļu draudzes goda priekšnieku — Latvijas Universitātes teoloģijas profesoru mācītāju Voldemāru Maldoni. Konference meklēja risinājumus, un daudz tika diskutēts par garīgā darba izkopšanas un izglītības jautājumiem. Tika konstatēts, ka virstētiņš (garīgo lietu vadītājs) par Brāļu draudzes garīgajiem darbiniekiem jau ir apstiprinājis septiņdesmit personas un tāpēc varētu vēlēties lielāku garīgās dzīves aktivitāti. Lai nostiprinātu garīgā darba vadību laukos, katrā saiešanā tika ierosināts dibināt mazpulciņus — savdabīgas mājas grupas. Konference arī nolēma, ka 1933. gada pirmajā pusgadā noturami Brāļu draudzes garīgo darbinieku izglītības kursi. Kursu optimālais ilgums būtu viens mēnesis, un no katras saiešanas uz tiem būtu jābūtu jāsūta pa vienam jauneklim.²⁹⁹

Kaut arī situācija Brāļu draudzes organizācijā bija stabilizējusies, tomēr pārsteidzīgi būtu apgalvot, ka krīze tajā būtu pilnībā sevi izsmēlusi. Joprojām saglabājās grupas ar atšķirīgiem attīstības redzējumiem, pastiprinājās arī Brāļu draudzes darbinieka Kārļa Ozoliņa Brāļu draudzes separātas attīstības idejas. Būtībā Brāļu draudzes vadībā joprojām pastāvēja divi nākotnes redzējumi — paliekot luteriskajā baznīcā un ārpus tās.³⁰⁰

Pēc konferences 1932. gada rudenī nostiprinājās arī Rīgas Brāļu draudzes garīgās darbības aprites kārtība, bez būtiskām izmaiņām tāda tā saglabājās līdz pat padomju okupācijai. Robertam Bērziņam kļūstot par virstētiņu, vērojama arī precīzāka iekšējās lietvedības kārtība un atbildīga attieksme pret valsts institūciju prasībām.

Svētdienās saiešanas Rīgas Brāļu draudzes namā notika plkst. 12.00, lai tās nesakristu ar baznīcu dievkalpojumu laiku. Saiešanas bieži vadīja laji Roberts Bērziņš un Rīgas nodaļas garīgais vadītājs Kārlis Pelcis, arī pieaicināti viesi, kā mācītāji, tā laji. Ik svētdienas 14.00 notika svētdienas skolas nodarbības bērniem, tās darbību pārraudzīja komisija Hugo Liepiņa vadībā. Otrdienu vakaros notika jauniešu pasākumi, piektdienās — Bībeles un lūgšanu stundas. Kontaktus ar lauku nodaļām uzturēja Roberts Bērziņš un Kārlis Ozoliņš.³⁰¹

²⁹⁷ Turpat, 244.-245. lpp.

²⁹⁸ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 373. lieta.

²⁹⁹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. 1933. 131.-133. lpp.

³⁰⁰ *LVA*. 1370. f., 1. apr., 2588. lieta, 22., 153.-154., 165.-169. lp.

³⁰¹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. 1933. 2.-3. lpp.

Sākot ar trīsdesmitajiem gadiem Rīgas Brāļu draudzes garīgās dzīves vadīšanā arvien vairāk tika iesaistīti luterāņu mācītāji un teoloģijas studenti. Pakāpeniski pieauga arī sieviešu loma Brāļu draudzes garīgās dzīves veidošanā, kas starpkaru perioda vispārējās reliģiskās dzīves praksē bija gana novatoriski, (bet ne hērnhūtiskajā tradīcijā).

1932. gada 19. augustā izveidoja Brāļu draudzes māsu pulciņu un ievēlēja tā valdi. Par tās priekšēdētāju kļuva K. Buteniece. Māsu pulciņu veidoja aptuveni 20 dalībnieces, no kurām vairums jau kopš bērnības bija iesaistītas hērnhūtiešu kustībā Rīgā vai Vidzemes laukos. Māsu pulciņa galvenais uzdevums bija vākt līdzekļus un palīdzēt trūkcūcietējiem, kā arī gādāt par saiešanas zāles sacītāja galdiņu un katedras pārklājiem. Katra mēneša pirmajā svētdienā notika īpašas māsu saiešanas. 1933. gada laikā tika noturētas 14 šādas māsu saiešanas.³⁰²

1932. gada 18. novembrī pēc Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes studenta Aleksandra Veinberga iniciatīvas Brāļu draudzē izveidoja Brāļu draudzes Jaunatnes nozari. Tās darbību reglamentēja pašu jauniešu izstrādātie statūti.³⁰³ 1933. gada 15. janvārī 12 jaunieši deva svinīgu solījumu darboties Brāļu draudzes jaunatnes nozarē. Par pulciņa priekšnieku ievēlēja teoloģijas studentu Jāni Kovalu, par viņa vietnieku Aleksandru Veinbergu. Nepilna pusgada laikā jaunatnes pulciņš sarīkoja astoņus jaunatnes dievkalpojumu, kuros pieaicināja mācītājus, māksliniekus un mūziķus. Tāpat tika rīkoti garīgo dzīvi veicinoši pasākumi, kuros tika lasītas lekcijas un spriests par savu un savas paaudzes pasaules izpratni, dzīvi, ticību, paaudžu attiecībām u. tml. Jaunatnes pulciņš atbildēja arī par bērnu svētdienas skolas darbību. To ik svētdienu apmeklēja no 40 līdz 50 bērnu, tie sadalījās pa grupiņām un jauniešu vadībā pārrunāja Bībeles tematus. Svētdienas skolu darbība attīstījās arī laukos. Šķiet, viens no iemesliem šī virziena attīstībai laukos bija Brāļu draudzes saiešanas namos noturēto Bērnu svētku arvien pieaugošā popularitāte. Piemēram, Brāļu draudzes Jaunvāles nodaļā svētdienas skolu apmeklēja aptuveni 30 bērnu vecumā no 6 līdz 14 gadiem.

Brāļu draudze bērniem gādāja arī dāvanas. Piemēram, 1933. gadā Brāļu draudze izdeva bērnu dziesmu grāmatu «Dziesmu vainadziņš», pēc kuras tie apguva dziedāšanas prasmi. «Dziesmu vainadziņš» tika izdots 1000 eksemplāru lielā metienā. Garīgo dziesmu krājuma izdevuma redaktors bija Brāļu draudzes garīgo lietu vadītājs Roberts Bērziņš, un grāmata tika izmantota darbā ar bērniem kā Brāļu draudzes, tā luteriskās baznīcas svētdienas skolās.³⁰⁴

Par Brāļu draudzes jaunatnes izaugsmi liecināja 1933. gada 13. augustā Trikātas draudzes Daudziešu saiešanas namā notikusī pirmā Latvijas Brāļu draudzes jaunatnes konference. Jaunieši to organizēja patstāvīgi, un tajā piedalījās jaunatnes pārstāvji no Vijciema, Rīgas, Cēsaines, Jaunvāles, Madlienas un Smiltenes saiešanām.³⁰⁵

Īstenojot iepriekšējās Brāļu draudzes konferences lēmumu, 1933. gadā no 20. marta līdz 9. aprīlim notika Brāļu draudzes garīgo darbinieku sagatavošanas kursi. Konference nolēma, ka uz tiem no katras saiešanas būtu sūtams viens jauniešs, tātad kopā piedalītos ap piecdesmit jauniešu,

³⁰² Turpat, 145. lpp.

³⁰³ Turpat, 10.-14., 91.-92. lpp.

LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

³⁰⁴ Turpat, 381. lieta.

³⁰⁵ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. 1933. 113.-114., 127.-129., 132. lpp.

taču kursus piedalījās tikai divpadsmit dalībnieki. Arī tas nebija maz, rēķinoties, ka dalībniekiem vajadzēja izbrīvēt veselu mēnesi. No Vidzemes lauku saiešanām cursos bija pārstāvētas Mārsnēnu, Jaunvāles, Vidrižu, Vijciema, Veclaicenes, Apekalna, Cesvaines, kā arī Rīgas saiešana un vienīgā Sēlijas Brāļu draudzes Daudzevas nodaļa. Kursi notika Rīgas Brāļu draudzes namā Kalēju ielā 8.³⁰⁶

Kursus veidoja 16 lekciju cikli. Pēc kursu programmas spriežot, tie bija kvalitatīvi un spēja īsā laika posmā dot sabalansētas teoloģiskas izglītības pamatus, tā nodrošinot pietiekamu teorētisko bāzi pilnvērtīgai garīgai kalpošanai. Tāpat kā iepriekšējie Brāļu draudzes izglītības kursi, arī šie izcēlās ar nozīmīgu akadēmisko mācībspēku pārstāvēniecību. Mācību programma bija sekojoša:

Profesors V. Maldonis lasīja kursu “Ievads filozofijā un ētikā”, profesors K. Kundziņš — “Jaunās Derības izpratne”, mācītājs A. Mačulāns — “Jaunās Derības izpratne”, profesors L. Adamovičs — “Baznīcas un Brāļu draudzes vēsture”, docents K. Rezevskis — “Kristus evaņģēlija izpratne”, prāvests V. Roznieks — “Homilētika”, mācītājs A. Dreicis — “Ievads psiholoģijā”, mācītājs I. Teriņš — “Ievads Vecajā Derībā”, mācītājs A. Mītilis — “Ievads reliģijas vēsturē”, mācītājs A. Korps — “Svētdienas skolas darbība”, teoloģe E. Ozoliņa — “Dvēseles kopšana un praktiskā teoloģija”, inženieris K. Liepiņš — “Jaunatnes darbības pamatprincipi”, rakstnieks R. Bērziņš — “Brāļu draudzes pamatprincipi”, direktors J. Šmits — “Dziedāšana un mūzika”, K. Ozoliņš — “Jaunatnes darba organizācija un Brāļu draudzes praktiskā darbība” un skolotājs J. Vinsarājs — “Latviešu valoda”.

Izglītības kursus beidzot, notika sadraudzības pasākums, kurā audzēkņi pārrunāja cursos iegūto. Brāļu draudzes izglītības kursi noslēdzās 28. martā ar svinīgu dievkalpojumu Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskapa Teodora Grīnberga vadībā.³⁰⁷

Arī 1934. gadā (no 11. līdz 25. martam) pēc līdzīgas programmas notika kārtējie Brāļu draudzes garīgo darbinieku sagatavošanas kursi.³⁰⁸

1933. gada 18. novembrī notika gadskārtējā Brāļu draudzes konference.³⁰⁹ Tās pārstāvēniecību veidoja 28 delegāti no lauku saiešanām un Rīgas. Brāļu draudzes konferences darbā aktīvi piedalījās tās goda priekšsēdētājs profesors Voldemārs Maldonis. Sākot ar 1933. gadu, kad viņu ievēlēja par Brāļu draudzes goda priekšsēdētāja amatā, viņš kļuva par rosīgu Brāļu draudzes darbinieku. Voldemāra Maldoņa aktīva iesaistīšanās Brāļu draudzes dzīvē un viņa personīgā autoritāte būtiski stiprināja ideju par partnerību ar luterisko baznīcu, tādējādi novēršot teorētiski iespējamu krīzi, jo Kārļa Ozoliņa un viņa domubiedru grupā doma par Brāļu draudzi kā brīvbasnīcu nostiprinājās arvien skaidrāk.³¹⁰

Latvijas Brāļu draudzes konference pieņēma iepriekšējā 1932. gada saimnieciskās dzīves pārskatu, kas, neskaitot bankas kredītu, uzrādīja ieņēmumus par 11 286 latiem un 48 santīmiem, izdevumus — 10 921 latiem un 9 santīmiem. Šajā laikā tika paveikti arī Brāļu draudzes Rīgas saiešanas nama pārbūves darbi. Namīpašumā tika ierīkotas ugunsdrošības kāpnes un ierīkota

³⁰⁶ Turpat, 63. lpp.

³⁰⁷ Turpat, 63. lpp.

³⁰⁸ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. 1934. 29. lpp.

³⁰⁹ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

³¹⁰ *LVA*. 1370. f., 1. apr., 2588. lieta, 165.-169. lp.

moderna kanalizācijas sistēma, paplašināta saiešanas zāle, kā arī veikti vērīnīgi telpu remontdarbi. Telpu labiekārtošanas rojekta realizācijai kredīts tika ņemts Latvijas Hipotēku bankā, ar atmaksas termiņu — 18 gadi. Finanšu analīze liecināja, ka Kalēju ielas nama īres maksājumi pilnā apjomā sedza ikmēneša kredītmaksājums bankai. Interesanti, ka pēc senās hernhūtiešu kopdarba tradīcijas, daļu būvdarbu brīvprātīgi veica paši Brāļu draudzes locekļi, amatu pratēji, tā samazinot kopējos izdevumus.³¹¹

Lai pilnveidotu un struktrētu Brāļu draudzes garīgo darbību konference nolēma, ka būtu vēlams katrā nodaļā dibināt garīgo darbinieku mazpulciņus (mūsdienu izpratnē – mazās grupas) un mīlestības palīdzības darba (mūsdienu izpratnē — diakonijas) mazpulciņu. Brāļu draudzes Centra valdei uzticēja organizēt kārtējos garīgo darbinieku izglītības kursus. Savukārt konference noraidīja Kārļa Pelča ierosinājumu nodot saiešanas namu Kalēju ielā 8 tikai Rīgas Brāļu draudzes nodaļas rīcībā.³¹²

Vēlāk saskaņā ar 18. novembra konferences lēmumu Brāļu draudzes Centra valde sagatavoja un izdeva instrukciju par garīgo darbinieku mazpulciņiem. Brāļu draudzes nesēnā bēdīgā pieredze mācīja, cik būtiska ir viedokļu pārrunāšana, sapratne principiālās nostādnēs un vienotība vadībā, tāpēc tika meklētas jaunas savstarpējās saskarsmes un sadraudzības formas. Risinājumu rada senajā Brāļu draudzes tradīcijā, no kuras tā bija plaši ieviesusies arī modernajā kristietībā, proti, — dvēseles dzīves un savstarpējo attiecību izkopšanai izmantot mazu savstarpējas uzticības grupu veidošanu. Instrukcija noteica, ka mazpulciņš sastāv no attiecīgās nodaļas apstiprinātiem garīgiem darbiniekiem. Mazpulciņam vismaz vienu reizi nedēļā bija jāsanāk uz kopīgu Bībeles stundu un lūgšanu. Tas būtu “senās Brāļu draudzes mācību garā”, lai caur to augtu vienība un uzskatu saskaņojums.³¹³ Mazpulciņā “savstarpēji vienam otru jāpamāca un jāaizrāda uz kļūdām ar mīlestību un laipnību. Kļūdu aizrādījumus neviens nedrīkst ņemt ļaunā, bet par tiem jāpateicas, jo no savām kļūdām katram jāmacās, tādas vairs nepieļauj.”³¹⁴ Mazpulciņu pienākumos ietilpa arī mājas vizītes pie Brāļu draudzes biedriem — sveikt, apciemot slimībās u. tml.

Nākamajā dienā pēc konferences, svētdienā, 1933. gada 19. novembrī, notika svinīga Brāļu draudzes renovētā nama iesvētīšana. Iesvētīšanas dievkalpojumu vadīja Brāļu draudzes goda priekšsēdētājs mācītājs Voldemārs Maldonis. Iesvētīšanas svētkos piedalījās Rīgas Skolotāju institūta vokālais dubultkvartets un Brāļu draudzes koris. Pēc iesvētīšanas dievkalpojuma uzrunas teica Brāļu draudzes garīgās dzīves vadītāji no visas Latvijas: K. Pelcis, J. Laķis, O. Dimitrs un I. Sulainis no Rīgas, K. Žilinskis no Dzērbenes, E. Viķelis no Smiltenes, K. Elisass no Jaunvāles, V. Mīlais no Cesvaines, A. Pods no Straupes, A. Breikšs no Vecpiebalgas, O. Šauriņš no Vidrižiem, A. Breikšs no Līgatnes, H. Liepiņš un P. Sēkliņš no Vijciema. Svētku apsveikuma telegrammas tika saņemtas no izglītības ministra Viļa Gulbja, Rīgas prefekta Teodora Grīnvalda.³¹⁵

Aktīva darbība kristīgās vēsts misijas jomā raksturo Brāļu draudzi visā pasaulē, un tajā organiski iekļāvās arī Latvijas Brāļu draudzes aktivitātes starpkaru periodā. Latvijas Brāļu

³¹¹ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

³¹² Turpat.

³¹³ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1, 1934. 13. lpp.

³¹⁴ Turpat, 13. lpp.

³¹⁵ Turpat, 181.-183. lpp.

draudzes darbībā, neraugoties uz ilgstošām un smagām organizatoriskajām problēmām, tomēr nemainīgi bija saglabājusies evaņģēliskās vēsts misijas apziņa.

Nākamajā dienā pēc izremontētā nama iesvētīšanas notika Brāļu draudzes misijas sarīkojums. 1933. gadā no 20. līdz 26. novembrim Rīgas saiešanas namā risinājās Brāļu draudzes evaņģelizācijas nedēļa. Katru vakaru Kalēju ielas namā notika garīgas sapulces, kurās uzrunas teica mācītāji Edgars Bergs, Edgars Rumba, Jānis Teriņš, Jānis Ozols, Kārlis Kundziņš, *Cand. theol.* Elīna Ozoliņa un docents Ludis Bērziņš.³¹⁶ Šādu pasākumu mērķis bija atjaunot un stiprināt cilvēku ticību un mudināt veidot personiskas attiecības ar Dievu, kā arī veidot savstarpējas tuvākmlēstības atmosfēru, izprast Dieva providenci savā dzīvē. Šādi pasākumi veicināja arī organizācijas iekšēju garīgu stiprināšanos un veidoja motivāciju tālākai darbībai.

Tieši praktiskam misijas darbības nodrošinājumam Centra valde 1933. gada nogalē izveidoja misijas un garīgā darba veicināšanai paredzētu Garīgā darba fondu. Fonda līdzekļi bija paredzēti praktiskai izglītības un misijas projektu nodrošināšanai, piemēram, — Brāļu draudzes studentu atbalstīšanai, garīgo darbinieku un teoloģijas studentu darbības nodrošināšanai lauku rajonos u. tml.³¹⁷

30. gadu vidū Vidzemē kā misijas un evaņģelizācijas pasākums ieviesās jauns paradums — Brāļu draudzes saiešanu namos svinēt Bībeles svētkus, piemēram, 1935. gada 22. septembrī pirmie Bībeles svētki Trikātas draudzē tika svinēti tieši Brāļu draudzes saiešanu namos — Knapēs un Mežuļos.³¹⁸

1934. gadā 23. martā pēc īsas slimošanas mira Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas pirmais bīskaps un liels Brāļu draudzes kustības atbalstītājs un veicinātājs Kārlis Irbe.³¹⁹

30. gadu pirmajā pusē Brāļu draudzes “ekskursiju kustība” izauklēja ideju par to, ka Latvijas Brāļu draudzes dzimšanas vietā Valmieras Jērakalnā būtu svarīgi un svētīgi izveidot kādu latviešu hērnhūtiešu kustībai veltītu piemiņas zīmi vai uzcelt “kādu piemiņas celtni”.³²⁰ Šī ideja guva pozitīvu rezonansi un to jau pavisam drīz apsprieda 1934. gada 9. septembrī Vijciemā, kur notika Brāļu draudzes reģionālā konference. Vairums konferences dalībnieku bija ieskatos, ka akmens pieminekļis nebūtu labākais piemiņas zīmes risinājums, bet atbilstīgāk latviešu Brāļu draudzes garam būtu “uzcelt senā latviešu stilā saiešanas namu”. Turklāt būtu vēlams tam līdzās ierīkot kādu labdarības iestādi, piemēram, bāriņu un trūcīgu bērnu aprūpes iestādi. Izskanēja doma, ka kokmateriālus iecerētajai celtni ērti varētu saziest Gaujas krastos esošās Brāļu draudzes, tos ērti pa Gauju noplūdinot līdz Valmierai.³²¹

1934. gada 25. novembrī notika gadskārtējā Brāļu draudzes konference, kurā piedalījās 34 delegāti no visām Brāļu draudzes nodaļām.³²²

³¹⁶ Turpat, 167. lpp.

³¹⁷ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

³¹⁸ *Svētdienas Rīts*. 1935. 353. lpp.

³¹⁹ **Mesters, Ē.** *Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas bīskaps Dr. Theol. Kārlis Irbe*. 84. lpp. *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. 1934. 58.–59. lpp.

³²⁰ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. 1934. 139. lpp.

³²¹ Turpat, 139.-140. lpp.

³²² *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

Šī bija pirmā Brāļu draudzes pilnsapulce, kura notika pēc 1934. gada 15. maija Kārļa Ulmaņa vadībā notikušā valsts pārvaldes apvērsuma. Tomēr jaunā situācija neienesā būtiskas izmaiņas konferences darbā. Autoritārā valsts aparāta izveidošana Latvijas Republikā maz mainīja Brāļu draudzes darbību. Gan mērķi, gan līdzekļi un metodes to sasniegšanai bez jebkādam izmaiņām kontinuitīvi saglabājās no iepriekšējā perioda. Politiskās pārmaiņas visā Kārļa Ulmaņa vadības laikā būtiski neskāra arī kopējo Brāļu draudzes darbību. Brāļu draudzes periodikā parādījās nedaudz vairāk nācijas ideālus propogandējoši raksti, tomēr, tā kā nacionāla stāja allaž bija būtiska Brāļu draudzes identitātes sastāvdaļa, izmaiņas nebija uzkrītošas. 30. gadu beigu atsevišķās publikācijās ir saskatāma nacionālās idejas izpausmes zināma pompozitāte, kāda nebija vērojamas iepriekšējā posma publicistikā. Izmaiņas manāmas runu un lietvedības dokumentācijas retorikā. Visbiežāk tika piesaukts valsts politikas proponētais “vadoņības princips”, cenšoties motivēt Brāļu draudzes darbiniekus uzņemties līdera lomu un stiprinot organizācijas vienotību. Sākot ar 1937. gada 15. maiju, Brāļu draudzes Kalēju ielas saiešanas namā tika noturēti Valsts vienības svētkiem veltīti dievkalpojumi un saiešanas. Pirmo valsts svētku sarīkojumu vadīja kustības garīgais vadītājs mācītājs Edgars Rumba, 1938. gadā — tētiņš Jānis Šmits (Latvijas atjaunošanas diena), 1939. gadā — brālis Laiviņš un teoloģijas students Jēkabs Dzeguze.³²³ Tomēr, kā jau minēts, politiskās iekārtas izmaiņas valstī Brāļu draudzei nozīmēja tikai dažas virspusēja rakstura pārgrozības, kas korekcijas pēc būtības tās darbībā nespēja izdarīt.

1934. gada 25. novembrī Brāļu draudzes konferences prezidiju vadīja Brāļu draudzes goda priekšsēdētājs Voldemārs Maldonis. Konferences atskaites ziņojumi liecināja par arvien plašāku Brāļu draudzes ģeogrāfisko izplatību. Tika ziņots par jaunu nodaļu dibināšanu Jaunpiebalgā — Ilzēnu un Augstāru saiešanās, Jaungulbenē, Valmierā, kā arī vietās, kur vēsturiski Brāļu draudzes darbība nebija izvērsusies — Jelgavā un Rīgas jūrmalā.

Iepriekšējais finansu gads Brāļu draudzes darbībā tika atzīts par apmierinošu un bija noslēdzies ar 205,00 latu lielu pārpalikumu.³²⁴

Konference izteica pateicību Centra valdei par tās sekmīgo darbību, kā arī tā sauktajai darba jeb misijas grupai par aktīvo garīgā darba veicināšanu laukos.

Tomēr arī šajā konferencē neiztika bez asumiem un negatīvām emocijām, kas iezīmējās starp divām domubiedru grupām, kuras veidojās ap darba grupas vadītāju Kārli Ozoliņu un Rīgas saiešanu pārstāvošo Jāni Šmitu. Abi minētie bija aktīvi Brāļu draudzes darbinieki, ar lieliem nopelniem tās attīstībā. Viņu domstarpību pamatā bija dažādā teoloģiskā izpratne un uzskati par Brāļu draudzes misiju. Oponentiem bija atšķirīgi viedokļi par sava laikmeta Brāļu draudzes teoloģisko identitāti un attiecīgi par garīgās dzīves realizāciju un mērķiem. Kārļa Ozoliņa teoloģisko ievirzi var profilēt kā dedzīgu reliģisko hipercensonību, turpretī oponents pārstāvēja daudz mērenākas, Vidzemes Brāļu draudzes un luteriskās baznīcas tradīcijai un praksei tuvākas pozīcijas. Ozoliņprāt, tā bija ticības remdenības zīme. Tomēr šoreiz savstarpējās attiecības tika risinātas korekti.³²⁵

³²³ *Svētdienas Rīts*. Nr.20, 1937.; Nr.20, 1938.; Nr.20, 1939.

³²⁴ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

³²⁵ Turpat.

Jādomā, ka, ievērojot dažādo skatījumu, goda priekšsēdis Voldemārs Maldonis savā runā par vēlamo Brāļu draudzes attīstību nākotnē izteica brīdinājumu par sektantiskām tendencēm un šauras ievirzes domāšanu. Viņš apsveica un par attīstāmu uzskatīja Brāļu draudzes sadarbību ar luterisko baznīcu. Runājot par nākotnes darba organizēšanu tika pausts viedoklis, ka līdzīgi valsti aktuālajam un svarīgajam vadonības principam, tādām pašām jātiek realizētam arī Brāļu draudzē. Tas atbilstot vēsturiskām hernhūtiešu tradīcijām un garam. Pēc Maldonēva domām Brāļu draudzē tikai vienai personai — virstētiņam — būtu jādod veto tiesības, par viņš aicināja izteikt dalībnieku ieskatus. Konference par šo priekšlikumu debatēja un nolēma “garīgo darbinieku apstiprināšanā, garīgā darba organizēšanā un biedru sadraudzīgās dzīves izkopšanā virstētiņam piešķirt veto tiesības”.³²⁶ Tomēr nav neviena dokumenta, kas liecinātu, ka Brāļu draudzes garīgās dzīves vadītājs — virstētiņš savas pēdējā vārda tiesības jebkad būtu izmantojis. Tomēr organizācijas darbības iekšējai stabilizācijai šis balsojums, jādomā, savu ieguldījumu deva, jo nu kustības garīgajam vadītājam ar konferences balsojumu tika piešķirtas visaugstākā garīgā un administratīvā līmeņa tiesības, kuras viņš likumīgi varēja izmantot.

Konference pieņēma arī pozitīvu lēmumu par Brāļu draudzes piemiņas vietas veidošanai Valmierā. Tika nolemts, ka “sakarā ar radušos cēlo nodomu uzcelt Valmierā Jēra kalnā piemiņas zīmi — saiešanas namu senatnes stilā, griezties ar lūgumu pie Valmieras ev. lut. draudzes dēļ attiecīgā zemes gabala ziedošanas šim nolūkam Valmieras vecā kapsētā”,³²⁷ kas atradās līdzās Jērakalnam.

Mūsdienu cilvēkam mazliet neparasts var izlikties Brāļu draudzes konferences lēmums nopirkt no mākslinieka Riharda Maura virstētiņa Roberta Bērziņa krūšutēlu, lai to uzstādītu Latvijas Brāļu draudzes Rīgas saiešanas nama telpās. Roberts Bērziņš pēc pozitīva balsojuma par pirkumu lūdza, lai bisti neuzstāda, viņam vēl dzīvam esot. Šim lūgumam konferences dalībnieki piekrita.³²⁸ Līdz likumīgai iespējai krūšutēlu izstādīt atlika gaidīt vien nedaudz ilgāk par sešiem mēnešiem. 1935. gada 7. jūnijā otrais Latvijas Brāļu draudzes garīgās dzīves vadītājs virstētiņš un dzejnieks Roberts Bērziņš sešdesmit septiņu gadu vecumā devās mūžības ceļā.³²⁹

Roberta Bērziņa pēkšņā aiziešana noslēdza otro un ievadīja trešo attīstības fāzi Latvijas Brāļu draudzes kustības starpkaru perioda darbībā. Pirmā bija pati organizācijas dibināšana, otrā — kustības divsimtgadu svinības un ar to saistītā publicitāte un strukturālā izaugsme. Noslēdzošā un trešā Latvijas Brāļu draudzes darbības fāze ir cieši saistīta ar Roberta Bērziņa pēcteča Edgara Rumbas vārdu. Šo periodu raksturo stabilitāte organizācijas darbībā un ilgtermiņā vērsta attīstības stratēģija.

³²⁶ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. 1934. 157. lpp.

³²⁷ Turpat, 159. lpp.

³²⁸ Turpat, 159. lpp.

³²⁹ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 374. lieta.

d) Rīgas Brāļu draudzes īpatnības

Latvijas valstiskuma apstākļos vienota, tiesiska Latvijas Brāļu draudzes organizācija izveidojās būtiski pateicoties tieši Rīgas Brāļu draudzes aktivitātēm. Tomēr vēsturiski Rīgas hernhūtiešu kustības vēsture un attīstība bija savrupa un organiski neiekļāvās pārējās Vidzemes Brāļu draudzes kopainā. Kaut vai tāpēc, ka visi Vidzemes saiešanas nami atradās laukos, bet Rīgas saiešanas nams atradās lielpilsētas centrā, vienus apmeklēja lauku ļaudis, otru pilsētnieki. Lai izprastu vienotas Latvijas Brāļu draudzes organizācija dibināšanas vēsturisko fonu, priekšnosacījumus un izprastu Rīgas Brāļu draudzes attiecības ar Vidzemes hernhūtiešu saiešanām, ir svarīgi paturēt vērā šīs kustības vēsturisko attīstību Rīgas pilsētā.

Pirmās hernhūtiešu atbalstītāju grupiņas Rīgā izveidojās jau 1729. gadā, pirmajiem Brāļu draudzes misionāriem ierodoties Vidzemē. Tomēr lielu atsaucību pilsētniekos brāļu idejas neguva.³³⁰ Situācija mainījās 1736. gadā pēc Hernhūtes Brāļu draudzes vadītāja reihsgrāfa Ludviga Nikolausa fon Cincendorfa Rīgas apmeklējuma.³³¹ Tomēr, neraugoties uz popularitātes vilni rīdzinieku vidū, pēc 1743. gada aizlieguma Brāļu draudzei darboties Krievijas impērijas teritorijā hernhūtisma idejas Rīgā izplēnēja. Līdz šim apzinātie vēstures avoti neliecina par regulāru Brāļu draudzes darbību Rīgā, kaut gan ļoti ticams, ka tā darbojās mājas grupās kā vāciešu, tā latviešu vidē. Citāda situācija bija aiz pilsētas mūriem, Pārdaugavā un citu Pierīgas teritoriju latviešu aprindās. Reliģiskā atmoda veicināja latviešu Brāļu draudzes izveidošanos Pārdaugavā ar centru Dzegužkalnā, kuru saistībā ar Brāļu draudzes tradīciju sāka saukt par Jērakalnu.³³² Spēcīgs reliģiskās atmodas vilnis skāra arī Doles salas latviešu zemniekus.

³³⁰ **Straube, G.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. 46.-47. lpp.

³³¹ **Straube, G.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. 51. lpp.

Adamovičs, L. *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710—1740*. 516.-519. lpp.

³³² **Broce, Johans Kristofs.** *Zīmējumi un apraksti*. 1. sējums. Rīga, 1996. 157., 159., 292.-300. lpp.

Hernhūtiešu grupas izveidojās Biķeros, Vecmīlgrāvī un citviet Daugavas krastos.³³³ Šķiet loģiski pieņemt, ka arī Rīgas latviešu vidū būtu varējušas darboties kādas Brāļu draudzes grupas. Pierīgas latviešu hernhūtiešu vadonis un redzamākais pārstāvis bija mastu šķirotājs Jānis Šteinhauers.³³⁴ Viņš bija 18. gadsimta bagātākais latvietis, dedzīgs Brāļu draudzes darbinieks, kurš iesaistījās vispasaules Brāļu draudzes darbībā, piemēram, pārstāvēt latviešus Brāļu draudzei ļoti nozīmīgajā Ceistas (*Zeist*) sinodē Holandē 1746. gada maijā,³³⁵ nopērkot zemi hernhūtiešu apmetnes izveidošanai Ziemeļamerikā Pensilvānijā, kā arī iesaistoties citos projektos. Rīgas, tās apkārtnes un Daugavas baseina Brāļu draudzes vēsture tikpat kā nav pētīta, tāpēc daudz kas ir tikai minējumi. Tomēr dažas pazīmes pieļauj izteikt minējumu, ka Pārdaugavas Brāļu draudzes darbība, sākot no 18. gadsimta pirmās puses, ir turpinājusies līdz pat Latvijas valsts izveidei un tajā.³³⁶ Pagaidām ir grūti izvērtēt, kā šīs hernhūtiešu kopas saistāmas ar vēlāko Rīgas (lasi — Vecrīgas) Brāļu draudzes izveidošanos un darbību.

Pēc postošajiem Napoleona kariem 19. gadsimta pirmajā pusē Rietumeiropas reliģisko ideju aprītē daudzviet strauji parādījās domas par sabiedrības reliģiskās atjaunotnes nepieciešamību. Tas Eiropā radīja jaunu evaņģēlisko atjaunotnes kustību aktivitāti.³³⁷ Tādējādi pieauga arī interese par Brāļu draudzi kā reliģiskas atmodas kustību. Šie procesi atbalsojās arī Rīgā.

19. gadsimta otrajā desmitgadē rīdzinieki atjaunoja hernhūtiešu kustību savā pilsētā. Rīgas latvieši savu Brāļu draudzes saiešanu sauca vienkārši - „Rīgas draudzība“. Šādu Rīgas Brāļu draudzes apzīmēja mēdza lietot līdz pat Pirmajam pasaules karam.³³⁸

Pēc 1812. gada karadarbības Rīgas apkārtnē vairāki pilsētnieki guva reliģiskas atgriešanās piedzīvojumus, un Hernhūtes brāļa prezbitera Ēvalda vadībā 1819. gadā dibinājās Rīgas Brāļu draudze. Rīgas hernhūtieši pulcējās Teātra ielā kurpnieka Resča (*Rescha*) namā. Lai Rīgas hernhūtiešiem būtu sava saiešanas vieta, cits Rīgas draudzības dalībnieks, arī kurpnieks, Hatmeijers 19. gadsimta 20. gados atļāva sava nama pagalmā uz aizbērtās Rīdziņas upes gultnes Kalēju ielā 123 (pēc tagadējās numerācijas Kalēju ielā 8) celt divstāvēgu Brāļu draudzes saiešanas namu. Nama pirmajā stāvā paredzēja iekārtot skolas telpas un dzīvokli, otrajā stāvā izvietot saiešanas zāli un kora galeriju.³³⁹

Dažos gados ēka tika uzbūvēta, un jauno Brāļu draudzes saiešanas namu 1830. gada 5. jūnijā iesvētīja Brāļu draudzes tētiņš Ēvalds. Drīzumā Hatmeijers visu savu pārējo īpašumu Kalēju ielā 8 par 9 500 rubļiem pārdeva Rīgas draudzībai. Pirkums Rīgas Brāļu draudzei izveidoja ievērojamas parādsaistības, kuras tā ilgstoši nespēja dzēst. Īpašuma iznomāšana ienesa 555 rubļus gadā, bet, nomaksājot obligātos maksājumus — aizņēmuma procentus, nodokļus un apdrošināšanu, atlikums bija par mazu, lai norēķinātos ar kreditoriem. Tādēļ rīdzinieki meklēja ārzemju hernhūtiešu palīdzību. Atsaucīga izrādījās Bāzeles Brāļu draudze Šveicē, kura ziedoja 220 rubļu. Ievērojamas

³³³ Adamovičs, L. *Vidzemes baznīca un ..* 558., 559., 561. lpp.

³³⁴ Straube, G. *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. 88. lpp.

³³⁵ Apinis, A. *Soļi*. 70., 72. lpp.

³³⁶ Skatīt 7.nodaļu.

³³⁷ *Kristietības vēsture*, Rīga. 2005. 510.-511.lpp.

³³⁸ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

³³⁹ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

Brāļu Draudzes Vēstnesis. 1930. 63.-65. lpp.

summas testamentos Rīgas Brāļu draudzei novēlēja vairāki brāļi. Tas ļāva veikt remontdarbus un samazināt parādsaistības. Tomēr vēl 1861. gadā Rīgas Brāļu draudzes parādsaistības bija 5 665 rubļi. Rīgas draudzības vadītājs šajā laikā bija aptiekārs Hūgels.³⁴⁰

Meklējot izeju no ilgstošajām finansiālajām grūtībām, Rīgas Brāļu draudze 1861. gada 19. decembrī īpašumu pārdeva Baltijas Brāļu draudzes diakonijai, kura bija sava veida Vācijas Brāļu draudzes interešu juridiska pārstāvniecība Krievijas impērijas Baltijas guberņās. Tās vadības sēdeklis tobrīd atradās Tērbatā. Līgums paredzēja, ka diakonija pārņem esošās parādsaistības, nevis tās dzēš. Vienlaikus līgums noteica, ka Rīgas Brāļu draudzei uz visiem laikiem paliek nama bezmaksas lietošanas tiesības. 1861. gada 22. decembrī Valmieras zemesgrāmatas nodaļā īpašums tika nostiprināts uz Brāļu draudzes Austrumjūras (Baltijas jūras) provinces diakonijas (*Diakonie der evangelischen Brudergemeinde in den Ostsee Provinzen*) vārda. 1869. gadā tika veikti apjomīgi remontdarbi un ēkai piebūvēts jauns stāvs.³⁴¹

Diakonijas valde sāka iecelt Rīgas Brāļu draudzes vadītājus — tētiņus — un maksāt tiem algu — 25 rubļus mēnesī. Tāpat viņus nodrošināja ar bezmaksas dzīvokli Brāļu draudzes īpašumā Kalēju ielā 123. Tētiņi bija Voldemars Ničmanis (*Nitschmanis*) līdz 1868. gadam, Karls Reičels (*Reichels*) no 1868. līdz 1872. gadam, tad sekoja laikposms bez tētiņa, un no 1878. līdz 1893. gadam tas bija Rests (citur Rosts).³⁴²

Pakāpeniski zūdot dzimtbūšanas iekārtas saistībām un straujās industriālās attīstības piesaistīti, 19. gadsimta otrajā pusē uz dzīvi Rīgā pārcēlās tūkstošiem latviešu zemnieku, tostarp arī tādi, kas nāca no Vidzemes hernhūtiešu novadiem. Tādēļ Rīgas Brāļu draudzē arvien pieauga latviešu brāļu un māsu skaits, un jau sākot ar 80. gadiem tas esot bijis „iespaidīgs”.³⁴³

Latviešu svētdienas saiešanas notika priekšpusdienās astoņos no rīta un divpadsmitos pēc baznīcu dievkalpojumiem (vācieši pulcējās četros pēcpusdienā). Rīta saiešanās pēc īsas uzrunas dziedāja liturģiju. Dažādu liturģiju dziedāšana bija īpaša Brāļu draudzes tradīcija visā pasaulē.

Pusdienlaikā pēc lūgšanas viens vai vairāki sacītāji teica garīgas uzrunas. Ap diviem sākās kārtu stundas. Mēneša pirmajā svētdienā māsu kārtas, otrajā — brāļu kārtas, abas vēl dalījās precēto un neprecēto māsu un brāļu kārtās, trešajā — bērnu kārtas, ceturtajā — atraitņu kārtas stundas. Arī īpaša atraitņu kārtas izdalīšana bija specifiska visas Brāļu draudzes tradīcija. Vācu hernhūtieši kārtas gan sauca par kori (*der Chor*). Sieviešu kārtas bija iedibinājušas un ievēroja savas kārtas krāsu. Savas kārtas stundās precētās sacītāju galdiņu greznoja ar zilu lentu, neprecētās meitas — ar sarkanu un meitenes (tās, kas vēl nebija pilngadīgas) sacītāju galdiņu noformēja ar gaiši sarkanu lenti.³⁴⁴

Līdz karam Rīgas saiešana bija ļabi apmeklēta. Svētku reizēs visiem nav pieticis vietas. Rīgas saiešanā katram bija vārda tiesības, un spēkā bija īpašā visas Vidzemes latviešu hernhūtiešu nerakstītā tradīcija, ka sacītāji runā no galvas, nevis nolasa iepriekš sagatavotu tekstu. Rudeņos

³⁴⁰ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.
Brāļu Draudzes Vēstnesis. 1930. 63.-65. lpp.

³⁴¹ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

³⁴² LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.
Brāļu Draudzes Vēstnesis. 1930. 63.-65. lpp.

³⁴³ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

³⁴⁴ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. 1930. 63.-65. lpp.

visas kārtas svinēja savu kārtu svētkus, tajos arvien piedalījās kādi pārstāvji no Vidzemes lauku saiešanām. Rīgas Brāļu draudzē darbojās bērnu un pieaugušo koris, kā arī orķestris. Saiešanās biežs viesis bijis Augusts Dombrovskis, kurš tur spēlējis vijoli.³⁴⁵ Grūti konstatēt vai tas bijis lielrūpnieks un mecenāts Augusts Dombrovskis (1845 – 1927) vai viņa dēls, arī Augusts Dombrovskis (dz.1878), kurš bija profesionāls vijolnieks.³⁴⁶

1893. gadā Hernhūtes Brāļu draudze no Lintenes uz Rīgu pārcēla diakonu jeb tētiņu Paulu Šipangu. 1903. gadā viņu iecēla par visas Baltijas Brāļu draudzes prezbiteri. Tā Rīga pirmo reizi formāli kļuva par Baltijas Brāļu draudzes centru.³⁴⁷

Tētiņš Šipangs pēc iespējas centās apmeklēt arī Vidzemes lauku saiešanas un tur sarīkot kādas saiešanas. Tomēr viņa un Vidzemes Brāļu draudzes saiešanu attiecības var raksturot kā koleģiālu partnerību, kurā valdīja savstarpēja cieņa, bet savu darbību latvieši veidoja pilnīgi patstāvīgi.

Patiesībā Brāļu draudzes darbība Vidzemē bija divējāda — latviešu lauku Brāļu draudzes dzīve balstījās vietējās tradīcijās, un laikmeta vēji tās darbību ietekmēja maz. Savukārt vāciski runājošie hernhūtieši un Hernhūtes Brāļu draudzes institūcijas vairāk atsaucās Krievijas likumdošanas un sociālās situācijas izmaiņām. Tādēļ, neraugoties uz to, ka Rīgas Brāļu draudzē bieži viesojās Vidzemes lauku saiešanu latviešu hernhūtieši un latvieši aktīvi piedalījās Rīgas Brāļu draudzes dzīvē, tomēr bija izveidojusies psiholoģiska distance starp Rīgas un Vidzemes lauku Brāļu draudzēm. (Arī mūsdienās tā vēl saglabājusies starp pilsētniekiem un lauciniekiem.)

Sākoties Pirmajam pasaules karam, Paulam Šipangam kā Vācijas valsts pilsonim Krievijas impērijas teritorija bija jāatstāj. 1914. gada 7. novembrī Pauls Šipangs pameta Rīgu. Pirms aizbraukšanas viņš, klātesot citiem brāļiem, svētīdams, savā vietā atstāja pirmo latviešu tautības virstētiņu Jāni Malvesu.³⁴⁸

Sākoties kara darbībai, Rīga nonāca tiešā karadarbības zonā, cilvēki izklīda. Tā rezultātā panīka arī Rīgas Brāļu draudzes dzīve, dažkārt saiešanās piedalījās tikai daži cilvēki. Tomēr galvenais, ka saiešanas garīgā dzīve turpinājās, to uzturēja vecie brāļi Emīls Zodiņš, Dāvis Sietiņsons, Kārlis Šiliņš, Salms, kā arī ērģelniece Tonija Neija u. c.³⁴⁹

Vēsturiski Rīgas Brāļu draudze atradās izņēmuma stāvoklī, salīdzinot ar pārējo Vidzemes Brāļu draudzes kustību. Atšķirīgi bija tās dibināšanās un attīstības priekšnoteikumi, turklāt tā bija vienīgā latviešu saiešana, kura darbojās pilsētas teritorijā, nevis laukos. Lai arī ne izteikti, tomēr Latvijas valsts apstākļos Brāļu draudzes darbībā ietekmes no šīm dažādajām tradīciju līnijām bija manāmas.

³⁴⁵ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

³⁴⁶ *Latvju enciklopēdija*. 1.sējums. Stokholma, 1950—1951.504.lpp

³⁴⁷ *Svētdienas Rīts*. 1932. 223. lpp.

³⁴⁸ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

³⁴⁹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. 1930. 65. lpp.

e) Brāļu draudze juridiski tiesiskajā aspektā

Vidzemes latviešu Brāļu draudzes kustībai divdesmitā gadsimta starpkaru periodā svarīgāk kā jebkad agrāk, bija tās darbības juridiskais noregulējums un tiesiskais statuss. Pirmo reizi kustības pastāvēšanas laikā kopš 18.gadsimta valstiskās varas institūcijas Brāļu draudzes kustību pilnībā akceptēja un neveica nekādas represīvas pret darbības. 1923. gadā tika uzrakstīti pirmie latviešu Brāļu draudzes organizācijas statūti.³⁵⁰ Tātad pirmo reizi Brāļu draudzei nācās savu darbību tieši saskaņot ar valsts likumdošanu un normatīvajiem dokumentiem. Juridisks dokuments - statūti determinēja organizācijas rīcības iespējas, noteica darba un pārvaldes organizāciju. Tas Vidzemes hernhūtiešu kustībā bija jauns pavērsiens, jo tādējādi Brāļu draudzes kustībai līdz ar pierasto, nerakstīto tradīciju un personību autoritātē balstīto darbības formu, parādījās jauns aspekts — tieša saskare ar valsts likumdošanu. Uzreiz gan jāsaprot, ka laikposms līdz padomju okupācijai bija par īsu, lai Vidzemes Brāļu draudzes kustība spētu adaptēties un iekļauties jaunajās statūtu un valsts likumdošanas paredzētajās prasībās. Īpaši tas attiecas uz lauku saiešanām. Latvijas evaņģēliskā Brāļu draudze kā tiesiski juridiska persona pilnvērtīgi darbojās tikai sešpadsmit gadus, no 1924. līdz 1940.gadam. Šajā relatīvi ļoti īsajā laika sprīdī tā piedzīvoja vairākkārtīgus statūtu grozījumus, organizācijas nosaukuma un juridiskā statusa izmaiņas, (no biedrības 1935. gadā kļūstot par reliģisku apvienību).³⁵¹

Cariskajā Krievijā Brāļu draudze darbojās uz cara Aleksandra I 1817. gadā izdotā likuma pamata. Likums noteica, ka pilntiesīgi Brāļu draudzes locekļi var būt tikai ārzemnieki, bet vietējiem iedzīvotājiem juridiski bija tikai interesentu statuss. Līdz ar to visi Brāļu draudzes īpašumi un manta, arī latviešu ziedotā, bija Hernhūtes brāļu — ārzemnieku juridiskajā īpašumā, kas arī bija iemesls tiesvedības procesam ar Vācijas Brāļu draudzi.³⁵²

³⁵⁰ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 376. lieta.

³⁵¹ Turpat, 373. lieta.

³⁵² Turpat, 384. lieta.

Straube, G. *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. 166.-167. lpp.

Visus divdesmitos gadus Latvijas Brāļu draudzes darbību pavadīja nesakārtoto īpašumtiesību problēma. Galvenais nemiera cēlonis bija jautājums par Rīgas Brāļu draudzes saiešanas nama Kalēju ielā 8 tālāko likteni. Pēc Pirmā pasaules kara īpašuma pretenzijas uz ēku juridiski pieteica Vācijas Brāļu draudze. Formāli Rīgas Brāļu draudze piederēja Vācijas Brāļu draudzei. 1861. gada 22. decembrī Valmieras zemesgrāmatas nodaļā īpašums tika nostiprināts uz Vācijas Brāļu draudzes struktūras — diakonijas (*Diakonie der evangelischen Brudergemeinde in den Ostsee Provinzen*) vārda. Diakonija uzņēmās namīpašuma saimniecisko pārvaldi, un visi finasiālie ieņēmumi tika nodoti Brāļu draudzes diakonijai Tērbatā. Pirmā pasaules kara okupācijas apstākļos tika mainīts ieraksts zemesgrāmatas nodaļā, un 1918. gada 1. februārī Rīgas Brāļu draudzes namīpašums tika pārrakstīts uz Vācijas Brāļu draudzes vārda.³⁵³

Vācijas Brāļu draudzes pilnvarotie pārstāvji pat slēdza Rīgas Brāļu draudzes saiešanu namu latviešu hernhūtiešu lietošanai. Situāciju vēl vairāk nokaitēja tas, ka 1923. gadā Vācijas Brāļu draudzes pilnvarnieki iesūdzēja tiesā Kārli Ozoliņu un Pēteri Bīdermani, jo tie bija uzlauzuši saiešanas nama durvis, lai latviešu Brāļu draudze varētu turpināt savu darbību. Tiesas prasībā Vācijas Brāļu draudzes pārstāvji lūdza izlikt latviešu Brāļu draudzi no Rīgas saiešanas nama.³⁵⁴

Konfliktā par Brāļu draudzes namīpašumu Rīgā Vācijas Brāļu draudzes pārstāvji kā īpašumtiesību argumentu izvirzīja faktu, ka 1869. gadā kapitālremonts tika veikts par viņu līdzekļiem. Latviešu Brāļu draudzes pārstāvju pretarguments bija tas, ka Vidzemes hernhūtiešu kustības attīstībai paredzētie līdzekļi bez jēlkāda pamatojuma ir nonākuši Vācijā. Savulaik Baltijas Brāļu draudzes diakonijai piederēja arī vairāki citi vērtīgi īpašumi latviešu apdzīvotajās lauku teritorijās. Tie bija Jaunveļķu pusmuiža Rubenes draudzē, Birkavas muiža Trikātas draudzē, Lintene (Apekalna draudzē), Vēvermuiža (Straupes draudzes Ungurmuižas daļā). Šos, galvenokārt, vāciski runājošo hernhūtiešu izmantots īpašumus Brāļu draudze savulaik ieguva ziedojumu ceļā. Vidzemes hernhūtieši un viņu atbalstītāji dažādos laikos tos bija dāvinājuši Brāļu draudzei. 19. gadsimta beigās visi minētie īpašumi tika pārdoti un iegūtie līdzekļi pārskaitīti Vācijas Brāļu draudzes vadībai Hernhūtē.³⁵⁵ Turklāt no īpašumu pārdošanas iegūtā summa daudzkārt pārsniegusi Rīgas Brāļu draudzes īpašuma remonta izmaksas.³⁵⁶

Vienīgā iespēja situāciju mainīt bija Rīgas latviešu Brāļu draudzes saiešanas juridiskas personas statusa iegūšana. 1920. gadā Latvijas Republikas valdība bija izdevusi likumu, kas noteica, ka visām agrākajām biedrībām jāizveido statūti savai darbībai.³⁵⁷

1923. gada 25. novembrī Brāļu draudzes pilnsapulce pieņēma Brāļu draudzes statūtu projektu.³⁵⁸ Ar iebildēm projekts tika apstiprināts Rīgas apgabaltiesā 1924. gada 16. janvārī ar nosaukumu “Latvijas Evāņģeliskās Brāļu Sadraudzības Biedrības Statūti”.³⁵⁹ Tomēr, lai, ievērojot likumu par biedrībām, apstiprinātu statūtus un reģistrētu organizāciju, statūtos bija jāveic vairākas izmaiņas. Ievērojot Iekšlietu ministrijas ierēdņu prasības, izmaiņas bez lielām diskusijām

³⁵³ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

³⁵⁴ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

³⁵⁵ Turpat, 384. lieta.

³⁵⁶ Turpat, 382. lieta.

³⁵⁷ LVVA. 1370. f., 1. apr., 122. lieta, 145., 147. lapas.

³⁵⁸ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 376. lieta.

³⁵⁹ Turpat, 384. lieta.

vienbalsīgi pieņēma Brāļu draudzes pilnsapulcē. Šajā posmā statūtu sastādīšana un pieņemšana notika ārkārtīgā steigā un pilnīgi netika izdiskutēta, ko noteica nepieciešamība steidzami reaģēt uz Vācijas Brāļu draudzes izvirzītajām prasībām.³⁶⁰

1924. gadā 17. aprīlī Rīgas apgabaltiesā apstiprinātajos latviešu Brāļu draudzes statūtos sadaļā par organizācijas mērķiem un pienākumiem īpaša uzmanība tika pievērsta tieši namīpašumiem. “Latvijas evaņģēliskās Brāļu draudzes pienākums ir aizstāvēt Brāļu draudzes nekustamos īpašumus, kā saiešanas namus, tā citas ēkas, pret viņu atsavināšanu un nopostīšanu; veicināt viņu atjaunošanu, tiesiskā stāvokļa noskaidrošanu un korborešanu zemes grāmatās uz biedrības vārdu.”³⁶¹ Tomēr, vairākus saiešanu namus un īpašumus neizdevās atgūt, jo Valsts Centrālā zemes ierīcības komiteja, šos uz valsts fonda esošos īpašumus jau bija piešķirusi to prasītājiem, un komitejas lēmumus varēja apstrīdēt tikai tiesā. To Brāļu draudze arī darīja. Bet šis process bija dārgs un maz produktīvs, tādēļ 30. gadu otrajā pusē Brāļu draudzes vadība nolēma izbeigt visas tiesvedības.³⁶²

Ar 1927. gada 17. oktobra lēmumu Rīgas Apgabaltiesa nosprieda: “Atzīt prasītāju Latvijas Evaņģēliskās Brāļu Sadraudzības Biedrību par Rīta Jūras Gubernu Evaņģēliskās Brāļu draudzes Diakonijas (*Diakonie der Evangelischen Brüdergemeinde in den Ostsee Gouvernements*) tiesisko pēcnācēju un atzīt nekustamo mantu Rīgā, Kalēju ielā 8, I. hipoteku iecirknī, ar zemesgrāmatu reģistra Nr. 518 par prasītājas īpašumu un to zemesgrāmatās pārvest uz prasītājas vārdu.”³⁶³ Tiesiski un praktiski nozīmīgi bija tas, ka: pirmkārt, tiesa atzina Latvijas evaņģēlisko Brāļu sadraudzības biedrību par Vidzemes Brāļu draudzes darbības tiešo turpinātāju; otrkārt, nekustamo īpašumu Kalēju ielā 8 piešķīra Latvijas evaņģēliskajai Brāļu draudzei. Vācijas Brāļu draudze spriedumu savukārt atkal pārsūdzēja.³⁶⁴ Latviešu Brāļu draudzes tiesības vairāk nekā trīs gadus brīvprātīgi bez atlīdzības visās tiesu instancēs pārstāvēja advokāts Antons Ozols.³⁶⁵

Latvijas evaņģēliskās Brāļu sadraudzības biedrības statūti noteica, ka Latvijas Brāļu draudzes augstākā lēmējvara ir Rīgas biedru sapulce. Tajā balstiesības bija ikvienam Rīgas saiešanas dalībniekam. Paradoksāli, bet lauku novadu Brāļu draudzes dalībnieku pārstāvniecība Latvijas Brāļu draudzes pilnsapulcē vispār nebija paredzēta. Tā bija statūtu lielākā kļūda, kas vēlāk, reģistrējoties Brāļu draudzes lauku nodaļām, izraisīja konfliktsituācijas un nevajadzīgu spriedzi. Kaut gan Brāļu draudzes 1924. gada 27. aprīļa konferencē tika pieņemti lauku saiešanu respektējoši statūtu grozījumi, tomēr galīga vienprātība šajā jautājumā tā arī netika panākta. Nevienprātības iemesls bija dažu t. s. “vecu” Rīgas brāļu pozīcija, kuri negribēja atteikties no Rīgas Brāļu draudzes noteicošās situācijas attiecībā pret lauku saiešanām.³⁶⁶

Brāļu draudzes darbību kavēja ilgstošas iekšējās domstarpības par vēlamu Latvijas Brāļu draudzes organizatorisko uzbūvi. Diemžēl nesaskaņas veidoja neveselīgu, emocionāli saasinātu iekšējo klimatu. Pēc ilgstošiem strīdiem par statūtiem 1929. gada sākumā tika izveidota komisija,

³⁶⁰ Turpat, 382. lieta.

³⁶¹ Turpat, 384. lieta.

³⁶² Turpat, 389., 388., 390., 391., 401. lieta.

³⁶³ Turpat, 382. lieta.

³⁶⁴ Turpat, 382. lieta.

³⁶⁵ *Miera Vēstnesis*. 1928. 81. lpp.

³⁶⁶ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 386. lieta.

kuras uzdevums bija pilnveidot un izstrādāt jaunu statūtu projektu. 1929. gada 24. februāra pilnsapulcē³⁶⁷ komisijas izstrādātos statūtus pieņēma un pilnvaroja Arvīdu Perlbahu tos iesniegt apstiprināšanai Rīgas apgabaltiesā. Ar likumu noteiktajā četrpadsmit dienu laikā, kurā statūtu jaunā redakcija bija jāiesniedz apgabaltiesā, tas netika izdarīts. Šī “nolaidība” acīmredzami raksturo strīdu un pat intrigu gaisotni, kas valdīja Brāļu draudzes iekšienē saistībā ar jaunajiem statūtiem. Kavētā iesniegšanas termiņa dēļ bija jāsasauca jauna biedru sapulce un atkārtoti jābalso par jaunu statūtu pieņemšanu.³⁶⁸

Nākamā Brāļu draudzes pilnsapulce notika 1929. gada 16. martā. Šajā sapulcē apspriešanai tika piedāvāti jau divi Brāļu draudzes statūtu projekti. Pēc karstām diskusijām, piedaloties sešdesmit vienam Latvijas Brāļu draudzes piltiesīgam biedram, ar minimālu balsu pārsvaru tika apstiprināti uz Rīgas Brāļu draudzes varas decentralizāciju vērstie statūtu grozījumi. Būtiskākie statūtu grozījumi attiecās uz jaunās pārvaldes struktūru. Par Brāļu draudzes augstāko lēmējinstītūciju līdzšinējās Rīgas biedru sapulces vietā kļuva Vislatvijas biedru konference. Galvenais izpildorgāns jaunajā kārtībā bija Brāļu draudzes Centra valde. Statūtu iesniegšanai apgabaltiesā sapulcē ievēlēja nu jau veselu komisiju — Dāmi, Šmitu un Liepiņu. Rīgas apgabaltiesa jaunus statūtus apstiprināja 1929. gada 17. aprīlī ar jaunu nosaukumu “Biedrība — Latvijas Ev. Brāļu draudze”.³⁶⁹ Savukārt neapmierināto t. s., Rīgas “vecu” brāļu grupa iesniedza sūdzību Augstākās tiesas senātam, lūdzot atcelt Rīgas apgabaltiesas lēmumu par statūtu grozījumiem. Senāts šo sūdzību nepieņēma, atstājot to bez caurskatīšanas. Tomēr konflikts par Brāļu draudzes organizatorisko uzbūvi saglabājās, un, kad saskaņā ar jaunajiem statūtiem tika reģistrēta Brāļu draudzes Rīgas Centra nodaļa, daļa veco brāļu, neatzīdami jaunus statūtus, tajā neiestājās.³⁷⁰

Nākamie statūtu grozījumi tika veikti 1932. gadā Brāļu draudzes gadskārtējā konferencē. Saskaņā ar Rīgas apgabaltiesas norādījumiem tika veikti vairāki statūtu labojumi, to skaitā tika slēgta Brāļu draudzes Centra nodaļa, jo tā esot nevajadzīgs dubultnieks Centra valdei. Grozījumi paredzēja Brāļu draudzes slēgšanas tiesības konferencei un noteica, ka konferencē no katras nodaļas nedrīkst piedalīties vairāk par pieciem delegātiem.³⁷¹

Vēl kāds juridisks kazuss aktualizējās 1932. gadā. Proti, Latvijas valstī darbojās divas organizācijas ar nosaukumu Latvijas evaņģēliskā Brāļu draudze. 1932. gada 27. septembrī Latvijas parlamenta Kodifikācijas nodaļa konstatēja: “..izrādās, ka šinī gadījumā ir darīšana ar ļoti savādu un no juridiskā stāvokļa pavisam nepieļaujamu parādību. No vienas puses, Liepājas apgabaltiesa 1922. gada 5. septembrī taisījusi lēmumu [...], bet, no otras puses, Rīgas apgabaltiesa 1924. gada aprīlī.”³⁷² Runa bija par Kurzemes un Vidzemes Brāļu draudzi, — abas pieņēma nosaukumu “Latvijas evaņģēliskā Brāļu draudze” un abas saskaņā ar statūtiem darbojās visas valsts teritorijā, vienai vadības sēdekļis bija Liepājā, otrai — Rīgā.

³⁶⁷ Turpat, 382. lieta.

³⁶⁸ Turpat, 375. lieta.

³⁶⁹ Turpat, 375. lieta.

³⁷⁰ Turpat, 382. lieta.

³⁷¹ Turpat, 375. lieta.

³⁷² Turpat, 373. lieta.

Patiesībā šis bija diezgan sarežģīts jautājums, kura risinājums prasīja vairākus gadus. Pirmkārt, abas Brāļu draudzes nevarēja ietilpināt vienos likumdošanas aktos, jo tās savā iekšējā dzīvē bija atšķirīgas, otrkārt un galvenokārt, vidzemnieki, būdami luterāņi, vēlējās arī nomināli saglabāt un parādīt savas saistības ar luterisko baznīcu, bet Kurzemes Brāļu draudze pēc būtības bija brīvbaznīca, un tieši tas tai nebija nepieņemami. (Tuvāk skatīt 7.nodaļā) Arī ierēdņiem nebija viegli izprast abu reliģisko kustību būtiskās atšķirības. Šīs situācijas risinājums mudināja Saeimu izstrādāt "Likumu par reliģiskām apvienībām un to savienībām". Likumprojekts tapa vairākās redakcijās sarakstē ar Vidzemes Brāļu draudzes organizāciju, līdz beidzot Ministru prezidents Kārlis Ulmanis 1934. gada 13. decembrī to parakstīja, un 1934. gada 21. decembrī tas stājās spēkā.³⁷³ Uz šī likuma pamata Vidzemes Brāļu draudzes kustība kļuva par reliģisku apvienību "Latvijas evaņģēliskā Brāļu draudze" un kā tāda darbojās atlikušo laiku līdz padomju okupācijai.

f) Brāļu draudzes krīze un tā analīze

Latvijas Brāļu draudzes vadību līdz pat 30. gadu otrajai pusei raksturo vairāku savstarpēji neiecietīgu grupu cīkstēšanās un domstarpības, kuras norima tikai darbības pēdējos divos, divarpus gados. Tas lielā mērā ir skaidrojams ar kardināli jauno situāciju un izaicinājumiem kādā Brāļu draudzes kustība nonāca Latvijas valsts apstākļos. Brāļu draudzes tiešo garīgās kalpošanas uzdevumu veikšanu apgrūtināja daudzās ar juridiskiem jautājumiem saistītās problēmas un daudzie un dažādie tiesvedību procesi. Savā veidā Vidzemes Brāļu draudzes stāsts Latvijas Republikā ir stāsts par to, kā neformāla kustība top par formālu organizāciju, iekļaujoties pasaulīgas likumdošanas rāmjos. Šo sarežģīto uzdevumu risināšana izraisīja arī ļoti negatīvus blakusefektus.

Jau drīz pēc juridiskās dibināšanas un darbības izvēšanas Latvijas valstī Brāļu draudzes iekšienē izveidojās vairāki grupējumi, kurus šķīra teoloģiskā izpratne par Brāļu draudzi un tās nākotnes attīstības redzējums. Jaunajā Latvijas Brāļu draudzes organizācijā iesaistījās procentuāli ļoti liels jaunu dalībnieku skaits. Acīmredzama ir arī atsevišķu cilvēku ambiciozitāte, dažkārt pat varas kāre. Ar laiku iekšējā nevienprātība pārauga nopietnās problēmās un sāka apgrūtināt kopējo organizācijas vadības darbību. Situācijas fonu veidoja arī izaicinājumu un satraukuma pilnais jauno pārmaiņu laikmets, kādā atradās visa Latvijas sabiedrība.

Pasaules kara un Brīvības cīņu laikā Brāļu draudzes darbība bija pavisam panīkusi, cilvēki devušies bēgļu un kara gaitās. Turklāt kara gadi sakrita ar paaudžu maiņu, kurai dabiski būtu jānotiek vismaz desmit gadus agrāk, taču minēto apstākļu dēļ tas nebija iespējams. Vecie brāļi jau bija septiņdesmit, astoņdesmit gadu veci. Jaunajiem Brāļu draudzes darbiniekiem bija spars, bet pietrūka pieredzes un bieži vien arī Brāļu draudzes tradīciju izpratnes, kas šādā kustībā ar dziļām pagātnes saknēm ir ļoti būtiski. Pārmaiņu laikmetiem raksturīga ir nejaušu, gadījuma rakstura cilvēku iesaistīšanās dažādās organizācijās, tā tas notika arī ar Brāļu draudzi. Tajā iesaistījās aktīvi cilvēki, kuriem bija svešs hernhūtiešu smalkais garīgums, bet netrūka paštaisnuma un ambīciju.

³⁷³ *Valdības Vēstnesis*. 1934. gada 21. dec. 1., 2. lpp.

Paturot prātā apdraudētā saiešanas nama jautājumu, tas viss lielā mērā jau sākumā ieprogrammēja konfliktsituāciju nākotnē. Līdz beidzot 1931. gadā Brāļu draudzē notika atklāta, skandaloza konfrontācija, kas kulminēja ar šķelšanos.

Jau ļoti drīz pēc reģistrācijas 1925. gadā, kad par Brāļu draudzes priekšnieku tika ievēlēts luteriskās baznīcas mācītājs Mārtiņš Apalītis, radās pirmās domstarpības par Brāļu draudzes identitāti un tās turpmākās darbības veidošanu. Neskatoties uz to, ka viņš 1923. gadā bija ordinēts par Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas mācītāju, Mārtiņš Apalītis izrādījās radikāli seperātiski noskaņots, un viņa darbība bija vērsta uz to, lai Brāļu draudzi izveidotu par neatkarīgu kristīgu konfesiju. Negaidot augstākās lēmējinstiūcijas Brāļu draudzes pilnsapulces lēmumus, viņš patstāvīgi sāka savu vīziju realizēt. Mārtiņš Apalītis ar domubiedriem sāka kārtot visu nepieciešamo dokumentnāciju jaunas, patstāvīgas konfesijas dibināšanai. Turklāt mācītājs ieviesa latviešu hernhūtiešiem pilnīgi svešu praksi, saviem piekritējiem noturot ekskluzīvus svētbrīžus, kuros tika izdalīts arī Svētais vakarēdiens.³⁷⁴ Šādas izdarības Rīgas Brāļu draudzē izsauca nemieru, un viņš likumīgi tika atstādināts no priekšnieka amata. Mārtiņš Apalītis Rīgas apgabaltiesā vērsās ar sūdzību un uzsāka tiesvedību pret Latvijas evaņģēlisko Brāļu sadraudzības biedrību. Tiesas prāvu viņš zaudēja un Brāļu draudzes darbībā vairs nepiedalījās.³⁷⁵

Interesanti, ka latviešu hernhūtiešu diskusijā par Brāļu draudzes organizatorisko uzbūvi viens no argumentiem bija senās Brāļu draudzes sukcesijas tradīcija. Lai izprastu Brāļu draudzes dziļās un specifiskās tradīcijas par garīgā amata nodošanas kārtību (sukcesiju) un tās ietekmi uz izveidojušos situāciju, nepieciešams veikt vēsturisku ekskursu senajā Brāļu draudzes kustības sukcesijas tradīcijā.

Tautā pastāvēja uzskats, ka apustuliskās sukcesijas tradīcija Brāļu draudzē ir tieši saistīta ar biblisko apustuļu laikmetu. Senā Brāļu draudze (*Unitas Fratrum*) dibinājās 1457. gadā Kunevaldes ciematā Bohēmijā. Brāļu draudzē apvienojās vairākas Jana Husa evaņģēliskās mācības sekotāju grupas. 1467. gadā pēc brāļu uzaicinājuma Bohēmijā ieradās Romas katoļu baznīcas nežēlīgi vajātās valdensiešu kustības bīskaps Stefans, kurš saskaņā ar apustulisko sukcesiju trīs bohēmiešu brāļus svētīja par bīskapiem. Senie brāļi uzskatīja, ka valdensieši bija tiešie apustuļu pēcteči. Pastāvēja arī leģenda, ka pats kustības dibinātājs Pēteris Valdo (*Petrus Waldus, Valdesius*) 1218. gadā kā bēglis ieradās Bohēmijā, kur miris.³⁷⁶ Apustulisko saistību starp Seno Brāļu draudzi un 1722. gadā atjaunoto Hernhūtes Brāļu draudzi nodrošināja tas, ka senās Brāļu draudzes seniors Berlīnes Doma mācītājs Daniels Ernsts Jablonskis (*Daniel Ernst Jablonski*), kurš bija pēdējā Brāļu draudzes bīskapa Johana Amosa Komeniusa (Komenska) iesvētīts (un bija Komeniusa mazdēls) bīskapa amatā, 1735. gadā svētīja pirmo atjaunotās Brāļu draudzes bīskapu Dāvidu Nīčmani. Divus gadus vēlāk arī grāfs Cincendorfs tika svētīts bīskapa amatam.³⁷⁷ Bīskapa amats Brāļu draudzē primāri nozīmēja nevis administratīvas, bet garīgas pārraudzības amatu un nesaistījās ar ārēju atšķirības zīmju, tērpu u. tml. lietošanu. (Brāļu draudzē joprojām, vērsoties pie bīskapa, to neuzrunā amata vārdā, bet gan sauc par brāli.)

³⁷⁴ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 386. lieta.

³⁷⁵ LVVA. 1370. f., 1. apr., 122. lieta, 163. lpp.

³⁷⁶ Lange, Albert de. Apostel? Ketzler? Laie! *Waldenser Magazin*. Nr.237, 2007. S. 12.-13.

³⁷⁷ *Historische Nachricht von der Verfassung der evangelischen Brüder-Unitat*. Gnadau, 1823. S. 35.

Saskaņā ar apustuliskās svētības tālāknodošanas loģiku 1903. gada 23. septembrī par Krievijas Baltijas guberņu Brāļu draudzes garīgās dzīves pārraugu — prezbiteru (latvieši to dēvēja par “tētiņu”) amatā ieveda Paulu Frīdrihu Šipangu, kurš 1914. gada 7. novembrī par sava amata mantinieku ar roku uzlikšanu atstāja latviešu brāli Jāni Malvesu.³⁷⁸ (Jānim Malvesam bijis arī šo faktu apliecināošs dokuments, kuru viņam esot atņēmuši žandarmērijas ierēdņi). 1915. gada beigās kara apstākļu dēļ Jānis Malvess atstāja Rīgu un devās uz Jaungulbenes Elstiem. Brāļu draudzes garīgā darba vadību viņš nodeva Pēterim Bīdermanim. Divdesmito gadu sākumā, jau vairāk kā astoņdesmit gadu vecumā, Jānis Malvess atgriezās Rīgā un kā pilntiesīgs vadītājs iesaistījās Brāļu draudzes darbībā. 1926. gada 17. janvārī 86 gadu vecumā Malvestēvs devās mūžībā.³⁷⁹

Vecie Brāļu draudzes vīri nebija raduši darboties statūtu ietvaros, turklāt ar pašiem statūtiem bija nemitīgas problēmas, jo tie radīja domstarpības, un tajos pa laikam bija jāveic labojumi. Turklāt likumdošana par biedrībām neļāva precīzi definēt pašu Brāļu draudzes kustību. Šīm likumu peripetijām, īpaši vēl veciem vīriem, nebija viegli izsekot, tāpēc veco brāļu vidū bija zināma neapmierinātība par notiekošo. To izmantoja daži jaunākās paaudzes Brāļu draudzes dalībnieki — it kā pieslejoties vecajiem brāļiem, viņi vērsās pret oponentiem Brāļu draudzes organizācijā.

Šāda dažādu apstākļu kombinācija 20. gadu nogalē Brāļu draudzē radīja milzīgu jucekli. Mazajā organizācijā iezīmējās četri varas centri. Tie bija — saskaņā ar tradīciju — veco brāļu grupa, otrkārt, saskaņā ar statūtiem — Latvijas Brāļu draudzes valde, treškārt, kā saiešanas nama saimnieki — Rīgas Brāļu draudze un, ceturtkārt, saskaņā ar amata autoritāti — Brāļu draudzes garīgo lietu vadītājs. Dažādās kombinācijās šo četru nosacīto grupu starpā notika gan sadarbība, gan pretdarbība.

Rīgas Brāļu draudzes loceklis teoloģijas students vecajiem brāļiem simpatizējošais Kārlis Lazdiņš 1932. gadā 26. jūnijā sarīkoja slepenu Brāļu draudzes tētiņa ordinēšanas sapulci, par kuru nezināja liela daļa Brāļu draudzes dalībnieku. Pēc sukcesijas loģikas, 1932. gada 31. jūlijā tētiņa amatā tika ievests vecais brālis Kārlis Pelcis. Viņam amata pilnvaras nodeva vecais brālis Pēteris Bīdermanis, kurš tās bija saņēmis no Jāņa Malvesa.³⁸⁰ Šim gadījumam nebija būtisku seku tālākajā Brāļu draudzes darbībā, tas tikai liecina par iekšējo jucekli kustības vadībā 30. gadu pirmajā pusē. 1932. gada rudenī Kārlis Pelcis gan paguva izplatīt vienu Brāļu draudzes gana rakstu un jaunu Latvijas evaņģēliskās sadraudzības biedrības statūtu projektu.³⁸¹ Spēkā esošajos statūtos sukcesija nebija paredzēta, un tas jucekli Brāļu draudzē tikai vēl vairāk pastiprināja. Tomēr veco brāļu, Pelča tēvu ieskaitot, autoritāti neviens neuzdrīkstējās apšaubīt.³⁸² Vairāk kā astoņdesmit gadu vecā Kārļa Pelča spēki redzami izsīka. Senbrāļu sukcesijas tradīcijas sargātāji bija norūpējušies par Pelča tēva garīgo pēcnācēju. 1934. gada sākumā, dažus mēnešus pirms Kārļa Pelča aiziešanas mūžībā, garīgā amata pārņemšana tika piedāvāta LU profesoram, mācītājam Voldemāram

³⁷⁸ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 382. lieta.

³⁷⁹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1/2, 1931. 21. lpp.

³⁸⁰ *Svētdienas Rīts*. 1932. 286.-287. lpp.; 294.-295. lpp.

³⁸¹ Latvijas evaņģēliskās sadraudzības biedrības statūti. LELB Lutera Akadēmijas bibliotēka, 03-0488, 15. lpp. Šim izdevumam, kā arī Garīgā vadītāja Gana vēstulei nav datējumu. Tomēr dokumentos esošā informācija nēpārprotami norāda uz 1932. gada rudens mēnešiem.

³⁸² *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. 1931. 63. lpp.

Maldonim. Par šo piedāvājumu profesors esot bijis ļoti aizkustināts un piekrita to pieņemt. Vienīgais priekšnoteikums, ko viņš izvirzīja, ka Brāļu draudzes dalībnieki neiebildīs, ja viņš garīgā amata sukcesiju nodotu tālāk kādam citam brālim.³⁸³

Arhīvu dokumentos nav izdevies atrast dokumentus, kuri saturētu tiešu informāciju par tētiņu amata pilnvaru nodošanas pasākumiem. Šādā nozīmē tie pilnībā paliek ārpus statūtu noteiktā juridiski tiesiskā lauka. Vienlaikus šīs norises norāda Vidzemes hernhūtiešu kustības neformālo tradīciju nozīmīgumu, un to, cik grūti to visu bija nofiksēt un ietilpināt statūtu pantos. Publikācijai par Brāļu draudzes apustuliskās sukcesijas tradīciju luteriskās baznīcas oficiālajā lakrakstā “Svētdienas Rīts” nesekoja nekāda Brāļu draudzes vadības reakcija vai kādi citi komentāri, kas norāda, ka pēc būtības, šī neformālā tradīcija Latvijas Brāļu draudzes kustībā starpkaru periodā tika akceptēta un tētiņu sukcesijas tradīcija savu autoritāti saglabāja.

Trīsdesmito gadu pirmajā pusē Brāļu draudzes darbību pavadīja virkne smagu konfliktu, kuri bija saistīti arī ar organizācijas uzbūvi un pārvaldes principiem. Strukturālā krīze risinājumu guva, tikai sākot ar 1935. gada nogali, kad Brāļu draudzes garīgo lietu vadītāja — virstētiņa amatā, nāca Edgars Rumba. Šajā gadījumā visu Brāļu draudzē pārstāvēto uzskatu grupas vienojās, ka nu virstētiņa amatā un personā “satek” kā tradīcijas (Maldoņtēva nodotā), tā likuma (statūtu) noteiktā autoritāte.³⁸⁴

Kā minēts krīzes situācija Latvijas Brāļu draudzes izveidojās trīsdesmito gadu sākumā. Tā sākās drīz pēc daudzajiem un veiksmīgajiem Brāļu draudzes divsimtgadu svētku pasākumiem. 1930. gada 27. aprīlī sanāca pirmā pēcsvētku Brāļu draudzes konference. Lielu konferences darba apjomu veidoja aizvadīto svētku izvērtējums un rezultātu analīze. Kopumā svētku norise un organizācija tika novērtēta kā ļoti izdevusies. Lielākā kritika delegātu vērtējumos izskanēja par jaunā (kopš 1929. gada) Brāļu draudzes garīgo lietu vadītāja luterāņu mācītāja Arvīda Perlbaha kūturo darbību garīgā līdera amatā. Brāļu draudzes ikdienas darbā viņš tikpat kā neiesaistījās, arī par dalību Brāļu draudzes divsimtgades pasākumos viņš bija izrādījis minimālu ieinteresētību, laukos neesot apmeklējis nevienu pasākumu. Aizbaldinoties ar lielu aizņemtību, Brāļu draudzes garīgais vadītājs tikai retu svētdienu bijis redzams Rīgas saiešanā un retu reizi piedalījies Brāļu draudzes garīgajā dzīvē. Pēc karstām debatēm jautājums par Arvīda Perlbaha atbilstību ieņemajam amatam palika atklāts līdz tālākai izskatīšanai, jo šo amatu viņš ieņēma vēl nepilnu gadu. Taču iekšējā spriedze Brāļu draudzē tikai pastiprinājās.³⁸⁵

Izskanējusi kritika bija pamatota, tomēr tas nenozīmēja, ka Arvīds Perlbahs savā darbībā būtu bijis pasīvs, tieši otrādi, viņš bija ļoti enerģisks, lai gan viņa darbības motivācija un mērķi nesaskanēja ar Brāļu draudzes konferencēs deklarētajām kopīgajām idejām. Plašākā kontekstā izvērtējot Arvīda Perlbaha aktivitātes, rodas iespaids, ka Brāļu draudzi viņš izmantoja kā līdzekli savu personīgo reliģisko ideju, kā arī psiholoģisko ambīciju īstenošanai. Viņa interesi piesaistīja pasākumi, kuros piedalījās sabiedrībā pazīstamas personas. Šīs psiholoģiskās īpašības Arvīdu Perlbahu mudināja organizēt pasākumu, kurš vērtējams kā Brāļu draudzes atklātas krīzes sākums.

³⁸³ **Dievkociņš, R.** Vēsturiskās Brāļu draudzes un Jaunās Brāļu draudzes apvienošanās. *Svētdienas Rīts*. 1938. 55.

lpp.

³⁸⁴ Turpat, 56. lpp.

³⁸⁵ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr. 384. lieta.

Izmantojot amata pilnvaras, bet neinformējot citus Brāļu draudzes vadītājus, acīmredzot iepriekšējās konferences aizvainots, Arvīds Perlbahs 1930. gadā no 31. oktobra līdz 7. novembrim Rīgā sagatavoja skaļu un pompozu pasākumu — “Brāļu draudzes evaņģelizācijas nedēļu”. Evaņģelizācijas pasākumos par sludinātājiem tika aicināti luterāņu mācītāji, Brāļu draudzes pārstāvji, Kurzemes Brāļu draudzes sludinātāji, baptisti, kā arī citu jauno denomināciju pārstāvji.³⁸⁶ Sašutumu Brāļu draudzes vadībā un darbiniekos raisīja fakts, ka par šo vērienīgo, ar Brāļu draudzes vārdu saistīto pasākumu, viņi vienkārši tika nolikti fakta priekšā, bez iespējas to apspriestun lemt. Arī evaņģelizācijas nedēļā iesaistītie dalībnieki ne vienmēr bija informēti par visu pasākumu kopumā. Tas izraisīja neapmierinātību, jo daļai sabiedrības pret tobrīd salīdzinoši jaunajām reliģiskajām kustībām, ieskaitot baptistus, bija aizspriedumi, un viņi tos lielākoties uztvēra kā apšaubāmus sektantus. Brāļu draudzes vārdā rīkojot tik vērienīgu pasākumu, obligāti bija jābūt Brāļu draudzes valdes lēmumam.³⁸⁷

Plaši izreklamētais evaņģelizācijas pasākums sākās piektdienā, 14.00., Rīgā, pie Nacionālā teātra. Tur sapulcējās aptuveni divi tūkstoši dažādas konfesijas piederības dedzīgu kristiešu un interesentu. Daļa dalībnieku turēja rokās dažādu krāsu košus transparentus un plakātus ar garīga rakstura aicinājumiem un mudinājumiem, kā arī citātiem no Bībeles. Pats pasākuma rīkotājs ieradās ar desmit minūšu nokavēšanos. Pasākums sākās ar Arvīda Perlbaha runu. Tad visiem demonstrantiem dziedot “Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils” ar Arvīdu Perlbahu galvgalī, sākās evaņģelizācijas gājiens cauri Rīgai. Gājiena maršruts veda pa Rīgas centru — Valdemāra ielu, Kalpaka bulvāri, Elizabetes ielu, Kr.Barona ielu, Ģertrūdes ielu un Brīvības ielu līdz Jaunajai Sv. Ģertrūdes baznīcai. Tur plkst. 16.00 sākās evaņģelizācijas dievkalpojums, kuru vadīja pats Brāļu draudzes garīgo lietu vadītājs. Turpmākajās sešās dienās plkst. 16.00 notika evaņģelizācijas sapulces, bet plkst.19.00 — evaņģelizācijas dievkalpojumi. Šāds Rīgai neparasts gājiens nepalika nepamanīts pilsētas sabiedrībā. Sabiedrības kopējo attieksmi pret pasākumu varētu raksturot, kā neizpratni par senās un cienījamās Brāļu draudzes ekstravagantajām aktivitātēm.³⁸⁸

Pats Arvīds Perlbahs uzskatīja, ka “evaņģelizācijas nedēļa ir devusi daudz svētības. Šis darbs ir kā ievads Brāļu draudzes garīgas darbības atjaunošanai.”³⁸⁹ Diemžēl izrādījās, ka evaņģelizācijas nedēļa iezīmēja vissmagākās krīzes sākumu Latvijas Brāļu draudzes vēsturē.

1930. gada novembra evaņģelizācijas nedēļa zināmās aprindās vairoja Arvīda Perlbaha kā dedzīga kristiešu garīgā līdera tēlu un palielināja viņa piekritēju un sekotāju pulku. Tā kā Brāļu draudzes kopīgajā darbībā nācās rēķināties ar citu brāļu viedokļiem, kas ne vienmēr sakrita ar garīgo lietu vadītāja uzskatiem, Arvīds Perlbahs sāka veidot savu piekritēju saiešanu jeb saskaņā ar statūtiem — nodaļu. 1931. gadā Rīgas apgabaltiesa reģistrēja jaunu Arvīda Perlbaha izveidotu Brāļu draudzes nodaļu — Atmosas nodaļu.³⁹⁰ Šajā nodaļā iestājās daļa evaņģelizācijas nedēļā iesaistīto, arī sektantiski orientēto kristiešu. Kā nodaļas biedri bija parakstījušies 150 cilvēki. Nodaļas nosaukums norāda uz tās cēlo pretenziju, tomēr tās iekšējo klimatu raksturoja

³⁸⁶ *Svētdienas Rīts*. 1930. 336. lpp.

³⁸⁷ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

³⁸⁸ *Svētdienas Rīts*. 1930. 336. lpp.

³⁸⁹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.11, 1930. 132. lpp.

³⁹⁰ Paskaidrojums par Brāļu draudzi. Rīga, 1931. 7.-8. lpp.

uzstādījums par “īstās” kristietības prakses nepieciešamību un citādi domājošo, to skaitā arī mācītāju, nosodījums. Ir pamats apgalvojumam, ka Atmodas nodaļu jau kopš dibināšanas raksturoja sektantiskas un šķeltnieciskas noskaņas. Sociāli nodaļas pamatu veidoja strādnieces/-ki, apkalpojošo profesiju pārstāvji, samērā mazizglītoti ļaudis. Šīs nodaļas biedriem Arvīds Perlbahs noturēja īpašus dievkalpojumus, kur Svētais vakarēdiens konsekrets un lietots netradicionālā, īpašā veidā ar parasta maizes kukuliša laušanu. Bez šaubām šada „ekskluzivitāte” sakramenta lietošana norādīja uz apustuliskuma pretenzijām, kas savukārt liecina par ārišķību, tradīciju ignorēšanu un norāda uz sava veida garīgu lepnību.

Neraugoties uz divdomīgo situāciju, Brāļu draudzes Centra valde garīgo lietu vadītāja Arvīda Perlbaha izveidoto nodaļu atzina un to uzņēma Latvijas Brāļu draudzes sastāvā. Tika gan izvirzīts noteikums, ka šī dažādo ļaužu daudzskaitlīgā nodaļa nepiedalīsies kopīgās Brāļu draudzes pārvaldes īstenošanā. Atmodas nodaļai deva tiesības izmantot Rīgas Brāļu draudzes saiešanas nama telpas dievkalpojumu un Bībeles stundu noturēšanai. Tomēr Centra valdes norādījumi un paša Arvīda Perlbaha solījumi tika ignorēti, un nākamajā Latvijas Brāļu draudzes konferencē 1931. gada 12. aprīlī jaunizveidotā Atmodas nodaļa saskaņā ar organizācijas statūtos dotajām nodaļu tiesībām tika plaši pārstāvēta. Atmodieši, izmantojot statūtos ietvertu demokrātiskā vairākuma principu, augstākajā Latvijas Brāļu valdes izpildinstitūcijā Centra valdē savēlēja majoritāti savas nodaļas pārstāvju.³⁹¹

Tas izraisīja Brāļu draudzes Centra valdes neapmierinātību. Izrādot protestu, no Brāļu draudzes Centra valdes izstājās tās redzamākie darbinieki Jānis Šmits, Kārlis Ozoliņš un Kārlis Pelcis. Tādējādi valdē palika tikai Atmodas nodaļas pārstāvji, tomēr atlikusī daļa neveidoja balstiesīgu kvorumu., un valde bija jāpārvēl. Tādēļ tika nolemts 1931. gada 16. augustā rīkot Brāļu draudzes konferenci. Tās galvenie gatavotāji bija Atmodas nodaļas pārstāvji Arvīda Perlbaha vadībā. Konferencē notika vairāki procesuāli pārkāpumi, un bija pat krāpšanas gadījumi. Konferences sākumā par nederīgiem atzina un noraidīja daudzu Vidzemes lauku Brāļu draudzes saiešanu delegātu mandātus. Šie delegāti bija lojāli bijušajai Brāļu draudzes Centra valdei un valdīja satraukums par izveidojušos situāciju. Konferences vairākumu nu veidoja Atmodas nodaļas biedri un atbalstītāji, un Brāļu draudzes konferences vara pārgāja Arvīda Perlbaha vadītās Atmodas nodaļas rokās.

Absolūti šķeltnieciska un destruktīva izrādījās turpmākā atmodiešu ievēlētās valdes rīcība. Tā slēdza septiņpadsmit, viņuprāt, nelojālas Brāļu draudzes nodaļas un bez jebkādam sarunām no Brāļu draudzes izslēdza sešus redzamus darbiniekus — Jāni Šmitu, Kārli Ozoliņu, Aleksandru Veinbergu, Lasmani, Aidi un Kārli Lazdiņu. Būdami bezspēcīgi patvaļas priekšā, kā vienīgo rīcības iespēju bijušie Brāļu draudzes Centra valdes pārstāvji saredzēja iespēju ar sūdzību vērsties Rīgas apgabaltiesas administratīvajā nodaļā.³⁹²

Pēc 16. augusta skandalozās konferences Arvīds Perlbahs, kā vēlāk tiesa atzina, nelikumīgi ievēlētās Centra valdes vārdā izdeva brošūru “Paskaidrojums par Brāļu draudzi. Biedrības

³⁹¹ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

³⁹² Atbilde mācītāja palīgam A. Perlbaham un b-bas Latvijas Ev. Brāļu draudzes centra valdei uz viņu nepatieso “Paskaidrojumu par Brāļu draudzi”. Rīga, 1931. 12. 13. lpp.

Latvijas evaņģēliskā Brāļu draudze centra valdes paskaidrojums biedrības nodaļām un biedriem”.³⁹³ Šajā trīspadsmit lappušu biežajā demagoģiskajā izdevumā viņš, izceldams savas personības nozīmi Brāļu draudzes garīgās dzīves atjaunotnē, izteica savas un domubiedru negatīvās domas par citiem Brāļu draudzes darbiniekiem. Tekstā bieži tika pārkāptas elementāras pieklājības un ētikas normas. Piemēram, Kārlim Ozoliņam tika pārmesta nekristīga uzvedība, “akls naidis” pret veciem brāļiem, kurus viņš regulāri saucot par mērkaķiem³⁹⁴ u. tml. Šī neapšaubāmi bija intrigu vīšana, un publikācijas galvenais adresāts bija Brāļu draudzes lauku nodaļu darbinieki, kuri atradās tālu un neko daudz nezināja par kaislībām Latvijas Brāļu draudzes vadībā, bet kuru atbalstu ar citu nomelnojošas publicitātes palīdzību Arvīds Perlbahs vēlējās gūt.

Brāļu draudzei grūtajā situācijā risinājumu atrada, izmantojot organizācijas revīzijas komisiju. Tās pārstāvji Viķelis un Liepiņš, pamatojoties uz savām statūtos noteiktajām tiesībām, sasauca ārkārtas Brāļu draudzes konferenci.³⁹⁵

Konferenci izsludināja uz 1931. gada 25. oktobri. Reaģējot uz Revīzijas komisijas rīcību, Atmodas nodaļas pārstāvētā Centra valde kārtējo reizi apliecināja savu intrigu meistarību. Arī viņi izsludināja Latvijas Brāļu draudzes konferenci tajā pašā dienā un turpat, Kalēju ielā 8. Vienīgā atšķirība bija, ka atmodiešu konferences darba sākums tika izsludināts par vienu stundu agrāk par Revīzijas komisijas nolikto laiku. Pēc šāda negaidīta situācijas pavērsiena Revīzijas komisijas sasaukto konferenci vajadzēja pārcelt uz citu vietu. Tā notika Rīgas Klasiskās ģimnāzijas telpās Raiņa bulvārī.

Atmodiešu Centra valde par Revīzijas komisijas sasaukto konferenci ziņoja valsts policijas pārstāvjiem un lūdza aizliegt tās noturēšanu. Policija ziņojumu ignorēja un atļāva noturēt konferenci. Revīzijas komisijas sasauktās konferences pārstāvji dienas vidū devās uz Brāļu draudzes namu Kalēju ielā 8 pie atmodiešu konferences delegātiem. Tomēr Brāļu draudzes namā viņi nevarēja iekļūt, jo atmodieši durvis bija aizslēguši, turklāt no iekšpuses nostiprinot ar dzelzs stieņiem un tapām.³⁹⁶ Šāda neļūdzīga rīcība ļoti spilgti raksturo psiholoģiskās spriedzes līmeni un grupu savstarpējās attiecības.

Atgriežoties Klasiskās ģimnāzijas telpās, kā vēlāk tiesa spriedīs, likumīgā Revīzijas komisijas sasauktā konference pieņēma vairākus svarīgus lēmumus. Konference vienbalsīgi nolēma, pirmkārt, atcelt nelikumīgi izveidoto Brāļu draudzes Centra valdi, otrkārt, atcelt nelikumīgos lēmumus par septiņpadsmit lauku nodaļu slēgšanu un, treškārt, Brāļu draudzes dalībā atjaunot sešus izslēgtos darbiniekus. Konference ievēlēja arī jaunu Centra valdi, kuras sastāvā ietilpa inženieris Jēkabs Jansons no Smiltenes, dzejnieks Roberts Bērziņš, Jānis Šmits, valsts ierēdnis Kārlis Ozoliņš, pedagogs Kārlis Pelcis, lauksaimnieki Celmiņš un Hugo Liepiņš. Ar balsojumu no amata tika atbrīvots Brāļu draudzes garīgo lietu vadītājs Arvīds Perlbahs.³⁹⁷

³⁹³ Paskaidrojums par Brāļu draudzi. Biedrības Latvijas evaņģēliskā brāļu draudzes centra valdes paskaidrojums biedrības nodaļām un biedriem. Rīga, 1931. 1.-13. lpp.

³⁹⁴ Turpat, 4.-5. lpp.

³⁹⁵ Pēc 200 gadiem arī Brāļu draudze nonākusi krstceļos. *Latvis*. Nr. 3000, 1931. gada 29. okt. 2. lpp.

³⁹⁶ Turpat, 2. lpp.

³⁹⁷ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

Pēc 200 gadiem arī Brāļu draudze nonākusi krstceļos. *Latvis*. Nr. 3000, 1931. gada 29. okt. 2. lpp.

Konflikts juridisku atrisinājumu guva Rīgas apgabaltiesas administratīvajā nodaļā, kura 1932. gada 23. februārī ar tiesnešu L. Bruemmera un B. Staegera lēmumu nosprieda “atzīt “Latvijas ev. “Brāļu draudzes” 16. augusta 1931. gada sapulci par nelikumīgu un atcelt tanī pieņemtos lēmumus”. Tas nozīmēja, ka likumīga bija Revīzijas komisijas sasauktā konference Klasiskās ģimnāzijas telpās un tās lēmumi bija juridiski saistoši. Uz citu Brāļu draudzes pārstāvju tolerances garu norāda tas, ka mācītājs Arvīds Perlbahs bija tikai atbrīvots no garīgo lietu vadītāja amata, bet ne izslēgts no pašas Brāļu draudzes.³⁹⁸

Policijas iesaistīšanās, huligāniski izlēcieni — tas viss Brāļu draudzes kustības iekšējās problēmas iznesa publiskajā telpā un pārvērtā par valsts mēroga skandālu, kuru atspoguļoja centrālie preses izdevumi. Drīz pēc plašsaziņas līdzekļos pamanītajām un pozitīvi atspoguļotajām Vidzemes Brāļu draudzes divsimtgades svinībām, Latvijas Brāļu draudze piedzīvoja izteiktu negatīvas publicitātes vilni. Avīžrakstu nosaukumi runā paši par sevi — “Nožēlojami notikumi Brāļu draudzes konferencē”,³⁹⁹ “Nebrālīgā Brāļu draudzes konference Rīgā”,⁴⁰⁰ “Grib iznīcināt seno Brāļu draudzi”,⁴⁰¹ “Nebrālības gars iet dziļumā”⁴⁰² u. c.

Pēc notikušā skandāla Arvīds Perlbahs neredzēja iespēju turpmāk darboties Brāļu draudzē un ar saviem domubiedriem no tās izstājās. 1932. gada 29. jūnijā viņš dibināja jaunu reliģisko organizāciju, kuras mērķi bija “turpināt Hernhūtiešu brāļu draudzes darbu noteikti kristīgā garā”.⁴⁰³ 1932. gada 12. oktobrī Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvalde reģistrēja jaunu reliģisko organizāciju ar nosaukumu “Jaunā Brāļu draudze”.⁴⁰⁴ Tā bija izveidojusies Latvijas Brāļu draudzes šķelšanās rezultātā, un tās kodolu veidoja Brāļu draudzes bijušās Atmodas nodaļas biedri.

Lieki piebilst, ka Jaunās Brāļu draudzes garīgās dzīves un praktisko lietu vadītājs bija mācītājs Arvīds Perlbahs. Organizācijas idejisko pamatu un uzdevumus tās līderis definēja, “..ejot roku rokā ar mūsu luterisko baznīcu, latviešu tautā turpināt svētīgo Hernhūtes Brāļu draudzes darbu”.⁴⁰⁵ Jaunās Brāļu draudzes atklāšanas dievkalpojums notika 1932. gada 16. oktobrī Rēveles (tagad Tallinas) ielā 52 luteriskās Jaunās Sv. Ģertrūdes draudzes zālē. Tā arī kļuva par jaunizveidotās draudzes pagaidu mājvietu.⁴⁰⁶ Lai arī skandalozas publicitātes rezultātā Jaunā Brāļu draudze spēja sev piesaistīt samērā lielu sabiedrības uzmanību, tomēr ar katru gadu tās dalībnieku skaits un garīgās dzīves rosība pakāpeniski samazinājās. Jaunās Brāļu draudzes izpausmes un darbība vairāk atspoguļoja sava laikmeta reliģisko ideju strāvojumus, nevis pārstāvēja vēsturisko Vidzemes hernhūtiešu kustības tradīciju.

Trīsdesmito gadu sākuma šķelšanās bija Latvijas Brāļu draudzes lielākā krīze aplūkojamajā periodā, kas ievērojami iedragāja Brāļu draudzes kustības reputāciju, un visējādi apgrūtināja tās

³⁹⁸ *LVA*. 1370. f., 1. apr., 122. lieta, 207. lp.

³⁹⁹ *Brīvā Zeme*. 1931. gada 17. aug.

⁴⁰⁰ *Jaunākās Ziņas*. 1931. gada 17. aug.

⁴⁰¹ *Latvis*. 1932. gada 31. marts.

⁴⁰² *Brīvā Zeme*. 1932. gada 1. apr.

⁴⁰³ *LVA*. 1370. f., 1. apr., 1822. lieta.

⁴⁰⁴ *LVA*. 1370. f., 1. apr., 1822. lieta.

⁴⁰⁵ *Svētdienas Rīts*. 1932. 342. lpp.

⁴⁰⁶ Turpat, 341.-342. lpp.

darbību. Skandalozo notikumu dēļ sabiedrībā veidojās dabiska psiholoģiska distancēšanās no negatīvas publicitātes apēnotas organizācijas..

Diemžēl ar Arvīda Perlaha un viņa domubiedru aiziešanu situācija visas problēmas Brāļu draudzes vadībā netika atrisinātas. Un par Brāļu draudzes nākotni tur arvien tika pausti dažādi savstarpēji grūti savienojami viedokļi. Aizvien pastāvēja vismaz trīs atšķirīgi redzējumi par Brāļu draudzes kustības turpmāko attīstību: pirmkārt, Brāļu draudzi veidot kā no luteriskās baznīcas neatkarīgu reliģisku organizāciju; otrkārt, pārveidot to par vienkāršu luterāņu draudzi; treškārt, saglabāt tās ciešo saistību ar luterisko baznīcu un, ievērojot gadu simtos izaugušo tradīciju, piederēt un kalpot tai (luteriskajai baznīcai), vienlaikus saglabājot autonomiju un iekšējo pašpārvaldi.⁴⁰⁷

30. gadu nogalē Brāļu draudzē tās garīgā līdera Edgara Rumbas vadībā nostiprinājās trešais viedoklis par baznīcā integrētas kustības autonomiju. Praktiskajā dzīvē tas izpaudās ar miera un iekšējas saskaņas atgriešanos Brāļu draudzes kustībā.

Analizējot konfliktu iemeslus, viens no galvenajiem patstāvīga sasprindzinājuma uzturētājiem bija ilgstoši nesakārtotais Rīgas Brāļu draudzes nama juridiskā statusa jautājums. Tas veidoja sasprindzinājuma fonu visai Brāļu draudzes darbībai pirmajā desmitgadē. Brāļu draudzes vadošo amatu darbinieki bija spiesti daudz laika un enerģijas ieguldīt šajos, ar tiešo Brāļu draudzes darbību nesaistītajos, jautājumos, kas bez šaubām atstāja iespaidu uz kopējo organizācijas darbību. Līdz ar to nepietiekami tika diskutēti un apspriesti sākumstadijai ļoti būtiskie jautājumi par Brāļu draudzes vietu un identitāti jaunajos Latvijas valstiskuma apstākļos. Statūti tika pieņemti ļoti sasteigti, nevis loģiski izauga no dziļākas diskusijas. Vēlākajā darbībā problēmas radīja tas, ka statūti sākonēji tika veidoti kā tiesiska bāze cīņai par savu saiešanas namu Vecrīgā, nevis domājot par pašas organizācijas veiksmīgas funkcionēšanas modeli.

Tomēr 30. gadu pirmajā pusē arī pēc Perlaha grupas aiziešanas konflikts vēl nebija beidzies. Iekšējā spriedze Brāļu draudzē turpinājās. Viens no iemesliem bija Kārļa Ozoliņa, redzama un nopelniem bagāta Brāļu draudzes darbinieka redzējums par kustības nākotni, kurš, acīmredzot, daudzo konfliktu ietekmē bija attīstījies seperātisma virzienā.

Brāļu draudzes dalībnieku vidū nepastāvēja vienotas izpratnes par to, kas pēc būtības ir Latvijas Brāļu draudze, kādi uzdevumi (misija) tai būtu veicami un kādas darbības metodes izmantojamas mērķu sasniegšanai. Neizdiskutētās un atšķirīgās izpratnes arī ikdienas darbībā nevaioja savstarpēju uzticēšanos, bet uzturēja spriedzi. Šie konflikta fona iemesli summējās vienā un noteica galveno cēloni — cilvēkfaktoru, proti, kā un kādiem līdzekļiem savu izpratni par Brāļu draudzi atsevišķi tās darbinieki centās realizēt dzīvē. Konkrētajā gadījumā par savu ideju realizācijas metodi daži ambiciozi darbinieki izvēlējās primitīvāko līdzekli — savstarpēju apkaršanu un intrigas. Tas Brāļu draudzes iekšienē padarīja neiespējamu ētisku, uz savstarpēju cieņu un uzticību balstītu diskusiju. Kaut arī skandalozā konflikta centrālā ass veidojās starp Arvīdu Perlaha un Kārli Ozoliņu, tomēr viņu teoloģiskie uzskati bija līdzīgi. Mērenās luteriskajai baznīcai simpatizējošās grupas līderis bija Jānis Šmits.

⁴⁰⁷ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 384. lieta.
Turpat, 374. lieta.

Izvērtējot galvenos krīzes cēloņus, redzam, pašas aktīvākās konfliktējošās grupas organizācijā bija izveidojušās ap jauniem cilvēkiem — luterāņu mācītāju Brāļu draudzes garīgo lietu vadītāju Arvīdu Perlbaru (dz. 1897) un Brāļu draudzes Centra valdes sekretāru Kārli Ozoliņu (dz. 1899). Abi bija labi oratori un harismātiskas personības, kas spēja ap sevi pulcēt savu ideju piekritējus. Abi raksturojami kā ambiciozas personības ar autoritatīvas vadības tendencēm. Un tomēr, ja Ozoliņu var raksturot kā dedzīgu, tiešu, bet nesavtīgu idejas cilvēku, Perlbaru psiholoģiski vairāk raksturo viltīgums. Tieši abu rakstura straujums un nepiekāpība radīja domstarpību ekskalāciju, kas pārauga Brāļu draudzes krīzē.

Kā Arvīda Perlbara, tā Kārļa Ozoliņa teoloģiskā izpratne par Brāļu draudzi kā reliģiski aktīvu, dedzīgu misionāru organizāciju lielā mērā saskanēja. Abu darbībā bija saskatāmas seperātisma tendences, viņi kritizēja citus brāļus un arī mācītājus, norādot uz to nepietiekamo reliģiozitāti un morāliem trūkumiem. Pēc abu uzskatiem Brāļu draudzi vajadzēja veidot kā “noteikti kristīgu” kustību, īpaši akcentējot tās dalībnieku izcilo morālo stāju. Pēc būtības viņi gribēja veidot Brāļu draudzi par “pareizāku” kristiešu kopību, sava veida paraugkristiešu inkubatoru, kā tas, viņuprāt, bijis Brāļu draudzes ziedu laikos 18. gadsimtā. Skaidrojot šķelšanās iemeslus, Arvīds Perlbars rakstīja: “Es uzsāku noteiktu kristīgu darbu. Tas jāpierāda dzīvē un darbā. Uzsāku propogandu, ka draudzes locekļiem jāatsakās no alkohola. Radās nemiers — prasības esot lielas. Mūsu grupa iet noteiktu ceļu, kādu gājusi senā Brāļu draudze.”⁴⁰⁸ Līdzīgas domas un uzskatus puda arī Kārlis Ozoliņš.

Abi galvenie oponenti nenāca no tradicionālām hernhūtiešu ģimenēm, tāpēc uztvert Brāļu draudzes tradīcijas un niansēto garīgumu viņiem bija grūti. Var pat apgalvot, ka viņu vīzija par Brāļu draudzi nemaz nebija Brāļu draudze, vismaz — ne vienmēr. Strauji iesaistoties Brāļu draudzes darbībā, jaunie cilvēki centās īstenot savus izpratnes modeļus par atmodas kustību. Reizēm to izpausmes rupji kontrastēja ar hernhūtiešu kustības dziļo un izsmalcināto garīguma tradīciju.

Kārlis Ozoliņš ar Brāļu draudzi saistījās kā viens no jaunveidojamās organizācijas — Latvijas kristīgās jaunatnes savienības — vadītājiem. (Juridiski organizācija tika nodibināta 1923. gada 14. decembrī, kur seši no vienpadsmit pirmās valdes locekļiem aktīvi iesaistījās vēlākajā Brāļu draudzes darbībā.⁴⁰⁹) 1923. gada vasarā Kārlis Ozoliņš vērsās pie Rīgas Brāļu draudzes vadītājiem ar lūgumu izīrēt Rīgas saiešanas nama telpas viņa pārstāvēto jauniešu pasākumu noturēšanai.⁴¹⁰ Tā Kārlis Ozoliņš ļoti ātri kļuva par nozīmīgu Brāļu draudzes darbinieku. Lielā mērā pateicoties viņa aktīvajai un nesavtīgajai rīcībai, juridiski tika izveidota Vidzemes Brāļu draudzes darbība, tiesiski atgūts Rīgas saiešanas nams un attīstīta organizācijas praktiskā darbība. Līdz pat savai pēkšņajai nāvei 1937. gada jūlijā viņš ieņēma dažādus vadošus posteņus Brāļu draudzes organizācijā. Dziļākais pārpratumu iemesls, iespējams, bija tas, ka viņš, šķiet, līdz galam tā arī nesaprata Brāļu draudzes vārdos grūti formulējamo garīgo tradīciju, kurai raksturīga pazemība, tolerance, apcerīgums par to, ka Dievs darbojas arī neatkarīgi no cilvēku enerģiskās rīcības, ka

⁴⁰⁸ *Latvis*. 1931. gada 29. okt. 2. lpp.

⁴⁰⁹ *Brāļu draudzes Vēstnesis*. Nr. 1/2, 1931. 10.-12. lpp.

⁴¹⁰ *LVA*. 1370. f., 1. apr., 122. lieta, 148. lapa.

dažkārt tieši pazemībā ir samanāms Dieva nodoms. Brāļu draudzes kustībā vēsturiski bija nostiprinājies ētisks pamatuzstādījums, ka neviena rīcība nav to vērtā, ja tā sēj strīdu pašu brāļu starpā, un ka visos Dieva cilvēkos vienādi darbojas Svētais Gars.

Neraugoties uz saistību ar Brāļu draudzes vārdu līdz pat Latvijas okupācijai, Arvīda Perlbaha darbība liecina, ka viņam bija sveša hernhūtiešiem tradicionālā vienkāršības un sirds siltuma dzīvesziņa. Arvīda Perlbaha izpratne par Brāļu draudzes kustību bija kā par “paraugkristiešu” ultraaktīvu misionāru triecienorganizāciju, un tā lielā mērā bija tuva arī Kārļa Ozoliņa izpratnei. Atšķirībā no Kārļa Ozoliņa Arvīds Perlbahs gandrīz neiesaistījās Brāļu draudzes ikdienas praktiskajā darbībā, izvairījās arī no saviem tiešajiem pienākumiem, piemēram, apmeklēt no Rīgas attālās Brāļu draudzes lauku saiešanas. Savukārt Kārlis Ozoliņš to darīja ļoti čakli. Arvīda Perlbaha aktivitāte saistījās ar pasākumiem, kur bija iespējams pasvītrot savas personas sabiedrisko nozīmīgumu. Savu ideju īstenošanā Arvīda Perlbaha rīcību raksturo intrigu vērpšana un pat divkosība. Šīs rakstura īpašības bija zīmīgas arī viņa darbībai mācītāja amatā arī padomju okupācijas apstākļos.⁴¹¹

Neraugoties uz Kārļa Ozoliņa straujo un pretrunīgo raksturu, brāļi viņu cienīja par praktisko ieguldījumu Brāļu draudzes izaugsmes darbā. Pēc Kārļa Ozoliņa pēkšņās nāves 1937. gada jūlijā nekas vairs neliecināja par būtiskām domstarpībām un iekšējo spriedzi jautājumos, kas saistīti par Brāļu draudzes darbības koncepciju. Tādējādi Brāļu draudzē izzuda iekšēji grupējumi un notika garīgas saliedēšanās process.

Absolūts Brāļu draudzes kustības dalībnieku vairākums bija ieskatos, ka tās darbībā jārespektē un jāsauglabā organizatoriskās un garīgās tradīcijas specifika. Īpaši tas sakāms par Brāļu draudzes kustības pārstāvjiem ārpus Rīgas, kur Brāļu draudzes darbību kaislības Rīgā praktiski neietekmēja.

Brāļu draudzes darbiniekus emocionāli saliedēja un dzesēja kaislības notikumi, kurus mēdz saukt par likteņa pirkstu. 30. gadu vidusdaļā īsā laika sprīdī mira daudzi vadoši Brāļu draudzes darbinieki, daļa spēka gados. Tā viens no Brāļu draudzes atjaunotājiem un vadītājiem Kārlis Bredermanis (dz. 1858) mira 1933. gada 16. februārī, Rīgas saiešanas vadītājs vecbrālis Kārlis Pelcis — 1934. gada 22. jūlijā, Brāļu draudzes virstētiņš dzejnieks Roberts Bērziņš — 1935. gada 7. jūnijā. 1935. gada 30. maijā mira Brāļu draudzes jauniešu vadītājs teoloģijas students Jānis Zellītis. 1937. gada 3. maijā 33 gadu vecumā mira aktīvais Brāļu draudzes valdes darbinieks inženieris ķīmiķis Hugo Liepiņš, un tā paša gada 7. jūlijā 37 gadu vecumā pēkšņi mira Kārlis Ozoliņš.⁴¹²

Noteikti pieminami ir trīs Brāļu draudzes darbības atjaunošanai un izveidošanai nozīmīgi vīri, kuri arī 30. gadu vidū tika aizsaukti mūžībā. Viņi gan tieši neiesaistījās Brāļu draudzes ikdienas darbā, bet garīgi ar autoritātes spēku to būtiski ietekmēja. Runa ir par luterāņu mācītājiem trīs Kārļiem — Kārli Irbi, Kārli Beldavu un Kārli Kundziņu. Īpašais šo vīru devums ir tas, ka viņi, būdami Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas autoritātes, izveidoja un nodrošināja Brāļu draudzes cieņas pilnu un harmonisku līdzaspastāvēšanu ar luterisko baznīcu. Kārlis Irbe (1861—

⁴¹¹ LVA (Latvijas vēstures arhīvs). 1448. f., 1. apr., 55. lieta, 228. lp.

⁴¹² LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 374. lieta.

1934) mira 23.martā 73 gadu vecumā.⁴¹³ Kārlis Beldavs (1868—1936) mira 1.februārī 68 gadu vecumā. Kārlis Kundziņš (1850—1937) mira 18. novembrī 87 gadu vecumā.

Arī šī Latvijas Brāļu draudzes darbībai tik būtisko vīru aiziešana iezīmēja pārmaiņas visā kustībā — jaunas paaudzes vadītāju ienākšanu un jaunu autoritāšu veidošanos.

3. BRĀĻU DRAUDZES DARBĪBA NO 1935. LĪDZ 1940. GADAM

Brāļu draudzes darbības noslēguma periodā tās garīgās dzīves vadītājs kopš 1935. gada 24. novembra bija ievērojamais latviešu teologs luterāņu mācītājs Edgars Rumba.⁴¹⁴ Pēdējie gadi Brāļu draudzes darbībā bija visrimtākie, bez redzamām savstarpējām nesaskaņām un asumiem. Iepriekšējais periods bija saistīts ar Latvijas Brāļu draudzes organizatorisko izveidi, organizācijas saimnieciskās aprītes sakārtošanu, tiesvedības procesiem un kustības identitātes meklējumiem, 30. gadu otrajā pusē šie pamatjautājumi bija atrisināti un darbība varēja iegūt sabalansētu raksturu.

Laikposms no 1936. gada sākuma līdz 1940. gada 17. jūnijam — padomju okupācijai - ir raksturojams kā stabilitātes periods. Edgara Rumbas vadības laika pirmajā pusē vēl saglabājās iekšējās nesaskaņas un spriedze, taču pēc Kārļa Ozoliņa nāves 1937. gada jūlijā⁴¹⁵ izzuda arī iekšējie konflikti. Latvijas Brāļu draudze raksturojama kā nobriedusi organizācija, kuras darbība tika vērsta uz mērķtiecīgu ilgtermiņa attīstību. Jāatzīmē, ka arī finansiālā situācija, kura galvenokārt tiesvedību procesu izdevumu dēļ bija kļuvusi kritiska, Edgara Rumbas darbības laikā, izbeidzot tiesāšanos, uzlabojās un stabilizējās.

Tika sakārtoti daudzi praktiski jautājumi, piemēram, darbība Rīgas Brāļu draudzes saiešanas namā, un garīgās aktivitātes ieguva patstāvību. Organizācijas darbībā iesaistījās jaunieši, īpaši teoloģijas studenti. Reliģiskajā kustībā tika meklētas jaunas, kreatīvas garīgās darbības izpausmes formas. Latvijas Brāļu draudzes, īpaši Rīgas saiešanas darbībā, plaši tika iesaistīti akadēmiskie mācītājspēki, turklāt ne tikai teologi. Latvijas garīgajā un reliģiskajā dzīvē Brāļu draudze arvien vairāk sevi pieteica kā novatorisku kristīgās kalpošanas ideju attīstītāji. Attīstot kristīgo sadraudzību, īpaši nozīmīga bija regulāru ekumenisku pasākumu rīkošana.

1935. gada nogalē Latvijas Brāļu draudzes konferencē par jauno garīgās dzīves vadītāju tika ievēlēts trīsdesmit vienu gadu vecais luterāņu mācītājs Edgars Rumba.⁴¹⁶ Viņam pārņemot Brāļu draudzes garīgās dzīves vadību, kopējo organizatoriskā sakārtojuma situāciju vēl varētu raksturot kā relatīvi smagu. Tiesvedība par lauku saiešanas namu īpašumtiesībām, iekšējās ķildas, -skandāli un to sekas, bija mantojums, kādā darbību nācās uzsākt jaunajai Brāļu draudzes vadībai.

⁴¹³ Šajā desmitgadē mūžībā tika aizsaukts arī Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas patrons (introducēja pirmo latviešu bīskapu (1922)), tās draugs un bīskapa Kārļa Irbes personīgs draugs, Nobela Miera prēmijas laureāts (1930) Zviedrijas luteriskās baznīcas vadītājs, Upsalas arhibīskaps Nātans Sēderblūms (*Nathan Soderblom*, 1866—1931).

⁴¹⁴ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 373. lieta.

⁴¹⁵ Turpat, 374. lieta.

⁴¹⁶ Turpat, 373. lieta.

Īpaši svarīgs jaunās vadības uzdevums bija Brāļu draudzes garīgās dzīves izkopšana un tās identitātes formulēšana. Jo līdz tam organizāciju plosošās kaislības un skandāli, arvien no jauna, sabiedrībā un pašā Brāļu draudzes kustībā uzdeva jautājumu, kas tad īsti ir hernhūtiešu Brāļu draudzes kustība Latvijas valstī? Pie tam atbilde bija jārod nevien teoloģiskā jomā, bet ar skaidrām konsekvencēm praktiskās darbības izpausmēs. Skaļie strīdi un dažu līderu, sevišķi Arvīda Perlbaņa un Kārļa Ozoliņa, proponētā un praktizētā agresīvā reliģiskā entuziasma ideoloģija atsvešināja Brāļu draudzes kustības tēlu no tai tradicionālā — pazemīgā, izkoptā garīguma. Brāļu draudzei tās darbības noslēguma periodā izdevās atgūt pozitīvu sabiedrisko publicitāti un nostiprināties savas misijas un identitātes izpratnē.

1935. gada 24. novembrī Rīgā Kalēju ielas saiešanas namā notika gadskārtējā Brāļu draudzes pilnsapulce jeb konference. Reaģējot uz joprojām pastāvošajām separātiskajām idejām, konference pieņēma vairākus lēmumus, lai stiprinātu kopību ar luterisko baznīcu. Ar balsojumu lieku reizi tika apstiprināts, ka Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskaps ir arī Latvijas Brāļu draudzes likumīgais vadītājs.⁴¹⁷

Tomēr pats galvenais konferences uzdevums bija izvēlēti kustības garīgā līdera pēcteci, kas stātos pirms pusgada 1935. gada jūnijā mirušā virstētiņa Roberta Bērziņa vietā. Ar Brāļu draudzes garīgā vadītāja meklēšanu nodarbojās Brāļu draudzes goda priekšsēdētājs Voldemārs Maldonis. Šis amats tika piedāvāts aizgājēja Roberta Bērziņa jaunākajam brālim mācītājam Ludim (Ludvigam) Bērziņam. Lai gan Ludis Bērziņš pa laikam bija iesaistījies Brāļu draudzes darbībā, tomēr uz šo amatu viņš atteicās kandidēt. Beidzot Voldemārs Maldonis saņēma Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes mācībspēka luterāņu mācītāja Edgara Rumbas piekrišanu izvirzīt savu kandidatūru Brāļu draudzes garīgo lietu vadītāja amatam. Konference lielā vienprātībā nobalsoja par šo kandidātu.⁴¹⁸

Edgars Rumba starpkaru laikā bija izveidojies par vienu no pašiem redzamākajiem Latvijas jauniešiem teologiem. Viņš ar savu autoritāti neapšaubāmi bija liels ieguvums Latvijas Brāļu draudzes kustībai, gan stabilizējot tās darbību, gan veidojot intelektuālo dimensiju un teoloģisko identitāti.

Edgars Rumba dzimis 1904. gada 30. maijā Zemgalē Lielvircavas pagastā muižas mežsarga ģimenē.⁴¹⁹ Pirmajam pasaules karam sākoties, zēns devās bēgļu gaitās. 1919. gadā vācu karavīri nošāva dzimtenē palikušo tēvu Frici Rumbu, boļševiki — brāli. Garās bēgļu gaitas zēnu galu galā aizveda līdz Kaukāzam, kur Pjatigorskā viņš ieguva vispārējās izglītības atestātu. 1920. gadā, šķērsojot vairākas karadarbības zonas, Edgars Rumba patstāvīgi atgriezās Latvijā. 1922. gadā, sekojot tēva pēdās, Edgars Rumba sāka mežkopības studijas Latvijas Universitātē, tomēr jau drīz viņš devās uz Vāciju. Tur jauneklis studēja teoloģiju metodistu baznīcas seminārā Frankfurktē pie Mainas (*Frankfurt am Main*). Iespējams, tieši tur viņš ieguva pirmo informāciju par Brāļu draudzi, jo metodistu vidē vispārzināms bija stāsts, kā baznīcas dibinātājs Džons Veslijs (*John Wesley*, 1703—1791) 1735. gadā guva garīgu impulsu jaunas reliģiskas kustības veidošanai,

⁴¹⁷ Turpat, 373. lieta.

⁴¹⁸ Turpat, 373. lieta.

⁴¹⁹ **Kiploks, Edgars.** *Taisnības dēļ vajātie*. Latviešu ev. luteriskā baznīca Amerikā, 1993. 39.-53. lpp.

ceļojot uz Ziemeļameriku. Ceļojuma laikā Džonu Vesliju garīgi uzrunāja viņa ceļabiedru Hernhūtes Brāļu draudzes pārstāvju ticībā balstītā pašāvība, bezbailība un garīgu dziesmu dziedāšana lielā vētrā Atlantijas okeānā.⁴²⁰ Edgara Rumbas garīgajā izaugsmē liela nozīme bija saskarei ar metodistu teoloģiju, jo tā akcentēja personīgās dievbijības izkopšanas nozīmīgumu. Garīgās mācības ievirze personīgu attiecību veidošanai ar Dievu raksturo kā metodistus, tā hernhūtiešus. Arī vēlākajā reliģiskajā darbībā viņš pievērsa lielu vērību tieši tai.

1923. gadā Edgars Rumba atgriezās Latvijā un iestājās Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātē, kuru 1928. gadā ar izcilību absolvēja. 1929. gada 15. septembrī Valmierā Vidzemes Brāļu draudzes divsimtgades svinību svētkos, bīskaps Kārlis Irbe Edgaru Rumbu ordinēja un ievēda mācītāja amatā.⁴²¹

Tā kā Edgara Rumbas darbība saistījās ar teoloģijas akadēmisko jomu, par mācītāju viņš kalpoja tikai nelielās Rīgas draudzēs — Kristus un Zviedru evaņģēliski luteriskajās draudzēs. Tomēr kā vikārmācītājs viņš bieži kalpoja un sprediķoja arī ārpus Rīgas, tā iemantodams izcila predikanta popularitāti. Bīskapa Kārļa Irbes mudināts, 1929. gadā Edgars Rumba turpināja akadēmisko izglītību ar doktorantūras programmas studijām Upsalas Universitātes Teoloģijas fakultātē Zviedrijā. 1939. gada 16. maijā Edgars Rumba aizstāvēja teoloģijas zinātņu doktora grādu ar promocijas darbu “Baznīca un ekumeniskais amats ekumeniski luteriskā izpratnē”.⁴²²

Edgars Rumba teicami pārzināja latviešu, krievu, vācu, zviedru, angļu un franču valodu, labi zināja senebreju, sengrieķu, latīņu, arābu un lietuviešu valodu. Pēc promocijas darba aizstāvēšanas Edgars Rumba ieguva ārkārtas profesora amatu Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātē un kļuva par Praktiskās teoloģijas katedras vadītāju. Paralēli pastorālajam un akadēmiskajam darbam viņš veica arī dažādus Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas Virsvaldes deleģētus pienākumus, tostarp līdz 1936. gada beigām bija baznīcas Ārmisijas nozares vadītājs,⁴²³ piedalījās starptautiskās zinātniskās teologu konferencēs un publicēja virkni zinātnisku rakstu.⁴²⁴

Edgara Rumbas teoloģisko interešu loks bija plašs, bet īpaši tas bija saistīts ar salīdzinošo reliģiju mācību un ekumenisma idejām. Viņa Latvijas Universitātes teoloģijas studiju noslēguma darba nosaukums bija “Pestīšanas jēdziens Bhagavadgītā”, bet licenciāta darbs bija veltīts senlatviešu reliģijas pētniecībai.⁴²⁵ Turpmākajā akadēmiskajā pētniecībā Edgars Rumba pievērsās eklesioloģiskiem jautājumiem, kurus viņš īpaši centās aplūkot ekumeniskā aspektā, tā kļūstot par pirmo kristīgās ekumenes idejas zinātnisko attīstītāju Latvijā.⁴²⁶

Edgara Rumbas akadēmiskās intereses un personīgā dievbijības izpratne praksē cieši sasaucās ar Brāļu draudzes kustības ideju, tās garīgumu un tradīcijām. Jādomā, ka šis aspekts bija būtisks un deva nepieciešamo argumentāciju, lai, neraugoties uz lielo noslogotību, Edgars Rumba

⁴²⁰ *Evangelisches Lexikon für Theologie und Gemeinde*. Band 3. Wuppertal, Zürich, 1994. S. 2155.

⁴²¹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.2/3, 36. lpp.

⁴²² **Ķiploks, E.** *Taisnības dēļ vajātie*. 40. lpp. (Diemžēl Rumbas disertācija nav atrodama nedz Upsalas universitātes arhīvos, nedz kur citur.)

⁴²³ **Rubenis, Ilmārs.** *Misionārs Roberts Feldmanis*. Rīga, 2007. 71.-72. lpp.

⁴²⁴ **Ķiploks, E.** *Taisnības dēļ vajātie*. 40.-42. lpp.

⁴²⁵ Arī šie pētījumi apzinātajās avotu krātuvēs nav atrodami. Padomju okupācijas apstākļos LU Teoloģijas fakultātes arhīvs un bibliotēka tika iznīcināti.

⁴²⁶ **Rumba, Edgars.** *Viņpus aizspriedumiem, noliegumiem un ilūzijām*. Rakstu krājums. Rīga : Klints, 1994. 3.-8. lpp.

piekristu uzņemties Latvijas Brāļu draudzes garīgā līdera — virstētiņa amatu. Edgara Rumbas smalko iekšējo pasauli raksturo arī tas, ka viņš, tāpat kā viņa priekštecis Roberts Bērziņš, rakstīja dzeju. Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas dziesmu grāmatā ir piecas dziesmas ar Edgara Rumbas oriģināldzeju un trīs viņa veiktie tulkojumi.⁴²⁷

Edgara Rumbas teoloģiskajā pasaulizpratnē nozīmīgs bija Dievs — Svētais Gars, tā emanācija un spēka izpausmes. Vidzemes Brāļu draudze vēsturiski bija veidojusies kā spilgti izteikta Svētā Gara rosināta reliģiskas atmodas kustība. Bez jebkāda pārspilējuma, Vidzemes hernhūtiešu kustība ir ierindojama starp lielākajām garīgajām atmodām Eiropas vēsturē un neapšaubāmi bija unikāls notikums latviešu tautas vēsturē. Tāpēc Brāļu draudzes garīgo vadību tās jaunais vadītājs uztvēra ar lielu pienākuma apziņu.

1936. gada sākumā uzreiz pēc stāšanās Brāļu draudzes vadošajā amatā Edgars Rumba izvērta aktīvu darbību ne vien garīgās, bet arī Brāļu draudzes praktiskās darbības sakārtošanā. Lai ieviestu saprotamu kārtību Brāļu draudzes garīgās dzīves aprītē, mēnesi pēc ievēlēšanas garīgo lietu vadītāja amatā Edgars Rumba ar luteriskās baznīcas laikraksta “Svētdienas Rīts” starpniecību vērsās pie saviem amata brāļiem - luterāņu mācītājiem ar lūgumu neatļaut bez viņa piekrišanas sludinātājiem Brāļu draudzes vārdā darboties to vadīto draudžu robežās.⁴²⁸ Bez šaubām šis lūgums attiecās uz mācītāju personisko attieksmi un tieši skāra tikai draudzēm piederošo telpu izmantošanu, jo Latvijā, kā demokrātiskā valstī pastāvējā pulcēšanās un vārda brīvība.

Edgara Rumbas vadībā Brāļu draudzes valde izveidoja jaunu organizācijas darbības stratēģiju, vadlīnijas un principus. Brāļu draudzes valdē nolēma, pirmkārt, necensties iegūt jaunus nekustamos īpašumus un pārtraukt veco saiešanas namu zemesgrāmatu ierakstu korborešanu uz Latvijas Brāļu draudzes vārda. Otrkārt, pēc iespējas ātrāk izbeigt visus par saiešanas namu īpašumtiesībām uzsāktos tiesvedību procesus. Treškārt, ievērojot taupības režīmu, uz laiku apturēt “Brāļu Draudzes Vēstneša” izdošanu, “pirms nav straujajos nemieru laikos ietaisītie liele parādi nomaksāti”.⁴²⁹ Ceturtkārt, visu Brāļu draudzes garīgo darbību veidot ciešā saskaņā ar luterisko baznīcu.⁴³⁰

Edgars Rumba centās aktualizēt Brāļu draudzes kustības identitāti kā Svētā Gara potenciālas darbības vidi, “trauku”. 1936. gada Vasarsvētku sveicienā Brāļu draudzei ir skaidri ieraugāma Edgara Rumbas personīgā garīgās atbildības izjūta un izpratne par latviešu Brāļu draudzes kustību un savu vietu tajā: “Stāvēdams grūtajā un atbildīgajā darbā, ko jūs vienprātīgi man esat uzticējuši, gribu pats stiprināties un arī jūs it visus mīļi sveicināt un stiprināt ar svēto Dieva vārdu, kas lasāms Apustuļu darbu grāmatā 7. nodaļā 55. pantā: “Viņš, Svētā Gara pilns būdams, skatījās uz debesīm un redzēja Dieva godību.””⁴³¹ Šīs ilgas un vēlme rast praktiskus ceļus, kā aktualizēt Svētā Gara klātbūtni Brāļu draudzes kustībā, patiesībā bija visu Edgara Rumbas aktivitāšu garīgais kodols. Par to liecina arī Edgara Rumbas izpratne par Dieva Svētā Gara un kristīgas sadraudzības mijiedarbības modeli, jo “Svētais Gars nelīst tukšā vietā, kur ļaužu nav, bet draudzē, kur Jēzus

⁴²⁷ *Dziesmu grāmata latviešiem tēvzemē un svešumā*. Latviešu evaņģēliski luteriskās baznīcas Amerikā apgāds; Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas izdevniecība, 1992. 951. lpp.

⁴²⁸ *Svētdienas Rīts*. 1936. 8. lpp.

⁴²⁹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1, 1939. 7. lpp.

⁴³⁰ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 374. lieta.

⁴³¹ *Svētdienas Rīts*. 1936. 178. lpp.

Kristus mācekļi svētīdamies to gaida; pirmsdzimušu sapulcē un draudzē, kas debesīs pierakstīt”.⁴³² Tātad Dieva bērnu kopībai, pirmkārt, jābūt aktīvai, pazemīgai un cienīgai gaidītājai — tieši gaidītājai, jo Gara izliešana ir tikai un vienīgi Dieva prerogatīva, bet draudzei iekšējā pazemībā jābūt gatavai saņemt Dieva dāvanu. Tāda bija jaunā vadītāja Brāļu draudzes teoloģiski eklesioloģiskā koncepcija.

Brāļu draudzē, Edgaram Rumbam esot tās garīgajam vadītājam, pakāpeniski notika principiālas izmaiņas vispārējās attīstības filozofijā. Brāļu draudzes Centra valdes sēžu protokoli liecina, ka konceptuāli par galveno tika izraudzīta Brāļu draudzes kustības garīgā kvalitāte, atsakoties no kustības kvantitatīvas izaugsmes. Arī šis jaunais uzstādījums bija atbilstīgs vēsturiskajai Brāļu draudzes kustības izpratnei un tradīcijai — būt garīgi pacietīgiem, ļaujot, lai Brāļu draudzes saiešanas izaug “no apakšas”. Būtiski svarīgi bija, lai Brāļu draudzes izaugsme pamatotos pašu cilvēku garīgās dzīves nepieciešamībā, sadraudzībā pulcējoties Jēzus Kristus vārdā. Šāda nostāja kustības attīstības filozofijā liecina par garīgi dziļu skatījumu un izpratni, kā ilgtermiņā veidot stabilu Brāļu draudzes sadraudzības attīstību.⁴³³

30. gadu otrajā pusē strauji attīstījās Brāļu draudzes jauniešu darbība, iegūstot regulāru un stabilu raksturu. Tā tika organizēta līdzīgi kopējai Brāļu draudzes organizācijas struktūrai. Arī jaunieši noturēja konferences, kas bija viņu augstākā pašpārvaldes institūcija.

1936. gada 26. un 27. septembrī Valmierā notika Latvijas Brāļu draudzes jaunatnes konference. Pasākuma norises kārtība bija līdzīga citiem Brāļu draudzes pasākumiem ārpus Rīgas, kuros allaž tika piegriezta vērība Vidzemes hernhūtisma vēsturiskā mantojuma aktualizācijai. Jauniešu konference sākās ar Valmieras draudzes mācītāja Eduarda Pavasara vadīto svētvakara dievkalpojumu Valmieras baznīcā. Konference turpinājās svētdienas rītā ar svētbriķi Brāļu draudzes garīgās atmodas sākumvietā Jērakalnā. Vēlāk konferences dalībnieki devās uz netālajām Valmieras Iekšmisijas telpām. Kā viesi jauniešu konferencē piedalījās Brāļu draudzes vadošie darbinieki Edgars Rumba, Jānis Šmits, Hugo Liepiņš, Voldemārs Miļais, kuri nolasīja lekcijas. No jauniešu vidus referēja teoloģijas students Adolfs Švalbe, kam sekoja arī citu jauniešu runas. Darba kārtība noslēdzās ar kopīgu diskusiju par kustības identitāti un tālākās darbības attīstības iespējām. Jauniešu konferences noslēguma svētbriķis notika Gaides saiešanas namā Kauguru pagastā.⁴³⁴

Būtiska identitātes sastāvdaļa, kurai Brāļu draudzes darbībā tika pievērsta uzmanība, bija misijas darba aktivitāte. 1936. gada novembra nogalē Rīgas saiešanas nama telpās veselu nedēļu notika evaņģelizācijas pasākumi un dievkalpojumi, kurus vadīja virstētiņš Edgars Rumba un viņa pieaicinātie luterāņu mācītāji un Brāļu draudzes darbinieki. Evaņģelizācijas pasākuma mērķis atbilda vēsturiskajām Brāļu draudzes garīgajām tradīcijām — mudināt cilvēkus kopt personīgas, individuālas attiecības ar Dievu caur viņa dēlu Jēzu Kristu.⁴³⁵ Jo piederība kādai draudzei vai kāda garīga amata ieņemšana vēl nenozīmē, ka cilvēks ir sapratis un dzīvē īsteno tās garīgās patiesības, kuras saskaņā ar evaņģēlija mācību ir primāri nepieciešamas viņa dvēseles glābšanai.

⁴³² Turpat, 179. lpp.

⁴³³ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr. 374. lieta.

⁴³⁴ *Svētdienas Rīts*. 1936. 311. lpp.

⁴³⁵ Turpat, 384. lpp.

Tādējādi tika iezīmēts viens no Latvijas Brāļu draudzes misijas ceļiem — censties iespējami labi un pēc būtības parādīt Jēzus Kristus mīlestību, to atklājot kā personisku dvēseles glābēju un draugu.

30. gadu otrajā pusē Brāļu draudzes darbības sakārtošanā par prioritāti tika noteikta kustības garīgo nostādņu un pamatu sakārtošana, pakārtotu nozīmi atstājot citu jautājumu risināšanai. Lai to īstenotu, Brāļu draudzes kustības garīgo lietu vadītājs 1937. gada 2. maijā izplatīja aicinājumu sasaukt Brāļu draudzes garīgo darbinieku sanāksmi.

Tā bija pirmā plašāka mēroga Brāļu draudzes sapulce jaunā garīgā līdera vadībā. Iepriekšējā Brāļu draudzes sapulce bija notikusi pirms pusotra gada — 1935. gada novembrī. Jādomā, ka lielāks kā parasti starpkonferenču laikposms skaidrojams arī ar vēlmi panākt emocionālu norimšanu Brāļu draudzes organizācijas iekšienē. Iepriekšējā posma konfliktu inerces un to sekas vēl arvien lika sevi manīt, un pieredze rādīja, ka tieši šādās sapulcēs kāpinātā veidā izpaudās iekšējās nesaskaņas. Neraugoties uz formālu sakārtotību, pašā organizācijā līdz galam nebija vienprātības un skaidrības jautājumā par Brāļu draudzes attiecību modeli ar Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu. Arī šīs problēmas risināšanai bija vajadzīgs laiks, lai diskusija notiktu argumentēti, nevis populistiski emocionāli. Papildu iemesls konferences rīkošanai bija tas, ka 1937. gada vasarā Edgaram Rumbam uz ilgāku laiku bija jānododas uz Upsalas Universitāti Zviedrijā, lai izstrādātu teoloģijas doktora promocijas darbu.⁴³⁶

Aicinājumā uz Brāļu draudzes kopsapulci Edgars Rumba to pieteica kā “pārdomu dienu”, “lai gūtu iespēju lūgšanās, garīgās pārdomās no jauna svētīties Dievam, lai svētīgā, lietišķā miera garā pārrunātu, pārdomātu nobriedušos jautājumus”, tostarp joprojām līdz galam neskaidrās attiecības ar luterisko baznīcu.⁴³⁷

1937. gada 18. maijā Rīgā Brāļu draudzes saiešanas namā notika Latvijas Brāļu draudzes garīgo darbinieku sanāksme (konference). Konferenci ievadīja dievkalpojums Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskapa un Latvijas Brāļu draudzes goda priekšsēdētāja Teodora Grīnberga vadībā. Tajā tika pieminēti arī iepriekšējos gados mūžībā aizsautie Brāļu draudzes darbinieki. Konferenci atklāja Brāļu draudzes valdes priekšsēdētājs inženieris Jēkabs Jansons. Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas vārdā Brāļu draudzei sveicienus nodeva baznīcas Virsvaldes loceklis Augusts Briedis. Sapulces centrālo referātu kā pamatu sekojošajai diskusiju daļai nolasīja Latvijas Universitātes profesors Ludvigs Adamovičs. Lekcija bija veltīta hernhūtiešu kustības pirmsākumiem Latvijā, un pievērsa uzmanību tās attiecību dinamikai ar Vidzemes evaņģēliski luterisko baznīcu. Referents par nozīmīgu Brāļu draudzes darbības sasniegumu uzskatīja to, ka “baznīcas darbā sevišķi vērtīgs ir Brāļu draudzes pašdarbības princips un Brāļu draudzes dedzības, sirsnības un vienkāršības gars”.⁴³⁸

Profesora Adamoviča referātam sekoja diskusijas, kurās tika pārspriesti un analizēti Brāļu draudzes kustības un luteriskās baznīcas attiecību un sadarbības modeļu varianti. Sapulces vairākums nāca pie slēdziena, ka sadarbība ar Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu ir vēl vairāk

⁴³⁶ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 374. lieta.

⁴³⁷ Svētdienas Rīts. 1937. 143. lpp.

⁴³⁸ Turpat, 175. lpp.

izvēršama un tai jānotiek “visciešākā sadarbībā”. Brāļu draudzes garīgo darbinieku sapulces noslēguma dievkalpojumu vadīja trīs luterāņu mācītāji Latvijas Universitātes mācībspēki Voldemārs Maldonis, Ludis Bērziņš un Edgars Rumba.⁴³⁹

1937. gada vasarā, būdams Upsalas Universitātes Teoloģijas fakultātes doktorants, Edgars Rumba devās ilgstošā zinātniskā komandējumā uz Zviedriju.⁴⁴⁰ Viņa prombūtnes laikā garīgā amata tiesības un pienākumi nonāca Brāļu draudzes garīgo lietu vadītāja vietnieka Jāņa Šmita pārziņā.⁴⁴¹ Viņš jau vairāk nekā desmit gadus bija bijis aktīvs Brāļu draudzes darbinieks, tajā ieņemdams dažādus amatus. Un, sākot ar 1937. gada otro pusi, viņš kļuva par īpaši nozīmīgu personu Latvijas Brāļu draudzes dzīvē. Acīmredzama ir Edgara Rumbas un Jāņa Šmita savstarpēja sapratne un uzticēšanās. Pateicoties veiksmīgam sadarbības tandēmam ar Jāni Šmitu, Edgara Rumbas ģenerālie Latvijas Brāļu draudzes darbības un attīstības uzstādījumi konsekventi tika realizēti praksē. Saistībā ar zinātniskā darba izstrādāšanu un daudziem citiem pienākumiem, tostarp luteriskās baznīcas un universitātes komandējumiem, Edgara Rumbas tieša iesaistīšanās Brāļu draudzes dzīvē notika ar pārtraukumiem, bet pastāvīgi līdz pat tās darbības beigām.

Jānis Šmits uzņemoties praktisko Brāļu draudzes ikdienas dzīves vadību bija 61 gadu vecs. Viņš bija dzimis 1876. gadā Rudbāržu pagastā Kurzemē. Kopš 1895. gada viņš Kurzemē strādāja par tautskolotāju, aktīvi iesaistījās 1905. gada revolūcijā un, lai izbēgtu no represijām, emigrēja uz Rietumiem. Lielāko emigrācijas laiku viņš pavadīja ASV, kur studēja filoloģiju un teoloģiju. 1922. gadā atgriežoties Latvijas Republikā, Jānis Šmits nodibināja Angļu valodas institūtu, kura direktors viņš bija līdz pat tā slēgšanai, sākoties padomju okupācijai 1940. gadā. Jānis Šmits ir arī vairāku angļu valodas mācību grāmatu autors.⁴⁴²

Vēl kāds notikums 1937. gada vasarā būtiski ietekmēja Latvijas Brāļu draudzes dzīvi. 7.jūlijā, 38. dzīves gadā, pēkšņi mira ļoti darbīgs un ietekmīgs Brāļu draudzes darbinieks Kārlis Ozoliņš.⁴⁴³ Pēdējos dzīves gados viņa uzskati bija nostiprinājušies par separātu Latvijas Brāļu draudzes attīstības modeli. Līdz ar Kārļa Ozoliņa nāvi šis jautājums zaudēja jebkādu aktualitāti un turpmākajās Brāļu draudzes sapulcēs netika apskatīts.⁴⁴⁴

Trīsdesmito gadu otrajā pusē bija stabilizējusies Latvijas Brāļu draudzes garīgā darba aprites kārtība. Īpaši tas attiecās uz kustības centru Rīgā. Informāciju par garīgās dzīves aktivitātēm regulāri publicēja Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas oficiālajā laikrakstā “Svētdienas Rīts”. Garīgās sapulces jeb saiešanas Rīgas Brāļu draudzes namā notika ik svētdienu plkst. 12.00. Papildus iksvētdienas kopīgajiem dievvārdiem notika arī atsevišķu kārtu regulāri pasākumi. Mēneša pirmā svētdiena bija māsu svētdiena, kurā aktīvi iesaistījās arī jaunās luterāņu teoloģes un teoloģijas studentes. Otrā bija jaunatnes svētdiena, arī šeit bieži viesi un jauniešu pasākumu vadītāji bija Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes studenti. Šajās māsu un jauniešu saiešanās garīgā stiprinājuma daļā notika kopīga dziedāšana, lūgšana, iedziļināšanās Dieva vārdā un tolaik samērā populārās t. s. deklamācijas jeb reliģiskas ievirzes un satura dzejas lasīšana. Noslēgumā

⁴³⁹ Turpat, 175. lpp.

⁴⁴⁰ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 374. lieta.

⁴⁴¹ *Svētdienas Rīts*. 1937. 198. lpp.

⁴⁴² *Latvju enciklopēdija*. 3. sējums. Stokholma, 1953—1955. 2397. lpp.

⁴⁴³ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1,1939. 4. lpp.

⁴⁴⁴ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 374. lieta.

bieži sekoja talka, kurā tika uzpostas saiešanas nama telpas un zāle. Mēneša trešā svētdiena bija atvēlēta Brāļu draudzes vadības saiešanām. Tajā kustības līderi pulcējās sadraudzībā personīgās garīgās dzīves izkopšanai un brālības stiprināšanai. Sapulces nebija slēgtas, bet atvērtas arī brāļiem un māsām, kuri neieņēma vadošus amatus Brāļu draudzes kustībā. Ceturtdā svētdiena skaitījās veco brāļu svētdiena, kad atsevišķi garīgam stiprinājumam sanāca vecākā gadagājuma Rīgas hernhūtieši. Arī šīs saiešanas bija atklātas, un tajās mēdza piedalīties jaunieši. Ik sestdienas vakaru saiešanas namā notika svētvakara lūgšanu stundas, kurās piedalījās “pulciņš klusu, sirsniņu Dieva lūdzēju”.⁴⁴⁵

Pēc strīdu perioda izveidojās dabiska un laba sadarbība starp Rīgas Brāļu draudzes darbiniekiem un Latvijas Brāļu draudzes vadību. Tika izstrādāti kopīgi projekti, lai rosinātu Brāļu draudzes dzīvi lauku rajonos. Rīgas Brāļu draudze misijas aktivitātes laukos nodrošināja ar savu kori, arī Rīgas brāļi atsaucīgi piekrita doties uz laukiem, lai noturētu dievvārdus. Rīgas Brāļu draudze deva iespēju savā Kalēju ielas namā pārļaut nakti tiem lauku Brāļu draudzes locekļiem, kuriem Rīgā nebija naktsmāju.⁴⁴⁶

1938. gada 8. martā Brāļu draudzes valdes sēdē Edgars Rumbas piedāvāja kardināli jaunu un interesantu ideju Brāļu draudzes darbības attīstībai. Proti, Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas Ārmisijas nozares darbs būtu saistāms ar Brāļu draudzes darbību, ar laiku izveidojot algotu Brāļu draudzes Ārmisijas darbinieka štata vienību.⁴⁴⁷

Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas Ārmisijas darbs galvenokārt noritēja Indijas dienvidaustrumos, kur kopš 1925. gada Tamilnadu (tamilu zemē), Karunagarapuri par misionāri darbojās bīskapa Kārļa Irbes meita Anna Irbe (1890—1973).⁴⁴⁸ Edgars Rumba līdz 1936. gada decembrim bija Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas ārmisijas sekretārs, tātad vadītājs. Viņa pēctecis ārmisijas sekretāra amatā bija viņa garīgais skolnieks mācītājs Roberts Feldmanis (1910—2002).⁴⁴⁹ Latvijas luteriskās baznīcas ārmisijas darbs notika ciešā sadarbībā ar Zviedrijas luterisko baznīcu, kura finansiāli atbalstīja Annas Irbes darbību. Ar Zviedrijas luteriskās baznīcas pārstāvjiem Edgaram Rumbam, tāpat kā viņa aizbildnim Kārlim Irbem, bija labas personiskās attiecības. Upsalā, kur universitātes doktorantūrā studēja Latvijas Brāļu draudzes vadītājs, atradās Zviedrijas evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskapa rezidence, un Edgars Rumba bija Rīgas zviedru luterāņu draudzes mācītājs. Visi šie priekšnosacījumi un personības autoritāte darīja iespējamu Edgara Rumbas idejas īstenošanos, Brāļu draudzei iesaistoties un varbūt ar laiku pārņemot Latvijas luteriskās baznīcas darbību ārmisijas laukā. Ņemot vērā Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas un Brāļu draudzes labās savstarpējās attiecības un Brāļu draudzes misionārā darba profilētību un ieinteresētību tajā, labvēlīgu apstākļu nosacīta, ārmisijas darbība Indijā un citviet būtu loģiska Latvijas Brāļu draudzes nākotnes darbības attīstība. Šāda attīstība pēc Otrā pasaules kara izvērās visu to Eiropas valstu Brāļu draudzēs, kuras nenokļuva PSRS ietekmes zonā (Zviedrijā, Dānijā, Šveicē, Holandē, VFR, Lielbritānijā un Īrijā).

⁴⁴⁵ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1,1939. 27.-28. lpp.

LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 374. lieta.

⁴⁴⁶ Turpat, 29-30. lpp.

⁴⁴⁷ *LVVA*. 1370. f., 1. apr., 2591. lieta.

⁴⁴⁸ *Enciklopēdiskā vārdnīca*. 1. sējums. Rīga, 1991. 260. lpp.

⁴⁴⁹ **Rubenis, I.** *Misionārs Roberts Feldmanis*. 71.-72. lpp.

Cits nozīmīgs 1938. gada 8. marta valdes sēdes lēmums par garīgās dzīves optimizāciju liecina, ka organizācijas vadītāji izprata Brāļu draudzes kustības evaņģēlisko būtību ar tai nozīmīgo vispārējās priesterības principu. Proti, aizņemības un doktorantūras studiju dēļ Edgars Rumba ikdienas garīgā darba vadītāja pilnvaras nodeva lajam Brāļu draudzes valdes sekretāram Jānim Šmitam. Nododot pilnvaras, Edgars Rumba tomēr saglabāja savu Latvijas Brāļu draudzes kustības garīgā līdera amatu un statusu.⁴⁵⁰ Ideju, ka arī lajs, negarīdznieks var kļūt par reliģiskās kustības reālo garīgās dzīves vadītāju, atbalstīja arī sēdē klātesošais Latvijas Brāļu draudzes goda priekšsēdētājs mācītājs Voldemārs Maldonis. Arī šis bija principiāli jauns pavērsiens Latvijas Brāļu draudzes kustības garīgajā izaugsmē, kas Vidzemes Brāļu draudzes kustību tuvināja tās sākotnējai būtībai, proti, tā ir nevis “no augšas”, birokrātiski konstruēta organizācija, bet no tautas izaugusi brīvprātīga ticīgu cilvēku kopība. Šis lēmums liecina, ka Edgaram Rumbam svarīga bija Brāļu draudzes kā evaņģēliskas kustības idejas attīstība, tajā saredzot iespējas realizēt Jaunajā Derībā proponētos apustuliskās kalpošanas ideālus.

Valdes sēdē tika izteiktas arī labas atsauksmes par Brāļu draudzes darbību laukos, kā arī pausts prieks par Brāļu draudzes jauniešu aktivitātēm. Šis bija pirmais Brāļu draudzes protokols starpkaru laikā, ar piebildi, ka valdes sēdē valdījis “labs noskaņojums”.⁴⁵¹ Īsā piebilde dod nozīmīgu liecību, ka Latvijas Brāļu draudzes kustība pēc būtības bija atradusi savu kalpošanas un attīstības ceļu, kas likumsakarīgi raisīja pozitīvas emocijas.

Ar tālejošu nozīmi bija Latvijas Universitātes teoloģijas studenta Jāņa Kalvāna aktīva iesaistīšanās Brāļu draudzes darbībā 30. gadu otrajā pusē. 1938. gadā viņš kļuva par Brāļu draudzes Jauniešu nozares vadītāju un Brāļu draudzes nama Kalēju ielā 8 pārvaldnieku. Teoloģijas studiju laikā Rīgas Brāļu draudzes namā viņš arī dzīvoja.⁴⁵²

Jānis Kalvāns (*Jonas Kalvanas*) bija Lietuvas pilsonis, dzimis Biržos 1914. gadā. Rīgā viņš ieradās 1937. gadā, lai Latvijas Universitātē pabeigtu teoloģijas studijas, kuras viņš bija iesācis Vītauta Dižā (*Vytauto Didžiojo*) Universitātē Kauņā.⁴⁵³ Visticamāk, ka Jāni Kalvānu Brāļu draudzes darbībā mudināja iesaistīties ar Brāļu draudzes kustību saistītie Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes mācībspēki.

Pateicoties jauneklīgajam sparam un laipnajai dabai, Jānis Kalvāns ātri kļuva par redzamu personu Latvijas Brāļu draudzē. Jānis Kalvāns aktīvi iesaistījās Rīgas Brāļu draudzes garīgās dzīves veidošanā, piedalījās misijas braucienos uz laukiem, organizēja karitatīvos pasākumus, publicējās periodikā. Viņš brīvi pārvaldīja latviešu valodu. Jānim Kalvānam izdevās Brāļu draudzes darbībā ieviest rosīguma un sirsnīguma gaisotni. Vecāko brāļu raksturojumā “brālis Kalvāns bija ļoti atjautīgs un mīļš nama tēvs”.⁴⁵⁴

Šķiet, lielā mērā pateicoties Jāņa Kalvāna iniciatīvai, Rīgas saiešanā tika atjaunoti Brāļu draudzei vēsturiski raksturīgie tā sauktie mīlestības jeb sadraudzības mielasti. 1938. gada 18. decembrī Rīgas saiešanā notika Adventa laika noslēguma pasākums, kuru rīkoja un vadīja Jānis

⁴⁵⁰ LVVA. 1370. f., 1. apr., 2591. lieta.

⁴⁵¹ Turpat.

⁴⁵² LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 374. lieta.

⁴⁵³ Petkūnas, D. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. IX. Vilnius, 276. lpp.

⁴⁵⁴ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Jaunajā gadā. 1939. 26. lpp.

Kalvāns. Sadraudzības pasākums notika Brāļu draudzes mīlestības mielastiem ļoti raksturīgā norises kārtībā. Pēc evaņģēliskiem garīga stiprinājuma vārdiem klātesošā draudze vienojās dziesmās un galda kopībā. Māsas pasniedza siltu tēju ar cepumiem un vieglām piekodām. To baudot, citi brāļi un māsas sniedza muzikālus priekšnesumus un ticības liecības, lasīja pašsacerētas dzejas, mijās ar Ziemsvētku dāvaniņām. Sadraudzības gaitā dalībnieki pa laikam vienojās kopīgi dziedātās dziesmās. Rīgas saiešanas sacītājs Laiviņtēvs klātesošos brāļus un māsas rosināja dalīties atmiņās par savu pirmo bērnības Ziemsvētku eglīti. Saruna izvērtusies emocionāli piesātināta un garīgi dziļa. Mīlestības mielasta izskaņā visi kopā nodziedāja pateicības korāli “Tam Tēvam pateicam no sirds, cik vien mēs spējam”. Sadraudzības pasākums noslēdzās ar Jāņa Kalvāna teikto lūgšanu un svētīšanas vārdiem.⁴⁵⁵

Mīlestības jeb sadraudzības mielasta svinēšana bija ievēribas cienīgs notikums Latvijas Brāļu draudzes garīgajā dzīvē, jo tā bija vēsturiska hernhūtiešu kustības tradīcija.⁴⁵⁶ Par tās klātesamību divdesmito un trīsdesmito gadu Latvijas Brāļu draudzes darbībā citu liecību nav. Tādēļ jo īpaši pārsteidzoši ir tas, cik precīzi atbilstīgi tradīcijas formai un garam notika pirmais atjaunotais mīlestības mielasts Rīgā.⁴⁵⁷ Tas liecina par Latvijas Brāļu draudzes kustības attīstību un tās iekļaušanos hernhūtiešu kustības vēsturiskajā tradīcijā pēc garīgās būtības.

1939. gada pašā nogalē Adventa laikā notika atvadu pasākums no Jāņa Kalvāna, kurš nule bija beidzis teoloģijas studijas Universitātē. Latvijas Brāļu draudzes valde izteica pateicību Jānim Kalvānam “par pašreizējā un nenogurstošo darbību Brāļu draudzes labā .. [un viņš ir] .. ieguvis visu cieņu un mīlestību ar savu lēnprātību un dziļas ticības nosvērtību un kalpošanas garu. Katram bijis mīļš padomdevējs un izpalīdzētājs”.⁴⁵⁸ Brāļu draudzē Jānis Kalvāns izpildīja sekretāra, nama pārvaldnieka un Jauniešu nozares vadītāja pienākumus. Īsajā darbības laikā Jānis Kalvāns spēja dot nozīmīgu ieguldījumu — īpaši garīgu — Brāļu draudzes kustības attīstībā. Viņš gandrīz neiztrūkstoši bija piedalījies visos Brāļu draudzes dievkalpojumos, svētvakaru sapulcēs, misijas pasākumos, kora dziedāšanās, svētdienas skolas darbībā un pat rokdarbu stundās.⁴⁵⁹

Uzmanības vērts ir tālākais bijušā Latvijas Brāļu draudzes Jaunatnes nozares vadītāja Jāņa Kalvāna (1914—1995) dzīves gājums. Pēc studiju beigšanas Jānis Kalvāns devās atpakaļ uz Lietuvu, kur 1940. gadā tika ordinēts par luterāņu mācītāju.⁴⁶⁰ Mācītāja amatā Jānis Kalvāns darbojās visus padomju varas gadus. 1971. gadā Igaunijas un Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu arhibīskapi mācītāju Jāni Kalvānu iesvētīja par pirmo Lietuvas evaņģēliski luteriskās baznīcas bīskapu. Lietuvas evaņģēliski luterisko baznīcu Jānis Kalvāns vadīja līdz pat savai nāvei 1995. gadā. Tieši Jāņa Kalvāna vadībā Lietuvā no atsevišķu luterāņu draudžu kopības tika izveidota Lietuvas evaņģēliski luteriskā baznīca.⁴⁶¹ Neapšaubāmi, ka jaunības gadu aktīvā darbība Latvijas Brāļu draudzē bija atstājusi savu ietekmi uz vēlākā bīskapa personību un teoloģiskajiem

⁴⁵⁵ Turpat, 25.-26. lpp.

⁴⁵⁶ **Guntram, Philipp.** *Die Wirksamkeit der Herrnhuter Brüdergemeine unter den Esten und Letten zur Zeit der Bauernbefreiung.* Vom Ausgang bis über die Mitte des 19. Jhs. Köln; Wien, 1974. 197., 233. lpp.

⁴⁵⁷ *Handbuch für Versammlungen in der Brüdergemeine.* Eine Arbeitshilfe für Liturgen und Kirchenmusiker. Herrnhut und Bad Boll, 1990. S. 26.-28.

⁴⁵⁸ *Brāļu Draudzes Vēstnesis.* Nr.1, 1940. 21. lpp.

⁴⁵⁹ Turpat.

⁴⁶⁰ **Petkūnas, D.** *Visuotinė lietuvių enciklopedija.* IX. Vilnius, 276. lpp.

⁴⁶¹ Turpat.

uzskatiem. Turklāt, intensīvi darbojoties Brāļu draudzē, Jānim Kalvānam bija izveidojušies personīgi kontakti ar latviešu mācītājiem un draudžu darbiniekiem, kas vēlāk veicināja draudzīgu Latvijas un Lietuvas evaņģēliski luterisko baznīcu attiecību veidošanos. Tādas tās saglabājās, gan padomju okupācijas laikā, gan atjaunotā valstiskuma pirmajā desmitgadē.

Pēdējais pilnas darbības gads Latvijas Brāļu draudzei bija 1939. gads. Tāpēc laiks no 1939. gada sākuma līdz 1940. gada 17. jūnijam interpretējams kā Latvijas Brāļu draudzes darbības noslēguma posms. Brāļu draudzes darbība šai laikā ļauj modelēt tās turpmāko virzību, ja apstākļi būtu labvēlīgi.

30. gadu beigās Latvijas Brāļu draudzes darbībā ir skaidri saskatāmas organizācijas tālākās attīstības tendences. Salīdzinot ar iepriekšējiem periodiem, Brāļu draudzes darbībā iesaistījās daudz studentu, īpaši teoloģijas, nākamo mācītāju, kuri bieži arī vadīja pasākumus. Šāda prakse ilgtermiņā - Brāļu draudzē iesaistot teoloģijas studentus veidotu situācija, ka luterāņu mācītājiem būtu pamatīga izpratne par hernhūtiešu kustību, tās būtību un tradīcijām. Visticamāk veidotos savstarpējā sapratnē balstīts Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas un Brāļu draudzes sadarbības modelis nākotnē. Tomēr tas nenozīmētu automātisku kustības inkorporāciju luteriskajā baznīcā. Ticamāk, ka tā nenotiktu, jo tam par labu liecina pēckara vēsturiskā attīstība citu Eiropas zemju Brāļu draudzes organizācijās (Zviedrijā, Dānijā, Šveicē), kurām bija līdzīgs attiecību modelis ar savu zemju galvenajām baznīcām. Tās joprojām saglabā organizatorisku un strukturālu patstāvību.

Brāļu draudzes ideja un Edgara Rumbas izcilā personība Brāļu draudzei spēja piesaistīt akadēmisko aprindu pārstāvjus un tos pakāpeniski integrēt tajā, turklāt ne tikai teologus. Piemēram, Brāļu draudzes Rīgas saiešanas namā notika Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas Akadēmiskās draudzes Bībeles stundas.⁴⁶² Akadēmiskā draudze bija dibināta 1929. gadā, un to veidoja augstskolu mācītājspēki, kā arī zinātnes un intelīģences pārstāvji. Draudzes mājvieta bija Rīgas Vecā Sv. Ģertrūdes baznīca, tās mācītājs bija Brāļu draudzes goda priekšsēdētājs Voldemārs Maldonis.⁴⁶³

Kopumā Rīgas Brāļu draudzes darbība liecināja, ka tā veidojas par novatoriskām radošām idejām atvērtu intelektuālu kristīgās dzīves centru. Salīdzinot ar tradicionālajām luterāņu draudzēm, Brāļu draudze neveica reliģiskos sakramentus, tā bija salīdzinoši neliela un tāpēc savā darbībā fleksibla. Tas viss līdz ar noslēguma perioda prasmīgo vadības stilu arvien izteiktāk Brāļu draudzes kustību pozicionēja kā garīgu kopību. Arvien vairāk pazīmju norādīja, ka Latvijas Brāļu draudze nav tikai vēsturisku tradīciju uzturētāja vai zināmu reliģisko rituālu veicēja, bet ka tās vienojošais elements ir kustībai raksturīgais apustuliskais garīgums, kas nozīmēja radošu brīvības garu, kreativitāti un lielu atvērtību jaunajam. Vienlaikus Latvijas Brāļu draudzes kustība centās apliecināt un realizēt dedzīgas un pazemīgas kristīgās ticības principus.

Darbības beigu posmā Rīgas Brāļu draudzes saiešanā bija aptuveni sešdesmit aktīvu dalībnieku.⁴⁶⁴ Tomēr saiešanas garīgajā dzīvē iesaistījās lielāks skaits cilvēku, jo Brāļu draudzes

⁴⁶² LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 374. lieta.

⁴⁶³ **Ķiploks, E.** *Dzimtenes draudzes un baznīcas*. Latviešu ev.-lut. baznīcas Amerikā apgāds, 1987. 28. lpp.

⁴⁶⁴ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 377. lieta.

darbībai, īpaši trīsdesmitajos gados, piemita „atklāts raksturs”.⁴⁶⁵ Vienpadsmit gadu laikā (no 1929.gada) Rīgas Brāļu draudzes darbā līdztekus vietējiem laju darbiniekiem, kuri veidoja kustības kodolu, kā reliģisku sanākšanu vadītāji bija iesaistījušies vismaz 54 luterāņu mācītāju, 41 studentu un vismaz 20 sievietes (starp tām daudzas teoloģijas studentes).⁴⁶⁶ Šie skaitļi bez šaubām liecina par garīgās dzīves kreativitāti, garīgu atvērtību jauniem impulsiem un reliģiskās prakses formām.

Kā Rīgas Brāļu draudzes apakšstruktūras darbojās māsu un jaunatnes pulciņi. Brāļu draudzes kori vadīja virstētiņa biedrs Jānis Šmits. Uzmanība tika pievērsta arī žēlsirdības darbam. Diakonijas darba galvenie virzieni bija: pirmkārt, gādība par bāreņiem, otrkārt, aklu cilvēku un redzes invalīdu garīga aprūpe. Viens no Brāļu draudzes muzikālās dzīves vadītājiem ērgelniekišķis un komponists Vilis Gruziņš bija neredzīgs. Karitatīvā un diakoniskā kalpošana aktivizējās tieši darbības noslēguma periodā.⁴⁶⁷

Sākot ar 1939. gadu atjaunojās regulāra Brāļu draudzes periodikas izdošana. “Brāļu Draudzes Vēstnesis” iznāca četras reizes gadā. Tā redaktors bija Jānis Šmits. Trīsdesmit lappušu biežajā žurnālā vairāk nekā trešdaļu aizņēma garīga rakstura raksti un dzejas. Regulāras un daudz interesantu faktu saturošas bija publikācijas par Brāļu draudzes vēsturi. Protams, ka žurnālā tika atspoguļoti galvenie notikumi Latvijas Brāļu draudzes dzīvē. Lielajos baznīcas gada svētkos t. s. gana rakstus publicēja kustības garīgais līderis virstētiņš Edgars Rumba. No 1939. līdz 1940. gadam tika izdoti seši žurnāla numuri.

Brāļu draudzes darbības beigu posmā turpinājās arī visā starpkaru periodā raksturīgā diskusija par Brāļu draudzes vietu modernajā Latvijas sabiedrībā. Kustības identitātes jautājumiem bija veltīta arī Brāļu draudzes garīgo darbinieku sanāksme Valmierā 1939. gada 12. februārī. Konference notika Brāļu draudzes goda priekšsēdētāja profesora Voldemāra Maldoņa vadībā. Sapulcē tika analizēta Brāļu draudzes aktuālā situācija un tās turpmākās darbības iespējas. Konferencē materiāli sniedz ieskatu to ideju pasaulē, kas tai laikā valdīja Brāļu draudzē.⁴⁶⁸

Voldemāra Maldoņa lekcijai par Brāļu draudzes sendienām un savu laiku sekoja diskusijas, kuru gaitā dalībnieki nonāca pie it kā ļoti vienkāršām, bet tālākas darbības vadlīniju izkopšanai būtiskām atziņām. Proti, Brāļu draudzes ziedu laikos 18. un 19. gadsimtā Latvijas teritorijā valdīja pavisam citi politiskie un sabiedriski saimnieciskie apstākļi. Vēsturiskā situācija radīja apstākļus tam, lai Brāļu draudzes reliģiskās atmodas kustība attīstītos un pāraugtu vispārējā, spēcīgā, visu tautu aptverošā kustībā. Situācija 30. gadu beigās bija mainījusies, un tāpēc, sapulces dalībnieki sprieda, ka pārraugāmā nākotnē nav paredzama hernhūtiešu kustības atdzimšana “tādos ārēji redzamos apjomos un tik impulsīvā sparā, kā tas bija agrāk”.⁴⁶⁹ Konferencē izskanēja doma, ka liela daļa agrākā Brāļu draudzes gara spraiguma ir pārgājusi latviešu luteriskajā baznīcā un latviešu tautības mācītāji bieži aizstāj agrāko saiešanu dedzīgos sacītājus, “tātad Brāļu draudze

⁴⁶⁵ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Jaunajā gadā. 1939, 16.-17. lpp

⁴⁶⁶ Pielikums Nr.3.

⁴⁶⁷ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1, 1939, 16.-17. lpp.

⁴⁶⁸ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Lieldienas svētkos. 1939. 21.- 27. lpp.

⁴⁶⁹ *Svētdienas Rīts*. 1939. 101. lpp.

neiznīkst, bet pārveidojas”.⁴⁷⁰ Tāpēc īpaša misionēšana vai evaņģelizēšana luteriskajās draudzēs ar iepriekšējām hernhūtiešu metodēm nav nepieciešama un var radīt tikai pārpratumus.

Rīgas Brāļu draudzes pārstāvis Roberts Laiviņš izvirzīja tēzi, ka Brāļu draudzes gars ir ikvienas evaņģēliskas draudzes “serdē un sirdī”. Kaut gan Brāļu draudze ir luteriskās baznīcas sastāvdaļa, tai savā darbībā un pārvaldē jāpaliek autonomai ar savām īpatnējām darbības formām un paražām, kas radušās vēstures gaitā. Referents nosauca dažus vienkāršus, bet gauži saturīgus ierosinājumus darbības sekmēšanai — Brāļu draudzes darbiniekiem būtu jāveido intensīvāki kontakti ar draudžu mācītājiem un citiem draudžu darbiniekiem, tā nodrošinot savstarpējo informētību un izvairīšanos no pārpratumiem. Svarīgi būtu skaidrot Brāļu draudzes kustības ideālus un mērķus draudžu mācītājiem, īpaši, garīdznieku jaunajai paaudzei.⁴⁷¹

Brāļu draudzes garīgā darba praktiskais vadītājs Jānis Šmits izvērta ideju par to, ka un kā Brāļu draudzei ir jābūt evaņģēliskās baznīcas kalponei. Luteriskajās draudzēs, kur pastāv hernhūtiešu sapratne ar luterāņu mācītājiem, Brāļu draudzes kalpošana nesot labus augļus. Apstiprinot savu domu, Jānis Šmits nolāsīja Brāļu draudzes garīgajiem vadītājiem adresētu Jaunpiebalgas draudzes mācītāja Jāņa Ozola vēstuli. Vēstulē izskanēja labvēlīgas atsauksmes par Brāļu draudzes nesto svētību luteriskajās draudzēs. Vēstulē tika iezīmēts arī problēmu loks, piemēram, garīgo darbinieku (sacītāju) trūkums un saiešanu nespēja juridiski sakārtot vairāku saiešanas namu tiesisko statusu un tos pienācīgi uzturēt, pieminot Jaunpiebalgas Kaņepu un Lejasciema Spalvu saiešanu kambari.

Runas noslēgumā Jānis Šmits vispārējai diskusijai izvirzīja vairākus eventuālus Brāļu draudzes nākotnes attīstības modeļus saistībā ar luterisko baznīcu. Pirmkārt, iekļauties “baznīcas organismā”, nodot visus Brāļu draudzes īpašumus luteriskajai baznīcai ar nosacījumu, ka Brāļu draudzes vēsturiskais darbs netraucēti tiek turpināts vai arī tikai uz laiku nodot Brāļu draudzes īpašumus luteriskās baznīcas lietošanā un pārvaldījumā, vai atstāt visu, kā ir, kas pēc Jāņa Šmita domām, nozīmētu saglabāt situāciju, kurā Brāļu draudze nespēj pienācīgi uzturēt savus lauku īpašumus un nodrošināt vajadzīgo garīgo aktivitāti.⁴⁷² Ilggadīgā Brāļu draudzes darbinieka domas ir nedaudz pārsteidzošas, jo šādi uzskati par tālāko Brāļu draudzes darbību viņa izteikumos parādās pirmo reizi. Šādam domu pavērsienam varētu būt vairāki objektīvi un subjektīvi iemesli. Pirmkārt, Jānis Šmits jau ilgāku laiku bija kustības garīgais līderis, kas neapšaubāmi palielināja psiholoģiskās atbildības nastu. Ievērojot viņa vecumu un lielo aktivitāti uzdevumu veikšanā, var izvirzīt grūti pierādāmu hipotēzi par viņa psiholoģisko stāvokli, ko mūsdienās apzīmē par “izdeģšanas sindromu”. Noteikti jāņem vērā arī sabiedriskās domas fons, kas iespējams veicinājis šādu asimilācijas uzstādījumu rašanos, jo Kārļa Ulmaņa valdības laikā intensīvi tika proponētas vienotības un vadonības ideoloģiskās nostādnes.

Kaut arī iespējams Jāņa Šmita uzstādījumos bija kāds racionāls kodols, tomēr viņa paustās domas par Brāļu draudzes organizatoriskās attīstības iespējām nākotnē vairumā konferences dalībnieku atbalstu neguva. Debatēs uzstājās profesors Voldemārs Maldonis, Grūbe no Skultes,

⁴⁷⁰ Turpat.

⁴⁷¹ Turpat, 102.lpp.

⁴⁷² *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Lieldienas svētkos. 1939. 23.-24. lpp.

Mīlais no Jaunpiebalgas, Žilinskis un Briedis no Dzērbenes, Ēners no Veselavas, Zaķis un Štrāls no Blomes. Debatēs kopumā izskanēja apmierinošs viedoklis par esošo Brāļu draudzes juridisko statusu, tās garīgās darbības saturu, kā arī ar Brāļu draudzes stāvokli Vidzemes lauku novados un Brāļu draudzes saiešanu attiecībā ar evaņģēliski luterisko baznīcu. Tas bija pamatots uzskats, jo lauku brāļu pārstāvētajos novados hernhūtiešu saiešanas darbojās jau vairāku paaudzes, krietni ilgāk nekā simts gadus. Tādējādi šajās vietās bija izveidojies, nostiprinājies un praksē joprojām darbojās stabils lokālās luterāņu draudzes un Brāļu draudzes līdzpastāvēšanas un sadarbības modelis. Kā būtisku priekšnosacījumu baznīcas un Brāļu draudzes savstarpējo attiecību uzturēšanā runātāji uzsvēra luteriskās draudzes mācītāja personības būtisko nozīmi. Piemēram, Zaķa tēvs no Brāļu draudzes Riņģu saiešanas nama Smiltenes draudzē izcēla nelaiķa prāvesta Kārļa Kundziņa lavēlīgo ietekmi uz visu Brāļu draudzes kustību un attīstību Smiltenes draudzes teritorijā. Analizējot tautas reliģiskās aktivitātes apsūkuma iemeslus, runātājs pauda interesantu viedokli. Pēc Zaķa tēva domām: “Te lielu iespaidu atstājuši 1905. un 1919. gadu bēdīgie piedzīvojumi un pārdzīvojumi, kad garīgie darbinieki tika nicināti un sodīti par to, ka negāja kopā ar tiem, kas smēja ticību un gāja laupīt [...] daži vēl tagad baidās un kaunās [! — G. C.]. Bez tam tagadējā izglītotā pasaule skatās šaubīgi uz reliģiju..”⁴⁷³ Katrā ziņā šis viedoklis atgādina par sociāldemokrātisko un marksistiski-ateistisko ideju nozīmīgo ietekmi uz 20. gadsimta pirmās puses intelektuālās pasaules ideju telpu.⁴⁷⁴

Ar ļoti oriģinālu, bet hernhūtiešu tradīcijā dziļi balstītu priekšlikumu klajā nāca Valmieras Brāļu draudzes loceklis kultūrvēsturnieks Hermanis Enzeliņš. Viņš aicināja kustības dalībniekus atjaunot seno hernhūtiešu tradīciju un Brāļu draudzes locekļiem rakstīt savus dzīves gājumus jeb diārijus. Brāļu draudzes goda priekšsēdētājs Voldemārs Maldonis atbalstīja šo priekšlikumu, aicinot iespējamās māsu un brāļu biogrāfijas publicēt žurnālā “Brāļu Draudzes Vēstnesis”. Drīzā valsts okupācija neļāva attīstīt un realizēt arī šo interesanto ieceri.

Latvijas Brāļu draudzes garīgo darbinieku Valmieras konference noslēdzās ar dievkalpojumu pārpildītā Valmieras Iekšmisijas zālē. Dievkalpojumu vadīja Latvijas Brāļu draudzes garīgais līderis virstētiņš un mācītājs Edgars Rumba. Sprediķis bija no Mateja evaņģēlija 14:1-9 — Bībeles stāsts par to, kā laicīgajam valdniekam tika pasniegta nogalinātā Jāņa Kristītāja galva. Edgars Rumba izcēla ideju par kristīgās draudzes ticības “neprātu” pasaules acīs. Tomēr šis ticīga cilvēka “neprāts” pasauli ir uzvarējis, tas ir vadījis draudzi pagātnē un rādīs ceļu arī nākotnē. Bībeles stāsts praviētiski ilustrēja paša sprediķotāja tuvās nākotnes likteni.

Pēc noslēguma dievkalpojuma Valmieras jaunieši konferences dalībniekiem piedāvāja teatrālu iestudējumu, kurā evaņģēliskie garīgās dzīves principi tika interpretēti tautas teiksmā par Lāčplēsi. Iestudējuma mākslinieciskā simbolu valoda un vēstījums sniedz ieskatu laikmeta ideoloģiskajā un ētisko ideālu gaisotnē — Lāčplēsis neizšķiras vis doties pa “vilinošu baudu” ceļu, bet gan pa grūta darba ceļu. Pēc uzveduma visi atvadām nodziedāja seno hernhūtiešu dziesmu “Labu dienu, mieru, veselību visiem no sirds vēlējam”.⁴⁷⁵

⁴⁷³ Turpat, 26. lpp.

⁴⁷⁴ Turpat, 24-27. lpp.

⁴⁷⁵ Turpat, 27. lpp.

Rīgas Brāļu draudzē 1939. gada 5. martā notika neordinārs pasākums. Sakarā ar divdesmit gadu kalpošanu Rīgas Brāļu draudzes saiešanā tika godināta draudzes ērģeliece Tonija Neija. Pateicības dievkalpojumu vadīja Edgars Rumba un Rīgas patversmju mācītājs Vitolds Letcmanis. Dievkalpojumā piedalījās arī “iekšmisijas un Brāļu draudzes kori, solisti, deklamētāji un liels pulks dievlūdēju”. Saviesīgajā daļā Toniju Neiju sveica arī pārstāvji no laukiem u. c. organizācijām. Apsveikumu runās tika uzsvērts viņas nesavtīgums, jo kalpošanu viņa veikusi pilnīgi brīvprātīgi bez jebkādas laicīgas atlīdzības. Gaviļniece bija cēlusies no senas Vidzemes hernhūtiešu dzimtas, un Rīgas Brāļu draudze visu mūžu ir bijusi viņas garīgās mājas. Laicīgajā darbā viņa strādāja par bibliotekāri Rīgas pilsētas bibliotēkā. Ērģeliecei Tonijai Neijai tobrīd bija tikai 43 gadi, un šis neparastais notikums liecināja gan par viņas personību, gan cieņu, ko viņa bija iemantojusi, gan par sirsnības gaisotni, kas pēc strīdu perioda, šķiet, sāka atgriezties Rīgas Brāļu draudzē.⁴⁷⁶

30. gados Latvijas valstī izveidojās tradīcija maija pirmo svētdienu atzīmēt kā Ģimenes dienu. Arī Vidzemes lauku Brāļu draudzes saiešanas pieņēma šo tradīciju, un daudzos Vidzemes saiešanu namos notika Ģimenes dienai veltīti dievkalpojumi un saiešanas. Tos pēc iespējas kuplināja muzikāli priekšnesumi un deklamācijas. Plašs apmeklētāju loks bija Ģimenes dienas pasākumam Rīgas saiešanas namā, kur svētku norisi vadīja Voldemārs Maldonis.⁴⁷⁷

1939. gada 21. maijā notika Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskapa Teodora Grīnberga (dzimis 1870. gada 2. aprīlī) ordinācijas četrdesmitās gadadienas svinības. Brāļu draudzes pārstāvji viņu sveica kā savas organizācijas goda priekšnieku, kurš “vienmēr to ir atbalstījis un tai savu labvēlību parādījis līdz pat šai dienai”.⁴⁷⁸

11. jūnijā kārtējā jauniešu sanāksmē Rīgā piedalījās jaunais mācītājs un luteriskās baznīcas ārmisijas sekretārs Roberts Feldmanis. Viņš jauniešiem pastāstīja par vispasaules kristīgās misijas konferenci Madrasā Indijā, kurā viņš pārstāvēja Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu, un par Annas Irbes veikto misijas darbu Indijā.⁴⁷⁹

1939. gadā no 20. līdz 21. jūnijam Rīgā notika Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas mācītāju konference, kurā piedalījās ap 250 garīdznieku. Konferences gaitā tika skarts arī jautājums par luterisko draudžu locekļu nepietiekamo aktivitāti. Izvērtējot baznīcas dzīvi, arhibīskaps Teodors Grīnbergs īpaši izcēla Brāļu draudzes kustības un kalpošanas būtisko nozīmi Latvijas luteriskajai baznīcai: “Draudzes darbā nepieciešami jāsaista arī laji, svētīgai, kopīgai kalpošanai. Uz to norāda arī dievvārdi, kas aicina ikkatru pēc viņam piešķirtās žēlastības dāvanas uzņemties tādus vai citādus pienākumus (Rm 12:6-7) [...], jo Brāļu draudze neko citu nav gribējusi, un arī negrib, kā vien veicināt kristīgu dzīvi laju starpā.”⁴⁸⁰

Pēc konferences Edgars Rumba ar ģimeni devās ceļojumā pa Eiropu, apmeklējot Holandes hernhūtiešu Brāļu draudzes kustības centru Ceistā (*Zeist*) un iepazīstoties ar Holandes Brāļu draudzes dzīvi.⁴⁸¹

⁴⁷⁶ Turpat, 29. lpp.

⁴⁷⁷ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1, 1939. 28. lpp.

⁴⁷⁸ Turpat, 2. lpp.

⁴⁷⁹ Turpat, 28. lpp.

⁴⁸⁰ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.2, 1939. 6-7. lpp.

⁴⁸¹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1, 1940. 16. lpp.

1939. gada 1. jūlijā dzīves un darba jubileju svinēja otrš Brāļu draudzes goda priekšnieks mācītājs Voldemārs Maldonis (dzimis 1870. gada 18. jūlijā). Svētkos tika atzīmēti piecdesmit skolotāja un trīsdesmit mācītāja darbības gadi. Kopš 30. gadu sākuma Voldemārs Maldonis aktīvi bija iesaistījies arī Brāļu draudzes ikdienas praktiskās darbības organizēšanā.⁴⁸²

Brāļu draudze joprojām uzturēja misijas darbu. 8. un 9. jūlijā pēc Rucavas luteriskās draudzes mācītāja Pētera Kamola aicinājuma evaņģelizācijas braucienā uz Kurzemi devās Jānis Šmits un Jānis Kalvāns. Rucavas novadā tika noturētas vairākas evaņģelizējošas sapulces. Kurzemiekiem Vidzemes hernhūtiešu kultūrvēsturiskā tradīcija nebija pazīstama, tāpēc Rīgas brāļiem nācās stāstīt par Vidzemes Brāļu draudzes vēsturi un tās nozīmi latviešu garīgajā atmodā un dzīvē.⁴⁸³

16. jūlijā Smiltenes draudzes Blomes pagasta Riņģu saiešanā tika atzīmēta jaunā kambara uzbūvēšanas sešdesmitā gadadiena. Svētkos piedalījās Brāļu draudzes goda priekšsēdis mācītājs Voldemārs Maldonis, Kārļa Kundziņa pēctecis Smiltenes draudzes mācītāja amatā Ernests Kronbergs, kurš turpināja kopt iedibinātās ciešās sadarbības attiecības ar Brāļu draudzi. Svinībās piedalījās arī Alfreds Cimdiņš, dzimis blomēnietis, tobrīd Gulbenes draudzes mācītājs. Vietējās Riņģu saiešanas vārdā runāja tās garīgie līderi Pāņu tēvs un Pauru tēvs. Pasākumā piedalījās aizsargu jauktais koris, Trikātas vīru koris un pūtēju orķestris. Pasākums bijis ārkārtīgi kupli apmeklēts, un ļaudis, kuriem kambarī nepietika vietas, pulcējās ap atvērtajiem saiešanas nama logiem. Pēc dievvārdiem pie kambara notika simboliska koku stādīšana (Voldemāra Maldoņa stādītā liepa pie Riņģu saiešanas nama aug vēl šodien). Pasākuma praktisko pusi (kambara un apkārtnes sakopšana, viesu uzņemšana, pusdienas runas vīriem) tradicionāli nodrošināja Riņģu māju saimnieki — Amālija un Jānis Rozenkroni.⁴⁸⁴

1939. gada rudens Latvijas Brāļu draudzei kā vienotai organizētai struktūrai 20. gadsimtā bija pēdējais. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, vērojama aktīvāka jaunatnes iesaistīšanās Brāļu draudzes darbībā un arvien lielāka sieviešu iesaistīšana garīgajā darbā, pat uzticot novadīt svētdienas galvenās saiešanas dievvārdus.

8. oktobrī Rīgas saiešanas namā notika Pļaujas svētku pateicības dievkalpojums. Vienlaikus šajā svētdienā draudze atzīmēja simto gadskārtu, kopš Rīgas Brāļu draudzes saiešanas namā bija uzstādītas ērģeles. Svētku pasākumus vadīja nule kā teoloģijas studijas beigušais Brāļu draudzes jaunatnes vadītājs Jānis Kalvāns. Pasākumā kā ierasts ikvienam bija balss tiesības, un sveicinājuma un garīga stiprinājuma vārdus teica arī citi brāļi un māsas. Svētkos piedalījās arī Brāļu draudzes virstētiņš Edgars Rumba ar kundzi Īdu. Sadraudzības daļā Rumbu pāris dalījās savos vasaras ceļojuma un Holandes brāļu draudzes apmeklējuma iespaidos.⁴⁸⁵

15. oktobrī tika atklāts Brāļu draudzes bērnu svētdienas skolas kārtējais mācību gads. Atklāšanas dievkalpojums notika Jāņa Šmita un teoloģijas studenta Plaskovicka vadībā. Šajā pašā dienā, atsaucoties Vecpiebalgas draudzes mācītāja Voldemāra Lorberga aicinājumam, Vecpiebalgas draudzē esošajos hernhūtiešu saiešanas namos notika garīgas sanāksmes, kuras

⁴⁸² *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1, 1939. 3. lpp.

⁴⁸³ Turpat, 29. lpp.

⁴⁸⁴ Intervija ar Intu Leimani (dz. Rozenkrons; 1926).

⁴⁸⁵ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1, 1940. 15.-16. lpp.

vadīja Rīgas Brāļu draudzes darbinieki Jānis Kalvāns un Oļģerts Dimitrs. Saiešanas notika Alauksta ezera krastos esošajos Cepļu un Greiveru saiešanu namos.⁴⁸⁶

Pirmā Adventa svētdienas saiešanu Rīgas Brāļu draudzes namā vadīja teoloģe V. Šlesere. Pēcpusdiena tika veltīta karitatīvai kalpošanai, kad Brāļu draudzes jaunieši sava vadītāja Jāņa Kalvāna vadībā devās uz Juglas ezera krastā esošo Strazdumuižas neredzīgo institūtu. Tur neredzīgajiem cilvēkiem tika noturēts Adventa ieskaņas svētvakars ar dziesmām un deklamācijām.⁴⁸⁷

1939. gada Adventa laikā Rīgas Brāļu draudze organizēja neordināru evaņģelizācijas nedēļu. Neparasti bija tas, ka galvenie runātāji bija dažāda vecuma un pārstāvēja dažādus sabiedrības sociālos slāņus. Jādomā, ka viens no rīkotāju mērķiem bija parādīt, ka Brāļu draudze ir tā garīgā vide, kur evaņģēliska ticība spēj apvienot dažādu sociālā statusa cilvēkus.

Laikā no 11. līdz 16. decembrim Rīgas saiešanas namā notika evaņģelizējošs tematisku vakaru cikls ar kopīgu nosaukuma “Dvēseles ilgas pēc Adventa”. Ciklu pirmdienas vakarā atklāja Brāļu draudzes vadītājs Edgars Rumba, runājot par kristīgās vēsts misijas nepārejošo nozīmīgumu. Lektors atgādināja par īpašo kristīgās draudzes aicinājumu misionārai darbībai, kas īpaši saistāma ar Hernhūtes Brāļu draudzes kustību. Par viesi bija uzaicināts kāds zviedru tautības misionārs, kurš stāstīja par kristīgās misijas darbu un pieredzi Ķīnā. Otrdienas vakarā ar savu garīgo pieredzi kristīgās ticības gaismā dalījās Kārlis Ducmanis, ievērojams latviešu politiskais darbinieks, diplomātijas veterāns, senators, trešdien — Latvijas Universitātes docents, bijušais Izglītības ministrs — Longins Ausejs, ceturtdien — Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas ārmisijas sekretārs mācītājs Roberts Feldmanis, piektdien — Latvijas Universitātes docents luterāņu mācītājs Felikss Treijs. Evaņģelizācijas nedēļas cikls noslēdzās ar jaunās teoloģes Johannas Oses lekciju. Visos evaņģelizācijas nedēļas pasākumos tika daudz dziedāts, kā arī skandētas deklamācijas un sniegti muzikāli priekšnesumi. Visos vakaros piedalījās Brāļu draudzes koris neredzīgā brāļa Viļa Gruzīņa vadībā.⁴⁸⁸

Ziemsvētku saiešanu cikls Rīgas Brāļu draudzē pierādīja, ka atjaunota bija Brāļu draudzei vēsturiski raksturīgā vispārējās priesterības tradīcija. Proti, visa Ziemsvētku cikla garīgās saiešanas vadīja nevis ordinēti garīdznieki, bet Brāļu draudzes darbinieki Reinis Laiviņš, Jānis Šmits, students Plaskovickis, Oļģerts Dimitrs.⁴⁸⁹ Vidzemes lauku saiešanās šī tradīcija nemainīgi pastāvēja kopš hernhūtiešu saiešanu dibināšanas 18. un 19. gadsimtā. Vispārīgās priesterības tradīcijas nostiprināšanās arī Rīgā liecina par sekmīgu garīgās darbības attīstību, spēju to iekļaut vēsturiskajā hernhūtiešu kustības laju priesterības kontekstā un loģikā. Turklāt šajā periodā laju priesterības principu izdevās realizēt organiski bez separātiskām un šķeltnieciskām tendencēm.

Šāda kustības garīgās dzīves attīstība liecina, ka Latvijas Brāļu draudzes kustība kopumā bija veiksmīgi atradusi savas identitātes modeli un sadarbības veidu ar luterisko baznīcu, kustībai jaunajos Latvijas valstiskuma apstākļos. Latvijas Brāļu draudze skaidri iezīmējās kā, pirmkārt, evaņģēliska sadraudzības kopība, un, otrkārt, uz kristīgo misiju vērsta reliģiska kustība. Tāpat kā

⁴⁸⁶ Turpat, 17. lpp.

⁴⁸⁷ Turpat, 17. lpp.

⁴⁸⁸ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1, 1940. 17.-18. lpp.

⁴⁸⁹ *Svētdienas Rīts*. 1939. 439. lpp.

iepriekšējos gadsimtos Brāļu draudzes darbību raksturoja kreativitāte un atvērtība jaunām, radošām pieejām garīgās dzīves uzdevumu risināšanā.

Sākot ar 1939. gada rudeni vispārējais noskaņojums Latvijas sabiedrībā un arī Brāļu draudzē būtiski mainījās. 1. septembrī Eiropā bija sācies Otrais pasaules karš. Svarīgas bija kļuvušas ziņas no kauju laukiem. Neskaidrība par nākotni Latvijas sabiedrībā 1940. gada ziemā un pavasarī veidoja vispārēju nedrošības sajūtu. “..pat dabā visur jūtamas tikai posta un nāves pēdas. Ap cilvēku mitekļiem dārzos visās malās lapu un ziedu klāto augļu koku vietā tagad, Vasaras svētkos,⁴⁹⁰ pret debesīm vēl stiepjās tikai kaili, pa lielākai daļai nosaluši stumbri un zari, it kā apsūdzēdami cilvēci par viņas cietsirdību un grēkiem. [...] ..pie mums nevarētu iedomāties tādu vieglprātīgu cilvēku, kas tagad varētu laimes priekā uzgavilēt.”⁴⁹¹ Ar šādiem vārdiem Brāļu draudzes vadība Vasarsvētku apkārtrakstā raksturoja savu situācijas izjūtu Latvijas valsts sabiedrībā kopumā. Turklāt 1940. gada ziema bija īpaši bargā un gara, kas nomāca ļaudis psiholoģiski vēl papildus un mazināja cilvēku sociālo aktivitāti.

Minēto apstākļu dēļ arī Brāļu draudzes darbībā atspoguļojās apstākums, pat zināma apātija. Brāļu draudzes vadības apkārtrakstā 1940. gada maijā, dodot kopēju vērtējumu Latvijas reliģiskajām organizācijām, pausts viedoklis, ka “arī garīgā dzīve liekas it kā vēl būtu bez īsta dzīvības prieka kā lielās baznīcās, tā arī Brāļu draudzes saiešanās”.⁴⁹²

Apskatot Brāļu draudzes darbību 1940. gada pirmajā dekādē kustības vadība rezumēja, ka “ziemas mēnešos dziļā sniega un sala dēļ saiešanas kambaros pulcēties bija pilnīgi neiespējams. Cik mums zināms, tad vienīgi Valmierā un Rīgā saiešanas ir noturētas bez pārtraukuma, kaut arī stipri ierobežotā apmērā”.⁴⁹³ 1940. gada ziemā Latvijas Brāļu draudzes kustībā bija iestājies acīmredzams saiešanu garīgās dzīves apstākums. Brāļu draudzes vadība kustības dalībniekus mudināja pastiprināti pievērsties individuālas dievbijības kopšanai, “lai ticības un lūgšanas gars neatslābtu”. Sākoties siltākam laikam, Brāļu draudzes dalībnieki tika aicināti atjaunot garīgās aktivitātes saiešanu kambaros, lai “tie izkopts un veicināts brālības un sadraudzības gars”.⁴⁹⁴ Tomēr pēc 1940. gada ziemas Latvijas Brāļu draudzes darbība vairs neatjaunojās iepriekšējā aktivitātē.

Interesanti, ka pēc ziemas Brāļu draudzes vadība aicināja izvēlēties pēc iespējas vienkāršākas saiešanu formas, izvairoties no garu runu vai sprediķu teikšanas. Brāļu draudzes saiešanās aicināja izvēlēties trāpīgus Dieva vārdu lasījumus, īsas uzrunas, sirsnīgas lūgšanas un vairāk dziesmu. Tāpat lauku saiešanas tika mudinātas attīstīt savstarpējus kontaktus un sadraudzības saites. Neapšaubāmi, ka šāda piezēmēta garīguma proponēšana, vairīšanās no pompzītātes reliģiskajā dzīvē arī netieši liecina par fatālām nojausmām, aicinot pievienoties būtiskajam — pazemīgai palāvībai uz Visuvareno.⁴⁹⁵

1940. gada 17. jūnijā Latvijas Republika beidza pastāvēt. Ar bruņotu okupāciju varu Latvijas valstī pārņēma PSRS varas institūcijas. Padomju varas īstenotā politika bija naidīga jebkurai

⁴⁹⁰ 1940. gada Vasarsvētku diena bija 12. maijā.

⁴⁹¹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.2, 1940. 19. lpp.

⁴⁹² Turpat.

⁴⁹³ Turpat.

⁴⁹⁴ Turpat, 20. lpp.

⁴⁹⁵ Turpat, 20.-21. lpp.

religiskai organizācijai. Tika pārtraukta “Brāļu Draudzes Vēstneša” izdošana, augustā iznāca Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas laikraksta “Svētdienas Rīts” pēdējais numurs, un ar 1940. gada vasaras datējumiem izsīkst arī arhīvu vēstures dokumenti par Latvijas Brāļu draudzes darbību.

Kā apliecinājums attīstībai, ka Latvijas Brāļu draudzes kustība bija atradusi identitāti, savu misiju un nišu Latvijas reliģiskajā sabiedrībā, seko notikumi tās dzīvē jau pēc Latvijas okupācijas.

Latvijas Brāļu draudze darbības noslēgumā intensīvi attīstīja Latvijas sabiedrības garīgajā dzīvē novatoriskas ekumeniskas aktivitātes. 1940. gada 7. jūlijā un 4. augustā Rīgas Brāļu draudzes saiešanas namā Latvijas Brāļu draudze organizēja divas pirmās un pēdējās ekumeniskās sapulces. Tajās piedalījās mācītājs Jānis Birģelis no evaņģēliski luteriskās baznīcas, priesteris Namnieks no Latvijas pareizticīgo baznīcas, mācītājs Korps no baptistu baznīcas un superintendents Timberi no metodistu baznīcas. (Romans katoļu baznīcas pārstāvji ekumeniskajos pasākumos nepiedalījās.) Latvijas Brāļu draudzi pārstāvēja garīgo lietu vadītāja vietnieks Jānis Šmits. Pirmās sapulces moto bija “Kas nes laimi un kas nelaimi tautu dzīvē”, otrās — “Kā tautai atbrīvoties no ļaunuma važām”. Sapulces bija visiem interesentiem pieejamas, tajās tika apspriests jautājums par latviešu tautas likteni, dziedāts un kopīgi lūgts Dievs.⁴⁹⁶ Arī Eiropas reliģiskās dzīves vēsturiskajā attīstībā Brāļu draudze ieņēma nozīmīgu lomu kā ekumenisma idejas veidotāja un attīstītāja, jo ekumeniskās brālības idejas bija tuvas un nozīmīgas Brāļu draudzes kustības teoloģiskajiem uzskatiem.

⁴⁹⁶ *Svētdienas Rīts*. 1940. 228. lpp.

4. BRĀĻU DRAUDZES SAIEŠANAS NAMI UN DARBĪBA LAUKOS

Latvijas Republikā pēc Pirmā pasaules kara no vēsturiskajiem, aptuveni pusotra simta saiešanas namu garīgā dzīve noritēja vēl apmēram piecdesmit saiešanu namos.⁴⁹⁷ 1930. gadā Vidzemē bija apzināti vairāk nekā 133 Brāļu draudzes saiešanas nami vai to drupas.⁴⁹⁸ Precīzu skaitu ir grūti nosaukt, jo, pirmkārt, salīdzinoši vēl, tikai 30. gadu pirmajā pusē tika apzināts vairums Vidzemes Brāļu draudzes saiešanas namu un tajos notiekošās garīgā darbības. Otrkārt, dažādo cariskās valdības laikā pastāvējušo vajāšanu dēļ bija radusies situācija, ka atsevišķās Vidzemes guberņas vietās hernhūtiešu garīgās dzīves organizācija izveidojās samērā autonoma un tādēļ netika iekļauta nekādos uzziņu rādītājos.⁴⁹⁹

Latvijas valstī Brāļu draudzes dalībnieku skaits Vidzemes lauku novados tika lēsts ap 3000 cilvēku.⁵⁰⁰ Tomēr precīzu Vidzemes Brāļu draudzes kustības dalībnieku un atbalstītāju skaitu ir neiespējami noteikt, jo nepastāvēja vienotas statistikas rādītāji un kritēriji, kuras personas būtu skaitāmas par kustības dalībniekiem un kuras ne. Jāsaka, ka statistikas rādītāju trūkums jau bija izveidojies par savdabīgu Vidzemes Brāļu draudzes pazīmi. Arī iepriekšējos gadsimtos kā vajāšanu tā latviešu Brāļu draudzes kustības neformālā rakstura dēļ varēja noteikt tikai aptuvenu Vidzemes hernhūtiešu kustības dalībnieku un atbalstītāju skaitu.⁵⁰¹

Arī 20. gadsimtā Latvijas Republikā Brāļu draudzes Vidzemes lauku saiešanām ilgstoši nebija nekāda juridiskā statusa. Un, kaut gan 30. gados arī lauku saiešanām Latvijas Brāļu draudzes organizatoriskajā struktūrā tas pakāpeniski tika iegūts, tomēr visaptveroši hernhūtiešu kustības dalībnieku saraksti netika izveidoti. Savukārt ne visur, kur Vidzemē starpkaru laikā notika hernhūtiešu kustības aktivitātes, tai bija vispār jebkāds juridisks statuss vai formāla saistība ar Latvijas Brāļu draudzi. Tā piemēram hernhūtiskajā Lielstraupes draudzē darbojās Brāļu draudzes Līņu saiešanas nams.⁵⁰² Nedz pārstāvji no Straupes, nedz Līņu saiešanas nekādā veidā neiesaistījās Latvijas Brāļu draudzes organizatoriskajā dzīvē.

Apskatot Vidzemes Brāļu draudzes darbību svarīgi ņemt vērā, ka šī vēsturiskā atmodas kustība laika ritumā bija tik organiski un dziļi iekļāvusies novadu latviešu sabiedrības dzīvē, ka cilvēkiem, kuri bija iesaistījušies Brāļu draudzes garīgajā un saimnieciskajā darbībā, nebija svarīga savas piederības uzskaitē. Cilvēku dabiska piederība un līdzdalība Brāļu draudzes saiešanu dzīvē bija paaudzēs nostiprinājusies Vidzemes hernhūtisko novadu garīgās dzīves kārtība. Iepriekšminētais kustības dalībnieku skaitlis (3000) pamatoti var kalpot par Vidzemes Brāļu draudzes kustības starpkaru perioda skaitliskuma orientieri. Katra atsevišķa saiešanas nama garīgās dzīves aktivitātes un atbalstītāju loks varēja būt atšķirīgs — sākot no regulāriem iknedēļas pasākumiem

⁴⁹⁷ Brāļu draudze Latvijā. *No: Latviešu konversācijas vārdnīca*. 2. sējums. Rīga, 1928—1929. 2773.sleja.

⁴⁹⁸ **Legzdīņš, R.** Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Senatne*, Nr.2, 1930. 40.-42. lpp.

Šis ir vienīgais publicētais informācijas avots, ar uzdevumu uzskaitīt visus Vidzemes Brāļu draudzes saiešanu namus, bet tas nav pilnīgs. Piemēram, sarakstā nav norādīts neviens no pieciem vēsturiskajiem Jaunpiebalgas draudzes teritorijā esošajiem hernhūtiešu saiešanu namiem.

⁴⁹⁹ **Meisters, J.** Hernhūtiešu Brāļu draudze Liezērē. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1929. 50.-55. lpp.

⁵⁰⁰ Brāļu draudze Latvijā. *No: Latviešu konversācijas vārdnīca*. 2. sējums. Rīga, 1928—1929. 2773.sleja.

⁵⁰¹ **Straube, G.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. 153., 181.-185. lpp.

⁵⁰² **Zūpe, Jānis.** Intervija 2005. gada 17. maijā

līdz dažiem garīgās dzīves notikumiem gadā. Minētais dalībnieku skaits norāda, ka apzinātajos piecdesmit saiešanu namos, kuros notika garīgā dzīve, katrā vidēji varētu būt darbojušies ap 60 dalībnieku. Tas varētu atbilst īstenībai. Īpaši, ja ņem vērā daudzus Brāļu draudzes svētku pasākumus, kuros dalībnieku skaits pārsniedza simts cilvēku.

Garīgi rosīgākās Brāļu draudzes saiešanas raksturoja tas, ka saiešanas namu galvenie praktiskie uzturētāji un reliģiskās dzīves garīgie kopēji — saiešanu tētiņi parasti nāca no zemniecības turīgākā slāņa vecsaimniekiem. Brāļu draudzes kustības līderi parasti piederēja senām Vidzemes hernhūtiešu dzimtām un sabiedrībā ieņēma redzamu un cienījamu sociālo stāvokli. Arī šis aspekts izcēla Brāļu draudzes nozīmību vietējā sabiedrībā.

Tāpat kā cariskās valdības laikos, arī Latvijas valstī Vidzemes Brāļu draudzes garīgās dzīves organizēšana un saiešanas namu uzturēšana, labiekārtošana un remontēšana notika, izmantojot tikai vietējās sabiedrības resursus. Tā jau 20. gados pēc vietējo ļaužu iniciatīvas tika atjaunoti vai pilnīgi no jauna uzcelti vismaz četrpadsmit saiešanas namu.⁵⁰³ Šajā laikā hernhūtiešu saiešanas nami arī pirmo reizi nokļuva Latvijas Republikas Izglītības ministrijas Pieminekļu valdes darbinieku redzeslokā, un Vidzemē tika sistemātiski apzinātas deviņdesmit hernhūtiešu saiešanas namu celtnes. Trīsdesmit sešiem Brāļu draudzes saiešanu namiem tika piešķirts valsts aizsargājamā arhitektūras pieminekļa statuss.⁵⁰⁴ 1940. gada vasarā uz Brīvdabas muzeju Rīgā pārvietoja saiešanas namu no Valkas apriņķa Plāņu pagasta Mežuļiem, kas bija otrs vecākais zināmais saiešanas nams Latvijā (darbību uzsācis ap 1769. gadu).⁵⁰⁵

Vecākās Vidzemes hernhūtiešu kustības būves bija Valmieras Jērakalna Brāļu draudzes ēku ansamblis ar saiešanas namu un skolotāju semināru (kopš 1738. gada).⁵⁰⁶ Viss Brāļu draudzes centrs (diakonāts) tika iesvētīts 1741.gadā.⁵⁰⁷ Gan šie, gan citi 18.gadsimta Vidzemes Brāļu draudzes pirmajos ziedu laikos celtās būves līdz 20. gadsimta starpkaru periodam nebija saglabājušās. Iespējams, ka izņēmums ir Straupes draudzes Ungurmuižas muižas ēkai līdzās esošā skolas un saiešanas nama ēka. Senākais saglabātais latviešu zemnieku pašu būvētais saiešanas nams bija Kauguru pagasta Gaides saiešanas nams (iesvētīts 1765. gadā).⁵⁰⁸ Latvijas evaņģēliskās Brāļu draudzes vadība Rīgā aktīvi piedalījās valstiski aizsargājamo hernhūtiešu celtnu sarakstu veidošanā un atšķirībā no daža laba jaunsaimnieka bija gatava darīt visu iespējamo šo ēku saglabāšanai.⁵⁰⁹

Tāpat kā citu reliģisku organizāciju, arī Brāļu draudzes garīgā dzīve koncentrējās ap reliģiskās kustības piekritēju sapulcēšanās vietām, svētnīcām, dievnamiem, kuri Vidzemē bija iemantojuši dažādus vārdus — saiešanas nams, lūgšanas nams, saiešanas kambaris, ciemkambaris, ļoti izplatīti — “kambaris”, dažkārt vienkārši “draudzība”.⁵¹⁰ Vidzemes lauku Brāļu draudzes saiešanas nami bija tie centri ap kuriem arī apskatāmajā starpkaru periodā organizējās hernhūtiešu kustības garīgā

⁵⁰³ Brāļu draudze Latvijā. *Latviešu konversācijas vārdnīca*. 2. sējums. 1928—1929. 2773.sleja.

⁵⁰⁴ *LVA*. 1630. fonds.1. apraksts. 176. lieta. 35. lp.

⁵⁰⁵ *Latvju enciklopēdija*. 1. sēj. Stokholma, 1950—1951. 294. lpp

⁵⁰⁶ **Straube, G.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. 53. lpp.

⁵⁰⁷ **Adamovičs, L.** *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710—1740*. 2. izdevums. Linkolna (ASV) : Sējējs, 1963. 530.lpp.

⁵⁰⁸ *LVA*. 700. f., 1. apr., 313. lieta. 151.lp.

⁵⁰⁹ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 379. lieta.

⁵¹⁰ Turpat, 382. lieta.

dzīve. Kaut arī parasti tās bija 19. gadsimta celtnes, tomēr tās, saglabājot vēsturisko iekārtojumu, joprojām bija ļoti nozīmīgas Brāļu draudzes regulārās garīgās dzīves īstenošanai. 20. gadsimta starpkaru periodā Vidzemes Brāļu draudzes saiešanas nami veica kustības organizatoriskā un sakrālā centra funkcijas.⁵¹¹

Redzamākā atšķirība no kristīgo konfesiju dievnamiem bija tā, ka Brāļu draudzes saiešanu namos interjera galvenā dominante nebija altāris. Dieva Tā Kunga altāris atradās vietējās luterāņu draudzes dievnamā, kuras locekļi bija visi Brāļu draudzes kustības dalībnieki. Baznīcā viņi gāja pie Dieva altāra, tur saņēma Svēto vakarēdienu, notika kristības, iesvētības, laulības. Atsevišķos gadījumos arī saiešanu namos tika kristīti bērni, ko starpkaru periodā veica luterāņu mācītāji. Dažkārt no tiem pēdējā gaitā izvadīti Brāļu draudzes darbinieki. Bez šaubām arī tas notika luterāņu mācītāja vadībā.⁵¹² Izņēmumi varēja notikt kādos ārkārtas gadījumos.

Tā kā Brāļu draudzes saiešanas namu sakrālais centrs nebija altāris, tad loģiski, ka sakrālā Dieva emanācija fokusējās citviet. Un līdz ar to hernhūtiešu garīgās dzīves akcents vērsās uz bībeles evaņģēlija vēsti un līdzilvēkiem, ticības brāļiem un māsām, to savstarpēju sadraudzību. Brāļu draudzes teoloģiskais uzstādījums bija, lai raugoties līdzilvēkos spētu tajos saredzēt Dieva mīļotus bērnus un apzināties, ka, tikai uzturot savstarpējas tuvākmīlestības saites, pats Kungs Kristus viņu vidū būs reāli klātesošs.⁵¹³ Saskaņā ar Brāļu draudzes vispārējās priesterības principu, katra ticīga cilvēka dvēselē darbojas un individuālā veidā manifistējas Dievs Svētais Gars, un tādējādi visa draudze veidoja vienotu sakrālu kopību, kura savā ticības sadraudzībā pati ir dzīvā Dieva dzīvs altāris.⁵¹⁴

Pastiprināta Dieva klātesamības izjūta ir būtiski ietekmējusi arī latviešu tautas mentalitātes veidošanos. Tieši saiešanas namos tika attīstīta tuvākmīlestība, izauga jauna cilvēku savstarpējās saskarsmes kultūra, veidojās godbijīga attieksme pret Dieva radīto dabu, tika izkoptas prasmes izpaust cilvēku pozitīvo emocionalitāti. Neapšaubāmi šis aspekts daudzos vidzemniekos veicināja radošo spēju attīstību, sniedzot gan tiešu, gan pastarpinātu impulsu 19. gadsimta rakstniecības un citu mākslu sasniegumiem Vidzemē.⁵¹⁵

Līdztekus saiešanu galvenajam mērķim — pulcēt Dieva bērnus, lai godinātu Visuvareno un koptu sadraudzību — Vidzemes saiešanu namiem latviešu sabiedrībā bija arī sociālpsiholoģiska un simboliska nozīme. Baznīcas draudžu dievnamu celtnes bija sveštautiešu, lielākoties vāciešu vadībā, realizēti projekti. Savukārt saiešanas nami bija pašu zemnieku izloloti, finansēti un celti. Turklāt apgrūtinātos apstākļos, jo laicīgā vara, liekot dažādus šķēršļus, bieži kavēja Vidzemes hernhūtiešu saiešanu namu būvniecību. Šāds apstākļu kopums noteica to, ka hernhūtiešu saiešanas līdztekus to centrālajam reliģiskās dzīves mērķim kļuva arī par galvenajiem latviešu forumiem, kuros tika risināti saimnieciski, sociāli, cilvēktiesību u. c. ar reliģisko dzīvi tieši nesaistīti jautājumi. Saiešanu nami bija arī lokālās latviešu sabiedrības kultūras dzīves centri, kuri veicināja

⁵¹¹ *Latvju enciklopēdija*. 1. sēj. Stokholma, 1950—1951. 294. lpp

⁵¹² **Leimane, Inta**. Intervija.

⁵¹³ Mateja evaņģēlijs. 18. nodaļa 20. pants.

⁵¹⁴ *Zinzendorf und die Herrnhuter Bruder. Quellen zur Geschichte der Bruder-Unitat*. Herausgegeben von Hans-Chritoph Hahn und Hellmut Reichel. Hamburg, 1977. s. 259.-261.

⁵¹⁵ **Grudule, M.** Literatūrzinātne, folkloristika, māksla. *No: Latviešu literatūra un reliģija*. Latvijas Universitātes raksti. 732. sējums. Rīga, 2008. 38.-39. lpp.

tās izaugsmi. Tāpat Brāļu draudzes saiešanās tika uzkrāta pieredze un izkopta prasme emocionāli piesātinātu un kvalitatīvu pasākumu rīkošanā. Attīstot sev nozīmīgās tuvākmīlestības un sadraudzības saites, Vidzemes latviešu Brāļu draudzes kustību allaž raksturoja arī vēlme noturēt plašākus pārnovada pasākumus, dažādu kārtu un cita veida svētkus.

Nosaukto faktoru kopums noteica to, ka laika gaitā katrs saiešanas nams bija “apaudzis” ar kultūrvēsturisku slāni, kuru veidoja dažādi pamācoši stāsti. Parasti tie ietvēra arī garīgas pamācības funkciju (stāsti par brāļu un māsu krietnu un cēlu rīcību). Pastāvēja arī nostāsti par senākas vēstures notikumiem, noslēpumainu un brīnumainu gadījumu pārstāsti. Vieni no izplatītākajiem bija stāsti par atsevišķā nama celšanu un ar to saistītiem notikumiem. Šī kultūrvēsturiskā tradīcija savu aktualitāti saglabāja arī starpkaru periodā. Par daudziem saiešanu namiem un nesavtīgo kopdarbu to celtniecībā novada ļaužu atmiņās bija saglabājušies daudzi nostāsti. Tā, piemēram, ļoti tipiski apraksti ir saiešanas namu celtniecību. “Pieminēšana par Vilkiniešu draudzi” stāsta par Jesperu saiešanas nama būvi netālu no Limbažiem. 1846. gadā, kad nama celšanai bija saņemta Limbažu prāvesta atļauja, Brāļu draudze to uzbūvēja divu nedēļu laikā, sagādājot šim nolūkam 654 baļķus, kurus no meža izveda divās dienās.⁵¹⁶ Citā stāstā par Vecpiebalgas Cepļu saiešanas nama celtniecību ir saglabājušās atmiņas par kādu saimnieci, kura ar zidāmu bērnu pie krūts no Smiltenes 1816. gada bargajā ziemā ragavās devās uz 50 km attālo Vecpiebalgu, kurp aizvedusi vezumu ar salmiem jauncelāmā saiešanas nama jumtam.⁵¹⁷ Blomes pagastā ir saglabājies stāsts par Riņģu saiešanas nama celšanu 19. gadsimta 70. gados. Apkārtnes saimnieki tam ziedojuši, ko varējuši, tomēr pietrūcis lubu materiāla jumtam. Nakts melnumā kāds lubiņas bija atvedis un salicis pie jaunbūves. Tā arī nav izdevies noskaidrot, kurš bijis slepenais saiešanas labdaris.⁵¹⁸ Šādi un līdzīgi nostāsti bija raksturīga Vidzemes Brāļu draudzes saiešanas namu kultūrvēsturiskā fona iezīme. Katra saiešanas nama “biogrāfijā” svarīga nozīme bija tā būvniecībai, un no paaudzes paaudzē tika nodoti stāsti par brāļu un māsu nesavtīgu kopdarbu Brāļu draudzes svētvietu tapšanā. Šie stāsti veidoja saiešanas namu kultūrvēsturisko fonu un novada iedzīvotājiem arī 20. gadsimtā bija labi zināmi. Brāļu draudzes saiešanu dzīve harmoniski iekļāvās latviešu zemnieku ikdienas gaitās un saiešanu nami - Vidzemes ainavā.⁵¹⁹ Paaudžu gaitā latviešu zemniekos bija izveidojusies un saglabājas arī divdesmitajā gadsimtā emocionāli labvēlīga un silta attieksme pret hernhūtiešu kustību un tās sakrālajām celtnēm — Brāļu draudzes saiešanas namiem.

Arī 20. gadsimta starpkaru periodā Brāļu draudzes garīguma tradīcija Vidzemes hernhūtiskajos novados saglabāja aktualitāti un paaudžu pārmantojamību. Kustības garīgie centri joprojām atradās 18. un 19. gadsimtā būvētajos saiešanas namos. Iespēju robežās tika uzturētas senās hernhūtiešu tradīcijas. Tādēļ var apgalvot, ka, neraugoties uz lielajiem kara postījumiem, bēgļu gaitu jukām, kristietībai nelabvēlīgo sekulāro un ateistisko ideju popularitāti sabiedrībā, Vidzemes Brāļu draudze savā darbībā tomēr saglabāja kontinuitāti ar iepriekšējiem laikmetiem. Senās Brāļu

⁵¹⁶ Pieminēšana par Vilkiniešu draudzi Jesperu mājā. *Kultūras Fonda Avīze*. 1989. g. nov. Nr.1, 13. lpp.

⁵¹⁷ **Kundziņš, P.** Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Ilustrēts Žurnāls*. Nr.1, 1927. 11. lpp.

⁵¹⁸ Intervija ar Intu Leimani.

Līdzīgi nostāsti ietverti Matīsa Kaudzītes grāmatā «Brāļu draudze Vidzemē» (Rīga, 1877). Arī citās, saiešanu namiem veltītās publikācijās bieži ir atstāstīti ar tiem un to būvēšanu saistīti nostāsti un leģendas.

⁵¹⁹ **Kundziņš, P.** Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Ilustrēts Žurnāls*. Nr.1, 1927. 10. lpp.

draudzes paražas, tradīcijas un kultūrvēsturiskie konteksti Vidzemes Brāļu draudzes darbībā bija klātesoši un aktuāli arī Latvijas valsts pirmās neatkarības laikā.

Emocionālo attieksmi un godbijību pret Brāļu draudzes svētvietām lieliski ilustrē vēsturnieks un rakstnieks Matīss Kaudzīte (1848—1926). 1877. gadā izdotajā grāmatā «Brāļu draudze Vidzemē», kurai 1878. gadā nodrukāja papildtirāžu.⁵²⁰ Šis darbs līdz Ludviga Adamoviča un Gvido Straubes pētījumiem par Vidzemes latviešu Brāļu draudzes kustību joprojām ir viens no galvenajiem pētījumiem par hernhūtiešu vēsturi latviešu valodā. Matīsa Kaudzītes grāmata ilustrē daļas sabiedrības dziļi godbijīgo attieksmi pret saiešanas namiem. Bez šaubām arī pati grāmata ir ietekmējusi pozitīvu sabiedrības attieksmi pret latviešu Brāļu draudzes kustību un tās saiešanas namiem Vidzemē. Matīss Kaudzīte grāmatas ievadā raksta: “Ja būsi tuvāk iepazīties ar Vidzemi, īsti ar Augš-Vidzemi, tad tu būsi tur ievērojis arī kādas īpašas ēkas, kas citur nav atrodamas, — ēkas, kurām nav nekāda krāšņuma, nekāda diženuma un kuras pēc izskata necik neatšķiras no turieniešu dzīvokļiem. Tomēr šās ēkas, kad viņas tuvāk aplūko, aptur cilvēka vēribu ar citiem spēkiem, ar neredzamām īpašībām: — viņas pūš sirdī to brīnišķīgo godbijību, kuru sajūt cilvēks, uzskatīdams kādu vecu, klusu un cienījamu vientuli, kuram pasaule nedrīkst un nespēj tuvoties ar saviem traipekļiem, — kura priekšā aplūkst zaimotāju lūpas un nogurst negantnieku rokas, kurš mierīgi, bez ieročiem un bez sargiem, iet caur ļaundaru pulku un kuram nevajag nedz atslēgu, nedz stipru sienu. Kas šās ēkas pulgotu, tam vajadzētu būt tikpat ļaunam cilvēkam kā tam, kas kroplim sistu plīķi, vaj ar, kas neredzīgu vadītu ūdenī. [...] Cik liela starpība ir starp kroga smuiku un kapu zvanu, tik liela starpība starp šām ēkām un pasauli.”⁵²¹ Vidzemes Brāļu draudzes garīgā dzīve un darbība 20. gadsimta starpkaru periodā notika tieši šajās, Matīsa Kaudzītes aprakstītajās saiešanu namu ēkās.

Vidzemes zemnieku sētas arhitektūrā saiešanas nams parādījās 18. gadsimta otrajā pusē kā jauns celtnes veids, kas sākotnēji bija daļa no saimniecības ēkas — rijas. Riju paplašinot ar diviem vai trim kambariem, varēja samērā vienkārši iegūt jaunas telpas un tās piemērot Brāļu draudzes saiešanu vajadzībām. Vēlāk pie zemnieku sētā esošajām celtnēm, visbiežāk rijām, mēdza piebūvēt (“piedurt”) jaunas telpas, kurās noturēt hernhūtiešu kustības saiešanas. No tā cēlies arī senākais saiešanas nama alternatīvais nosaukums “kambaris”, kura pielietojums tautā bija nostiprinājies, un saiešanas namus par kambariem ļoti bieži sauca arī 20. gadsimtā.⁵²² Sākot no 18. gadsimta ceturktā ceturkšņa, latviešu Brāļu draudzes dalībnieki sāka būvēt īpašas svētvietas — saiešanas namus — speciālas ēkas, kuras paredzētas tikai hernhūtiešu kustības dalībnieku garīgajai darbībai un nekādiem citiem mērķiem netika izmantotas.

Brāļu draudzes saiešanas nami allaž, kaut arī nedaudz attālināti, tika novietoti kādas zemnieku sētas tuvumā. Parasti tie iekļāvās zemnieku sētas kopējā apbūves ansambļi.⁵²³ Tādēļ saiešanas nams tika saukts pēc attiecīgo māju vārda (piemēram, Brāļu draudzes Cepļu saiešanas nams, jo atradās Vecpiebalgas Cepļu māju robežās). Saiešanas namu būves veidojās no tautas celtniecības

⁵²⁰ **Kaudzīte, M.** *Brāļu draudze Vidzemē*. Rīga. 1877.

Kaudzīte, M. *Brāļu draudze Vidzemē*. Rīga. 1878.

⁵²¹ **Kaudzīte, M.** *Brāļu draudze Vidzemē*. Rīga. 1877. 5. lpp.

⁵²² **Legzdīņš, R.** Brāļu draudzes saiešanas namu arhitektūra. *Senatne*, Nr.2, 1930. 37. lpp.

⁵²³ **Kundziņš, P.** Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Ilustrēts Žurnāls*. Nr.1, 1927. 10. lpp.

tradīcijām, jo tos cēla paši zemnieki uz savas (ne muižas vai valsts) zemes, rīkojot brīvprātīgo talkas, ziedojot gan naudu, gan būvmateriālus — logus, ķieģeļus krāšņu mūrēšanai u. tml.

Domājot par Brāļu draudzes saiešanas namu novietni, latviešu hernhūtiešiem ļoti būtiski bija rast savas sakrālās ēkas saskaņīgumu ar dabas ainavu. Reizēm brāļi paši veidoja ainavu, lai saiešanas nams organiski iekļautos dabā. Saiešanas nami tika celti kā atsevišķas brīvastāvošas ēkas. Attiecībā uz debespusēm saiešanas nami konsekventi bija orientēti tāpat kā luteriskie dievnami, austumu—rietumu virzienā (draudzes locekļu sejas allaž vērstas uz austrumiem).

Saiešanas namus, kur tas bija iespējams, centās būvēt uzkalniņos. Brāļu draudzes ēku novietnē svarīgi bija, lai tā tiešā tuvumā atrastos koku audzes. Tādēļ tos labprāt būvēja birztalās, kuras dažkārt sāka dēvēt par svētbirzēm. Ja koku nebija vai tie bija nepietiekamā daudzumā un neveidoja estētiski baudāmu ainavu, tos stādīja — lielākoties liepas vai ozolus.⁵²⁴

Šādu pieeju saiešanas namu būvniecībai noteica kā garīgi, tā praktiski apsvērumi. Pirmkārt, hernhūtiskā garīguma izpratne ietvēra dziļu godbijību pret Dieva radīto pasauli. Dabā cilvēkam nav jāiejaucas ar pārveidojumiem, bet gan pēc iespējas organiski tajā jāiekļaujas. Otrkārt, tā kā draudzes pasākumi bieži tika noturēti zem klajas debess, koku ieloks veidoja it kā organizētu telpu, un, kas ļoti būtiski, koki nodrošināja labskaņīgu akustiku — skaistāk skanēja dziesmas, un labāk bija dzirdami sacītāju vārdi un lūgšanas. Vēl viens iemesls svētbiržu izveidošanai saistāms ar atskaņām no piedzīvotajām vajāšanām un gandrīz nemitīgo Brāļu draudzes puslegālo darbību. Koki aizsedza hernhūtiešu saiešanas namus no nelabvēļu acīm, jo ērtākai sasniedzamībai saiešanas namus centās būvēt tuvāk ceļiem. 19. gadsimtā posmu no lielceļa līdz saiešanas namam sāka apstādīt, veidojot gatves. Koku tuvums negaisa laikā ēkas pasargāja no zibens, un nav nācies sastapties ar vēsturiskām liecībām, ka kāds saiešanas nams būtu zibens sasperts un nodedzis.

Atšķirībā no baznīcu ēkām arī 20. gadsimtā Brāļu draudzes saiešanas nami nekad no apkārtējās vides netika atdalīti ar sētām vai kādiem cita veida nožogojumiem. Visi saiešanu nami bija celti tikai no koka un saskaņoti ar kopīgo zemnieku sētas arhitektūru. Vienā saiešanas ēkas pusē bija plašāks laukums, zaļš maurs, kurā varēja notikt draudzes pasākumi brīvā dabā, kā arī sadraudzība pēc garīgām saiešanām. Praktisku apsvērumu dēļ saiešanas nama ansamblī varēja tikt iekļautas vēl kādas papildu ēkas, piemēram, atstatus no saiešanas nama izbūvējot nojumi vai piedarbu, kur atpūtināt un sakopt tālākus ceļus mērojušo brāļu zirgus.⁵²⁵ Tomēr vizuāli saiešanas nams allaž bija atsevišķi stāvoša ēka, skaidri nodalīts no citām apkārtnes celtnēm.

Visi Brāļu draudzes saiešanu nami tika celti guļtaiso vai nainagu būvniecības tehnikā. Galvenais būvmateriāls bija priede vai egle, skaidu jumtam — apse. Baļķi bieži netika tēsti. Ēku pamatos lika kaļķos vai mālos stiprinātus laukakmeņus, dažkārt saiešanas nami tika sēdināti uz laukakmeņiem. Ēku jumtu veidoja stāvs divslīpju, bet biežāk četrslīpju jumts ar lielām pārkarēm. Jumta segumam izmantoja salmus vai skaidas. Zem jumta pārkarēm abās ēkas pusēs, kā vīru, tā sievu pieeju pusēs, mēdza novietot soliņus. Ar logiem saiešanu namus centās padarīt iespējami gaišākus. Logi bija sīkrūtoti, kvadrāta formas vai arī horizontāla taisnstūra formā. Logi dievvārdu

⁵²⁴ Brāļu draudze. *No: Latvju enciklopēdija*. 1. sēj. Stokholma, 1950—1951. 294. lpp.

⁵²⁵ *Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs*. Atbildīgais redaktors Saulvedis Cimermanis. Rīga, 1978. 130.-131. lpp.

zālē bija sakārtoti simetriski, tāpat kā baznīcā, vienā vai divās rindās. Priekšējā sienā, kur bija novietots sacītāju galds, atradās viens, divi vai trīs logi. Saiešanu durvis bija zemas — no 1,20 m līdz 2,00 m.⁵²⁶ Praktiskais iemesls bija siltuma taupīšana, bet nepieciešamība krietni palocīties, ieejot saiešanas namā, iespējams, ietvēra arī kādu garīgu imperatīvu.

Saiešanas namus un to apkārtni latviešu zemnieki centās veidot un izkopt tā, lai tur valdītu mājīguma, tīrības un emocionāla siltuma atmosfēra. Tas bija saistīts ar Vidzemes Brāļu draudzes dzīvesziņu, kura uzsvēra attiecību nozīmīgumu ar Pestītāju un pašiem savā starpā. Var apgalvot, ka hernhūtiešu ideāls bija, lai saiešanas namos veidotos un valdītu ģimeniska siltuma gaisotne.

Saiešanas telpu interjers bija ļoti vienkāršs un atturīgs, savā ziņā pat askētisks. Visbiežāk saiešanas namos bija dēļu grīdas, bet arī klona un no ķieģeļiem veidotas. Vienkārši veidoti bija arī saiešanas nama draudzes soli, dažkārt tie tika veidoti no pusbalķiem, kuru apaļā puse vērsta uz leju, un par sola kājām izmantoja paša koka apstrādātus zarus. Krāsvielas interjerā neizmantoja nemaz vai vēlāk ļoti minimāli, piemēram, kāda Bībeles citāta uzrakstīšanai. Interjera elementu klāstu parasti veidoja pašu hernhūtiešu dāvinātie priekšmeti. Saiešanas namu aprakstos bieži pasvītrots, ka tie ir darināti ar mīlestību. Griestu, sienu lukturi, logu, durvju elementu kalumi, rokturi, galdi, soli, krēsli, sedziņas, drēbju karamie vadži u. c. interjera elementi allaž bija izveidoti ar galdnieku, virpotāju, audēju, kalēju lielu profesionālo meistarību. Kaut arī šie interjera elementi bija dažādu amatnieku meistarību veikti kā ziedojums saiešanai, telpas kopējais askētiskais iespaids spēja saglabāt interjera viengabalainības un pabeigtības iespaidu.⁵²⁷

Īpaša kultūrvēsturiska nozīme latviešu būvniecībā bija faktam, ka Brāļu draudzes saiešanas namos iekštelpu iekārtošanā sāka izmantot dekoratīvus stabus — kolonnas. To funkcionālais uzdevums bija veidot atbalsta konstrukcijas, plašas Dieva vārdu zāles izveidošanai. Citos saiešanas namos šādu interjera elementu nebija, citos bija viens, divi vai trīs dekoratīvie stabi, kuri tika sakārtoti arī pret sacītāja galdu. Kā izceļamai tautas arhitektūras vērtībai dekoratīvo stabu izpētei pievērsās arhitekts Pauls Kundziņš, Brāļu draudzes atbalstītāja, luterāņu mācītāja Kārļa Kundziņa dēls. Kad 20. gadsimta 20. un 30. gados tika uzsākta hernhūtiešu saiešanas namu zinātniska apzināšana un izpēte, Pauls Kundziņš saiešanas namu dekoratīvos stabus nosauca par “sauļotajiem stabiem”, jo to balsta vidusdaļā parasti bija izveidota masīva koka lode, no kuras kā saules stari izauga kolonnas augšējās un apakšējās daļas balsti.⁵²⁸

Paulam Kundziņam ar saiešanas namiem saistījās arī personiskas atmiņas. Kādā vasaras pēcpusdienā, vēl būdams arhitektūras students, Valmieras stacijā, gaidīdams vilcienu uz Smilteni, viņš aizgājis līdz netālam Brāļu draudzes Kauguru pagasta Gaides saiešanas namam. Tajā, ieraugot “ārēji necilās ēkas plašo zāli ar tās griestu balstiem”, viņš, pēc paša vārdiem, piedzīvoja emocionālu uzrunu un “palika kā apburts stāvam”.⁵²⁹ Vēlāk, 1924. gadā, sākot Latvijas arhitektūras pieminekļu sarakstu sastādīšanu, Kauguru Brāļu draudzes Gaides saiešanas nams

⁵²⁶ **Legzdiņš, R.** Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Brāļu draudzes kalendārs 1931. gadam*. 1930. 34.-35. lpp.

⁵²⁷ **Legzdiņš, R.** Brāļu draudzes saiešanas namu arhitektūra. *Senatne*, Nr.2, 1930. 44. -47. lpp.

⁵²⁸ **Kundziņš, P.** Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Ilustrēts Žurnāls*. Nr.1, 1927. 11. lpp.

⁵²⁹ **Kundziņš, P.** Kā es tapu par arhitektu. *Arhitekts*. (Stokholma), Nr.17/18, 1978, 40. lpp.

kļuva par pirmo vēsturisko celtni, kura tika uzņemta īpašā Latvijas valsts aizsardzībā.⁵³⁰ Savukārt sauļotā staba motīvs tautā izrādījās ļoti populārs, tas ir evolucionējis un joprojām tiek pielietots etnogrāfiskajā ornamentācijā, scenogrāfijā, latviešu tautas pasaku ilustrācijās u. c.

Divdesmitā gadsimta Brāļu draudzes garīgās dzīves vajadzībām izmantotās telpas saglabājās tādas pašas kā iepriekšējos laikmetos. Vidzemes Brāļu draudzes saiešanas namu iekštelpu izkārtojums bija ļoti vienkāršs. To iekšējo plānojumu veidoja trīs līdz piecas telpas.

Saiešanas namu plašākā un galvenā telpa bija Dieva vārdu zāle. To sauca arī par lūgšanu jeb saiešanas zāli. Tur Brāļu draudzes dalībnieki pulcējās uz dievvārdiem, lūgšanām, dziesmām. Telpas forma bija vai nu kvadrātveida, vai taisnstūra. Laika gaitā, saiešanas namus remontējot un pārbūvējot, zāles austrumu, sacītāju, galā, sāka veidot nelielu paaugstinājumu. Šajā zāles galā ar apmēram 20 cm paaugstinājumu attiecībā pret pārējo zāli atradās sacītāja galdiņš ar soliņu vai krēslu. Sacītāju galda abās pusēs mēdza novietot garus solus, kurus svētku reizēs izmantoja dziedātāji, sacītāji, īpašie viesi. Ja saiešanas namā bija ērģeles vai harmonijs, tie atradās, no zāles raugoties uz sacītāja galdiņu, kreisajā pusē. Aiz sacītāja galdiņa pie neapmesto baļķu sienas mēdza novietot kādu visbiežāk smalki izstrādātā rāmī ieliktu Svēto rakstu citātu. Piemēram, Blomes Riņģu saiešanas namā bija evaņģēlija citāts “Nāciet pie manis visi, kas esat bēdīgi un grūtsirdīgi, es jūs gribu atvieglināt.”⁵³¹

Brāļu draudzes saiešanas zāli aizpildīja divas solu gupas. Soli bija vienkārši veidoti, bez atzveltnēm. Raugoties uz sacītāja galdiņu, labajā pusē atradās vīriešu soli, kreisajā — sieviešu. Visā Brāļu draudzes darbības laikā, arī apskatāmajā starpkaru periodā, saiešanu gājēji konskvienti ievēroja šo sadalījumu — vīrieši sēdēja tikai vīriešu pusē, sievietes — sieviešu.

Tētiņa (sacītāju) istaba atradās saiešanas nama rietumu galā. Tā bija paredzēta Brāļu draudzes sacītājiem. Šajā telpā viņi varēja netraucēti sagatavoties dievvārdiem. Ja saiešanā piedalījās vairāki sacītāji, viesmācītāji, mūziķi, kori, tad šajā telpā pārrunāja un saskaņoja saiešanas kārtību, noturēja kopīgu lūgšanu pirms pasākuma. Šī telpa bija parastas istabas izmēros, apmēram no 10 līdz 15 kvadrātmetriem. Parasti tajā bija viens logs, pie kura vai arī telpas centrā stāvēja galds. Telpā bija viens vai vairāki krēsli, dažkārt gar istabas sienām pa perimetru bija izbūvēts sols. Pie sienas vai galdā bija grāmatu skapis. Telpa tika izmantota arī pastorāla rakstura sarunām.⁵³²

Apmēram divreiz lielākas telpas kā tētiņa istaba bija tā sauktās vīriešu un sieviešu pieejas. Praktiski šīs telpas kalpoja kā lielās saiešanas zāles priekšnami. Gandrīz visos Vidzemes hernhūtiešu saiešanu namos bija divas ieejas durvis — vienas sievietēm, otras vīriešiem. Sieviešu durvis atradās ēkas ziemeļu pusē, vīriešu — dienvidu pusē. Ieejas savā starpā nebija saistītas, un katra dzimuma pārstāvji pa savām ieejām nokļuva kopīgās dievvārdu zāles savam dzimumam paredzēto solu pusē. Starp abām pieejām parasti atradās sacītāju istaba, kura bija savienota kā ar sieviešu, tā vīriešu pieejām. Pieeju telpās gar sienām atradās vadži drēbju pakāršanai, dažkārt tie bija arī nama ārpusē, jumta paspārnē. Pieejās ļaudis sagatavojās ieiešanai kopējā saiešanas zālē.

⁵³⁰ **Asaris, J.** Pieminekļu valde un tās darbības pirmsākumi. *No: Doma*. Rakstu krājums. 4. sējums. Rīga, 1998. 42.lpp.

⁵³¹ *Mateja evaņģēlijs*. 11. nodaļa 28. pants.

Intervija ar Intu Leimani.

⁵³² **Kaudzīte, M.** *Brāļu draudze Vidzemē*. 126 -127. lpp.

Viena ieeja tradicionālajā Vidzemes Brāļu draudzes saiešanas namā bija ļoti reti sastopama, to noteica kādi īpaši ar apkārtējo vidi saistīti iemesli.⁵³³

20. gadsimta 20. un 30. gados vairākās zinātniskās publikācijās tika teorētiski pamatots, un sabiedrībā nostiprinājās viedoklis, ka Vidzemes Brāļu draudzes saiešanas nami ietver sevī zemnieku būvniecības kvintesenci un satur mākslinieciskas kvalitātes, kas tos padara par tautas monumentālās arhitektūras izcilākajiem sasniegumiem.⁵³⁴ Tādējādi Brāļu draudzes saiešanas namus 20.gadsimta periodā bija pieņemts uzskatīt par latviešu nacionālās tautas arhitektūras stila etaloniem. Saiešanas namus mēdza salīdzināt arī ar vajāto pirmkristiešu dievnamiem. Pastāvēja pat viedoklis, ka dažādo tautas celtniecības formu sintēze ir radījusi tik spēcīgu kodolu, ka uz tā pamata labvēlīgos apstākļos būtu varējis attīstīties īpatnējs latviskā dievnama veids.⁵³⁵ Šī doma ir nacionālā romantisma ideju iedvesmota hipotēze.

Lai gan Brāļu draudze gandrīz visu 19. gadsimtu tika pastāvošās varas vajāta un tās īstenotās politikas dēļ dzīvoja izteikti nelabvēlīgos apstākļos, tā tomēr nemitīgi tiecās saglabāt savu patstāvību, iekšējo pašpārvaldi un līdz ar to arī savu latvisko identitāti iepretim valdošajai vāciskajai baznīcai. Pēc 1860. gada Brāļu draudzes saiešanām vietumis nonākot spēcīgā baznīcas ietekmē, mainījās arī saiešanas namu iekšējais un ārējais izskats. Tomēr saiešanas namu arhitektūrā šāds baznīcas iespaids izrādījās pavisam niecīgs un atrodams tikai dažās vietās. Baznīcas ietekme saiešanas namu arhitektūrā parādījās, piemēram, Dzērbenes draudzes Taures pagasta Gulbju saiešanas un Lielsalacas draudzes Vitrupes pagasta Brīdagu saiešanas namu arhitektūrā. Šīm ēkām tika piebūvēts tornītis, Brīdagos pat tajā iekārts zvans. Lielāka līdzība ar luterāņu baznīcu iekārtojumu parādījās arī atsevišķu vēlīno saiešanas namu interjeros. Piemēram, Gulbenes draudzes Vecgulbenes pagasta Spalvu saiešanas namā bija izbūvēts altāris un kancele.⁵³⁶ Šie nedaudzie piemēri liecina arī par Brāļu draudzes ietekmi un ideju nozīmīgumu tautā, ar kurām bija jārēķinās arī oficiālajai baznīcai, tās praksē parādoties latviskiem garīguma izpratnes elementiem.

Vēl viena hernhūtiešu Brāļu draudzes saiešanas namu vēsturiskā īpatnība bija tāda, ka tie kalpoja ne tikai garīgām, bet arī laicīgām vajadzībām, proti, kā skolas. No pašiem kustības pirmsākumiem Brāļu draudzes kustībai nozīmīgs bija izglītības jautājums. 20. gadsimta sabiedrībā izglītība veidoja vēl vienu kultūrvēsturisku dimensiju, kas saistījās ar Vidzemes saiešanas namiem. Jau kopš Vidzemes Brāļu draudzes sākumiem, saiešanas namos vai tiem līdzās atradās skolas zemnieku bērniem.⁵³⁷ Laikmetiem mainoties, izglītības funkcija saiešanas namos zaudēja aktualitāti, un notika tradīciju transformācija. Starpkaru periodā kā kultūrvēsturiska atsauce uz

⁵³³ **Legzdīņš, R.** Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Brāļu draudzes kalendārs 1931. gadam*. 1930. 34.-35. lpp.

⁵³⁴ **Kundziņš, P.** Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Ilustrēts Žurnāls*, Nr.1, 1927. 8.-11. lpp.

Legzdīņš, R. Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Senatne*, Nr.1, 1929. 20.-29. lpp.

Legzdīņš, R. Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Senatne*, Nr.2, 1930. 37.-47. lpp. u. c.

⁵³⁵ Brāļu draudzes saiešanas nami Vidzemē. *No: Latviešu konversācijas vārdnīca*. 2. sējums. Rīga, 1928./1929. 2777.sleja.

⁵³⁶ **Legzdīņš, R.** Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Brāļu draudzes kalendārs 1931. gadam*. Rīga, 1930. 47. lpp.

⁵³⁷ **Straube, Guido.** Brāļu draudzes Vidzemē un latviešu identitāte. *No: Kurzeme, Vidzeme, Latgale*. Reģions un identitāte vēsturē. Rīga, 1999. 61. lpp.

saiešanu izglītojošo un pedagoģisko funkciju saskatāma Brāļu draudzes rīkotajos bērnu svētkos, kuros saiešanu garīgie vadītāji arīdzan mēdza bērnus izjautāt par bibliskajām patiesībām un mudināja viņus dzīvot evaņģēlija gaismā.⁵³⁸

Brāļu draudzes saiešanas namu apsaimniekošana bieži bija strīdīgs jautājums, un apskatāmajā laika periodā tā arī neguva atrisinājumu. Latvijas valsts agrārās reformas galvenās darbības notika 1920. gadā. Pēc tās īstenošanas par labu valstij tika atsavinātas muižu, pastorātu un draudžu zemes īpašumi. Uz to zemes atradās arī daļa Brāļu draudzes saiešanas namu. Neņemot vērā vēsturisko apstākļu specifiku, daļa saiešanas namu, arī tādu, kur vēl noritēja garīgās dzīves aktivitātes, no jaunizveidotajām valsts fonda zemēm 20. gadu sākumā nonāca privātpersonu juridiskā īpašumā. 20. gadu sākumā vēl nebija fiksēts Vidzemes Brāļu draudzes juridiski tiesiskais statuss Latvijas valstī. Tādēļ Brāļu draudze agrārās reformas realizēšanas laikā nevarēja izvirzīt savas prasības par saiešanas namu iegūšanu organizācijas īpašumā vai lietošanā. Tādēļ izveidojās situācija, ka vietām saiešanas nami nonāca uz privātām zemēm, un jaunie īpašnieki dažkārt tos uzskatīja tikai par savu īpašumu. Tas provocēja konfliktus un apgrūtināja Brāļu draudzes garīgo darbību. Tā, piemēram, Skultes pagasta Krastiņu saiešanas nams, kurš atradās skaistā vietā Aģes upes krastā, nonāca privātpersonas rokās. Kaut gan bijušais Skultes muižas īpašnieks rakstiski namu bija novēlējis Brāļu draudzei, jaunsaimnieks to uzskatīja tikai par savu privātīpašumu. Saimnieks saiešanas namu sāka jaukt nost un vēlāk to iegāza upē. Šāda rīcība izraisīja vietējo Brāļu draudzes dalībnieku neapmierinātību, un sākās tiesvedības process.⁵³⁹ Līdzīga rakstura problēmas skāra arī citus Vidzemes saiešanas namus, piemēram, Priekuļu Pinderos,⁵⁴⁰ Cesmaines Kalna Vēveros,⁵⁴¹ Madonas Lielajā muižā.⁵⁴² Sabiedrības daļa, kura izprata Vidzemes Brāļu draudzes devumu latviešu tautai un pret to izturējās ar cieņu, centienus saiešanas namus pārvērst saimniecības ēkās tulkoja kā svētuma zaimošanu.

Cīņa par saiešanas namu tālākajiem likteņiem arī noteica būtisku darbības aspektu un attīstības politiku pirmajā desmitgadē pēc organizācijas juridiskas reģistrēšanas 1924. gada aprīlī. Galvenais tiesāšanās idejas proponētājs un attīstītājs bija Kārlis Ozoliņš. Tieši pateicoties viņa iniciatīvai, Brāļu draudzes valde kā galveno uzdevumu izvirzīja seno hernhūtiešu saiešanas namu saglabāšanu un cīņu par to, lai tie tiktu izmantoti atbilstoši celšanas nolūkam — Brāļu draudzes saiešanu noturēšanai. Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, Brāļu draudzes valde juridiski savā īpašumā centās iegūt pēc iespējas vairāk saiešanas namu. Tādēļ tika sākta plaša tiesvedība, lai īpašumā atgūtu saiešanas namus.⁵⁴³ Tomēr tas izrādījās mazproduktīvs darbības veids, jo tiesu lēmumi par īpašumtiesībām, arī Brāļu draudzei pozitīvie, piemēram, par Cēsu draudzes Pinderu saiešanas namu,⁵⁴⁴ maz ko mainīja katras saiešanas darbībā.

1930. gada 27. aprīlī Brāļu draudzes konferencē pēc Brāļu draudzes lauku nodaļu ierosinājuma tika nodibināts nekustamo īpašumu fonds, kurā uzkrātos līdzekļus bija paredzēts izmantot esošo

⁵³⁸ Intervija ar Intu Leimani.

⁵³⁹ *Miera Vēstnesis*. Garīgu rakstu kopojums. II posms. Rīga: izdevis R. Bērziņš, 1928. 83.-84. lpp.

⁵⁴⁰ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 390. lieta.

⁵⁴¹ Turpat. 401.lieta.

⁵⁴² Turpat.391.lieta.

⁵⁴³ Turpat. 388., 389., 390., 391., 401., 399., 400., 401. lieta.

⁵⁴⁴ Turpat. 390.lieta.

namu remontam, kā arī jaunu būvniecībai.⁵⁴⁵ Cenšoties optimizēt situāciju un izvairīties no daudzajiem tiesvedību procesiem, lai saiešanas namu jautājumu kārtotu centralizēti, Brāļu draudzes vadība izmantoja iespēju tieši vērsties pie valsts likumdevēju iestādēm. Brāļu draudzes konference balsojot apstiprināja organizācijas vadības sagatavoto valsts likuma projekta priekšlikumu, kurā tika ietverta norma, kas paredzēja Brāļu draudzei noteikt juridiskas tiesības uz Vidzemes saiešanu namiem un tos ieskaujošajiem zemes īpašumiem. Likumprojekts tika iesniegts Latvijas Republikas Ministru kabinetā ar lūgumu to izskatīt un apstiprināt valsts Satversmes 81. panta kārtībā.⁵⁴⁶ Tomēr tas netika apstiprināts un likuma spēku neieguva.

Saiešanas namu aizsardzības lietā sekmīgāka izveidojās sadarbība ar Izglītības ministrijas pārziņā esošo Pieminekļu valdi.⁵⁴⁷ Sadarbojoties Brāļu draudzei un Pieminekļu valdei aizsargājamo arhitektūras pieminekļu sarakstā līdz 1933. gadam jau bija uzņemti šadi saiešanas nami: Kauguru pagasta Gaides, Bilskas pagasta Baltači un Liepiņas, Launkalnes pagasta Liedulieši, Brenguļu pagasta Daudži, Trapenes pagasta Mikuži, Vijciema pagasta Kalējiņi, Veclaicenes pagasta Vistiņas un Ādiņas, Blomes pagasta Riņģi, Plāņu pagasta Knapes un Mežuļi, Smiltenes pagasta Macuļi, Trikātas pagasta Ķepši, Gatartas pagasta Ješkas un Viļumi, Dzērbenes pagasta Doles un Jaunītes, Taures pagasta Gulbji, Jaunpiebalgas pagasta Augstāri, Druvienas pagasta Tirziešu, Sērmūkšu pagasta Šukāti, Vecpiebalgas pagasta Greiveri, Cepļi un Prīzēni, Priekuļu pagasta Pinderi, Skultes pagasta Krastiņi un Zīvarti, Vecgulbenes pagasta Spalvas un Lielstraupes pagasta Līņi.⁵⁴⁸ Valsts arhitektūras pieminekļu statuss Vidzemes hernhūtiešu saiešanas namus ar likuma spēku pasargāja no patvaļīgas pārbūves vai nojaukšanas bez saskaņojuma ar valsts institūcijām.

Hernhūtiešu kustības sarežģītā vēsturiskā attīstība atsaucās arī uz Brāļu draudzes kā vienotas organizācijas izveidošanu Vidzemes lauku rajonos Latvijas valstiskuma apstākļos. No laicīgās varas viedokļa latviešu Brāļu draudzes bija pilnīgi neformāla un tiesiski nedefinēta kustība. Kustības garīgie centri — saiešanas nami — lielākoties atradās privātpersonu juridiskā īpašumā. Tomēr māju saimnieki vairumā gadījumu saiešanas namus neuzskatīja par savu privātīpašumu, jo vietējās sabiedrības un īpaši Brāļu draudzes dalībnieku izpratnē saiešanu ēkas bija visas vietējās sabiedrības svētvieta un šādā nozīmē arī kopīpašums. Divdesmitā gadsimta starpkaru perioda Vidzemes lauku novadu sabiedrība saglabāja nozīmīgu lokālo tradīciju kontinuitāti un saistību ar iepriekšējiem laikmetiem. Vēsturiskās tradīcijas autoritāte veidoja nepieciešamo sociālo fonu un deva pamatu Brāļu draudzes kustības darbībai lauku rajonos. Lokālo novadu cilvēkiem bija zināmi stāsti, kā viņu senči būvējuši saiešanu namus, ka tie būvēti par ziedojumiem un kopīgā darbā. Brāļu draudzes vēsture bija vietējā novada iedzīvotāju kopīgā vēsture. Tās kontekstā attiecīga cieņa pienācās arī mājas saimei, kuru senči kādreiz bija atvēlējuši savu zemi saiešanas nama būvniecībai. Arī starpkaru periodā šo dzimtu pārstāvji bieži bija saiešanas namu un tā apkārtnes uzturētāji.

⁵⁴⁵ Turpat, 384. lieta.

⁵⁴⁶ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr. 5, 1930. 56. lpp.

⁵⁴⁷ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 379. lieta.

⁵⁴⁸ Turpat, 379. lieta.

LVVA. 1630. fonds. 1. apraksts. 176. lieta. 35. lp.

1929. gadā Latvijas Brāļu draudzes vadība sāka mērķtiecīgu aktīvu Vidzemes lauku novadus aptverošas Brāļu draudzes organizācijas veidošanu. Laiks šim uzdevumam bija izvēlēts veiksmīgi, jo, pateicoties Brāļu draudzes divsimtgades svinībām, sabiedrībā radās ieinteresētība un zināms emocionāls pacēlums. Dažkārt svētku svinības konkrētā saiešanas namā tika savienotas ar juridisku Brāļu draudzes nodaļas izveidošanu. Dažkārt svētku pasākumu izmantoja, lai pamatotu nodaļas dibināšanas nepieciešamību un drīzumā to veiktu. Nodaļas izveidošanai vēlāk noturēja atsevišķu sapulci. Tā salīdzinoši īsā laika posmā, pateicoties Brāļu draudzes valdes locekļu Kārļa Ozoliņa un Jāņa Šmita aktīvai rīcībai, 30. gadu sākumā vairumu Vidzemes lauku saiešanu izdevās apvienot Latvijas Brāļu draudzes organizācijā.

1929. gadā izveidotās Brāļu draudzes nodaļas darbība aptvēra Vidrižu, Nabes un Stienes pagastu. 1930. gadā juridiski tika reģistrētas Druvienas Tirziešu, Lizuma Gužilu, Vecpiebalgas Cepļu, Launkalnes Lieduliešu saiešana. Zeltiņu nodaļu veidoja trīs saiešanas nami — Zēmeļu, Čakstiņu un Šalku.⁵⁴⁹ Brāļu draudzes nodaļu dibināšanas sapulces visbiežāk notika pašos saiešanas namos, taču, ja kādu iemeslu dēļ tas nebija iespējams, to darīja arī citviet. Piemēram, Raunā Brāļu draudzes nodaļas dibināšanas sapulce notika mācītājmuižā ar aktīvu draudzes mācītāja Arvida Treiča atbalstu. Veselavā Brāļu draudzes nodaļas dibināšanas sapulci noturēja pagastnama telpās.⁵⁵⁰ Kopumā līdz 1931. gadam juridiski bija reģistrētas 33 Brāļu draudzes lauku nodaļas, kuras apvienoja vēl lielāku saiešanas namu skaitu, jo vietām vairākas saiešanas juridiski apvienoja vienā nodaļā.⁵⁵¹

Brāļu draudzes kustība Vidzemes laukos bija atradusi tādu pašpietiekamas darbības modeli, ka tās sekmīgai darbībai nekāds īpašs juridiskais statuss nebija nepieciešams. Šeit runa, protams, ir par tām 40 līdz 50 Vidzemes saiešanām, kuras patstāvīgi uzturēja un turpināja savu garīgo dzīvi, savstarpēji uzturēja neformālas sadraudzības attiecības. Trīsdemito gadu pirmās puses skandalozie konflikti Latvijas Brāļu draudzes vadībā būtiski palēnināja un kavēja, diskusijās balstītu, lauku saiešanu apvienošanu vienotā organizācijā. Tādēļ atlikušo laika posmu līdz padomju okupācijai var interpretēt kā Latvijas Brāļu draudzes organizācijas optimālās stuktūras meklējumu laiku.

Latvijas Brāļu draudzes statūti noteica, ka, veidojot vienotu un centralizētu organizāciju, juridiskā pamatvienība ir Brāļu draudzes nodaļa. Vienā nodaļā varēja ietilpt vairākas Brāļu draudzes saiešanas. Nodaļai bija viena valde un revīzijas komisija. Lai organizatoriski sakārtotu Brāļu draudzes nodaļu darbību, valde Rīgā izstrādāja dokumentāciju — nodaļu darbības instrukcijas, biedru kartes, biedru anketas, biedru naudas maksājumu sarakstus, palīdzēja ar zīmogu izgatavošanu.⁵⁵² Tomēr visi organizatoriskie sagatavošanas darbi tā arī neļāva sasniegt iecerēto mērķi – izveidot organizāciju, kura darbotos saskaņā ar statūtiem.

Lauku saiešanas savā garīgajā darbībā arvien saglabāja raksturīgo kārtību un regularitāti, bet valsts likumā paredzētais birokrātiskās aprites modelis Vidzemes lauku saiešanās darbojās vāji. Galvenais iemesls bija tas, ka vēsturiski Vidzemes Brāļu draudzes saiešanu dzīve pilnībā balstījās cilvēku godprātā, savstarpējā uzticībā un sacītājtētiņu garīgajā autoritātē, nepastāvot nekādi

⁵⁴⁹ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 373. lieta

⁵⁵⁰ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 380. lieta

⁵⁵¹ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 380. lieta, 373. lieta.

⁵⁵² LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 380. lieta.

lietvedībai, uzskaitēi u. tml. birokrātiskiem izkārtojumiem. Saiešanas namos ļaudis nebija raduši noturēt protokolētas atskaišu, vēlēšanu sapulces, revīzijas utt. Tādēļ lielākā lauku nodaļu problēma bija tā, ka tās nepiesūtīja Brāļu draudzes valdei un valstiskajām reliģiskās pārraudzības organizācijām gandrīz nekādas atskaites vai dokumentāciju, kas informētu par Brāļu draudzes saiešanu darbību, amatpersonām, finansēm u. tml. Tomēr birokrātisko normu ignorēšana neiespaidoja garīgās dzīves, dievvārdu turēšanu un svētku rīkošanu. Šķiet jārēķinās ar faktu, ka visas savas darbības laikā latviešu hernhūtiešu kustība valstiskām institūcijām nekad nebija regulāri atskaitījusies par savu darbību. Iespējams, labvēlīgas attīstības gadījumā Brāļu draudzē, respektējot tās tradīcijas, būtu panākts arī optimālais risinājums lauku saiešanu birokrātiskās aprites sakārtošanā.

No Brāļu draudzes lauku saiešanu viedokļa raugoties, piederība Latvijas Brāļu draudzes organizācijai neko būtisku to dzīvē un darbībā nemainīja. Garīgā darbība un sadraudzību tika kopta jau sen, un saistīt to ar likuma spēku likās pat neiederīgi. Piederība Brāļu draudzes organizācijai, pārstāvjiem piedaloties Brāļu draudzes augstākajā lēmēj institūcijā — konferencē, ļāva iekļauties Brāļu draudzes kopējās darbības veidošanā, kā arī tikt ievēlētiem vadošos amatos. Tomēr, kā rādīja prakse, sevišķi lielu ieinteresētību un aktivitāti kopējā Brāļu draudzes organizatoriskajā darbībā lauku brāļi neizrādīja. Īpaši negatīvas sekas un mulsumu Vidzemes lauku novadu brāļos izraisīja publiskajā telpā plaši izskanējušie Latvijas Brāļu draudzes vadības strīdi un šķelšanās 30. gadu sākumā. Atsevišķas konfliktā iesaistītās personas, vērpjot intrigas, tajās centās iesaistīt arī lauku brāļus.

Lauku Brāļu draudzes saiešanu lēmumi iesaistīties organizācijā bija labas gribas brīvprātīgs akts, pasvītrotot kopīgā vēstures mantojuma ideju un stiprinot Brāļu draudzes kustības ideju Latvijā. Dažas garīgajā darbībā panīkušas saiešanas Brāļu draudzes vadības uzmundrināja, sarīkojot dažus pasākumus. Tomēr, kā jau minēts, praksē Brāļu draudzes lauku nodaļu sasaiste ar vadību Rīgā nebija pilnvērtīga, administratīvi birokrātiskā aprīte bija nepietiekama, ne vienmēr Brāļu draudzes vadība bija informēta par pasākumiem un norisēm lauku saiešanu namos. 30. gadu beigās, konstatējot lauku saiešanu ilgstošu lietvedības dokumentācijas neesamību,⁵⁵³ šķiet, arī Brāļu draudzes vadībā nostiprinājās viedoklis, ka jāmeklē citi organizatoriskie modeļi Brāļu draudzes darbībai laukos.

Starpkaru laikā Brāļu draudze aptvēra gandrīz visu Vidzemes teritoriju. Vienīgie izņēmumi bija tagadējā Rīgas rajona teritorija, kā arī novadi pašos Vidzemes ziemeļos un dienvidos. Liecību par Brāļu draudzes darbību nav no Daugavas labā krasta teritorijām Vidzemes dienvidu daļā, un ziemeļos, Igaunijas pierobežā no Rūjienas, Mazsalacas, Valkas draudzēs.

Tāpat kā iepriekšējos gadsimtos, arī 20. gadsimta starpkaru posmā latviešu Brāļu draudzes izplatība izteiktāk iezīmējās tajās Vidzemes teritorijās, kuras vēsturiski bija skāruši latviešu hernhūtiešu kustības pirmās un otrās reliģiskās atmodas viļņi, resp., pirmais, no 1739. gada, otrais, 18. gadsimta beigās, 19. gadsimta pirmā puse, īpaši pēc hernhūtiešiem labvēlīgā 1817. gada Krievijas cara žēlastības manifesta.⁵⁵⁴ Interesanti, ka Vidzemes latviešu Brāļu draudzes izplatības

⁵⁵³ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 374. lieta

⁵⁵⁴ Straube, G. *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. Rīga, 2000.165.-167.. lpp.

teritorija gandrīz identiski pārklājās ar Gaujas upes baseina teritorijām.⁵⁵⁵ Šāda kustības teritoriālā izplatība attiecināma arī uz apskatāmo 20. gadsimta periodu. Vienīgie izņēmumi bija pirmās un otrās atmodas viļņu skartās Skultes un Alūksnes draudzes, kuras atradās ārpus Gaujas baseina. Arī citu luterisko draudžu robežās, kuras atradās ārpus centrālās Vidzemes teritorijām, pastāvēja liecības par hernhūtiešu kustību, bet tur tā bija salīdzinoši vājāka. Šajās draudzēs nebija vairāk kā viens vai divi hernhūtiešu saiešanas nami.

Vērtējot pēc aktivitātēm, galvenie Vidzemes Brāļu draudzes darbības centri ārpus Rīgas bija izveidojušies ap Valmieras, Smiltenes, Trikātas, Raunas, Dzērbenes, Drustu, Jaunpiebalgas, Vecpiebalgas draudžu teritorijās esošajiem Brāļu draudzes saiešanu namiem.⁵⁵⁶

Vēl viena pilsēta, bez Rīgas un kopas Rīgas Jūrmalā,⁵⁵⁷ kur notika Brāļu draudzes garīgā dzīve, bija Valmiera. Saiešanas Valmieras Brāļu draudzē notika regulāri, ik nedēļu. Tās notika Gaides saiešanas namā, kurš atradās līdzās pilsētas robežai Kauguru pagastā, un pilsētas centrā, līdzās vēsturiskajam Jērakalnam, Vecpuišu parkā esošajā, Iekšmisijas zālē. Brāļu draudzes Valmieras saiešanā darbojās koris. 30. gadu beigās Valmieras Brāļu draudze sava garīgā darba aktivitātēs sāka ietvert misijas pasākumus. Tuvākajā apkārtnē tika noturētas evaņģelizācijas sapulces, kurās piedalījās arī saiešanas koris. Piemēram, 1939. gadā sanākšanas tika noturētas vairākās vietās Burtnieku un Rencēnu pagastos.⁵⁵⁸ Gaides saiešanas nama pārzinis bija Endzeliņu (Endzeliņu) dzimtas pārstāvis, pazīstamais agronoms un novadpētnieks, Tēvzemes balvas laureāts, Hermanis Endzeliņš. Endzeliņa dzimtās Mičkēnu mājas atradās aptuveni kilometra attālumā no hernhūtiešu Gaides saiešanas nama. Šis nams kā kultūrvēsturiski nozīmīga celtnie kā pirmā tika iekļauta Pieminekļu valdes arhitektūras pieminekļu sarakstā 1924. gada 15. aprīlī.⁵⁵⁹ Par šī arhitektūras un vēstures objekta pārraugu iecēla Hermani Endzeliņu, kurš arī piedalījās Gaides saiešanas garīgajā dzīvē.⁵⁶⁰ Valmieras Brāļu draudzi līdz 1936. gadam vadīja Jūlijs Ķepītis, pēc tam garīgo vadību uzņēma skolotājs Kārlis Bariss.⁵⁶¹

Arī Smiltenes pilsēta bija nozīmīgs Brāļu draudzes kustības atbalsta punkts. Pamatots ir uzskats, ka Smiltenes novada Brāļu draudzes garīgais devums ir bijis nozīmīgs gan Vidzemes hernhūtiešu vēsturē, gan arī kopējā latviešu nacionālās garīgās dzīves vēsturē. Šo Smiltenes novada nozīmīgumu nodrošināja divi faktori.

Pirmkārt, spēcīga Brāļu draudzes kustība Smiltenes draudzes teritorijā izveidojās jau Brāļu draudzes pirmās atmodas laikā (t. s. “ziedu laikos”). Smiltenes novada latviešu garīgajā dzīvē jau no 18. gadsimta pirmās puses hernhūtiešu kustība arvien saglabāja savu aktivitāti. Divsimt gadus nepārtraukti darbojās Brāļu draudzes saiešanas, tika uzturētas un paaudzēs pārmantotas hernhūtiešu kustības paražas un tradīcijas. Pienākot otrajam atmodas vilnim (t. s. “otrajiem ziedu laikiem”), 19. gadsimta sākumā Vidzemes mērogos Smiltenes brāļi kļuva slaveni ar plašo un

⁵⁵⁵ *Latvju enciklopēdija*. 1. sēj. Stokholma, 1950—1951. 667. lpp.

⁵⁵⁶ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 373., 374. lieta.

⁵⁵⁷ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. 1934. 156.-157. lpp.

⁵⁵⁸ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Pļaujas svētkos. 1939. 13.-14. lpp.

⁵⁵⁹ *Valdības Vēstnesis*. Nr. 89, 1924. 1. lpp.

⁵⁶⁰ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 379. lieta.

⁵⁶¹ Turpat, 383. lieta.

nesavtīgo praktisko un garīgo palīdzību jaunu saiešanas namu ierīkošanā un celšanā, resp., Smiltenes apkārtnes hernhūtieši bija aktīvi misionāri savā tautā.⁵⁶²

Otrkārt, no 1880. līdz 1933. gadam Smiltenes evaņģēliski luteriskās draudzes mācītājs, (1920-1937, Valkas iecirkņa prāvests) Kārlis Kundziņš (1850—1937)⁵⁶³ bija dedzīgs Vidzemes Brāļu draudzes kustības atbalstītājs. Kārlis Kundziņš bija garīga autoritāte kā Latvijas evaņģēliski luteriskajā baznīcā, tā Latvijas sabiedrībā vispār. Savulaik studiju gados Tērbatā viņš bija aktīvi iesaistījies jaunlatviešu kustībā, viņš amatā ievēda pirmo latviešu luterāņu arhibīskapu Teodoru Grīnbergu, iesvētīja Brīvības pieminekli Rīgā. Mācītāja kandidāta gadu pie Kārļa Kundziņa Smiltenes draudzē izgāja vairāk nekā piecdesmit topošo latviešu tautības luterāņu mācītāju, kuri vēlāk praktiski veidoja latviešu luterāņu garīdznieku pirmo paaudzi. Kārļa Kundziņa ilgstošā kalpošana Smiltenes draudzē un pozitīvā attieksme pret Brāļu draudzes kustību veidoja labvēlīgu augsni Brāļu draudzes darbībai. Turklāt jaunajiem mācītājiem, kuri izgāja mācekļa posmu pie Kārļa Kundziņa un nebija vidzemnieki, veidojās izpratne par Brāļu draudzes kustību un toleranta attieksme pret to. Tā netiešā veidā Smiltenes draudze prāvesta Kundziņa vadībā bija veikusi savdabīgu Brāļu draudzes misiju Latvijas garīgajā telpā.⁵⁶⁴

Smiltenes draudzē joprojām izteikti bija saglabāties garīgo attiecību modelis, kurš Vidzemes hernhūtiskajos novados vēsturiski bija audzis un nostiprinājies starp luterisko dievnamu un hernhūtiešu saiešanas namu. Attiecību modelis: saiešanas nams — dievnams pēc jēgas ir ļoti tuvs bibliiskajam sinagogas (*ebrejiski — saiešana, sapulce*) — tempļa modelim. Saiešanas namos (sinagogās) reliģiskas motivācijas dēļ ļaudis pulcējās Dieva vārda skaidrošanai un lūgšanai, bet svētais Dieva altāris atradās baznīcā (Jeruzalemes templī), kurp devās svētkos.⁵⁶⁵ Vidzemes lauku novadu Brāļu draudzes saiešanu darbība, kaut arī pamatos patstāvīga, tā vienmēr saistījās ar novada luterisko draudzi. Vēsturiski bija izveidojies, ka saiešanas namā garīgā dzīve vairāk tika vērsta uz indivīda dvēseles, individuālās dievbijības un cilvēku savstarpējas saskarsmes izkopšanu, savukārt dievnamā — uz Dieva adorāciju un pielūgsmi, Dieva varenības sakramentālītāti. Šādu vēsturisku saiešanas nama un dievnama garīgo attiecību modeļa izveidošanos veicināja un atviegloja Vidzemes lauku baznīcas un draudzes raksturojoša īpatnība. Proti, Vidzemes draudzes teritoriāli bija plašas un ļoti daudzskaitlīgas, dievnamu ēkas bija lielas un iespaidīgas. Liela daļa Vidzemes baznīcu ar grandioziem arhitektoniskiem apjomiem līdzinājās katedrālēm. Citos protestantiskās Ziemeļeiropas reģionos tik lieli dievnami lauku rajonos ir reti sastopami.

Smiltene, tāpat kā Valmiera, izveidojās par Brāļu draudzes novada centru. Citās Vidzemes pilsētās (mazpilsētās) hernhūtisko tradīciju klātesamība ir mazāk ieraugāma. Jāņem vērā, ka galvenie latviešu Brāļu draudzes izplatības areāli atradās zemnieku apdzīvotajos lauku apvidos, salīdzinoši tālu no pilsētām. Lauku novados attiecīgi draudzes novada baznīca un tur esošie saiešanu nami iekļāvās augšminētajā attiecību modelī. Latviešu sabiedrībā vēsturiski Brāļu draudze izteikti bija zemnieku kārtas garīgā kustība.

⁵⁶² **Kaudzīte, M.** *Brāļu Draudze Vidzemē*. 1877. 109. lpp.

⁵⁶³ **Ķiploks, E.** *Dzimtenes draudzes un baznīcas*. Latviešu ev.-lut. baznīcas Amerikā apgāds, 1987. 200.lpp.

⁵⁶⁴ **Ķiploks, E.** *Prāvests Kārlis Kundziņš*. Tautas un draudzes darbinieks. Rīga, 1939.

⁵⁶⁵ *Evangelisches Lexikon für Theologie und Gemeinde*. Band 3. Wuppertal, Zürich, 1994. s.1947.-1949.

Starpkaru periodā Smiltenes draudzes teritorijā joprojām darbojās pieci Brāļu draudzes saiešanas nami — Macuļos, Riņģos, Baltačos, Kāķos, Liepiņās.⁵⁶⁶

Smiltenes pagastā netālu no pilsētas robežas atradās Macuļu saiešana, kuru biežāk kā citas mēdza apmeklēt draudzes mācītājs Kārlis Kundziņš. Macuļu saiešanas garīgo dzīvi vadīja Matveja tēvs. Macuļu māju saimnieks bija turīgais inženieris agronoms Jēkabs Jansons.⁵⁶⁷ Darba pienākumu dēļ viņš daudz uzturējās Rīgā, tur Jēkabs Jansons diezgan aktīvi iesaistījās Brāļu draudzes kopējā organizatoriskajā darbībā un tika ievēlēts arī valdē.⁵⁶⁸

Riņģu saiešanas nams atradās Smiltenes draudzes Blomes pagastā. 20. un 30. gados Riņģu saiešana bija starp rosīgākajām Vidzemē. Tajā notika regulāri dievvārdi, tika svinēti gan bērnu, gan jauniešu svētki. Savukārt pats Brāļu draudzes saiešanas nams Riņģos bija viens no jaunākajiem Vidzemē. 1879. gadā Riņģos tika uzcelts jauns saiešanas nams. Līdz tam saiešanas bija notikušas Riņģu māju rijas telpās.⁵⁶⁹

Riņģu garīgās dzīves aktivitāti noteica vairāki ar cilvēkfaktoru saistīti iemesli. Jau ilgstoši galvenie saiešanas garīgās dzīves vadīji bija sabiedrības autoritatīti baudošie Pāņu tēvs, saukts arī par Zaķu tēvu (Pēteris Zaķis no Pāņu mājām), un Pauru tēvs (Pēteris Štrāls no Pauru mājām). Pāņu tēvu Brāļu draudzes tētiņa amatā 1897. gadā bija apstiprinājis Vācijas Brāļu draudzes (*Deutsche Brudergemeine*) pārstāvis Vidzemē Baltijas provinču virstētiņš Fridrihs Šipangs.⁵⁷⁰ Kā sacītāji saiešanā darbojās arī citi, aktīvākais bija Kārlis Sijāts. Pa laikam garīgos pasākumus Riņģu kambarī vadīja Smiltenes draudzes, kā arī citi luterāņu baznīcas mācītāji, to skaitā — Edgars Rumba un Voldemārs Maldonis. Saiešanas nama apkopšanu, uzturēšanu un viesu uzņemšanu galvenokārt nodrošināja Riņģu māju saime. Viens no saiešanas vadītājiem līdz savai nāvei 1934. gadā bija Riņģu māju saimnieks Jēkabs Rozenkrons. Savukārt praktiskie darbi un viesu uzņemšana notika mājasmātes Jēkaba Rozenkrona vedeklas Amālijas Rozenkrons vadībā. Rozenkronu dzimtas piederība Brāļu draudzei sniedzas līdz pat 18. gadsimta pirmās atmodas laikam.⁵⁷¹

Starp Valmieras un Smiltenes draudzēm esošā Trikātas draudze bija izveidojusies par izteikti hernhūtisku novadu. Savulaik tur bija darbojušās vismaz astoņas saiešanas,⁵⁷² no kurām atsevišķas darbību turpināja arī Latvijas valsts apstākļos.

Knapes saiešana atradās Trikātas draudzes Plāņu pagastā. Saiešanas garīgās dzīves kopējs bija Mežuļa tēvs. Motivāciju garīgai darbībai viņš bija guvis caur reliģiska rakstura piedzīvojumu. Sarkanā terora laikā, 1919. gadā Mežuļa tēvs bija atradies Jaunpiebalgā, kur viņam draudējušas nāves briesmas. Tad viņš devies uz Brāļu draudzes Augstāru saiešanas namu un lūdzis Dieva pasargāšanu un vadību. Kad palīdzība nākusi, viņš pateicībā apsoliļies visu dzīvi veltīt Dieva darbam. Tā ar savu kalpošanu Knapes saiešanā Mežuļa tēvs savu solījumu īstenoja dzīvē. Otrs

⁵⁶⁶ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 387. lieta.

⁵⁶⁷ Leimane, Inta. Intervija 2004. gada 17. jūlijā.

⁵⁶⁸ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 374. lieta.

⁵⁶⁹ Intervija ar Intu Leimani (dz. Rozenkrons; 1926).

⁵⁷⁰ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 380. lieta.

⁵⁷¹ Brāļu Draudzes Vēstnesis. Jaunā gadā. 1939. 20-21. lpp.

Intervija ar Intu Leimani (dz. Rozenkrons; 1926).

⁵⁷² Kaudzīte, M. Brāļu draudze Vidzemē. Rīga. 1877. 116.-119. lpp.

Knapes saiešanas nama garīgās dzīves veidotājs bija inženieris ķīmiķis Hugo Liepiņš. 30. gadu otrajā pusē pēc viņu nāves saiešanas namu darbība turpinājās, taču to garīgās dzīves intensitāte noplaka.⁵⁷³

Trikātas draudzes Daudziešu saiešanas nams atradās Jaunvāles pagastā. Brāļu draudzes saiešana te darbojās kopš 18. gadsimta 70. gadiem. Pirmā pasaules kara dēļ Daudziešu māju saime bija spiesta doties bēgļu gaitās un izklīda Krievzemē. Saimnieku prombūtnes gados Daudziešu saiešanas namu pārveidoja par dzīvojamo māju, un tajā iemitinājās divas ģimenes. 1925. gadā no Krievijas dzimtenē atgriezās Daudziešu māju samnieki Eliasi. Patvaļīgie īrnieki tika izlikti un saiešanas kambarī veica remontu, atjaunojot oriģinālo telpu iekārtojumu, lai tajā atkal varētu noturēt Brāļu draudzes saiešanas. 1926. gada vasarā tika atjaunota Daudziešu saiešanas garīgo dzīve. Līdz 1932. gadam Daudziešu saiešana darbojās patstāvīgi bez jēlkādiem kontaktiem ar Brāļu draudzes vadību Rīgā. 1932. gada vasarā Daudziešus apmeklēja Brāļu draudzes valdes locekļi Jānis Šmits un Kārlis Ozoliņš. Pēc šī apmeklējuma un sarunām saiešana juridiski tika iekļauta Latvijas Brāļu draudzes organizācijā. Jau 1933. gada vasarā Daudziešos noturēja Brāļu draudzes konferenci. Daudziešu saiešanas namā darbojās bērnu svētdienas skola, dievvārdus regulāri vadīja arī Trikātas evaņģēliski luteriskās draudzes mācītāji. Saiešanas garīgajā dzīvē tika iesaistīti arī citi draudžu luterāņu mācītāji — Kārlis Kundziņš, Edgars Rumba, Vitolds Letcmanis, Arvīds Treicis, Teodors Valters, Roberts Feldmanis, Gustavs Kness-Knezinskis, Jānis Krauklis, Juris Vilāns, Arveds Ustups.⁵⁷⁴

Vēsturiski arī Vijciems bija Trikātas draudzes teritorija. Atsevišķa Vijciema draudze tika izveidota tikai 1928. gadā.⁵⁷⁵ Vijciema draudzē darbojās samērā aktīvā Kalējiņu saiešana. Saiešanas garīgās dzīves vadītāji bija Kalējiņu māju saimnieki brāļi Liepiņi (viens brālis bija agronoms, otrs — inženieris). 1939. gadā ugunsgrēkā Kalējiņu dzīvojamā ēka nodega. Neraugoties uz to, saiešanas nams darbību turpināja, un 1939. gada 27. augustā tur tika plaši svinēti bērnu svētki ar Vijciema un Trikātas draudzes mācītāja Viktora Ozoliņa un vairāku apkārtnes saiešanu sacītāju piedalīšanos.⁵⁷⁶

Brāļu draudzes saiešanas namu izvietojums aptvēra visu plašās Raunas draudzes teritoriju. Bet apskatāmajā starpkaru periodā Brāļu draudzes garīgās aktivitātes vērojamas tikai Launkalnes un Veselavas pagastā.

Launkalnes pagastā Lieduliešu saiešanas namā garīgā dzīve ritēja regulāri un saglabāja noturīgu tradīciju pēctecību ar pirmskara periodu. Arī kara darbība šo nomaļo vietu tieši nebija skārusi. Lieduliešu saiešanas namā joprojām tika svinēti kārtu svētki — bērnu, jauniešu un laulāto. 1937. gadā launkalnieši svinēja sava saiešanas kambara simto gadadienu. Neapšaubāmi viens no garīgās dzīves pašpietiekamības un noturības skaidrojumiem ir Launkalnes lielais attālums no tuvākajām baznīcām. Raunas, Smiltenes un Drustu draudžu dievnami atradās apmēram 15 kilometru attālumā no Launkalnes un svētdienās zemniekiem nebija viegli sasniedzami. Saiešanas

⁵⁷³ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Jaunā gadā. 1939. 21.-22. lpp.

⁵⁷⁴ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Vasarā. 1939. 20.-22. lpp.

⁵⁷⁵ **Ķiploks, E.** *Dzimtenes draudzes un baznīcas*. 1987. 228. lpp

⁵⁷⁶ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Pļaujas svētkos. 1939. 12. lpp

kambaris bija teicamā kārtībā. Starpkaru periodā izveidojās kārtība, ka vairākas reizes gadā dievkalpojumus Lieduliešu saiešanas namā vadīja Raunas luterāņu draudzes mācītājs.⁵⁷⁷

Dzērbenes draudzē kalpoja trīs draudzes robežās esošie saiešanu nami — Dzērbenes pagasta Jaunītes un Doles un Tauresnes pagasta Gulbji. Kaimiņos esošajā Drustu draudzē garīgā dzīve notika Gatartas pagasta Ješku un Viļumu saiešanu namos. Šķiet, ka aktivitātes bija beigušās Drustu pagasta Skolas saiešanā. Abās draudzēs notika samērā aktīva un regulāra saiešanu dzīve. Kaut arī juridiski bija izveidotas Brāļu draudzes Drustu un Dzērbenes nodaļas, tomēr to kontakti ar Rīgas centru un iesaistīšanās kopējos Brāļu draudzes pasākumos bija minimāli. Līdzīga situācija bija Jaunpiebalgā, kur no vēsturiskajiem pieciem saiešanu namiem garīgās dzīves aktivitātes notika tikai Ilzēnu un Augstāru saiešanu namos. Saiešanu tētiņi bija J. Cīrulis un P. Plekšs. Tomēr pilnīgi droši to apgalvot nevar, jo dažkārt saiešanu nami darbojās neformāli bez saistības ar valsts iestādēm, attiecīgo teritoriju draudzēm vai Brāļu draudzes organizāciju.⁵⁷⁸

Vecpiebalgas draudzē no vēsturiskajām piecām Brāļu draudzes saiešanām vērā ņemama garīgās dzīves rosība notika Greiveru, Prizēnu un Cepļu saiešanu namos. No Vecpiebalgas hernhūtiešiem nāca arī brāļi Jānis un Leonīds Breikši, kuri 30. gadu otrajā pusē iesaistījās Brāļu draudzes darbībā Rīgā. Leonīds Breikšs (1908—1942) ir latviešu patriotiskās dzejas pārstāvis. Vecpiebalgas draudzes mācītājs Voldemārs Lorbergs 30. gadu nogalē savā draudzē centās ieviest jaunu paražu — augusta pirmo svētdienu atzīmēt kā Brāļu draudzes dienu. Šajā augusta svētdienā Vecpiebalgas draudzes kapsētās notika kapu svētku dievkalpojumi, pēc kuriem tika rīkotas svinīgas saiešanas visos draudzes saiešanu kambaros.⁵⁷⁹ Teorētiski šāda ideja Vidzemē varētu izrādīties dzīvotspējīga un ar laiku gūt plašāku attīstību. Jo vēl arvien daudzu vidzemnieku (arī viņu priekšteču) garīgās dzīves un pasaules uzskata veidošanā Brāļu draudze bija ieņēmusi nozīmīgu lomu. Un liekas loģisks svētdienas izkārtojums — no kapsētas dievvārdiem doties uz savas dzimtas saiešanas namu, kur tika noturēts svētbrīdis, varēja vienoties dziesmās un sadraudzības ietvaros pieminēt arī savus senčus.

Vidzemes jūrmalā Brāļu draudzes darbības centrs bija izveidojies Skultes draudzē, Brāļu draudzes idejas tur bija ienākušas jau 18. gadsimta pirmajā pusē no Straupes zemniekiem.⁵⁸⁰ Starpkaru periodā Skultē darbojās divas saiešanas — Krastiņu un Zīvartu Brāļu draudzes saiešanas namā. Līdz Pirmajam pasaules karam abās saiešanās bija ritējusi intensīva garīgā dzīve. Krastiņu saiešanā bija pat vairāk nekā desmit sacītājtētiņu. Kara laikā Brāļu draudzes garīgā dzīve Skultes novadā apsīka, Krastiņu saiešanas namu izmantoja par karavīru kazarmu. Pēc kara vietējie iedzīvotāji saiešanas namus ātri atjaunoja. Tomēr bija sācies cits laikmets, un, kā daudzviet Vidzemē, arī Skultē vairs neatgriezās pirmskara garīgās dzīves intensitāte un darbības apjomi. 30. gados Skultē darbojās četri sacītāji, taču saiešanas sapulces tika noturētas neregulāri. Zīvartu saiešanas namā Skultes luterāņu draudzes mācītājs Alfrēds Sudars četras reizes gadā turēja

⁵⁷⁷ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Jaunā gadā. 1939. 24. lpp.

⁵⁷⁸ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.4/5, 1931. 45. lpp.

⁵⁷⁹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Pļaujas svētkos. 1939. 15. lpp.

⁵⁸⁰ **Adamovičs, L.** *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710—1740*. 2. izdevums. Linkolna (ASV) : Sējējs, 1963. 556.lpp.

dievkalpojums.⁵⁸¹ Arī pārējās draudzēs, kuras robežojās ar jūru un atradās uz ziemeļiem no Skultes, bija pa kādam saiešanas namam. Saiešanas nami bija Liepupes draudzē, un dažas aktivitātes notika Dunties pagasta Kaņģos un Stienes pagasta Stārstos. Lielsalacas draudzes Vitrupes pagastā darbojās Bridagu saiešanas nams. Šo saiešanu 19. gadsimta pirmajā pusē dibināja dzērbenieši, kuri te bija pārcēlušies uz dzīvi.⁵⁸² Visu 19. gadsimtu saiešanā bijusi aktīva garīgā dzīve. Bridagu saiešanas namam bija zvana tornis, kāds nebija raksturīgs citiem Vidzemes saiešanas namiem. Arī Latvijas valsts laikā labi uzturētajā Bridagu saiešanas namā notika regulāra garīgā dzīve. Tomēr šajā laikā tā darbojās vairāk kā Lielsalacas (Salacgrīvas) luterāņu draudzes filiāle, nevis kā tradicionāls Brāļu draudzes saiešanas nams. Arī kopīgajās Latvijas Brāļu draudzes aktivitātēs pārstāvji no Bridagu saiešanas neiesaistījās.

Teritorijā uz austrumiem no Baltijas jūras līča līdz Gaujai draudzēs parasti bija viens vai divi saiešanu nami. Daļā notika arī garīgās dzīves aktivitātes, citviet regulāri, citur laiku pa laikam. Piemēram, Alojās draudzē atradās Šķepastu saiešanas nams. Pati saiešanas ēka bija sliktā stāvoklī, un saiešanas tur noturēja reti, bet tās bija labi apmeklētas. 30. gadu beigās par Alojās draudzes mācītāju kļuva Aleksandrs Veinbergs, kurš studiju gados bija aktīvi iesaistījies Brāļu draudzes dzīvē. Pateicoties jaunā mācītāja iniciatīvai aktivizējās arī Brāļu draudze Alojās draudzē.⁵⁸³ Burtnieku draudzē esošajā Brāļu draudzes Garklāvu saiešanā, kuru vietējie iedzīvotāji bija iesaukuši par “Miera namiņu”, arī pa laikam cilvēki pulcējās uz dievvārdiem. 1930. gadā Lēdurgas draudzes robežās tika izveidota Brāļu draudzes Vidrižu nodaļa,⁵⁸⁴ kurā vienojās pārstāvji no Vidrižu pagasta Budes un Nabes pagasta Joku Brāļu draudzes saiešanām. Par vienu no galvenajiem nodaļas uzdevumiem izvirzīja ziedojumu vākšanu jauna, vieglāk sasniedzama saiešanas nama būvniecībai.⁵⁸⁵ Tomēr līdz padomju okupācijai šis mērķis palika nesasniegts

Kopumā Vidzemes rietumu daļā esošajās saiešanās starpkaru posmā vēl notika garīgās dzīves aktivitātes. Daļai saiešanu namu bija organozatoriska saistība ar Latvijas Brāļu draudzes centru Rīgā (Skultes, Lēdurgas u. c.), daļai — nebija nekādas saistības ar kustības pārstāvjiem Straupes draudzes novadā. No vēsturiskajām apmēram astoņām saiešanās Straupes draudzes teritorijā vismaz viena regulāri darbojās visā starpkaru periodā līdz pat padomju okupācijai. No Straupes baznīcas attāļajā Gaujas labajā krastā esošajā Līņu saiešanas namā notika saiešanas, un arī luterāņu draudzes mācītājs Edgars Lange tur regulāri noturēja dievkalpojumu.⁵⁸⁶

Salīdzinot ar Vidzemes rietumiem, Vidzemes austumu daļas Brāļu draudzes saiešanas var raksturot kā dzīvīgākas, ar izteiktāku hernhūtisko identitāti. Apekalna (Opekalna) un Alūksnes draudzes bija hernhūtiešu novadi, kuros vēsturiski atradās vismaz astoņpadsmit saiešanu namu. Tā kā ir maz ziņu par Brāļu draudzes dzīvi Malienas novadā 20.—30. gados, jādodomā, ka lielākajā daļā saiešanu namos garīgās dzīves aktivitātes vairs nenotika. Regulāra Brāļu draudzes garīgā dzīve norisa Apekalna draudzes Veclaicenes pagasta Vistiņu saiešanas namā un Ziemeļu pagasta Ādiņu saiešana namā. Ādiņās darbojās arī svētdienas skola bērniem. Brāļu draudzes darbību

⁵⁸¹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Jaunā gadā. 1939. 22. lpp.

⁵⁸² **Legzdīņš, R.** Brāļu draudzes saiešanas namu arhitektūra. *Senatne*, Nr.2, 1930. 44. lpp.

⁵⁸³ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Pļaujas svētkos. 1939. 12.-13. lpp.

⁵⁸⁴ *LELBA BDA*. 1. f., 1. apr., 373. lieta.

⁵⁸⁵ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.7/8, 1933. 112.-113. lpp.

⁵⁸⁶ Intervija ar Jāni Zūpi, dz. 1927. gadā. Intervēts 2005. gada 17. maijā.

Malienas novada saiešanās aprūtināja tas, ka trūka garīgās dzīves kopēju. Pēc sacītājtētiņu Andrišu tēva (1936. gadā) un Ābelkoka tēva (1938. gadā) nāves novada Brāļu draudzes saiešanu namos aktivitāte kritās.⁵⁸⁷

Tirzas draudzē esošā Druvienas Tirziešu saiešana darbojās kopš 19. gadsimta sākuma un līdz Pirmajam pasaules karam bija kupli apmeklēta. Tirziešu saiešanas gājējs bija arī dzejnieks Jānis Poruks (1871—1911). Kara un bēgļu gaitu gadi ievērojami samazināja garīgās dzīves rosību saiešanu namā. Latvijas valsts laikā garīgā darbība pakāpeniski atjaunojās un ieguva regulāru raksturu. Garīgais līderis Tirziešu saiešanā bija sacītājtētiņš Gabergtēvs. 30. gadu vidū druvienieši veica sava saiešanas nama kapitālremontu, un 1936. gada 27. septembrī tika iesvētīts atjaunotais saiešanas nams. Tirziešu saiešana bija Latvijas Brāļu draudzes Druvienas nodaļa, kurai oficiāli bija 54 biedri. Neapšaubāmi, ka Tirziešu saiešanas darbībā piedalījās lielāks skaits cilvēku. Pa laikam dievkalpojumus Tirziešu saiešanā vadīja arī Tirzas draudzes mācītājs. Tirziešu saiešana regulāri tika rīkoti bērnu un Pļaujas svētki.⁵⁸⁸

Vidzemes hernhūtisko novadu perifērijā atradās ļoti rosīgā Cesvaines draudzes Kalnvēveru saiešana. Saiešanas nams kara laikā bija cietis. 1927. gadā notika Kalnvēveru saiešanas nama remonts, kas izmaksāja apmēram 300 latu. Līdzekļus remontam ziedoja Cesvaines novada ļaudis. 1927. gada 6. novembrī mācītāja Alberta Vītola vadībā, kurš bija liels hernhūtiešu darbības atbalstītājs, notika izremontētā Brāļu draudzes Kalnvēveru saiešanas nama atklāšanas svētki.⁵⁸⁹

Ar rosīgu saiešanas garīgo dzīvi izcēlās arī Slaņu saiešana Siguldas draudzes Līgatnes pagastā. Saiešanā bija vairāki sacītājtētiņi, no kuriem redzamākais bija Kārlis Pelcis jeb Pelčatēvs. Viņš arī aktīvi iesaistījās Rīgas Brāļu draudzes garīgajā darbībā un ieņēma amatus Latvijas Brāļu draudzes organizācijā. Slaņu saiešanā darbojās koris un līgatnieši aktīvi iesaistījās Brāļu draudzes kopīgajos pasākumos, piedalījās Brāļu draudzes divsimtgades svētku sarīkojumos Valmierā u. c. Starpkaru periodā Slaņu saiešanas namam tika veikts remonts.⁵⁹⁰

Daļa Brāļu draudzes saiešanu Vidzemes laukos Latvijas valsts neatkarības pirmajos divdesmit gados tā arī nepaguva sakārtot un atsākt regulāru garīgo darbību. Tomēr nav ziņu, ka kādu Brāļu draudzes saiešanu garīgās dzīves norises šajā periodā būtu pilnībā izbeigušās. Situāciju šādās “pasīvajās” saiešanās varētu raksturot ar Gulbenes draudzes, Vecgulbenes pagasta teritorijā esošā Spalvu saiešanas nama piemēru. Spalvu saiešanas nams tika uzturēts labā kārtībā, bet tur vairs nebija savu garīgo darbinieku, un līdz ar to dievārdi tur tika turēti reti, no reizes uz reizi. Bet tajās reizēs, kad garīgus pasākumus Spalvu saiešanas namā kāds tas bija ļoti labi apmeklēts.⁵⁹¹ Līdzīga situācija bija vērojama arī vairākās citās Vidzemes lauku saiešanās.

Līdztekus lielajiem baznīcas svētkiem Vidzemes Brāļu draudzes saiešanās īpaši tika izcelti un svinēti Pļaujas svētki, kurus atzīmēja oktobrī. Šo pateicības svētku popularitātei ir vienkāršs skaidrojums, jo lielākā Brāļu draudzes locekļu daļa vienmēr ir bijuši zemnieki, un šie svētki tieši

⁵⁸⁷ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Jaunajā gadā. 1939. 23. lpp.

⁵⁸⁸ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Lieldienas svētkos. 1939. 27.-28. lpp.

⁵⁸⁹ *Miera Vēstnesis*. Garīgu rakstu kopojums. II posms. 1928. 83.lpp.

⁵⁹⁰ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.3, 1934. 45. lpp.

⁵⁹¹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Jaunajā gadā.1939. 22.-23. lpp.

saistījās ar zemkopju dzīves nozīmīgajiem notikumiem. Pļaujas svētkos cilvēki pulcējās, lai Dievam pateiktos par rudens ražu un priecātos par zemes augļiem.

30. gadu vidū Brāļu draudžu saiešanas namos sāka ieviesties jaunas svētku tradīcijas, piemēram, Bībeles svētki. Pirmie Bībeles svētki tika svinēti 1935. gada 22. septembrī Trikātas draudzes Knapes un Mežuļu saiešanu namos. Bībeles svētkos tika izcelta Svēto Rakstu autoritāte un to pestījošais spēks cilvēka dzīvē.⁵⁹² Vidzemes Bībeles svētki bija analogs Rietumeiropas Brāļu draudzēs un luteriskajā baznīcā populārajiem Misijas svētkiem.⁵⁹³

Viena no galvenajām problēmām Vidzemes lauku Brāļu draudzes kustības darbībā bija tās organizētāju un koordinētāju nepietiekamais skaits. Mūžībā aizejot vecajiem sacītājtētiņiem, to vietā pietiekamā skaitā nenāca jauni garīgās dzīves līderi. Tādēļ Brāļu draudzes kustības vadība 30. gados organizēja vairākus garīgo darbinieku sagatavošanas kursus Rīgā un rīkoja izglītojošas konferences provincē. Tā 1936. gada 29. februārī Smiltēnē notika Brāļu draudzes konference ar zīmīgu moto: “Jel mosties gars no senām dienām, Tu gars, kas pirmiem liecniekiem bij.”⁵⁹⁴ Konferencē piedalījās Brāļu draudzes lauku novadu pārstāvji no Smiltenes, Trikātas, Vijciema un Vāles. Pasākumu ar svētbrīdi atklāja un vadīja jaunievēlētais Brāļu draudzes virstētiņš mācītājs Edgars Rumba. Viņš nolasīja lekciju “Viens ir mūsu vadonis — Kristus, un mēs visi esam brāļi”. Ņemot vērā, ka Latvijā bija sācies Kārļa Ulmaņa politiskās vadonības kults, tas bija drosmīgs, pat izaicinošs lekcijas nosaukums. Konferences darbībā piedalījās arī jaunais Smiltenes draudzes mācītājs Emīls Kronbergs.⁵⁹⁵ Konference guva ļoti pozitīvu rezonansi, un 1937. gada 13. un 14. martā Smiltēnē notika jau plašāka Brāļu draudzes konference ar mērķi garīgās dzīves padziļināšanai, un virstemats bija “Kristīgais cilvēks garīgā un praktiskā dzīvē”.⁵⁹⁶ Vieslektori bija Rīgas Brāļu draudzes pārstāvji inženieris ķīmiķis Hugo Liepiņš, virstētiņa vietnieks Jānis Šmits u. c. Kopumā tika nolasīti seši referāti, pēc kuriem noritēja diskusijas. Smiltenes konferences laikā tika noturēti trīs dievkalpojumi, viens baznīcā, divi Iekšmisijas telpās. Sanāksmes darbībā kopumā piedalījās ap 300 dalībnieku. Raksturojot konferences garīgo noskaņojumu, laikraksta “Svētdienas Rīts” korespondents Zolmanis secina, ka “tā ir garīgas atmodas pazīme mūsu tautā. Liekas, ka blakus mūsu tautas saimnieciskās dzīves atjaunošanai un zelšanai raisās vaļā arī mūsu tautas garīgie dvēseles spēki.”⁵⁹⁷

Izglītošanas un garīgās celsmes pasākumi bija ieinteresējuši kursu dalībniekus, un viņi iesaistījās sava novada Brāļu draudzes kustības darbībā. Tomēr Latvijas neatkarības gadi ir pārāk īss laika periods, lai varētu izdarīt secinājumus par kopējo Brāļu draudzes izglītības programmu efektivitāti.

Viena no galvenajām problēmām Vidzemes lauku Brāļu draudzēs bija jaunu personību nepietiekama iesaistīšanās Brāļu draudzes darbībā. Šāda situācija bija izveidojusies vairāku apstākļu rezultātā.

⁵⁹² *Svētdienas Rīts*. 1935. 353. lpp.

⁵⁹³ *Evangelisches Lexikon für Theologie und Gemeinde*. Band 2. Wuppertal, Zürich, 1993. s.1347.

⁵⁹⁴ *Svētdienas Rīts*. 1936. 93. lpp.

⁵⁹⁵ *Svētdienas Rīts*. 1936. 93. lpp.

⁵⁹⁶ *Svētdienas Rīts*. 1937. 102. lpp.

⁵⁹⁷ *Svētdienas Rīts*. 1937. 102. lpp.

Par Vidzemes lauku Brāļu draudzes organizatorisko asi un garīgo “mugurkaulu” vēsturiski bija izveidojies sacītājtētiņu institūcija. 20. gadsimta pirmo desmitgažu daudzie bieži vien traģiskie notikumi šo kārtību iedragāja. Politiskie nemieri, karš, represijas, bēgļu gaitas, milzīgās sociālās un politiskās pārmaiņas — tas viss pilnīgi pārveidoja ierasto Vidzemes Brāļu draudzes dzīves kārtību. Starpkaru periodā Brāļu draudze kā kustība vēl nebija pilnībā atradusi savu identitāti un izveidojusi organizatorisko apriti, resp., Vidzemes lauku hernhūtiešu kustībai svarīgā paaudžu pēctecība tika iedragāta. Laikmeta kolīzijās Vidzemes Brāļu draudzes kustības vidējā paaudze bija pazudusi. Un divdesmitā gadsomta starpkaru periods bija pārāk īss laika sprādis, lai šī problēma tiktu atrisināta.

No šāda viedokļa raugoties, divdesmito un trīsdesmito gadu Vidzemes Brāļu draudzes garīgo dzīvi varētu raksturot divējādi.

Pirmkārt, Vidzemē nepārprotami bija saglabājusies nesarauda sacītāju tētiņu institūcijas garīgā pēctecība. Saiešanu tētiņi pārsvarā bija cienījama vecuma vīri. Šīs saiešanas patstāvīgi un sekmīgi organizēja garīgo dzīvi. Brāļu draudzes saiešanas namu darbība organiski iekļāvās iepriekšējos laikos novadā izveidotajā reliģiskās dzīves līdzpastāvēšanas un sadarbības modelī ar evaņģēliski luteriskās baznīcas draudzi. Tādas, piemēram, bija Smiltenes Riņģu, Macuļu, Drustu Viļumu, Launkalnes Lieduliešu, Dzērbenes Jaunītes un Doļu saiešanas, arī saiešanas Vecpiebalgā un Jaunpiebalgā, Druvienā u. c. Otrkārt, bija saiešanas, kurās no pašu novada vidus nākušo garīgo vadītāju tradīcija bija pārtrūkusi. Šajās vietās garīgās sapulces kā viesi pa laikam vadīja brāļi no aktīvākiem saiešanu namiem vai arī vietējo luterisko draudžu mācītāji. Arī šādi pasākumi saiešanu kambaros bijuši ļoti apmeklēti. Tas norāda uz vietējās sabiedrības pozitīvo attieksmi un izpratni par Brāļu draudzes kustību. Vienlaikus bez ārēja pamudinājuma paši cilvēki nebija pietiekami motivēti un gatavi patstāvīgi organizēt sava novada saiešanas nama garīgo dzīvi. Bet tieši šis — kristiešu vispārējās priesterības princips un, attiecīgi, laju patstāvīga garīgās dzīves veidošana, — bija un ir Brāļu draudzes kustības garīgā esence. Pie šādām pārtrauktās pēctecības saiešanām pieskaitāmas Skujenes, Straupes, Gulbenes, Lielsalacas u. c. Brāļu draudzes.

Latvijas pirmā valstiskuma periodā vēsturiskajos Vidzemes Brāļu draudzes kustības novados hernhūtiskās tradīcijas arvien vēl bija dzīvas, iekļāvās novadu reliģiskajā un sociālajā dzīvē. Kopumā cilvēki pret Brāļu draudzes garīguma izpausmēm bija noskaņoti pozitīvi, vēlējās tās kopt. Arī sadarbība ar evaņģēliski luteriskajām draudzēm un mācītājiem bija ļoti labvēlīga, bez pazīmēm par savstarpēju konkurenci vai spriedzi attiecībās.

Atsevišķas Brāļu draudzes grupas veidojās arī ārpus Vidzemes tradicionāli hernhūtiskajiem novadiem. 30. gadu sākumā kontaktus ar Brāļu draudzes vadību uzņēma interesentu kopa Taurupes pagastā.⁵⁹⁸ Nelielas Brāļu draudzes saiešanas kopa darbojās arī Rīgas Jūrmalā, Robežu ielā 66^a, vēlāk Meža prospektā 6, kā arī Jelgavas pilsētā.⁵⁹⁹ Latvijas Brāļu draudzes vadība mēģināja izveidot regulārus kontaktus ar latviešu Lauru kolonijas Brāļu draudzes saiešanu,

⁵⁹⁸ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 386. lieta.

⁵⁹⁹ Turpat, 386. lieta.

Igaunijas dienvidaustrumos. Tomēr sadarbība ar aizrobežas latviešu hernhūtietiem neguva pastāvīgu kontaktu rezultātu.⁶⁰⁰

5. LATVIJAS BRĀĻU DRAUDZES IDENTITĀTE UN ATTIECĪBAS AR LATVIJAS EVANĢĒLISKI LUTERISKO BAZNĪCU

⁶⁰⁰ Turpat, 377. lieta.

Vēsturiskie apstākļi Vidzemē izveidoja priekšnoteikumus tam, ka Brāļu draudzes identitātes jautājumi vienmēr, arī 20. gadsimtā, bija atkarīgi no attiecībām ar luterisko baznīcu un savā veidā atspoguļojās tajā. Visi hernhūtiešu kustības pārstāvji bija kristīti un iesvētīti Vidzemes evaņģēliski luterisko draudžu locekļi. Tādējādi Brāļu draudzes kustība tiešā veidā bija saistīta ar situāciju luteriskajā baznīcā. Lai izprastu Brāļu draudzes un luteriskās baznīcas savstarpējo attiecību modeli 20. gadsimtā, ļoti svarīgi ir saprast vēsturisko kontekstu un veidu, kā šīs attiecības veidojās.

Latvijai iegūstot valstiskumu, Vidzemes luteriskajā baznīcā notika nebijušas, fundamentālas transformācijas. Pārmaiņas skāra baznīcas tiesiskos pamatus, pārvaldes principus un darbības īstenošanas veidus. Baznīcas reformas un Latvijas sabiedriski politiskās iekārtas maiņa radīja jaunu, principiāli citādu, valstiski nacionālu evaņģēliski luterisko baznīcu.⁶⁰¹

Jaunā situācija luteriskajā baznīcā un tās jaunais statuss savukārt nozīmēja nenovēršamu Vidzemes Brāļu draudzes kustības identitātes transformāciju. Brāļu draudzes kustības tālākā attīstība un darbība Latvijas valstī bija tieši saistīta ar to, kāds izveidosies jaunais attiecību modelis ar Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu.

Vēsturiski Brāļu draudze bija veidojusies un augusi kā reliģiska garīgas atmodas kustība. Vienlaikus tā bija arī atspulgs un atbildes reakcija Vidzemē valdošajam sociālajai netaisnībai un latviešu nacionālo tiesību ignorēšanai.

18. un 19. gadsimtā viens no latviešu tautības iedzīvotāju valstiskās pārvaldes instrumentiem bija luteriskā baznīca, kas savukārt mazināja daļai latviešu sabiedrības uzticību “kungu” baznīcai. Jaunās Derības evaņģēlija taisnīguma un tuvākmīlestības principu gaismā raugoties, varam runāt par baznīcas garīgās dzīves krīzi, jo tā atradās sociālā un politiskā atkarībā no vācu dzimtskungiem.⁶⁰² Kā reakcija, baznīcas nespējai pēc būtības atbildēt uz latviešu iedzīvotāju reliģiskajiem jautājumiem, latviešu vidē bija izveidojušies priekšnoteikumi, lai rastos alternatīva garīga kustība, kas vispirms bija saistīta ar latviešu tautības cilvēku garīgo jautājumu risināšanu.

Tātad Vidzemes latviešu Brāļu draudze izveidojās par kustību, kura lai gan ar vienādām teoloģiskām nostādnēm un evaņģēlisko mācību, tomēr atradās zināmā sociālā opozīcijā luteriskajai baznīcai kā vienai no pastāvošās dzimtbūšanas iekārtas varas institūcijām un tās reprezentētajai vācu muižniecībai. Tādējādi latviešu hernhūtiešu kustība bija alternatīva pastāvošajām reliģiskajām institūcijām. Tā kļuva par Vidzemes latviešu iedzīvotāju brīvu reliģiskās izpausmes telpu un pakāpeniski arī par latviešu sociālo tiesību un taisnīguma interešu paudēju un aizstāvi.⁶⁰³

Līdz pat Latvijas valsts izveidošanai 20.gadsimtā pastāvēja šādā modelī izaugusi zemes luteriskās baznīcas un latviešu Brāļu draudzes savstarpējo attiecību paradigma. Bez šaubām no 18. līdz 20. gadsimtam hernhūtiešu kustības un luteriskās baznīcas savstarpējās attiecības veidoja daudzi notikumi. Šajā laikā nozīmīgas izmaiņas notika arī Krievijas impērijas politiskajā iekārtā un sabiedrības sociālekonomiskajā attīstībā (dzimtbūšanas atcelšana, modernās sabiedrības

⁶⁰¹ **Adamovičs, Ludvigs.** *Dzimtenes baznīcas vēsture.* Vācija : Pētera Mantinieka apgāds : Edgara Ķiploka apgāds, 1947. 92.-98.lpp.

⁶⁰² **Adamovičs, L.** *Latvijas baznīcas vēsture.* Lincoln (Nebraska), 1961.42.-46.lpp.

⁶⁰³ **Straube, G.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs.* Rīga, 2000. 230. – 234. lpp

veidošanās, rūpniecības izaugsme u.t.t.), kas izmainīja arī Vidzemes guberņas sabiedrības dzīvi. Neraugoties uz sabiedriskās iekārtas transformāciju, būtiskāko Vidzemes latviešu Brāļu draudzes identitātes aspektu joprojām ietekmēja tieši dzimtbūšanas periodā veidotā paradigma, kura psiholoģiski distancēja luterisko baznīcu kā vāciešu pārvaldītu institūciju, tātad “kungu baznīcu”, kurpretī Vidzemes Brāļu draudzes kustība un tās vēsture tika identificēta kā sava, pašu latviešu lieta.

Par spīti laikmeta determinētajai sociālajai opozīcijai un sarežģītajai savstarpējo attiecību vēsturei, evaņģēliskās mācības kodolā Brāļu draudzei un evaņģēliski luteriskajai baznīcai bija tuvi, pat identiski, teoloģiskie uzskati. Tātad vēsturiski Vidzemes Brāļu draudzes kustības un luteriskās baznīcas attiecību degpunktā atradās nevis teoloģiski, bet morāli ētisku jautājumu loks. Iespējams, var izvirzīt apgalvojumu, ka praksē hernhūtiešu kustības pārstāvji bieži vien precīzāk apliecināja Jaunās Derības morāli ētiskos ideālus.

Vidzemes hernhūtiešu apliecināto uzticību evaņģēliskas teoloģijas mācībai spilgti apliecina virkne vēsturisku precedentu. Piemēram, kad Krievijas cariskā valdība 19. gadsimtā realizēja impērisku iekšpolitiku, tad tās mērķos ietilpa plaša Baltijas guberņu luterisko iedzīvotāju konvertēšana pareizticībā. Tomēr Vidzemes hernhūtiskajos novados šī akcija neizdevās un konvertītu skaits bija niecīgs.⁶⁰⁴ Šāds rezultāts liecina par ļoti nozīmīgu garīgās identitātes kopību evaņģēliski luteriskās baznīcas un Vidzemes Brāļu draudzes kustības starpā. Hernhūtiešu kustības un luteriskās baznīcas attiecībās reliģiskās dzīves pieredze un tās veidotā garīgā kopība bija vienojošāks spēks nekā savstarpēji asie sociālie pretnostatījumi.

Sabrūkot cariskās Krievijas impērijai, Baltijas vācu muižniecība zaudēja savu privilēģēto stāvokli. Tādējādi gan Kurzemes, gan Vidzemes evaņģēliski luteriskajai baznīcai zuda to tiesiskais stāvoklis, kurš balstījās mužniecības privilēģijās. Luterisko baznīcu pastāvēšanas tiesiskais un praktiskais pamatnosacījums bija patronāta tiesības. Baznīcas patronāta tiesības praktiski bija pēdējā viduslaiku feodālā institūcija, kura darbojās vēl pēc Latvijas valsts proklamēšanas.⁶⁰⁵ Tas nozīmēja, ka visas ar baznīcu saistītās lietas un tās pārvalde atradās vāciešu rokās. Savukārt, šāds apstākļu izkārtojums darīja principiāli saprotamu nacionālās Brāļu draudzes kustības definīciju. Lai arī Brāļu draudze latviešu sabiedrības sociālajā dzīvē bija zaudējusi savu garīgā līdera lomu, tomēr, pastāvot patronāta tiesību institūcijai, neradās būtiski jautājumi par tās identitāti.

Izveidojoties Latvijas Republikai situācija luteriskajā baznīcā krasi mainījās. Viens no pirmajiem Latvijas Republikas Pagaidu valdības lēmumiem 1919. gada 23. septembrī “Pagaidu noteikumi par evaņģēliskām luterāņu konsistorijām”⁶⁰⁶ atcēla patronāta tiesības un noteica, ka visus ar patronātu saistītos pienākumus pārņem draudžu vēlētī pārstāvji un amatpersonas. Ar šo valsts likumu reālā vara Vidzemes un Kurzemes luteriskajās draudzēs pārgāja latviešu iedzīvotāju vairākuma rokās. Par Vidzemes luteriskās baznīcas konsistorijas ģenerālsuperintendentu

⁶⁰⁴ **Straube, G.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. Rīga, 2000. 235. lpp.

⁶⁰⁵ **Adamovičs, L.** *Latvijas baznīcas vēsture*. Lincoln (Nebraska), 1961.51.-52.lpp.

⁶⁰⁶ **Gills, Nikandrs.** *Evaņģēliski luteriskā baznīca Latvijā (1918—1940). No: Reliģija. Vēsture. Dzīve*. Rīga, 1993, 28.lpp.

1919.gadā kļuva mācītājs Voldemārs Maldonis.⁶⁰⁷ 1920. gada 1. oktobrī juridiski tika izbeigta Kurzemes evaņģeliski luteriskās baznīcas darbība, to pievienojot Vidzemes evaņģeliski luteriskajai baznīcai.⁶⁰⁸

1922. gada 5. janvārī ar valdības likumu tika izbeigta arī Vidzemes evaņģeliski luteriskās baznīcas darbība. Ar mērķi dibināt jaunu, tiesisku baznīcas organizāciju 1922. gadā no 21. līdz 24. februārim, Rīgā notika Latvijas valstī esošo luterisko draudžu sinode. Šajā sanāksmē tika dibināta Latvijas evaņģeliski luteriskā baznīca. Par baznīcas vadītāju, bīskapa amatā, ar lielu balsu vairākumu ievēlēja mācītāju Kārli Irbi. 1928. gada 7. martā tika pieņemts Latvijas luteriskās baznīcas pamatdokuments — Latvijas evaņģeliski luteriskās baznīcas Satversme.⁶⁰⁹

Acīmredzami, ka izveidojoties Latvijas valstij un darbojoties jaunās valsts apstākļos, jaunu statusu un darbības organizācijas nosacījumus ieguva kā luteriskā baznīca, tā hernhūtiešu kustība. Līdz ar to jaunajā situācijā luteriskās baznīcas un Brāļu draudzes starpā veidojās principiāli jaunas attiecības. Jaunajā valstī gan luteriskā baznīca, gan Brāļu draudzes kustības pārstāvji veidoja savas organizatoriskās institūcijas un garīgo dzīvi. Baznīca vairs nebija “kungu” vai dominējoši sveštautiešu pārstāvēta institūcija, bet gan pašu latviešu tautas baznīca ar latviešu tautības vadītājiem. Tādējādi iepriekšējai Vidzemes Brāļu draudzes sociālajai paradigmai (būt par “kungu” baznīcas alternatīvu) zuda pamats un jēga. Bija jāmeklē Brāļu draudzes vēsturiskās kustības pamatojums jaunajā situācijā.

Tas nebija vienkāršs uzdevums. Vēsturiskā pieredze rāda, ka Brāļu draudzes teoloģiskais uzstādījums — *ecclesiola in ecclesia*, (draudze draudzē) — baznīcu varas institūcijām visbiežāk ir bijis nepieņemams vai ar grūtībām akceptējams. Arī Vidzemes luteriskā baznīca iepriekšējos gadsimtos vairumā gadījumu dedzīgi apkaroja šādas alternatīvas kustības un struktūras baznīcas iekšienē.

Tomēr Latvijas gadījumā situācija bija tāda, ka Brāļu draudzes kustība, dodama ieguldījumu nācijas izveidē un tautas vēsturē un kultūrā, latviešu sabiedrības acīs baudīja cieņu un pietāti. Izņēmums nebija arī latviešu tautības evaņģeliski luteriskie garīdznieki.

Latvijas evaņģeliski luteriskās baznīcas veidotāji un vadītāji, dibinoties Brāļu draudzes organizācijai, jau no paša sākuma centās atrast un izveidot jaunu savstarpējo attiecību modeli. Apskatāmajā starpkaru laika periodā šo uzdevumu ļoti sekmīgi izdevās atrisināt, un latviešu luteriskās baznīcas un Brāļu draudzes savstarpējās attiecības bez pārspīlējuma var raksturot kā ideālas. Turklāt Brāļu draudze strukturāli netika iekļauta luteriskajā baznīcā, bet kopumā saglabājās kā laju kustība ar savu pašpārvaldi un juridisku neatkarību. Tādējādi Latvijas valstī tika saglabāta latviešu Brāļu draudzes kā atmodas kustības garīgā esence (Jaunās Derības vispārējās priesterības princips) un Vidzemes hernhūtiešu tradīciju kontinuitāte. Proti, Brāļu draudzes (hernhūtiešu) kustība bija gan baznīcā, gan kopā ar baznīcu un kalpoja tās reliģiskās dzīves mērķiem, tomēr vienlaikus tā palika neatkarīga brīvprātības kustība, kura visos jautājumos (arī teoloģiskos) saglabāja savu autonomiju un pašnoteikšanās tiesības. Neskatoties uz

⁶⁰⁷ Adamovičs, L. *Latvijas baznīcas vēsture*. Lincoln (Nebraska), 1961.53.lpp.

⁶⁰⁸ Gills, Nikandrs. *Evaņģeliski luteriskā baznīca Latvijā (1918—1940)*. No: *Reliģija. Vēsture. Dzīve*. Rīga, 1993, 28.-29. lpp.

⁶⁰⁹ Turpat, 30.-31. lpp.

organizatorisko autonomiju Brāļu draudzes darbībā iesaistījās daudzi luterāņu mācītāji. Tā piemēram, no 1929. Līdz 1940.gadam tikai Rīgas saiešanā dažādos pasākumos piedalījās un tos vadīja vismaz 54 ordinēti mācītāji.⁶¹⁰ Pieskaitot lauku saiešanas šis cipars ir noteikti lielāks.

Galvenais iemesls šādam Brāļu draudzei pozitīvam attiecību izkārtojumam bija tas, ka Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas līderi un garīgās autoritātes ar izpratni un lielu labvēlību izturējās pret hernhūtiešu kustību. Baznīcas vadītāji izprata Vidzemes hernhūtisma būtisko garīgo ieguldījumu latviešu tautas vēsturē un iespēju robežās veicināja šīs latviešiem svētīgās garīgās kustības tradīcijas saglabāšanu un tālāku izkopšanu darbībai modernas sabiedrības apstākļos.

Tieši tāda pati labvēlīga ieinteresētība Latvijas Brāļu draudzes kustībā raksturoja arī 1920.gada sākumā dibināto Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāti, kura bija cieši saistīta ar Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu un bija tās galvenā garīdznieku sagatavošanas un izglītošanas iestāde.⁶¹¹ Ciešā saskare ar minētajām institūcijām Brāļu draudzes kustībai neapšaubāmi deva plašāku un dziļāku kustības kultūrvēsturiskā un teoloģiskā konteksta izpratni, tādējādi mazinot varbūtības iespēju tai kļūt izolacioniski un sektantiski tendētai.

Luterāņu garīdznieki Kārlis Irbe, Kārlis Kundziņš, Voldemārs Maldonis, Ludvigs Adamovičs, kuri dibināja un izveidoja gan Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu, gan Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāti, būtiski ietekmēja arī Latvijas Brāļu draudzes izveidošanos. Pateicoties šīm personībām, Latvijas valsts sākuma gados tika likti pamati pozitīvai gaisotnei Latvijas luteriskās baznīcas un Brāļu draudzes kustības attiecībās. Lielā mērā dēļ latviešu redzamāko luterāņu garīdznieku labvēlīgās attieksmes, Brāļu draudzes kustība guva nozīmīgu ierosmi jaunās identitātes veidošanās procesā.

Tā kā Vidzemes Brāļu draudzes reliģiskās atmodas jau bija vēstures notikumi, tad kustības sekmīgai tālākattīstībai svarīgu nozīmi ieguva intelektuālas diskusijas, kuras izskaidrotu pašas kustības fenomenu un senās hernhūtiešu tradīcijas spētu sasaistīt ar sava laikmeta reālījām. Pakāpeniski Vidzemes Brāļu draudzes kustība guva interpretāciju kā dzīvs garīgs simbols, kā tautas pateicības zīme Dievam par latviešiem doto Svēto Garu, par tā dāvanām un svētīgu darbu cilvēku dvēselēs. Kopīgo attieksmi trāpīgi raksturojis publicists Reinis Dievkociņš:⁶¹² “Uz viņas guļ visu pagājušo gadsimtu svētība.”⁶¹³ Šāda simbolismā balstīts Brāļu draudzes nozīmes traktējums to darīja par pamatotu un loģisku latviešu sabiedrības garīgās un reliģiskās dzīves sastāvdaļu.

Viens no redzamākajiem Brāļu draudzes kustības atbalstītājiem un veicinātājiem bija luterāņu mācītājs un jaunlatviešu kustības dalībnieks Kārlis Kundziņš. Popularizējot Brāļu draudzes ideju attīstību jaunajā Latvijas valstī, saistībā ar Hernhūtes Brāļu draudzes izveidošanās divsimtgadi (kopš 1722. gada), luteriskās baznīcas laikrakstā “Svētdienas Rīts” prāvests Kārlis Kundziņš 1923. gada sākumā publicēja rakstu sēriju “Brāļu draudzes 200 gadi un mūsu tautas baznīca”.⁶¹⁴ 20. gadu pirmajā pusē šī bija apjomīgākā un visplašāk tīrāžētā Brāļu draudzes kustībai veltītā

⁶¹⁰ Pielikums Nr.3.

⁶¹¹ Adamovičs, L. *Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāte*. 2. izdevums. LELB apgāds, 1981.7.-10.lpp.

⁶¹² Reinis Laiviņš (1863—1949).

⁶¹³ *Svētdienas Rīts*. 1935. 374. lpp.

⁶¹⁴ *Svētdienas Rīts*. 1923. Nr.8, 2.-3. lpp.; Nr.9, 3. lpp.; Nr.10, 4.-6. lpp.

publikācija. Tā kā pati Brāļu draudze Latvijas valstī vēl nebija dibināta, tad savā ziņā (ņemot vērā Kārļa Kundziņa autoritāti) tas bija programmatisks raksts, kas neapšaubāmi ietekmēja Brāļu draudzes vēlāko pamatnostādņu veidošanos.

Publikācijā populārā veidā tika izsekota un vienā veselumā saistīta Brāļu draudzes atmodas kustības vēsture no 15. gadsimta Jana Husa un husītu laikmeta līdz pat Vidzemes hernhūtīšiem 20. gadsimtā. Kārlis Kundziņš ļoti labi pārzināja Vidzemes hernhūtisko vidi. Rakstā viņš Brāļu draudzes kustības nozīmi latviešu garīgajā un arī politiskajā vēsturē raksturoja poētiskiem vārdiem — tā “bija uzplaukusi kā upe pavasarī, rasinādama un atdzīvinādama sausās vietas mūsu garīgajā dzīvē, pamazām sāka graut pamatus Vidzemes baznīcas ēkai un izskalot saknes šejienes dzimtbūšanas kokam”.⁶¹⁵ Publikācija sevišķi izcēla Brāļu draudzes nozīmi latviešu pašpārvaldes institūcijas izveidē, garīgās pašapziņas un nacionālās stājas attīstībā un izkopšanā. Vidzemes luteriskās baznīcas negatīvais vērtējums neattiecās uz to kā reliģisku organizāciju, bet atspoguļoja latviešu attieksmi pret to kā pret netaisnīgai varai pakļautu un tās izmantotu sociālu institūciju. Kopumā Kundziņš pārstāv baznīcisku pozīciju un pauž domu, ka arī nākotnē latviešu Brāļu draudzes kustībai jāpaliek integrētai luteriskajā baznīcā.

Kā vēsturiskos avotus Kārlis Kundziņš izmantoja (ar dažiem izņēmumiem) vienīgos tobrīd esošos Vidzemes vācu autoru (galvenokārt ortodoksālā luterisma pārstāvju) darbus, kuros pret latviešu Brāļu draudzi dominēja izteikti negatīva attieksme. Tomēr, balstoties arī personīgajā pieredzē, autors izvairījās no vācu autoru viedokļu burtiskas reproducēšanas, bet izstrādāja un puda jaunu latviešu nacionālajām interesēm atbilstošu skatījumu uz Brāļu draudzes vēsturi. Karlis Kundziņš izteica būtiskus vispārīnājumus par latviešu Brāļu draudzes kustības nozīmi, kam bija paliekoša ietekme arī vēlāk, veidojoties kultūras identitātes izpratnei. Apskatot nacionālās un atmodas kustības fenomenu, autors apgalvo: “..te attēlojās tas, ko saucam — tautas baznīca. Ko mūsu Lutera mācītāji aiz visiem viņu dažādiem nopelniem 200 gados nespēja panākt, iemantot mūsu tautas dvēseli, stāvēdami paši dzimtskungu kārtā, paši uzlikdami klausas un nodevas, to ieguva vientiesīgie Brāļu draudzes sludinātāji un kopēji. [...] nastu apkrautais dzimts cilvēks neapzinājās sevi tikai vien par sitamu un kuļamu radījumu, tas sajuta, ka ir Kristus miesas loceklis.”⁶¹⁶

Rakstu sērijas noslēgumā Kārlis Kundziņš caur vēlējumu lasītājiem pauž hernhūtisma kustības morāli ētisko ideālu un savu personīgo izpratni par Brāļu draudzes garīgumu, to parādot ar 18. gadsimta kustības vadītāja riehsgrāfa Cincendorfa (*Zinzendorf*) dzejas vārdiem: “..ciet kā varš, kas grūti kūst / mīlē tā kā sirds, kas lūst.”⁶¹⁷

Neskatoties uz Vidzemes tradīciju, ka Brāļu draudze (par spīti bieži vien saspīlētajām attiecībām ar luterisko baznīcu) allaž ir bijusi integrēta luteriskās baznīcas sastāvā, 20. gadu pirmajā pusē tomēr vēl nebija galīgas skaidrības par to, kādu tālākās attīstības ceļu izvēlēsies jaundibināmā Latvijas Brāļu draudzes organizācija. Brāļu draudzes darbības sākumā valdīja neskaidrība par tās nākotnes attiecībām ar Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu. No vienas puses,

⁶¹⁵ *Svētdienas Rīts*. Nr.9, 1923. 3. lpp.

⁶¹⁶ *Svētdienas Rīts*. Nr.8, 1923. 3. lpp.

⁶¹⁷ *Svētdienas Rīts*. Nr.10, 1923. 6. lpp.

luteriskā baznīca nebija vairs vāciešu pārvaldīta institūcija, un līdz ar to zuda latviešu Brāļu draudzes kā nacionālas opozīcijas niša vāciskajam, no otras puses, kustības vēsturiskajā pieredzē tā būtiski bija attīstījusies tieši kā opozīcijas kustība.

Arī pēc Brāļu draudzes organizācijas dibināšanas un reģistrēšanas pasākumiem 1923. un 1924. gadā saglabājās neziņa par tās attiecībām ar luterisko baznīcu. Neskaidrību gaisotni ilustrē arī Smiltenes draudzes mācītāja Kārļa Kundziņa un Knapes Brāļu draudzes saiešanas vadītāja Mežuļu tēva saruna ar jaundibinātās Latvijas evaņģēliskās Brāļu sadraudzības biedrības sekretāru Kārli Ozoliņu, kura notika 1924. gada 7. decembrī Trikātas draudzes Knapes saiešanas namā. Mežuļu tēvs izteica uztraukumu par dzirdētajām runām, un Latvijas evaņģēliskās Brāļu sadraudzības biedrības jeb Brāļu draudzes patstāvīgo juridisko statusu: “..it kā tā negribētu kopā strādāt ar mūsu evaņģēlisko baznīcu, bet patstāvīgi nodibināties kā kāda jauna sekta.”⁶¹⁸ Kārlis Ozoliņš paskaidroja, ka šāda interpretācija esot pārpratums un attiecīgā reģistrācijas forma ir bijusi nepieciešama, lai Vidzemes Brāļu draudze juridiski varētu uzturēt savas tiesības uz nekustamiem īpašumiem. Garīgajā dzīvē tā ievērojot Augsburgas ticības apliecību un paliek par luteriskās baznīcas locekli. Savukārt prāvests Kārlis Kundziņš, lai kļiedētu aizdomas, Brāļu draudzes sekretāru mudināja šo pozīciju darīt plašāk pazīstamu sabiedrībā, jo arī līdz viņam bija nonākušas runas, ka ir notikušas diskusijas par to, vai Latvijas Brāļu draudzei palikt par atsevišķu konfesiju vai pieslēties luteriskajai baznīcai. Sarunas noslēgumā Kārlis Kundziņš deva Salamana padomu, lai “savās laicīgajās darīšanās Brāļu sadraudzības biedrība nostājas un rīkojas patstāvīgi. Savā garīgajā sastāvā lai tā būtu saistīta ar mūsu tautas evaņģēlisko baznīcu”.⁶¹⁹ Kā pierāda tālākā Brāļu draudzes attīstība, šis Kārļa Kundziņa vēlējums pilnībā realizējās dzīvē un pilnībā atbilda hernhūtiešu ideālam – *ecclesia in ecclesiola* principam.

Neraugoties uz iekšējo opozīciju, kurai bija arī kritiska attieksme pret luterāņu mācītājiem, Latvijas Brāļu draudzes un luteriskās baznīcas attiecības izveidojās ļoti labas. Lielu ieguldījumu labajās attiecībās ienesa daudzie 1929. un 1930. gadā kopīgi svinētie Vidzemes Brāļu draudzes kustības divsimtgades svētku pasākumi. Neapšaubāmi šeit lieli nopelni ir luteriskās baznīcas vadītājam Kārlim Irbem, kurš atbalstīja un saredzēja Brāļu draudzes vietu savā pārraugāmajā baznīcā, kā arī personīgi piedalījās galvenajos svētku pasākumos. Šajā sakarā interesantu uzrunu, saistot bīskapu Kārli Irbi ar Brāļu draudzes kustību, Vidzemes hernhūtiešu divsimt gadu pastāvēšanas svinībās Rīgā 1930. gada oktobrī, teica Stokholmas Brāļu draudzes vadītājs luterāņu mācītājs Karlsons. Viņš bija pilnvarots nodot sveicienus arī starptautiskās Brāļu draudzes unitātes vārdā. Savā runā viņš īpaši izcēla latviešu luterāņu bīskapu Kārli Irbi, arī kā Brāļu draudzes garīgo ganu. “Es novēlu, lai latviešu Brāļu draudze un evaņģēliski luteriskā baznīca viena otrai palīdz un abas kopā ceļ Kristus baznīcu.”⁶²⁰ Pirmā latviešu luterāņu bīskapa (līdz 1931. gada novembrim) vadībā produktīva kopdarba pamats arī tika ielikts. Zviedru mācītājs Karlsons īpaši uzsvēra, ka savas vizītes laikā Stokholmā Kārlis Irbe draudzi garīgi stiprinājis ar svētrunu labā zviedru valodā.

⁶¹⁸ *Svētdienas Rīts*. Nr.1, 1925. 5.-7. lpp.

⁶¹⁹ Turpat, 5.-7. lpp.

⁶²⁰ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.12, 1930. 140. lpp.

Šajā pašā svinību reizē Kārlis Irbe pauda savu emocionāli silto attieksmi pret Brāļu draudzi, izsakot prieku par iespēju “būt Brāļu draudzes vidū viņas goda dienā”.⁶²¹ Raksturojot personīgās attieksmes veidošanos pret tautas garīgo kustību, bīskaps teica: “Kad sāku darboties kā jauns mācītājs, tad pazinu Brāļu draudzi tikai no teorijas.⁶²² Bet, kad vēlāk Dievs man lika darboties kādā draudzē astoņpadsmit gadus par mācītāju, kur rosīgi strādāja arī Brāļu draudze, tad iepazinos ar viņu visos sīkumos un nevien iepazinos, bet arī šis darbs man tapa ļoti mīļš.”⁶²³ Nešaubīgi, ka Latvijas luterāņu bīskapa labvēlīgā un ieinteresētā attieksme bija viens no galvenajiem priekšnoteikumiem draudzīgām un ciešām baznīcas un Brāļu draudzes kustības attiecībām.

Galvenais valsts juridiskais dokuments, kurš noteica formālu Brāļu draudzes un luteriskās baznīcas attiecību sakārtojumu, bija 1934. gada likums⁶²⁴ ar 1935. gada grozījumiem likumam par “Reliģiskām apvienībām un to savienībām”.⁶²⁵ Pirmkārt, likums Brāļu draudzes juridisko statusu mainīja no neskaidrā biedrības statusa uz Brāļu draudzes kustības specifikai atbilstošu, skaidrāk definēto reliģiskas apvienības statusu.⁶²⁶ Likuma otrais paragrāfs noteica, ka “savā darbībā reliģiskā apvienība “Latvijas evaņģēliskā Brāļu draudze” stāv tuvā sakarā un konfesionālā vienībā ar Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu. Virsuzraudzība par apvienības garīgo darbību piekrīt evaņģēliski luteriskajam arhibīskapam.” Likuma 31. paragrāfs noteica, ka Brāļu draudzes garīgie darbinieki stājas amatā tikai pēc Garīgo lietu pārvaldes apstiprinājuma, pirms tam saņemot luteriskās baznīcas arhibīskapa piekrišanu.⁶²⁷

Kaut arī ne visas likumā ietvertās birokrātiskās normas praksē darbojās, tomēr galvenā šī likuma nozīme bija tā, ka ar to formāli tika izslēgta Brāļu draudzes juridiskas atšķelšanās iespēja no Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas. Vienlaikus praktiskajā darbībā Brāļu draudze saglabāja pilnīgu autonomiju. Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskaps un Brāļu draudzes goda priekšsēdētājs Teodors Grīnbergs ne reizi neiejaucās organizācijas praktiskajā darbībā vai kadru politikā. Arī likumā paredzētais kustības birokrātiskās pārvaldes modelis līdz padomju okupācijai sevi neattaisnoja un tā arī nespēja iedzīvoties, sagādājot birokrātiska rakstura problēmas Garīgo lietu pārvaldes ierēdņiem un attiecīgi — Brāļu draudzes organizācijas vadībai.

Brāļu draudzes uzskati bija vienādi ar luteriskās baznīcas evaņģēlisko nostāju jautājumā par dvēseles pestīšanu, un tai nebija nekādas īpašas, izvērstas savas teoloģiskās mācības. Vēsturiski Brāļu draudzes kustības garīgā esence bija ikdienas dzīvē realizēt Kristus mācību un tiekties praksē piepildīt apustuliskos ētiskos ideālus. Šo ideālu praktiska īstenošana bija izveidojusi to, ko sauca par Brāļu draudzes tradīciju, tajā ietverot godbijīgu, dziļi personīgu attieksmi pret Dieva radīto pasauli, tās uzmanīgu uztveri, un tādu pašu godbijību pret citu Dieva radību — līdzcilvēku. Mierā un klusumā runā Dievs. Laikabiedru acīs un smaidā uzrunā Dievs. Pazemība, nevis

⁶²¹ Turpat, Nr.12, 1930. 142. lpp.

⁶²² Kārlis Irbe bija kurzemnieks, dzimis 1861. gadā Kuldīgas apriņķa Lielsatiņu pagastā. Minētā draudze, kurā Kārlis Irbe no 1888. līdz 1905. gadam praktiski iepazinis hērnhūtiešu kustību, ir Dzērbenes-Drustu draudze.

⁶²³ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.12, 1930. 142. lpp.

⁶²⁴ *Valdības Vēstnesis*. 1934. gada 21. dec. 1.2. lpp.

⁶²⁵ *Valdības Vēstnesis*. 1935. gada 9. martā. 1.2. lpp.

⁶²⁶ 1991. gadā atjaunotās Latvijas Republikas likumdošana nesatur tiesisku subjektu “reliģiska apvienība”.

⁶²⁷ *Valdības Vēstnesis*. 1934. gada 21. dec. 1.2. lpp.

pašlepnums. Šīs smalkās un niansētās Brāļu draudzes dzīvesziņas izpausmes ir grūti precīzās definīcijās aprakstāmas, bet tieši šāda “sirdsšķīsto ļaužu” attieksme pret pasauli un cilvēkiem primāri tika atzīmēta, runājot par Brāļu draudzes tradīciju. Brāļu draudze nebija uz teoloģisku jaunradi vai izpēti vērsta kustība, tā atsaucās tām izpausmēm un veidam, ar kādu Dievs Svētais Gars pieskārs, uzrunāja cilvēku un veidoja tā dvēseli.

Saskaņā ar minēto savā ziņā ir loģiski, ka pirmais un gandrīz vienīgais starpkaru perioda teoloģiska rakstura dokuments iezīmē tieši krīzes periodu Brāļu draudzes darbībā. Runa ir par Brāļu draudzes Garīgo lietu vadītāja luterāņu mācītāja Arvīda Perlbaha 1930. gada 6. jūlijā Brāļu draudzes konferencei ierosināto “Brāļu draudzes Garīgo lietu vadītāja un garīgās darbības satversmes” projektu.⁶²⁸

Jau minēts, ka daļa kristīgo censoņu, kuri 20. gados sparīgi ienāca Brāļu draudzē, nespēja vai negribēja uztvert cilvēka pazemības īpašībās balstīto Brāļu draudzes garīgo tradīciju. Šos cilvēkus bieži raksturoja tas, ka tie apzināti vai neapzināti Brāļu draudzi saredzēja kā ērtu instrumentu savu reliģisko priekšstatu un ambīciju izpausmei un realizācijai.

Viedokļu polaritāte un nespēja rast savstarpēju sapratni starpkaru periodā bija viena no galvenajām Brāļu draudzes problēmām. Atšķirīgie Brāļu draudzes darbības izpratnes modeļi ilgstoši uzturēja iekšēju psiholoģisko spriedzi, kā dēļ organizācijā starpkaru periodā notika divas šķelšanās.

Lai labāk izprastu atšķirīgās paradigmas, jāiepazīstas ar skandalozā Brāļu draudzes Garīgo lietu vadītāja (1929—1930) Arvīda Perlbaha sagatavoto teoloģisko dokumentu. Tas ilustrē viņa un citu Brāļu draudzes jaunpienācēju domāšanu par hernhūtisma garīgo kustību, un ļauj tuvoties to cilvēku izpratnei, kuri draudzes garīgo dzīvi uzskatīja par pārāk “remdenu”.

Brāļu draudzes konferencei iesniegtais garīgās darbības satversmes teksts:

“Biedrība — Latvijas Evaņģēliskā Brāļu draudze ir garīga organizācija, kuras mērķis ir izkopt sevi par Dieva izredzētu tautu, ķēniņa priesterību, svētu cilti, Dieva īpašiem ļaudīm un pasludināt Tā tikumus, kas mūs aicinājis no tumsības pie Savas brīnišķīgās gaismas (1 Pēt 2:9).

Par savas mācības un darba pamatu Brāļu draudze atzīst vienīgi Svētos Rakstus — Veco un Jauno Derību, un pieņem kā Svētu Rakstu paskaidrojumu Apustuļu un Nīkajas ticības apliecību.

No saviem locekļiem Brāļu draudzes sagaida, ka tie ir piedzīvojuši Dieva žēlastību par grēku piedošanu un garīgu atdzimšanu (Jņ 1:12; 13:3,7) un apņēmušies vest tādu dzīves veidu, kas pagodina Dievu un liecina par saņemto pestīšanu.

Garīgās pilnības sasniegšanai ir nepieciešami:

1) vest lūgšanas dzīvi, piekopjot lūgšanu vienatnē — klusā kambarī (Mt 6:6), draudzē un visā dzīvē (1Tes 5:17), lai lūgšana taptu par garīgu elpošanu;

2) lasīt Svētos Rakstus un iedziļināties viņu izpratnē (Jņ 14:23);

3) censties pēc svētas dzīvošanas (Ebr 12:14) un pierādīt dzīvē Sv. Gara augļus: mīlestību, mieru, pacietību, laipnību, labprātību, ticību, lēnprātību, sātību (Gal 5:22);

4) apmeklēt dievkalpojumus un garīgas sapulces, uzturot ar ticīgiem sadraudzību un gara vienprātību;

⁶²⁸ LELBA BDA. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

5) baudīt Pestītāja iestādīto Sv.vakarēdienu (Apd 2:42);

6) ticību pierādīt mīlestības darbos (Jk 2:17), sevišķi pie ticības brāļiem trūkumā un slimībās un sekmēt ar mīlestības dāvanām Dieva valstības izplatīšanos kristīgās un pagānu zemēs;

7) liecināt par piedzīvoto Dieva žēlastību un tā pievest Dievam arī citas dvēseles — gan ar runām un liecībām, uzstājoties sapulcēs, gan sarunā, gan izplatot, cik vien tas iespējams, garīgus rakstus.⁶²⁹

Piedāvātā garīgās darbības sarversme ir neko neizsakošs teoloģiska rakstura teksts, kurš satur pašsaprotamas kristiešu garīgās dzīves normas. Šādam uzstādījumam piekristu ikviens kristīgais, un tikpat labi tas varētu būt saistošs jebkurai citai kristiešu organizācijai. Brāļu draudzes garīgās tradīcijas kontekstā teksts pat ir muļķīgs, jo nesaprotamu iemeslu dēļ apliecina to, kas ir pašsaprotams. Tomēr šis it kā neitrālais dokuments iezīmē, pat simbolizē šķelšanās procesu Brāļu draudzē. Kāpēc? Tajā tiek pausts iešifrēts vēstījums. Proti, psiholoģiskais zemteksts vēstī, ka nebūt ne visi Brāļu draudzes locekļi dzīvo šādu paraugkristiešu dzīvi un tādiem, kuri sevi uzskata par “pareizākiem” ar citiem — “remdenajiem” — kopīgs garīgais ceļš nav ejams. Tādējādi dokuments bija ērts manipulācijas līdzeklis, lai kādai personai varētu pārņemt garīgās dzīves un ticības nepilnvērtību.

Tomēr jāatzīst, ka šādi vispārinājumi ir viegli ieraugāmi ar laika distanci, retrospektīvā skatījumā, redzot procesu un tā sekas kopumā, nevis esot tajā aktuāli iesaistītam. Psiholoģiski nokaitētajā Brāļu draudzes konferences gaisotnē, kur virmoja šķeltnieciskas tendences, bez jebkādam plašākām diskusijām dokuments ar balsu vairākumu tika akceptēts.⁶³⁰ Galu galā šis dokuments neatstāja nekādas būtiskas un tālākejošas teoloģiskas sekas Brāļu draudzes darbībā. Tomēr tas labi raksturo organizācijas iekšienē pastāvējušos dažādos izpratnes modeļus par pašu Brāļu draudzei.

Pēc mācītāja Arvīda Perlbaha par Brāļu draudzes garīgo vadītāju kļuva Roberts Bērziņš.⁶³¹ Līdz ar to Brāļu draudzē draudzē nostiprinājās tieši to cilvēku pozīcijas, kam reliģiskie entuziasti pārmeta ticības “remdenību”, pārlietu sentimentālītāti un gremdēšanos apcerē par kustības slavenajām sendienām. Nosacīti šāda garīguma pārstāvjus varam apzīmēt kā poētistus. Visos šī perioda “Brāļu Draudzes Vēstnešos” tika publicēts daudz dzejas, kura apcerēja Brāļu draudzes ievērojamus notikumus, sekoja baznīcas gada notikumiem, skāra kristīgās ētikas jautājumus u. tml. Šāda pastiprināta vajadzība izpausties dzejas formā raksturoja arī luteriskās baznīcas garīgo vidi, kur daudzi mācītāji un draudžu locekļi rakstīja dzeju. Parasti žurnālos bija vairāki Roberta Bērziņa, kā arī citu autoru dzejoļi.

Viens no daudzajiem Roberta Bērziņa dzejoļiem ilustrē, pirmkārt, to idealizēto attieksmi, kāda kopumā sabiedrībā valdīja, domājot par “senajiem, labajiem laikiem” un brāļu cēlajiem tikumiem, kuri nu ir pagājuši un tikai dzejoļos un balādēs daudzināmi. Otrkārt, dzejolis iezīmē ilgus un vēlmi un apraksta ētisko ideālu, pēc kura būtu jātiecas Brāļu draudzei. Treškārt, šādi tika pausta ticība,

⁶²⁹ Turpat, 1. f., 1. apr., 384. lieta.

⁶³⁰ Turpat.

⁶³¹ Turpat.

ka caur dzejas (un vispār mākslas) formām iespējams uzrunāt cilvēku dvēseles, tajās atmodinot cēlus tikumus.

Roberts Bērziņš

DIEVA GARA DVESMA⁶³²

No Dieva gara dvesmas saldās
Mums viena pūsma sirdī krīt.
Tā dvēseles nāk mazgāt baltas,
Liek grēku važas nokratīt.
Tā miesā dod jau Dievu just,
Liek siržu aukstam ledum kust,

Šai pūsmai brāļi sirdis verat,
To dziļi krūtīs glabājat.
Tas nieks, ko jūs še ēdat, dzerat,
Kā miesu kopjat, apgērbjat,
Ja nes jūs Dieva gara prieks,
Viss cits top niecīgs, bāls un lieks.

Ne namu, tīrumu jūs prasat,
Ne mīkstu gultu galvu sliet,
Jūs iedami tos ziedus lasat,
Ko Kristus nācis as`nim liet,
Jūs Pestītāju atzīstat
Un dzīvē tuvu sajūtat.

Un Dieva Gara svētā varā
Jūs brāļiem, māsām kalpojat,
Tos mīlat, kas jums pāri dara,
Tiem visas gaitas līdzinat.
To pavēlējis Dievs Tēvs
Un mīlestība — uzvarēs.

Kvalitatīvs pavērsiens Brāļu draudzes dzīvē notika izcilajam latviešu teologam Edgaram Rumbam (1904—1943) stājoties Brāļu draudzes garīgā līdera — virstētiņa — amatā. Brāļu draudzes teoloģiskās domas attīstību, sākot ar 1936. gadu, varam apzīmēt arī kā Edgara Rumbas teoloģijas laiku. Brāļu draudze kā jaunradei atvērta kustība bija ideāla vide viņa teoloģisko domu un ideālu paušanai un realizācijai. Šajā periodā Rumba jau neapšaubāmi bija ierindojams starp

⁶³² *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.6, 1933. 86. lpp.

Latvijas teoloģijas lielākajām autoritātēm. Viņš baudīja gan akadēmiskās vides kolēģu, gan baznīcas cilvēku cieņu un respektu. Edgars Rumba bija ieguvis autoritāti ar krietna cilvēka ētiku un skaidru garīgo nostāju reliģiskās dzīves jautājumos.

Īsā laika posmā Edgara Rumbas vadībā Brāļu draudzes kustība spēja gūt jaunus un novatoriskus impulsus teoloģiskās domas attīstībā, un līdz ar to arī Brāļu draudzes identitāte ieguva konkrētākas aprises. Nozīmīgs sasniegums bija tas, ka kustības garīgajā izpratnē izdevās veiksmīgi saskaņot Brāļu draudzes kā atmodas kustības reliģisko dimensiju ar nacionālās Brāļu draudzes milzīgo kultūrvēsturisko nozīmi. Līdz tam, kamēr šis primāri intelektuālais uzdevums nebija atrisināts, Brāļu draudzes reliģiskie un kultūrvēsturiskie aspekti tika risināti savstarpējas spriedzes stāvoklī. Nespēja šos divus garīgos lielumus harmoniski sabalansēt ikdienas darbā bija viens no galvenajiem iemesliem, kas kustības iekšienē radīja un uzturēja savstarpēju neizpratni.

Brāļu draudzes virstētiņš Edgars Rumba 1937. gada 2. maijā nāca klajā ar aicinājumu sasaukt Brāļu draudzes garīgo darbinieku sanāksmi, jo iepriekšējais Brāļu draudzes saiets bija noticis pirms pusotra gada. Aicinājumu uz sanāksmi Edgars Rumba raksturoja kā “pārdomu dienu”, “lai gūtu iespēju lūgšanās, garīgās pārdomās no jauna svētīties Dievam, lai svētīgā, lietišķā miera garā pārrunātu, pārdomātu nobriedušos jautājumus,” to skaitā joprojām līdz galam neskaidrās attiecības ar luterisko baznīcu.⁶³³

Ar šādu pieeju, veidojot plašu domapmaiņas forumu svarīgu jautājumu risināšanā, Edgars Rumba diskusiju par Brāļu draudzes identitāti ievadīja kvalitatīvi jaunā līmenī. Šī bija pirmā izvērstā diskusija, kura tika veltīta Brāļu draudzes misijas izpratnei. Līdz tam šie jautājumi tika risināti sekundāri, pakārtojot tos diskusijām par organizatoriskiem un praktiskiem jautājumiem. Atvērtās sarunas metode veicināja virzību uz kopīgu Brāļu draudzes identitātes izpratni un mazināja risku, ka atsevišķas grupas centīsies uzurpēt tiesības uz “pēdējo patiesību”. Bez šaubām šādu identitātes jautājumiem veltītu “pārdomu dienas” noturēšanu atvieglāja tas, ka galvenie jautājumi saistībā ar Brāļu draudzes praktiskās darbības apriti uz šo laiku jau bija sakārtoti.

1937. gada 18. maijā Kalēju ielā 8 notika Edgara Rumbas izsludinātā Latvijas hernhūtisma kustībai veltītā “pārdomu diena” — Brāļu draudzes garīgo darbinieku un viesu konference. Pasākumu ievadīja dievkalpojums Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskapa Teodora Grīnberga vadībā. Tajā tika pieminēti arī mūžībā aizsauktie Brāļu draudzes darbinieki. Konferenci atklāja Brāļu draudzes valdes priekšēdētājs inženieris Jēkabs Jansons. Evaņģēliski luteriskās baznīcas Virsvaldes vārdā sveicienus nodeva tās loceklis Augusts Briedis. Centrālā bija Latvijas Universitātes profesora Ludviga Adamoviča lekcija par Brāļu draudzes kustības pirmsākumiem un attīstību Vidzemē. Profesors īpašu vērību pievērsa Brāļu draudzes kustības attiecību dinamikas analīzei ar luterisko baznīcu. Ludvigs Adamovičs secināja, ka “baznīcas darbā sevišķi vērtīgs ir Brāļu draudzes pašdarbības princips un Brāļu draudzes dedzības, sirsnības un vienkāršības gars”.⁶³⁴ Sekojošajās diskusijās tika analizētas Brāļu draudzes un Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas esošās un vēlamās attiecības, secinot, ka uz kopīgiem mērķiem vērstai darbībai jānotiek

⁶³³ *Svētdienas Rīts*. 1937. 143. lpp.

⁶³⁴ *Svētdienas Rīts*. 1937. 175. lpp.

“visciešākā sadarbībā”.⁶³⁵ Konferences noslēguma dievkalpojumu vadīja ar Brāļu draudzes kustību saistītie Latvijas Universitātes mācībspēki — luterāņu mācītāji Voldemārs Maldonis, Ludis Bērziņš un Edgars Rumba.⁶³⁶

1937. gada Vasarsvētku sveicienā Edgaram Rumbam izdevās spoži formulēt Brāļu draudzes misiju un jēgu, to organiski un loģiski iesaistot luteriskajā baznīcā: “Brāļu draudzes īpašais aicinājums mūsu dzimtenē bijis personības svētdzīves izkopšana pie evaņģēliskās baznīcas locekļiem. Šis darbs katrā paaudzē jāsāk no jauna un nekad nav beidzams. [...] Svētie draudzē ir reti, to, kas Dievam svētījuši dzīvi, nav daudzi. [...] Brāļu draudze un tās darbinieki ir aicināti šādu darbu veikt.”⁶³⁷ Šāds uzstādījums skaidri apliecināja, ka Brāļu draudze turpmāk attīstīsies kā reliģiska kustība, kura ir dziļi integrēta evaņģēliski luteriskajā baznīcā. Interesants ir arī pieminētais ar personības iekšējās dzīves izkopšanu saistītais sava veida garīgais elitārisms, kas iezīmē Brāļu draudzes kustības vēsturē un tradīcijās balstītu garīgo nišu un kustības īpatnību arī nākotnē.

30. gadu noslēgumā laiku pa laikam arī Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas mācītāju konferencēs tika apskatīti ar Brāļu draudzes kustību saistīti jautājumi. Kopējā mācītāju attieksme pret šo kustību bija pozitīva, ar pamatdomu, ka mācītāji nekādi nedrīkstētu “pretoties senajam Brāļu draudzes darbam”,⁶³⁸ bet tas visādi būtu atbalstāms un veicināms.

Pozitīva noskaņa pret Brāļu draudzes darbību vērojama arī Vidzemes luterisko draudžu darbinieku vidū. Tā, piemēram, 1939. gada septembrī notikušajā Valmieras prāvesta iecirkņa draudžu darbinieku sanāksmē diskusijā par Brāļu draudzes kustības nozīmi tika izteikta virkne labu atsauksmju par tās kalpošanu un konstatēts, ka tā “ir liels palīgs mācītājiem viņu grūtajā darbā”.⁶³⁹ Brāļu draudze ļaužu apziņā tika uztverta arī kā latviskās identitātes sargātāja, ar to saprotot latviešiem raksturīgo evaņģēliski luterisko reliģiozitāti: “..neaizmirsīsim, ka tās draudzes, kurās Brāļu draudzes kustība ir bijusi spēcīga, savā laikā ir tikušas pasargātas no pārejas pareizticībā un pēdējā laikā sektantos un cīcībniekos.”⁶⁴⁰

Izpratne par Brāļu draudzes dzīvesziņas ideālu skaidri redzama tās vadošu garīgo darbinieku Jāņa Šmita un Jāņa Kalvāna uzrunās, kuras tie teica 1939. gada misijas braucienā uz Kurzemi, piemēram, Brāļu draudze — “tā nav kādu izlasītu vai labāku cilvēku organizācija, bet kopība, kas izšķīrusies par Kristu, cenšas savā dzīvē un darbā viņu apliecināt [...] tur, kur viens otram piedod un nes cits cita nastas, [...] tur ir Brāļu draudze”.⁶⁴¹

Acīmredzami, ka 30. gadu nogalē Latvijas Brāļu draudzes teoloģiskā doma attīstījās Vidzemes hernhūtiešu kustības sākuma perioda vienkāršās un skaidrās evaņģēliskās teoloģijas izpratnes un ideālu virzienā. Savukārt ideāli, kā tas atmodas kustībām vispār ir raksturīgi, balstījās un galveno

⁶³⁵ Turpat, 175. lpp.

⁶³⁶ Turpat, 175. lpp.

⁶³⁷ Turpat, 198. lpp.

⁶³⁸ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Lieldienas svētkos. 1939. 27. lpp.

⁶³⁹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Pļaujas svētkos. 1939. 14. lpp.

⁶⁴⁰ *Svētdienas Rīts*. 1939. 296. lpp.

⁶⁴¹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Pļaujas svētkos. 1939. 9. lpp.

ierosmi guva no Jēzus Kristus Kalna sprediķa teksta⁶⁴² un Apustuļu darbu attēlotajos pirmkristiešu apustuliskās dzīves paraugos.

Vienu no galvenajiem un interesantākajiem Brāļu draudzes noslēguma perioda dokumentiem, kurā apskatītas kustības identitātes un teoloģiskās nostādnes, 1939. gada vasarā publicēja Brāļu draudzes garīgo lietu vadītāja biedrs Jānis Šmits un kā amatpersona rakstu arī parakstīja.⁶⁴³ Viņš bija kustības vadītāja Edgara Rumbas tuvākais līdzstrādnieks, domubiedrs teoloģiskajos jautājumos un uzticības persona Brāļu draudzes vadībā. Tādēļ rakstā paustās domas pamatoti ir vērtējamas kā Brāļu draudzes kustības vadībā dominējošās teoloģiskās nostādnes. (Edgars Rumba 30. gadu nogalē daudz laika pavadīja Zviedrijā, kur Upsalas Unīversitatē gatavoja promocijas darbu teoloģijas doktora grāda iegūšanai.)

Jānis Šmits savu domu izklāstu sāk, apskatot un analizējot attiecības starp redzamo un “neredzamo” baznīcu. “Mēs augsti cienām katru Dieva namu un tāpat visus Brāļu draudzes saiešanas namus vai kambarus, bet vēl augstāki mēs cienām un vērtējam cilvēku siržu Dievu namus.”⁶⁴⁴ Lai dvēselē celtu šo neredzamo Dieva namu, ir nepieciešama Svētā Gara klātbūtne brāļu un māsu sirdīs. Līdz ar to Dieva Svētā Gara iemantošana ir galvenā brāļu un māsu motivācija, lai pulcētos Pestītāja Jēzus Kristus vārdā. Šādā nozīmē Brāļu draudzei ir jābūt garīgi modrai un jāsargājās savu kopību pamatot un veidot uz kāda cita garīgā pamata, vai tie būtu kultūrvēsturisku, tradīciju vai emociju nosacīti aspekti. Pašiem Brāļu draudzes saiešanu gājējiem ir svarīgi izkopt patiesu un sirsnīgu savstarpēju sadraudzību, jo Apustuļu darbos parādītā garīgās dzīves prakse liecina, ka tuvākmīlestības un savstarpējas iecietības vide ir labvēlīga Dieva Svētā Gara darbībai ticīgo cilvēku dvēselēs. Tālāk autors norāda, ka arī senajā latviešu Brāļu draudzes dzīvē svarīga ir bijusi šāda, apustuļu tuvākmīlestības priekšzīmē kopta, brāļu un māsu sadraudzības tradīcija. Tātad Brāļu draudzes garīgā esence ir *apustuliskā sadraudzības tradīcija*, kura tiek kopta Brāļu draudzes saiešanās. Šis ir ļoti skaidrs, tiešs un svarīgs Brāļu draudzes kustības identitātes pamatuzstādījums.

Pamatojoties uz minēto kustības identitātes uzstādījumu, tiek norādīts uz teoloģisku transformāciju, kura ir deformējusi Brāļu draudzes tradīcijas veselīgu izpratni. Ārējo zīmi izpratnes novirzei raksta autors saredz tajā, ka Brāļu draudzes saiešanu apzīmēšanai nevajadzīgi tiek lietots termins “dievkalpojums”, kurš būtībā apzīmē pavisam citu svētdarbības veidu. Jānis Šmits veic plašu vēsturisku un ekseģētisku dievkalpojuma izcelsmes un attīstības skaidrojumu, kura evaņģēliskais kopsavilkums ir sekojošs: Vecās Derības laikā dievkalpojums primāri nozīmēja upurēšanu, ko veica īpaša priesteru kārta. Tā kā Dieva Dēls Jēzus Kristus vienu reizi par visām reizēm sevi jau ir upurējis par cilvēku grēkiem, citi upuri nav vajadzīgi. Protams, arī apustuļu laikmeta Jeruzalemes kristieši, ievērojot reliģisko pienākumu, apmeklēja tempļa dievkalpojumu un piedalījās tā liturģijā. Tomēr dvēseles stiprinājumu, mieru un mājvietu tie rada tieši sadraudzības kopībā, kad tie ik dienas pulcējās privātmājokļos. Šis sapulces (saiešanas) nebija līdzīgas “formālajiem tempļa dievkalpojumiem”, jo šeit ticīgie sanāca, lai “vienprātībā, lūgšanās un

⁶⁴² *Mateja evaņģēlijs*. 5. nodaļa 5. līdz 8. pants.

⁶⁴³ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1, 1939. 8.-12. lpp.

⁶⁴⁴ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1, 1939. 8. lpp.

dziesmās tuvotos Dievam kā [...] mīļam Tēvam”.⁶⁴⁵ Pats galvenais, ka saskaņā ar apsolījumu sadraudzība notika arī ar pašu Pestītāju, kurš garīgā, bet tāpēc ne mazāk reālā veidā bija saiešanās klātesošs. Pēc tam, no “dzīvības ūdens avota dzēruši”, tie atgriezās ikdienas gaitās, lai kalpotu cilvēkiem un Dievam. “Tādējādi pirmkristīgie kļuva par tikumisku brīnumu visas apkārtējās sabiedrības acīs.”⁶⁴⁶ Autors atgādina, ka tikai 4. gadsimtā, kad imperators Konstantīns Lielais pasludināja kristietību par valsts reliģiju, kristiešu vienkāršās, sirsnīgās sapulces pamazām atkal pieņēma ārēja reliģiskā rituāla formas un pārtapa krāšņos altāra dievkalpojumos. Reformācija šādu pārspīlētu krāšņumu un formālismu ierobežoja.

Saistot apustulisko tradīciju ar Vidzemes Brāļu draudzes kustību, tiek norādīts, ka, “Brāļu draudzes garīgās sapulces jau kopš sākumiem pirms divsimt gadiem nav “dievkalpošanas”, bet gan — pēc pirmkristīgo parauga — vienkārši saiešanas vai sapulces, kur dziesmās, lūgšanās un Dieva vārdu lasīšanā un apcerēšanā dvēseles nāk stiprināties, lai Dievam varētu kalpot un savu eksistenci attaisnot ikdienas darba dzīvē — pēc Pestītāja un pirmkristīgo parauga, kur sevišķi tiek uzsvērts brāļu mīlestības bauslis”.⁶⁴⁷ Tādējādi tiek skaidri noteiktas kristīgās kalpošanas robežas, kurās darbojas Brāļu draudze. Tā nekādā izpausmē nepretendē uz atsevišķas baznīcas statusu un neveic reliģisko sakramentu rituālus, bet savu jēgu un Dieva svētības redzamās zīmes saredz saiešanas sadraudzībā — brāļos un māsās. Sakramenti viennozīmīgi palika baznīcas (luteriskās) pārvaldīšanā.

Vidzemes Brāļu draudzes un baznīcas attiecību modeli autors atklāj tiešas paralēles ar attiecību kārtību starp jūdu sinagogām (saiešanām; grieķiski *sin* — kopā, *agein* — vest, saiet) un Jeruzalemes templi. Gan Jēzus Kristus, gan viņa mācekļi savas garīgās dzīves praksē lietojuši kā vienu, tā otru, kā arī noturējuši saiešanas privātos mājokļos. Šādas divu veidu “svētnīcas” pastāvējušas visos laikos, turklāt, tieši Brāļu draudzes saiešanas bijušas “tautas pietātes un tikumiskas audzināšanas iestādes un mīlestības kultivētājas”. Šādam cēlam paraugam sekojuši arī latvieši Vidzemē, kuri, apmeklējami savus saiešanu *kambarus*, allaž bijuši arī čaklākie darbinieki savās baznīcu draudzēs.⁶⁴⁸

Evaņģēliskā kristietība, balstoties bibliskajā atklāsmē, uzsver divus reliģiskās pieredzes ceļus — reliģiskais rituāls un sadraudzība. Tie ir savstarpēji harmoniski saistīti ceļi, kā cilvēkam sastapties un piedzīvot Dievu. Baznīcā liturģiskajā dievkalpojumā veidojas individuālas un dziļi personīgas attiecības ar Dievu, un Dievs atklājās dižens visa Radītājs. Tur nav vietas cilvēcīgai rosībai, kņadai. Savukārt saiešanas vienkāršajā namā un demokrātiskajā atmosfērā, gluži pretēji, Dievs tiek piedzīvots savstarpējā draudzībā. Māsas un brāļi piedzīvo, ka Dievs tos uzrunā caur kopīgu dziedāšanu, apkārtējo ļaužu gaišiem acu skatieniem un smaidiem, mīļiem vārdiem. Tieši šādā saiešanā var piedzīvot Kristus apsolījuma īstenošanos, “kur divi vai trīs ir sapulcējušies manā vārdā, tur es esmu viņu vidū”. (Mt 18:20)

Pamatojoties šādā garīgo atziņu loģikā, Jānis Šmits izdara secinājumus, ka nevis saiešanu skaitliskais sastāvs, nevis pasākumu skaits “nosaka to vērtību”, bet gan tas, ka pazemībā, caur

⁶⁴⁵ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.1, 1939. 9. lpp.

⁶⁴⁶ Turpat, 9. lpp.

⁶⁴⁷ Turpat, 10. lpp.

⁶⁴⁸ Turpat, 11.-12. lpp.

savām skaidrām sirdīm un domām saiešanas dalībnieki ļauj darboties Dieva Garam. Tāpēc Brāļu draudzei jāuzmanās un jāvairās no prakses, kad saiešanās tiek vien formāli sprediķots un pārējiem pamācīts, kā “pareizi” dzīvot, “piemirstot šo namiņu galveno uzdevumu — būt lūgšanas namiem — vietām, kur dvēseles var piekļauties Dievam kā mūsu visu mīļam Tēvam un sakļauties ar saviem tuvākiem — brāļiem un māsām”.⁶⁴⁹

Tātad īsi pirms darbības beigām Latvijas Brāļu draudze savā teoloģiskajā koncepcijā un identitātes izpratnē bija nonākusi jeb atgriezusies pie saviem vēsturiskajiem avotiem. Tas nozīmēja izteikti kristocentrisku teoloģisko mācību un vispārējās apustuliskās priesterības un sadraudzības principu atzīšanu. Tas neapšaubāmi bija izcils sasniegums, kas arī deva teoloģisku atbildi par Latvijas Brāļu draudzes kustības identitāti modernajā laikmetā.

Publikācijas noslēgumā Jānis Šmits ļauj apcerei par jaunas latviešu reliģiskās atmodas iespēju, kur līdzās ar “tagadējo laicīgās dzīves uzplaukumu sekotu arī garīgās dzīves ziedu laiks”. Tāpēc jālūdz Dievs, lai “latviešu sirdīs atkal iedegtu pirmkristīgās draudzes Vasarsvētku mīlestības un garīgās dzīvības uguns liesmiņas”. Bet tās var iedegties vien tur, kur cilvēki skaidrām sirdīm saiešanās un dievnamos “vienprātīgi sanāk kopā”. Raksts noslēdzas ar cerību, ka “gaišie, jaukie, garīgie Vasarsvētki” latviešiem, iespējams, vairs nav tāla nākotne.⁶⁵⁰ Likteņa ironija sāpīgi pierādīja, ka līdzās daudzajām labajām garīgajām īpašībām diemžēl pravieša dāvanas Jānim Šmitam nepiemita, jo no austrumiem jau tuvojās dēmoniskie komunistiskā terora asiņainie jātnieki.

Citā ceļā pie atziņām par latviešu Brāļu draudzes garīgo nozīmi latviešu tautas dzīvē nonāca profesors Voldemārs Maldonis. Starpkaru periodā kristīgās Ziemeļeiropas intelektuālajā aprītē bija samērā populāra t. s. Oksfordas kustība. Tā galvenokārt pievērsās ekumenismam, bet ietvēra sevī arī pretenzijas uz atmodas kustību. Oksfordas kustībā aktīvi iesaistījās Latvijas evaņģēliski luteriskā baznīca un centās to popularizēt arī savās draudzēs. Tomēr plašāku latviešu baznīcēnu interesi Oksfordas kustības idejas nespēja piesaistīt. Analizējot iemeslus, kāpēc Eiropai ļoti saistošā garīgā kustība, neskatoties uz vairākkārtējiem baznīcas mēģinājumiem, neatrada vietu Latvijas sabiedrības garīgajā dzīvē, Voldemārs Maldonis nonāca pie vienkārša un skaidra secinājuma, ka “mums tā nav vajadzīga”. Savā vienkāršībā un tiešumā ģeniālo atziņu V. Maldonis pamatoja ar to, ka latviešiem “jau tāda ir — Brāļu draudze, garīga kustība, kurā apvienojas dziļa personīgā garīgā dzīve, sadraudzības, ekumenisma un atmodas ideāli.”⁶⁵¹

Var runāt par tendenci nacionālajā intelektuāļu vidē Brāļu draudzes kustību un tās dzīvesziņu saistīt ar latviskuma etalonu un hernhūtismu saredzēt kā būtisku latviskās identitātes avotu. Ideju vēstures dimensijā pastāvēja izteikta nosliece Vidzemes Brāļu draudzes kustību raksturot kā nacionālās idejas evolūcijas nesēju. Piemēram, jau 1923. gadā kultūras darbinieku un pedagogu sanāksmē Tukumā, kur tika apskatīta arī latviešu Brāļu draudzes kustības vēsturiskā nozīme, izceļot tās milzīgo devumu nacionālās idejas un pedagogijas jomā, tika uzsvērts, ka no Brāļu draudzes aprindām ir nākuši daudzi ievērojami dzejnieki un rakstnieki — Apsīšu Jēkabs, Jānis

⁶⁴⁹ Turpat, 10.-11. lpp.

⁶⁵⁰ Turpat, 11. lpp.

⁶⁵¹ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Lieldienas svētkos. 1939. 26. lpp.

Poruks, Augusts Saulietis, brāļi Kaudzītes, Georgs Loskīls (*Loskiel*).⁶⁵² Tomēr Latvijas demokrātiskā valstiskuma divdesmit gadi izrādījās pārāk īss laika sprādis, lai refleksija par idejām pagūtu nobriest un pāraugt stabilā nacionālā pašizpratnes paradigmā. Šis “kāda laika sprāža” trūkums pirms atziņas izveidošanās, manuprāt, ir aprāvis virkni latviešiem būtisku vispārinājumu, to skaitā neļaujot arī izveidot un nostiprināt tautā uzskatu par Brāļu draudzes kustības patieso vietu un nozīmi latviešu garīgajā vēsturē.

Brāļu draudzes kustību kā elitāra garīguma praksi, raksturojis mācītājs Kārlis Kundziņš, kurš sava mūža lielāko daļu — vairāk nekā piecdesmit gadu — pavadīja hernhūtiskajā Smiltenes draudzē. Viņš augstu vērtēja saiešanu nozīmi cilvēku garīgās dzīves izkopšanā un bija nācis pie atzinuma, ka Brāļu draudzes kustības pārstāvjus raksturojot ne vien čaklums, bet arī tas, ka tie ir “pārtikuši un izkopti ļaudis”.⁶⁵³ Kārlis Kundziņš arvien aktīvi piedalījās un atbalstīja Brāļu draudzes kustību un pasākumus, to cienīja un bija draudzīgās attiecībās ar saiešanu tēviem.

Arī publicists Reinis Dievkociņš pasvītīro Brāļu draudzes kā garīgas kustības izkopto stilu, sakot, ka “īpatnējais Brāļu draudzes idejā ir tas, ka viņa bēgtin bēg no kāda ārišķīguma, skaļuma un reklāmu trokšņa. Viņa atver un kopj to svētnīcu, kuras pamati likti katra dievticīga cilvēka sirdī”.⁶⁵⁴

Runājot par latviešu Brāļu draudzes kustības identitāti, allaž tikusi uzsvērtā lielā vērtība, ko tā pievērsī izglītības jautājumiem, un hernhūtiešu augstais izglītības līmenis. Latvijas Republikā Brāļu draudze piedzīvoja interesantu metamorfozi. Mājas mācību laikmets gan jau bija sena pagātne, bet šo izglītības dimensiju Latvijas Brāļu draudze ieguva, izveidojot ciešu sadarbību ar Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāti.

Tie paši vīri, kuri izveidoja Teoloģijas fakultāti (īpaši Ludvigs Adamovičs, Voldemārs Maldonis, Kārlis Kundziņš), bija ieinteresēti un atbalstīja Latvijas Brāļu draudzes izveidošanu. Vēlākos gados viņi arī tieši iesaistījās tās darbībā. Izteikta Brāļu draudzes un Teoloģijas fakultātes tuvošanās notika, Edgaram Rumbam kļūstot par Brāļu draudzes garīgo līderi. Tad arī Brāļu draudzes ikdienas darbībā iesaistījās mācītājspēki, jo īpaši daudz studentu. Tas bija auglīgs un perspektīvs attīstības izvērsums, kas lika pamatus gan kustības garīgajam dziļumam, gan pasargāja to no iespējamiem reliģiskiem populistiem, kuri vēsturiski apdraudējuši atmodas kustības.

Viens no Teoloģijas fakultātes studentiem Valdis Mežezers savās atmiņās dalās garīgajā pieredzē un ilustrē Teoloģijas fakultātes un Brāļu draudzes sadarbību trīsdesmito gadu noslēguma periodā. “Jāatzīmē, ka mana sirds piederēja hernhūtiešu brālībai Rīgā. Mani izvēlēja par vienu no vecajiem (neskatoties uz maniem jaunajiem gadiem), un manos pienākumos ietilpa reizi mēnesī vadīt svētdienas saiešanu, bībeles stundas un lūgšanu pulciņu, kuru veidoja mani vienaudži – studenti no dažādām Universitātes fakultātēm, ar dažādām interesēm un dzīves pieredzi. Taču mēs jutām, ka ir kāda sasaiste, kura mūs kā brāļus un māsas vieno Viņa brālībā, un tā bija mūsu kopīgā mīlestība uz Kristu, mūsu Pestītāju. Notika arī atsevišķas saiešanas tikai vīriešiem un tikai sievietēm.”⁶⁵⁵

⁶⁵² *Svētdienas Rīts*. Nr.50, 1923. 2.-3. lpp.

⁶⁵³ *Svētdienas Rīts*. 1925. 6. lpp.

⁶⁵⁴ *Svētdienas Rīts*. 1935. 374. lpp.

⁶⁵⁵ **Mežezers, Valdis.** *The Herrnhutian Pietism in the Baltic*. North Quincy (Massachusetts), 1975. p.134.

Daudzu Teoloģijas fakultātes studentu zinātniskie pētījumi arī bija veltīti studijām par Brāļu draudzes kustību. Līdz 1939. gadam fakultātē tika aizstāvēti septiņi diplomdarbi par Brāļu draudzi, gan teoloģiskā, gan kultūrvēsturiskā aspektā.⁶⁵⁶

Apskatāmajā starpkaru laikā, īpaši tā noslēguma posmā, vērojama arvien pieaugoša radošo un akadēmisko aprindu interese par Brāļu draudzes vēsturi, kultūrvēsturisko mantojumu un tā saistību ar latviskās identitātes jautājumiem. Tas lielā mērā ir Teoloģijas fakultātes un it īpaši profesora Ludviga Adamoviča (1884—1942) nopelns.

Ludvigs Adamovičs bija produktīvs zinātnieks, ieinteresēts Brāļu draudzes fenomenā. Viņš uzrakstīja piecpadsmit garāmatu, publicēja ap trīssimt rakstu. Kopumā viņa bibliogrāfijā ir 947 apraksti.⁶⁵⁷ Ludviga Adamoviča vadībā Latvijas (jeb Dzimtenes, kā viņš mīlēja uzsvērt) baznīcas vēsture tika izveidota par akadēmisku disciplīnu. Viņa paša zinātniskā interese saistījās ar Vidzemes Brāļu draudzes vēsturi, īpaši 18. gadsimtā. Ar pētījumu par šo tēmu 1929. gadā viņš ieguva teoloģijas doktora zinātnisko grādu. Ņemot par pamatu doktora darba pētījumus, 1933. gadā tika izdota viņa nozīmīgākā grāmata «Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks. 1710 — 1740».⁶⁵⁸

Bieži dažādās sanāksmēs, ja vien bija iespējams, akadēmiskajiem lasījumiem profesors Ludvigs Adamovičs izvēlējās ar Vidzemes Brāļu draudzi saistītas tēmas. Tā piemēram, Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes Absolventu biedrības zinātniskajās dienās 1939. gada nogalē Rīgas Sv. Pāvila draudzes namā profesors nolasīja lekciju, kuras nosaukums bija vienkāršs un lakonisks “Hernhūte”.⁶⁵⁹

1940. gada 4. februārī Rīgas Vecajā Sv. Ģertrūdes baznīcā notika svinīgs pasākums, kurš ļoti skaidri atklāja Vidzemes Brāļu draudzes vietu, ietekmi un nozīmi Latvijas sabiedrības garīgajā dzīvē. Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāte, evaņģēliski luteriskās baznīcas galvenā mācītāju kalve, atzīmēja savas pastāvēšanas divdesmito gadskārtu.⁶⁶⁰ Visas svētku norisē iesaistītās galvenās personas bija saistītas ar Vidzemes Brāļu draudzi. Tie bija pieci Teoloģijas fakultātes profesori — luteriskās baznīcas arhibīskaps Latvijas Universitātes ārstata profesors Teodors Grīnbergs, Teoloģijas fakultātes dibinātājs un pirmais dekāns profesors Voldemārs Maldonis. Viņi abi bija Latvijas Brāļu draudzes goda priekšsēdētāji, iesaistīti tās darbībā. Teoloģijas fakultātes vecākais docents Edgars Rumba bija Brāļu draudzes virstētiņš un garīgo lietu vadītājs. Profesors Ludvigs Adamovičs bija hernhūtiešu kustības pētnieks un atbalstītājs. Profesors Kārlis Kundziņš, juniors,⁶⁶¹ kurš no minētajiem vismazāk bija tieši saistīts ar Brāļu draudzes darbību, nāca no hernhūtiešiem simpatizējošās prāvesta Kārļa Kundziņa ģimenes. Var apgalvot, ka šī pārstāvniecība ietvēra arī simbolisku nozīmi, liecinot par Brāļu draudzes kustības garīgo nozīmi latviešu tautai. Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu, tās teoloģisko vidi un izglītību 20. gadsimta

⁶⁵⁶ Adamovičs, L. *Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāte*. 2. izdevums. LELB apgāds, 1981. 112., 115., 117., 118., 119. lpp.

⁶⁵⁷ Frimane, Aija, Talonen, Jouko. *Bibliography of Ludvigs Adamovičs*. Helsinki, 2005. 136. lpp.

⁶⁵⁸ Adamovičs, L. *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks. 1710—1740*. Rīga, 1933. 660. lpp.

⁶⁵⁹ *Svētdienas Rīts*. 1939. 363. lpp.

⁶⁶⁰ *Svētdienas Rīts*. 1940. 39. lpp.

⁶⁶¹ Kārlis Kundziņš bija LU VFF dibinātājs. Viņu 1919. gada augustā LR Pagaidu valdība iecēla par filoloģijas un filozofijas fakultātes pagaidu dekānu un fakultātes izveides darba grupas vadītāju. *Latvijas Universitāte divdesmit gados. 1919—1939*. 1. daļa. Rīga, 1939. 598. lpp.

starpkaru periodā būtiski iespaidoja hernhūtisms un tā paustie Brāļu draudzes kristīgās ticības ideāli un tradīcijas. Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas elite Vidzemes Brāļu draudzes kustības garīgajā mantojumā saredzēja fundamentālas, paliekošas vērtības un potenciālu baznīcas mācības evaņģēliskās teoloģijas un garīgā darba izkopšanai un veiksmīgai attīstībai.

20. gadsimtā latviešu Brāļu draudzes kustība piedzīvoja ļoti interesantu un nozīmīgu transformāciju. Ap Brāļu draudzi un tās ideju apvienojās sabiedrības nozīmīgākie garīgās elites (šī vārda viscēlākajā nozīmē) pārstāvji. Vācu muižkungi latviešu hernhūtiešus nievīgi mēdza apzīmēt par zemnieku aristokrātiju,⁶⁶² Latvijas valstiskuma apstākļos tas patiešām izpaudās viņu sociālajā statusā. Ar Brāļu draudzes vārdu saistīti cēlākie gari un spožākie prāti Latvijas baznīcas vēsturē: Kārlis Irbe, Ludvigs Adamovičs, Kārlis Kundziņš, Kārlis Beldavs, Voldemārs Maldonis, Roberts Bērziņš, Ludis Bērziņš, Edgars Rumba, Teodors Grīnbergs, Leonīds Breikšs, arī Jānis Kalvāns, Hermanis Endzeļiņš un Jānis Šmits. Ideja spēja vienot labākos un krietnākos.

Vidzemes Brāļu draudzes darbības periodu pirms Otrā pasaules kara kopīgajā Brāļu draudzes vēstures kontekstā varam saukt par Brāļu draudzes trešajiem ziedu laikiem. Pēc kara neviens no minētajiem vairs Latvijas teritorijā nedzīvoja, daudzi kara un okupācijas dēļ bija miruši.

Ir vēl kāda liecība par Brāļu draudzes garīgā līdera radošo garu un milzīgo radošo potenciālu, kurš tā arī līdz galam palika nerealizēts. Edgars Rumba savā pēdējā 1940. gada pavasara semestrī Teoloģijas fakultātē lasīja lekciju ciklu ar intriģējošu nosaukumu "Kibernētika un pastorālā disciplīna".⁶⁶³ Grūti ir pat iedomāties lekciju cikla saturu, jo vairāk tāpēc, ka pēc enciklopēdijas datiem kibernetika ir izveidota tikai 1948. gadā.⁶⁶⁴

Formulējot Brāļu draudzes dziļāko būtību, Brāļu draudzes darbiniekam un publicistam Reinim Dievkociņam ir izdevies aprakstīt šī garīguma universālo, pārlaicīgo dimensiju. Brāļu draudze "bija, ir un būs nākošos gadu simteņos un tūkstošos, kamēr Dieva spēks darbosies cilvēku dvēselē. [...] Mainās ārējā forma, kādā šī draudze izpaužas, bet tas ne mazākā mērā nemaina Brāļu draudzes iekšējo kodolu."⁶⁶⁵

6. AR LATVIJAS BRĀĻU DRAUDZI SAISTĪTĀS RELIĢISKĀS ORGANIZĀCIJAS UN SALĪDZINĀJUMS AR IGAUNIJAS BRĀĻU DRAUDZI

⁶⁶² **Straube, G.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. 2000. 234. lpp.

⁶⁶³ *Svētdienas Rīts*. 1940. 22. lpp.

⁶⁶⁴ *Enciklopēdiskā vārdnīca*. Rīga, 1991. 306. lpp.

⁶⁶⁵ *Svētdienas Rīts*. 1935. 413. lpp.

Reliģiskās atmodas kustības ir spilgtas ideju vēstures izpausmes. Cilvēku grupai, pieņemot kādu reliģisku pamatideju, ar laiku mēdz veidoties šīs protoidejas interpretācijas, tādēļ garīgām kustībām ir tendence sazaroties, un no tām veidojas jaunas, atvasinātas grupas. Sevišķi raksturīgi tas ir reliģisko ideju attīstības vēsturei. Reliģisko kustību ideju dažādās izpausmes determinē netieši ar pašu ideju saistīti laikmeta fonu veidojoši apstākļi — sociālie, politiskie, kultūrvēsturiskie, ekonomiskie u. c. Šī likumsakarība attiecas arī uz Latvijas Brāļu draudzes kustības vēsturi, kad laika ritējumā izveidojās vairākas ar hernhūtiešu kustību saistāmas reliģiskas organizācijas.

Brāļu draudze Kurzemē

Kurzemes Brāļu draudzes vēsture ir pilnīgi atšķirīga no Vidzemes Brāļu draudzes vēstures. Un šeit nav absolūti nekāda pamata starp tām meklēt un veidot jēlkādu vēsturisko paralēlismu vai saskatīt kādas teoloģiskās vai praktiskās darbības savstarpējās ietekmes.

Abas Brāļu draudzes šķīra nevien ģeogrāfisks attālums, bet atšķirīgs bija abu Brāļu draudžu izveidošanās vēsturiskais fons, attiecīgā laikmeta politiskā un sabiedriskā iekārta. Kurzemes Brāļu draudze tika dibināta 1891.gadā,⁶⁶⁶ tātad 149 gadus vēlāk nekā pirmās latviešu Brāļu draudzes kopas Vidzemē. Līdz ar to būtiski atšķīrās abu hernhūtisko kustību kultūrvēsturiskais mantojums, izveidotās tradīcijas un arī teoloģiskās nostādnes. Vidzemes latviešiem Brāļu draudze bija sociāla, kulturāla un reliģiska tautas kustība, kurzemniekiem Brāļu draudze bija tikai reliģiska kustība. Vēsturiskais fons krasi atšķīra Vidzemes un Kurzemes Brāļu draudzes, veidoja atšķirīgas pašizpratnes paradigmas, noteica atšķirīgus darbības organizācijas un vadīšanas modeļus. Dažādie Brāļu draudzes kustības paradigmas modeļi liedza Latvijas valstiskuma pirmajā periodā abām lielākajām latviešu Brāļu draudzes organizācijām savstarpēji tuvojies un savu saskaņot darbību.

Jāpatur vērā nozīmīgais fakts, ka kopš Livonijas valstu konfederācijas sabrukuma 1561. gadā līdz pat Latvijas valsts proklamēšanai 1918. gadā Kurzemes un Vidzemes teritorija atradās atšķirīgā valstiskā, bet vēlāk (kopš 1795.gada) - administratīvā pakļautībā. Līdz pat 1922. gadam katras zemes reliģisko dzīvi pārraudzīja sava evaņģēliski luteriskā baznīca.

Kurzemes Brāļu draudzes darbības izplatības areāls ar nelieliem izņēmumiem ir tagadējā Liepājas rajona teritorija.

Kurzemes Brāļu draudzes pirmais rosinātājs bijis amatnieks, koka apavu meistars Miķelis Bukālis. Viņu kā misionāru uz Lejaskurzemi esot sūtījusi kāda Brāļu draudze Prūsijā. Darbību Kurzemē sludinātājs uzsācis 1863. vai 1864. gadā Papē un tās apkārtnē. Nav īsti saprotams, kādas tautības viņš bijis, jo starp viņu un kurzemniekiem esot pastāvējusi zināma valodas barjera. Miķelis Bukālis esot “runājis prūšu-kuršu izloksnēs, kas arī no mūsu baltu valodu celma”.⁶⁶⁷

Miķelis Bukālis esot bijis talantīgs un ļaužu iemīļots sludinātājs. Viņš darbojies Rucavā, Nīcā, Pērkonē, Skatrē, kur viņš arī apprecējies, un vietējie zemnieki ziedojuši līdzekļus, lai sludinātājs

⁶⁶⁶ *LVA*. 1370. f., 1. apr., 178. lieta., 80. lp.

⁶⁶⁷ **Cilnis, Jānis.** *Brāļu draudze Kurzemē.* Vēsturisks atskats sakarā ar 100-gadi. Portlande (ASV), 1991. 7. lpp.

varētu uzcelt dzīvojamo māju. Piecdesmit gadu vecumā Miķelis Bukālis miris un apglabāts Verbeļu kapos.⁶⁶⁸

Par viņa sekotāju un galveno Brāļu draudzes ideju attīstības virzītāju kļuva Hermanis Klabis (1838—1928) no Nīcas, kurš ar Miķeli Bukāli iepazinies 26 gadu vecumā. Hermanis Klabis savu garīgo darbību un evaņģēlija sludināšanu izvērsa tajā pašā apvidū, kur Miķelis Bukālis. 19. gadsimta 70. gadu sākumā Hermanis Klabis darbību sāka arī Liepājas pilsētā.

Pirmo Brāļu draudzes saiešanas (lūgšanas) zāli⁶⁶⁹ Liepājā iesvētīja 1872. gadā privātmājā Toma ielā 30. 1886. gadā pie saiešanas nama nodibināja kori, un darbību sāka svētdienas skola bērniem. Par svētdienas skolu atbildīgais bija Andrejs Dūkstenieks, kurš vēlāk kļuva par ilggadēju Kurzemes Brāļu draudzes vadītāju. 80. gadu nogalē, kustībai pieaugot, Liepājā darbojās jau divi lūgšanu nami Ganību ielā (uz turieni pārcēlās no Toma ielas) un Jaunliepājā Kārļa ielā 3.

1889. gadā Suvorova (tagad Raiņa) ielā 52 uz privātas zemes Brāļu draudzes darbinieki uzbūvēja plašu lūgšanu zāli. Tomēr, tā kā Kurzemes Brāļu draudze juridiski nebija dibināta, tai nebija tiesiska pamata darboties, un policijas ierēdņi aizliedza tās darbību. Kurzemes brāļi centās panākt Kurzemes Brāļu draudzes tiesisku legalizāciju, bet Krievijas impērijas valsts ierēdņi lika dažādus birokrātiskus šķēršļus reģistrācijai. Savukārt baptistu baznīca Kurzemē jau bija saņēmusi valsts institūciju atļauju legāli darboties un bija gatava grūtībās izpalīdzēt Brāļu draudzei. Tā Kurzemes Brāļu draudzes pārstāvji nodēvēja sevi par baptistiem un Kurzemes guberņas ģenerālgubernatoram Jelgavā lūdza atļauju savai darbībai, ko arī saņēma. Izņemot šo juridisko viltību, Kurzemes Brāļu draudzi un baptistu baznīcu savstarpējas attiecības nesaistīja.⁶⁷⁰

Kurzemes Brāļu draudzes kodolu un sekotāju pulku lielākoties veidoja Liepājas Sv. Annas baznīcas draudzes latvieši. 90. gadu pašā sākumā aktīvu Brāļu draudzes kustības apkarošanu sāka Liepājas Sv. Annas draudzes vācu tautības mācītājs Rūdolfš Šēns.

Mācītājs Rūdolfš Šēns jautājumu par garīgās atjaunotnes kustību aktualizēja Kurzemes evaņģēliski luteriskās baznīcas konsistorijas līmenī. Brāļu draudzes vadītāji tika izsaukti uz Jelgavu pie Kurzemes baznīcas superintendenta Betherā, kurš aicinājis kustību pašiem slēgt. Kad Andrejs Dūkstenieks kategoriski to atteicās darīt, superintendents negaidīti apliecinājis dziļu cieņu un simpātijas Brāļu draudzes idejai un kustībai. Tāpat superintendents aicinājis Kurzemes hernhūtiešu sekotājus palikt luteriskajā baznīcā, kam Liepājas brāļi arī piekrituši.⁶⁷¹

Tomēr notikumu attīstība gāja citu ceļu — tā, kā bija spriests Kurzemes evaņģēliski luteriskās baznīcas konsistorijā. Liepājas Sv. Annas draudzes mācītājs turpināja “savu karu” ar Brāļu draudzes aktīvistiem, un situācija draudzē kļuva arvien vairāk emocionāli saspīlēta. Svētdienas dievkalpojumos mācītājs Rūdolfš Šēns pauda domas, ka Andreja Dūkstenieka vadīto grupu un tās piekritējus uzskata par draudzes atkritējiem. 1891. gada septembrī mācītājs nāca klajā ar radikālu iniciatīvu, aicinot katru draudzes locekli izšķirties, vai tas pieder Sv. Annas vai Brāļu

⁶⁶⁸ Turpat, 7.-8. lpp.

Acīmredzot, Bukāļa dzimšanas un miršanas dati historiogrāfiski nav apgūti, katrā ziņā autors tos nemin.

⁶⁶⁹ Kurzemieki savas sakrālās ēkas sauca nevis par saiešanas namiem, bet par lūgšanas namiem. Arī šo namu ārējais un iekšējais izskats atšķirībā no vidzemnieku saiešanas namiem vairāk līdzinājies luterāņu dievnamam.

⁶⁷⁰ *LIVIA*. 1370. f., 1. apr., 178. lieta. 74.-79. lp.

⁶⁷¹ Turpat, 77.-78. lp.

draudzei.⁶⁷² Lai arī Annas draudzē bija krietni vairāk Brāļu draudzes piekritēju, tomēr, baidoties no vajāšanām vai represijām, no 400 draudzes locekļiem tikai 26 izšķīrās aiziet no draudzes un veidot atsevišķu Evaņģēlisko Brāļu draudzi.⁶⁷³

Saistībā ar šiem notikumiem 1891. gada septembri uzskata par Kurzemes Brāļu draudzes izveidošanās laiku. Par pirmo tās vadītāju kļuva A. Dūkstenieks. Kurzemes Brāļu draudzei visā darbības laikā saglabājās ciešas attiecības un sadarbība ar luterisko baznīcu, īpaši ar vēlāk dibināto Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu.

Savukārt tie Sv. Annas draudzes locekļi, kuri palika draudzē, kaut gan paši arī bija guvuši Brāļu draudzes idejā garīgu rosinājumu, pie Liepājas Sv. Annas draudzes nodibināja Liepājas evaņģēliski luterisko Brāļu draudzes biedrību. Šī biedrība ātri uzbūvēja un jau 1896. gadā iesvētīja lūgšanu namu Cenkonas ielā 3. Tā kā cilvēkos bija liela evaņģēliskās misijas degsme un aktivitāte, darbība drīz paplašinājās un izveidojās biedrības filiāles Šķēdē, Sakā, Ziemupē, Labragā un Skatrē, kur 1910. gadā uzcēla un iesvētīja lūgšanu namu. Liepājas evaņģēliskā Brāļu draudzes biedrības darbība praksē pilnīgi saplūda ar neatkarīgo Kurzemes Brāļu draudzi, kura savās atskaitēs ietvēra arī formāli biedrībai piederīgās draudzes.⁶⁷⁴

Ieguvusi patstāvību, Kurzemes Brāļu draudze vēl aktīvāk izvērta garīgo darbību. Svētdienas skolu Liepājā apmeklēja vairāk nekā 100 bērnu. 1892. gadā nodibināja draudzes kori. Pieaugot dalībnieku skaitam, atkal bija jāmeklē plašākas telpas. 1900. gadā tika iegādāts un pārbūvēts namīpašums Karļines ielā 3, piemērojot draudzes vajadzībām. Tas kļuva par Brāļu draudzes pirmo dievnamu. Turpmāk Karļines ielas draudze saglabāja Kurzemes Brāļu draudzes centra statusu. Andreja Dūkstenieka vadīto draudzi nosauca par Betlēmes evaņģēlisko Brāļu draudzi.⁶⁷⁵

1900. gadā Betlēmes Brāļu draudzē izveidoja vijoļu orķestri, 1901. gadā — tauru orķestri, 1904. gadā — jauniešu pulciņu. Pirmā pasaules kara un vācu okupācijas apstākļos darbības aktivitāte samazinājās, bet līdz ar Latvijas valsts izveidošanos atjaunojās garīgā dzīve un misijas aktivitātes. 1922. gada 8. janvārī notika dibināšanas konference, un 1922. gada 5. septembrī Liepājas apgabaltiesa reģistrēja Kurzemes Brāļu draudzes statūtus.⁶⁷⁶ Neraugoties uz to, laiku pa laikam radās problēmas ar Kurzemes Brāļu draudzes kā reliģiskas organizācijas tiesisko statusu. Pēc sarakstes ar varas institūcijām galvaspilsētā situāciju sakārtoja 1933. gada 10. oktobrī Ministru kabineta izdotie “Noteikumi par Latvijas evaņģēliskām Brāļu draudzēm”.⁶⁷⁷ Tie deva Kurzemes Brāļu draudzei patstāvīgas neatkarīgas reliģiskās konfesijas statusu. Līdz ar likumu Kurzemes brāļi mainīja arī savu Satversmi. Sarakstē ar valsts iestādēm īpaši tika akcentēta Kurzemes Brāļu draudzes saistība ar Hernhūtes Brāļu draudzi. Kurzemes Brāļu draudze “atziņā

⁶⁷² Vidzemē šādu krasu jautājuma nostādījumu grūti iedomāties. Kā Kurzemē, tā Vidzemē Brāļu draudzes sākotnējā ideja bija saistīta ar garīgas atjaunotnes un sadraudzības kustību, saglabājot piederību luteriskai baznīcai. Vidzemē šī ideja pilnībā realizējās. Ja mācītāja attieksme būtu citāda, iespējams, pavisam citāda būtu arī Kurzemes Brāļu draudzes vēsture.

⁶⁷³ **Cilnis, J.** *Brāļu draudze Kurzemē*. 9.–10. lpp.

⁶⁷⁴ *LVVA*. 1370. f., 1. apr., 178. lieta., 80. lp.

⁶⁷⁵ **Cilnis, J.** *Brāļu draudze Kurzemē*. 11. lpp.

⁶⁷⁶ *LVVA*. 1370. f., 1. apr., 178. lieta. 4. lp., 84. lp.

⁶⁷⁷ *Valdības Vēstnesis*. 1933. g. 14. oktobris. 368.–369. lpp.

un raksturā kā patstāvīgs zars ir radniecīga starptautiskai Vispasaules Brāļu draudzes savienībai, kuras garīgais centrs ir Hernhūtē, kas sākusī savu misiju Latvijas teritorijā jau 1729. gadā”.⁶⁷⁸

20. gadsimtā starpkaru periodā Latvijas valstī Kurzemes Brāļu draudzes reģistrēto locekļu skaits pastāvīgi turējās ap četriem simtiem, tomēr tās darbībā un aktivitātēs iesaistījās vairāk cilvēku. Kurzemes Brāļu draudzei bija 14 draudzes, katrai bija savs bibliskais nosaukums. Liepājā bija divas draudzes — Betlēmes un Krusta, Smaižos — Klints, Pāvilostā — Pāvili, Priekulē — Nācarete, Dubeņos — Salema, Nīcā — Betānija, Rucavā — Ciāna, Bārtā — Ēdene, Dunikā — Golgāta, Vaiņodē — Libani, Paplakā — Tabora, Saldū — Emaus un Rīgā — Bētele.⁶⁷⁹ Tur, kur draudzes locekļu bija mazāk nekā septiņi, izveidojās t. s. misijas stacijas. Tādu bija vairāk par divdesmit, lielākoties tagadējā Liepājas rajona robežās. Misijas stacijas bija arī Vidzemē un Latvijas pierobežā pie Lietuvas teritorijas.⁶⁸⁰

Kurzemes Brāļu draudze pārvaldīja evaņģēlisko konfesiju tradicionālos sakramentus, bērnus kristīja zīdaiņa vecumā, veica laulības un citas svētdarbības. Kurzemes Brāļu draudze iesaistījās arī diakonijas aktivitātēs, gādājot par grūtdieņiem, nodarbojās ar kristīgās literatūras iespiešanu un izplatīšanu, veidoja draudžu bibliotēkas, noturēja garīgo darbinieku sagatavošanas kursus. Kurzemes Brāļu draudzi var raksturot kā savam laikam tipisku reliģisku denomināciju. Šādā aspektā ieraugāmas paralēles ar citām tā laikmeta “mazajām” kristiešu baznīcām — baptistu, metodistu, adventistu.

Lielu vērību Kurzemes brāļi pievērsa darbam ar bērniem un jaunatni. Tā, piemēram, 1927. gadā Nīcā notika pirmie bērnu svētki ar 150 bērnu piedalīšanos. 1932. gadā darbojās 16 svētdienas skolas un 38 skolotāji. Pie katras draudzes darbojās jauniešu pulciņš, daži arī patstāvīgi, piemēram Liepājas garnizona karavīru Brāļu draudzes pulciņš. Jauniešu aktivitātes koordinēja Kurzemes Brāļu draudzes Jaunatnes apvienība. Regulāri tika rīkoti Brāļu draudzes jauniešu dziesmu svētki.⁶⁸¹

Rīgā 1924. gadā konferencē notika mēģinājums Kurzemes un Vidzemes Brāļu draudzēm savstarpēji tuvoties un pat organizatoriski apvienoties.⁶⁸² Mēģinājums bija neveiksmīgs, un turpmāk šādas idejas netika apspriestas ne Kurzemē, ne Vidzemē. Galvenā atšķirība bija tā, ka vidzemnieki savu kustību redzēja tikai sakramentālā kopībā un ciešā saistībā ar luterisko baznīcu, turpretim kurzemnieki sevi uztvēra kā patstāvīgu baznīcu ar pašpārvaldītiem sakramentiem. Kaut gan abas Brāļu draudzes aizgāja pa atšķirīgiem ceļiem, starp tām saglabājās savstarpējas cieņas un tolerances attiecības, kuras, iespējams, nodrošināja arī ģeogrāfiskais attālums, jo abu Brāļu draudžu intereses praktiski nekrustojās.

Vienīgais izņēmums bija Kurzemes Brāļu draudzes dažas misijas aktivitātes Vidzemes laukos. Bet tās Vidzemes Brāļu draudzes vadība neievēroja un nekomentēja.

Kurzemes misionāru došanos uz Vidzemi noteica Kurzemes brāļu īpaši bijīgā attieksme pret Vidzemes garīgās atmodas vēsturi. Vidzemes vārdam esot bijis “maģisks” spēks, un katrs

⁶⁷⁸ LVVA. 1370. f., 1. apr., 178. lieta. 82. lp.

⁶⁷⁹ LVVA. 1370. f., 1. apr., 20. lieta. 203. lp.

⁶⁸⁰ Cilnis, J. *Brāļu draudze Kurzemē*. 12. lpp.

⁶⁸¹ Cilnis, J. *Brāļu draudze Kurzemē*. 13.–15. lpp.

⁶⁸² LELB BDA. 1. f., 1. apr., 384. lieta.

draudzes loceklis, īpaši jaunieši, vēlējies reiz kļūt par “svētceļnieku uz atstātā mantojuma zemi”. Šādu garīgu interpretāciju Kurzemes brāļu deva Vidzemei. Vidzeme kurzemnieku skatījumā bija vieta, pār kuru senatnē Dievs īpaši dāsni izlējis Svēto Garu. Tieši Vidzemē bija sācies īpašais Dieva pestīšanas un garīgās atmodas darbs latviešu tautā. Nu šis Svētā Gara darbs turpinājās Kurzemes Brāļu draudzē.⁶⁸³

Kaut arī attāluma un darbu slodzes dēļ ceļojumu uz Vidzemi īstenoja vien kādi divdesmit kurzemnieki, tomēr katra Kurzemes Brāļu draudze reizi gadā vienu kolekti ziedoja īpašam misijas fondam — Vidzemes misijai.⁶⁸⁴ Uz Vidzemi notika vairāki misijas ceļojumi, kā rezultātā izveidojās t. s. misijas stacijas Stienē, Ozolos, Augstrozē, Skultē — visas tagadējā Limbažu rajona teritorijā. Tas nozīmē, ka šajās vietās bija vismaz pāris Kurzemes Brāļu draudzes darbības atbalstītāju. Vidzemes misijā devās, kā paši kurzemnieki teica, “trieciennieku” grupas.⁶⁸⁵

Svētceļojumu pieredze radīja atziņu, ka Vidzeme ir “izdzisusi ugunszeme”. Tā piemēram, pēc 1932. gada ceļojuma kāds misionārs no Smaiziem raksta: “Nekur neatradu nekādas pazīmes no vecās Vidzemes Brāļu draudzes gara. Tas tur tagadējā paaudzē vairs nedzīvo. Tā Vidzemē [...] viss jāsāk pilnīgi no jauna [...], atrokot pilnīgi aizbērtās akas.”⁶⁸⁶ Iespējams, ka spriedums ir pārāk kategorisks, un pilnībā neatbilst īstenībai, tomēr tas pašu acīs cēla Kurzemes Brāļu draudzes garīgo atbildību un misijas vajadzību, kā arī parādīja kurzemnieku domāšanas modeli.

Atšķirībā no vidzemniekiem Kurzemes Brāļu draudzes vadībai likās svarīgi veidot ciešākas saites ar starptautisko Hernhūtes Brāļu draudzi. 1922. gadā Kurzemes Brāļu draudzes konferencē piedalījās viesis no Zviedrijas Brāļu draudzes — Butkevics. 1927. gada jūnijā Kurzemes Brāļu draudzi nedēļas vizītē apciemoja Hernhūtes Brāļu draudzes bīskaps Teodors Marks. Vizīte noritējusi ļoti labvēlīgā gaisotnē ar domu attīstīt abpusējus sakarus, īpaši izglītības jomā.⁶⁸⁷ Tas arī deva augļus, un sludinātāji H. Auders un J. Jaunciems apmeklēja Brāļu draudzes misijas semināru Bukovinā, Silēzijā. Garīgo darbinieku kursi Kurzemes Brāļu draudzē notika ik gadu, sākot ar 1921. gadu.⁶⁸⁸

1923. gadā iznāca Kurzemes Brāļu draudzes dziesmu grāmata ar 805 dziesmām. Izdevuma galvenais redaktors bija vēlākais Vidzemes Brāļu draudzes garīgo lietu vadītājs Roberts Bērziņš. Kopš 1921. gada reizi mēnesī tika izdots Kurzemes Brāļu draudzes preses izdevums “Cīānas Sargu Balsis”. 1934. gadā to pārdēvēja — “Brāļu Draudžu Vēstis”. Ar pārtraukumiem tas iznāca līdz 1945. gadam. Pēc Brāļu draudzes slēgšanas kādu laiku iznāca izdevums rokrakstā “Sakarnieks”, ko organizēja Eduards Grietēns.⁶⁸⁹

1948. gadā Kurzemes Brāļu draudze beidza pastāvēt kā juridiska vienība un draudžu locekļiem bija jāizvēlās cita konfesijā piederība. Tie lielākoties izvēlējās luteriskās vai baptistu draudzes.⁶⁹⁰

⁶⁸³ Cilnis, J. *Brāļu draudze Kurzemē*. 16. lpp.

⁶⁸⁴ *Brāļu Draudzes Vārds*. Nr.2, 1934. 23. lpp.

⁶⁸⁵ Turpat, 19. lpp.

⁶⁸⁶ Cilnis, J. *Brāļu draudze Kurzemē*. 16. lpp.

⁶⁸⁷ *Unitatsarchiv*. 1560. lieta.

⁶⁸⁸ Cilnis, J. *Brāļu draudze Kurzemē*. 17.-18. lpp.

⁶⁸⁹ Cilnis, J. *Brāļu draudze Kurzemē*. 19. lpp.

⁶⁹⁰ *LVA*. 1448. f., 1. apr., 244. lieta.

Kurzemes luterāņu draudžu mācītāji, kuru draudzēs nonāca likvidētās Kurzemes Brāļu draudzes locekļi, viņus novērtēja atzinīgi — kā labus un dedzīgus draudzes locekļus. Piemēram, Rucavas evaņģēliski luteriskās draudzes mācītājs Nikolajs Plāte draudzes hronikā raksta: “Nav noliedzama Kurzemes Brāļu draudzes svētīgā nozīme cilvēku iekšējās reliģiskās dzīves izkopšanā un viņu nopietnā cenšanās būt nevis vārda kristīgiem, bet dzīviem Jēzus Kristus mācekļiem. [...] mācījos cienīt Kurzemes Brāļu draudzes ļaudis kā labākos manas draudzes locekļus.”⁶⁹¹

Pārdaugavas hernhūtiešu kopa

18. gadsimtā Rīgas latviešu hernhūtiešu centrs atradās Pārdaugavā, Dzegužkalna apkārtnē, taču interesantas ir liecības par Brāļu draudzes darbību šajā rajonā arī 20. gadsimtā.

No starpkaru periodā Latvijas Republikā esošajām ar Brāļu draudzes vārdu saistītajām organizācijām vismazāk vēstures avotos un dokumentos aprakstīta ir viena vai vairākas hernhūtiešu kopas Rīgā, Pārdaugavā. Liecību par šādas kopas esamību sniedz skopi dokumenti Latvijas Valsts vēstures arhīvā — trīs klades un viena Rīgas Evaņģēlija Brāļu draudzes kases grāmata⁶⁹² un divas Rīgas Evaņģēlija Brāļu draudzes biedru saraksts.⁶⁹³ Ieraksti grāmatās ir datēti no 1924. gada jūnija līdz 1925. gada oktobrim. Organizācija nebija reģistrējusies Tieslietu ministrijā. 1924. gada biedru sarakstā minēti 40 cilvēki, bet 1925. gadā vairs tikai 25. Starp dalībniekiem tikai septiņi vīrieši. Visu dalībnieku dzīvesvietas atradušās Dzegužkalna un Ilģuciema rajonā. Draudzes saiešanas telpas tika īrētas Slokas ielā 83. Organizācijas ienākumus veidoja locekļu maksājumi un kolektes (dāvinājumi). Dokumentos atspoguļotie ziedojumi tika veikti neregulāri. Izdevumu sadaļa rāda, ka ap 85% procentiem finansu līdzekļu saņēma kāds Silberbana kungs, acīmredzot kopas garīgais līderis.

Asi kritisku viedokli par Pārdaugavas hernhūtiešu kopu puda Rīgas Brāļu draudze. 1924. gada septembrī notikušajā sapulcē Rīgas Brāļu draudze kategoriski norobežojās no šīs grupas, paziņojot, ka to nodibinājuši pieci vācieši, kuriem nav nekā kopīga ar Brāļu draudzes idejām. Paziņojumā teikts, ka “Silbermans pazīstams ar savu priekš kara bēdīgi izbeigušos Rīgas samariešu biedrību un pēdējā laikā ar kādu ev. lut. draudzi Slokas pilsētā, kura gada laikā tāpat izbeigusies”.⁶⁹⁴

Rodas iespaids, ka Silbermans bijis reliģisks afērists un Pārdaugavas Brāļu draudze — viņa kārtējā afēra. Tomēr droši to apgalvot nevar, pirmkārt, tāpēc, ka vēsturisko liecību apjoms ir pārāk trūcīgs, lai izvirzītu kategoriskus apgalvojumus. Otrkārt, ir pamats pieļaut iespēju, ka Ilģuciemā vēl varēja būt saglabājušās kādas Brāļu draudzes tradīciju atblāzmas.

Kā jau minēts Rīgas latviešu Brāļu draudzes kustības centrs jau kopš 18. gadsimta atradās Pārdaugavā rajonā ap Dzegužkalnu. Latviešu hernhūtiešu kustības organizētājs un vadītājs, kā arī

⁶⁹¹ Cilnis, J. *Brāļu draudze Kurzemē*. 6. lpp

Talonens, Jouko. *Baznīca staļinisma žņaugos*, Rīga, 2009. 161.lpp.

⁶⁹² *LIVVA*. 273. f., 1. apr., Nr.40.

⁶⁹³ Turpat, Nr.41, Nr.42.

⁶⁹⁴ *Svētdienas Rīts*. Nr.39, 1924. 8. lpp.

18. gadsimta bagātākais latvietis bija Jānis Šteinhauers. Viņa dzīvesvieta, Hemerliņa muiža, atradās Dzegužkalna pakājē Daugavas kreisajā krastā. 1736. gadā Jānis Šteinhauers latviešu brāļu vārdā sveica un uzņēma Rīgā vizitējošo Hernhūtes Brāļu draudzes vadītāju reihsgrāfu Ludvigu Nikolausu fon Cincendorfu. Paralēli Valmieras reliģiskajai atmodai tāda notika arī Daugavas krastos, īpaši spēcīgi Pārdaugavā un Doles salā.⁶⁹⁵ Tomēr Vidzemes un Daugavas lejteces hernhūtiešu kustības savstarpēji nesaistīja tiešas organizatoriskas saites, ko galvenokārt noteica liels attālums starp abiem novadiem. Šī perioda Brāļu draudzes darbība Vidzemes vidienē ir pētīta salīdzinoši daudz, taču par latviešu hernhūtiešiem un to darbību Rīgā un tās apkārtnē ir zināms pavisam maz.

18. gadsimta noslēgumā līdzās Rīgas augstākā ģeogrāfiskā punkta toponīmam — Dzegužkalnam parādās otrs nosaukums — Jērakalns (*Lammberg*).⁶⁹⁶ Šāda jauna toponīma parādīšanās nepārprotami liecina ne vien par Brāļu draudzes klātbūtni šajā ģeogrāfiskajā vietā, bet arī par tās paliekošo ietekmi. Alternatīva kalna nosaukuma parādīšanās liecina par ievērojamu reliģiskās darbības intensitāti Dzegužkalna-Jērakalna apkārtnē, arī par hernhūtiešu reliģiskām darbībām pašā kalnā.

Minētās netiešās norādes ļauj izvirzīt hipotēzi, ka Ilgūciemā 20. gadsimta sākumā varētu būt saglabājušās kādas atmiņas un izpratne par Brāļu draudzes kustību un, iespējams, pat kāda hernhūtisma tradīciju pārstāvoša ļaužu kopa.

Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas Betlēmes draudze un Jaunā Brāļu draudze

Abu šo reliģisko vienību aizsākumi meklējami Rīgā Latvijas Brāļu draudzes darbības laikā pēc tās dibināšanas. 1923. gadā dibinātajā Latvijas evaņģēliskās sadraudzības biedrībā centās iesaistīties reliģiskā dedzībā aktīvas personas, bet, trām bija sveša izpratne par specifiskajām Brāļu draudzes garīguma izpausmes formām un garīgās dzīves tradīcijām.

Šīs abas reliģiskās draudzes izveidoja luterāņu mācītāji, kuri savulaik bija iesaistīti Brāļu draudzes darbībā. Mācītāju Mārtiņa Apališa un Arvīda Perlaha vadītās draudzes izveidojās, tiem atšķeloties no kopējās Brāļu draudzes darbības. Kā jau teikts, galvenā šāda lēmumu motivācija bija domstarpības vai neizpratne par Brāļu draudzes dievbijības formām, kā arī personīgās ambīcijas un neprasme rast kompromisu.

Latvijas Brāļu draudzes kopīgajā vēsturē un tās idejiskajā attīstībā abām minētajām draudzēm ir partikulāra nozīme. Kā Betlēmes luteriskā, tā Jaunā Brāļu draudze primāri veidojās kā to līderu, luterāņu mācītāju, sekotāju grupa. Draudzes veidoja galvenokārt Rīgas strādnieces un strādnieki, kalpotājas un kalpotāji, mājsaimnieces. Tādējādi ne vienā, ne otrā draudzē nebija pietiekamas teoloģiskas un intelektuālas kapacitātes, lai veidotos jauns garīgs impulss un ideju pienesums Brāļu draudzes kustībai. Šīs draudzes raksturoja uz seperātismu vērstas, sektantiskas ievirzes.

⁶⁹⁵ **Adamovičs, L.** *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710—1740*. Linkolna (Nebraska), 1963. 561.-562., 568. lpp.

⁶⁹⁶ **Broce, Johans Kristofs.** *Zīmējumi un apraksti*. 1. sējums. Rīga, 1996. 292. -300. lpp.

Betlēmes draudze izveidojās, kad par seperātisma tendencēm un skandaložu rīcību 1925. gadā no Brāļu draudzes sadraudzības biedrības izslēdza vienu no Brāļu draudzes garīgās dzīves vadītājiem luterāņu mācītāju Mārtiņu Apaļi. ⁶⁹⁷ Pēc izslēgšanas mācītājs ar savu sekotāju grupu reliģisko dzīvi turpināja dažādās īrētās telpās. 1929. gada nogalē reliģiskā grupa tika uzņemta Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas sastāvā kā Betlēmes draudze. Draudzes pastāvēšanas laikā (līdz 1949. gadam) tajā nebija vairāk kā daži desmiti cilvēku, retas bija kristības un iesvētības, tādējādi draudze bija samērā noslēgta, un tās paustā reliģiskās dzīves prakse nav saistāma ar Brāļu draudzes garīgo tradīciju. ⁶⁹⁸

Līdzīga priekšvēsture, darbības rādītāji un kopējais grupas reliģiskās dzīves raksturojums attiecas arī uz otru no Brāļu draudzes šķelšanās dēļ izveidojušos reliģisko grupu — luterāņu mācītāja Arvīda Perlbahe dibināto un vadīto Jauno Brāļu draudzi. 1932. gada nogalē Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvalde reģistrēja jaunu reliģisko organizāciju — Jauno Brāļu draudzi. ⁶⁹⁹ Grupas līderis organizācijas darbības mērķus raksturoja: “Ejot roku rokā ar mūsu luterisko baznīcu, latviešu tautā turpināt svētīgo Hernhūtes Brāļu draudzes darbu.” ⁷⁰⁰ Jaunās Brāļu draudzes atklāšanas dievkalpojums notika 1932. gada 16. oktobrī Rēveles (tagad Tallinas) ielā 52, Rīgas Jaunās Sv. Ģertrūdes draudzes zālē, vēlāk tika īrētas arī citas telpas. Skaitliski grupa bija apmēram tāda kā Betlēmes draudzei — vairāki desmiti cilvēku. Darbības sākumā Jaunajā Brāļu draudzē bija samērā intensīvs garīgās dzīves grafiks. Svētdienās plkst. 17.00 notika evaņģelizācijas pasākumi mācītāja Arvīda Perlbahe vadībā, otrdienās 19.00 mācītājs vadīja Bībeles stundu, trešdienās notika jauniešu vakari un ceturdienās — lūgšanu stunda. ⁷⁰¹ Tomēr ar laiku darbības intensitāte un reliģiskās apvienības skaitliskais sastāvs mazinājās. 1940. gadā uz Jaunās Brāļu draudzes pamata Rīgas Sv. Pētera baznīcā Arvīda Perlbahe vadībā tika dibināta evaņģēliski luteriskās baznīcas Atdzimšanas draudze. ⁷⁰² Šāda notikumu attīstība vien liecina un par Arvīda Perlbahe rīcības motivāciju, kurā nepārprotami saskatāmas lielas personīgās ambīcijas. Sv. Pētera baznīcu līdz vācu tautības iedzīvotāju repatriācijai 1939. gadā izmantoja tikai vācu draudze. Jaunas draudzes dibināšana bija iespēja, kā kļūt par mācītāju vienā no valsts ievērojamākajiem dievnamiem.

Latviešu Brāļu draudze Igaunijas Republikā

Ja vēl viena ar Vidzemes Brāļu draudzi tieši saistīta, bet ar Latvijas Brāļu draudzi organizatoriski nesaistīta reliģiska kustība jāmin latviešu Brāļu draudze Igaunijas Republikā.

⁶⁹⁷ *LVA*. 1370. f., 1. apr., 163. l., 163. lp.

⁶⁹⁸ **Ķiploks, E.** *Dzimtenes draudzes un baznīcas*. 1987. 29. lpp.

⁶⁹⁹ *LVA*. 1370. f., 1. apr., 1.2689.

⁷⁰⁰ *Svētdienas Rīts*. 1932. 341.-342. lpp.

⁷⁰¹ *Svētdienas Rīts*. 1932. 341.-342. lpp.

⁷⁰² **Ķiploks, E.** *Dzimtenes draudzes un baznīcas*. 1987. 28. lpp.

Igaunijas dienvidaustrumos netālu no Latvijas valsts robežas (tagadējā Alūksnes rajonā) atradās Lauru kolonija, kur dzīvoja vairāk nekā 2000 latviešu, veidojot ap 500 saimniecību. Latviešu zemnieku kolonija sāka veidoties 19. gadsimta 60. gados, kad Pleskavas guberņas Lazarevas un Ljubjatovas muižās lēti varēja iepirkt neiekoptas mežainas zemes teritorijas, kuras vajadzēja apstrādāt. Vidzemnieku iepirkto un vēlāk iekopto zemju novada centrā atradās neliela Lauru muiža, kuras vārdā sāka apzīmēt visu latviešu koloniju. Kolonija pletās aptuveni 35 km garā un 30 km platā joslā ar Lauru muižu centrā. Pirmie latviešu iecelotāji nāca no Smiltenes draudzes, arī no Apekalna, Alūksnes, Jaunpiebalgas, Vecpiebalgas un Trikātas draudzēm. Daudzi no Lauros ienākušajiem zemniekiem bija hernhūtieši, un jau 1867. gadā latviešu kolonisti uzbūvēja Brāļu draudzes saiešanas namu un skolu.⁷⁰³

Pirmajā pasaules karā gan skola, gan arī Brāļu draudzes Lapkovas saiešanas nams tika iznīcināti. Pēc kara tradicionālā Vidzemes saiešanu namu stilā hernhūtiešu dievnams tika atjaunots, un tajā norisa regulāra garīgā dzīve, svētkos pasākumus apmeklēja vairāk nekā simts dalībnieku. Saiešanas vecākais brālis bija Kampīšu tēvs.⁷⁰⁴

Starpkaru periodā Lauru kolonijas latviešu zemnieki bija sasnieguši augstu labklājības līmeni. 1929. gadā arī Lauru kolonijas Lapkovas saiešanā svinēja Vidzemes Brāļu draudzes divsimtgadi, kā arī savas saiešanas 60. gadskārtu. Kā Latvijas Brāļu draudzes pārstāvis pie Lauru kolonijas hernhūtiešiem bija ieradies Kārlis Ozoliņš.⁷⁰⁵ Tomēr saikne starp Latvijas Brāļu draudzes centru un Lauru koloniju neizveidojās. Pirmkārt, tā atradās citas valsts jurisdikcijā, otrkārt, Lapkovas saiešana bija salīdzinoši liela un darbīga, un tās darbība veidojās atbilstoši Vidzemes Brāļu draudzes tradīcijām, kas nozīmēja pilnīgu pašpietiekamību garīgajā un saimnieciskajā darbībā. Jādomā, ka arī ar Igaunijas Brāļu draudzi Lauru kolonijas pārstāvim nebija nekādu attiecību. Ar Latvijas Brāļu draudzi Lauru kolonijas hernhūtiešiem pastāvēja neregulāra informatīva apmaiņa. 1936. gada 23. jūnijā Lauru kolonijā tika svinēti pirmie Igaunijas latviešu dziesmu svētki, kas arī liecina par novada hernhūtiskajām tradīcijām.⁷⁰⁶

Latvijas Brāļu draudzes salīdzinājums ar Igaunijas Brāļu draudzi

⁷⁰³ *Latvju enciklopēdija*. 2. sējums. Redaktors Arveds Švābe. Stokholma, 1432. lpp.

⁷⁰⁴ *Brāļu Draudzes Vēstnesis*. Nr.2/3, 1929. 49.-50. lpp.

⁷⁰⁵ Turpat, 49.-50. lpp.

⁷⁰⁶ *Svētdienas Rīts*. 1936. 195.-196. lpp.

Igaunijas vēsturē Brāļu draudzes kustībai nacionālās inteliģences izveidē, kas aizveda pie nacionālā valstiskuma iegūšanas, ir tikpat izšķiroša nozīme kā Latvijā.⁷⁰⁷ Mūsdienās tas simboliski atspoguļojas mūsu tautām nozīmīgajā no hernhūtisma vides izaugušajā Dziesmu svētku svinēšanas tradīcijā.

Lai arī tagadējā Igaunijas teritorijā Brāļu draudzes garīgā atmoda sākās gadu vēlāk nekā Vidzemē, tomēr, atrodoties vienas guberņas teritorijā beztiesiskajā dzimtbūšanas iekārtā, abu atmodas kustību sākums un izaugsmes attīstība Lielvidzemes un Igaunijas guberņās bija līdzīgs, sevī ietverot strauju tautas izglītības līmeņa celšanos, cīņu par sociālajām un cilvēktiesībām, hernhūtiešu rīkotos zemnieku nemierus u. tml.⁷⁰⁸ Tomēr laika gaitā, saglabājoties ļoti līdzīgiem sociālajiem, ekonomiskajiem un politiskajiem apstākļiem (līdz Pirmajam pasaules karam), Brāļu draudzes kustība latviešu un igauņu apdzīvotajās zemēs ieguva atšķirīgas nianses un darbības izpausmes. Vienīgais loģiskais skaidrojums dažādajām attīstības tendencēm meklējams latviešu un igauņu tautu atšķirīgajā mentalitātē. To novērtēja un tam pievērsa uzmanību jau 18. gadsimta vācbrāļu misionāri ziņojumos uz Hernhūti par savām gaitām Baltijā. Un, tā kā tieši abu tautu mentalitātēs balstījās atšķirīgās tendences Brāļu draudzes attīstībā, tad ir pamatota nozīme ieskatīties ārzemnieku, 18. gadsimtā dotajos, lakoniskajos un vienkāršajos latviešu un igauņu raksturojumos un abu tautu savstarpējā salīdzinājumā. Jo kaut kādā mērā šie mentalitātes aspekti, bez šaubām, bija saistoši arī 20. gadsimta Brāļu draudžu tradīcijā un atspoguļojās to ikdienas darbībā. Tādēļ ir jāpatur vērā arī šāds aspekta skatījums, jo tas dod savu skatu punktu par attīstības dziļākām likumsakarībām.

1746. gada Brāļu draudzes sinodē Ceistā (*Zeist*), Holandē, spriežot par atmodu Baltijā, Hernhūtes brāļi izteica vispārēju salīdzinājumu par igauņiem un latviešiem: “Latvieši ir svētie, salīdzinot ar igauņiem. Latviešiem ir mīksta sirds, bet igauņi pēc dabas ir cieti kā tērauds un akmens. Latvieši izturās mīlīgi, bet igauņi pēc dabas ir naidīgi (*feindselig*). Latvieši ir pieklājīgi pret svešiniekiem, bet igauņi ir stūrgalvīgi un nelaipni.” Cits brālis raksturoja, ka “latvieši ir jautri un sliecas uz vieglprātību, bet igauņi drūmi (*finster*) un melanholiski, tāpēc [...] atgriezušies igauņi ir pamatīgāki (*grundlicher*) un patstāvīgāki kā latvieši”.⁷⁰⁹ Arī vēlākos (pietiekami daudzos) vēstures dokumentos 18. un 19. gadsimta latviešu un igauņu salīdzinājumā saglabājās līdzīgs spriedums — latvieši tiek raksturoti kā “apgaismotāki”, draudzīgāki, ar viņiem vieglāk sazināties.⁷¹⁰ Mentalitāte noteikti atstāja iespaidu uz abu Brāļu draudžu iekšējās dzīves sakārtojumu un, kas svarīgi, atspoguļojās attiecību modelī ar luterisko baznīcu. Starpparku periodā Latvijas Brāļu draudzē bija vērojamas separātisma tendences, taču tikai kā margināla parādība, Igaunijas Brāļu draudzē separātas attīstības vēlme bija ļoti izteikta.

Latvijā Brāļu draudzes vēsturiski aptvēra tikai vienu etnogrāfisko novadu, kaut vislielāko — Vidzemi. Savukārt Igaunijā Brāļu draudzes darbība jau kopš 18. gadsimta aptvēra visu teritoriju

⁷⁰⁷ **Philipp, Guntram.** *Die Wirksamkeit der Herrnhuter Brüdergemeine unter den Esten und Letten zur Zeit Bauernbefreiung.* 1974. s. 329.-346.

⁷⁰⁸ **Straube, G.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs.* Rīga 2000. 145. - 146. lpp.

⁷⁰⁹ **Adamovičs, L.** *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710—1740.* Otrais izdevums. Nebraska (ASV), 1963. 500.-501. lpp.

⁷¹⁰ **Philipp, G.** *Die Wirksamkeit der Herrnhuter Brudergemeine unter den Esten und Letten zur Zeit Bauernbefreiung.* 1974. 53.-64. lpp.

no Narvas līdz Viru un no Pērnavas līdz Tallinai, ieskaitot daudzās salas. Arī aktīvu hernhūtiešu kustības dalībnieku skaits igauņu apdzīvotajās teritorijās bija vismaz divas reizes lielāks nekā Vidzemē — 19. gadsimta pirmajā pusē ap septiņdesmit tūkstoši dvēseļu.⁷¹¹ Aptuveni šāda skaitliskā proporcija (1:2) abu tautu Brāļu draudzes kustībā saglabājās līdz pat padomju okupācijai.

Latviešu un igauņu apdzīvoto teritoriju vēsturiskā sabiedriskā iekārta (dzimtbūšana) noteica, ka abas hernhūtiskās kustības bija spiestas integrēties luteriskajā baznīcā. Kā latviešu, tā igauņu vidū pirmo sabiedrisko darbinieku veidošanās, izglītības un kultūras sasniegumi, cīņas uzsākšana par cilvēktiesībām u. tml. saistāma ar nacionālajām Brāļu draudzes kustībām.⁷¹² Cariskās Krievijas valdības realizētā politika vienādi attiecās uz abu tautu iedzīvotājiem, veidojot līdzīgas sabiedriskās tendences.

Pirmajā pasaules karā un brīvības cīņās Vidzemē tika nopostītas apmēram divas trešdaļas visu saiešanas namu, savukārt igauņu apdzīvotās teritorijas karadarbība skāra daudz mazāk, un hernhūtiešu saiešanas nami palika gandrīz neskarti un bija lietošanas kārtībā. Arī bēgļu gaitu radītās problēmas igauņus skāra ievērojami mazāk. Igaunijas Republikas sākumperiodā visas valsts teritorijā darbojās no 69 līdz 90 saiešanām, kuru ģeogrāfiskā izplatība aptvēra visu valsts teritoriju. Tiek minēts, ka 1929. gadā Igaunijas Republikā ir trīs tūkstoši aktīvu Igaunijas Brāļu draudzes dalībnieku, bet kustības darbībā iesaistījās un tās atbalstītāju skaits bija vēl lielāks.⁷¹³

Būtiska atšķirība starp pirmskara latviešu un igauņu hernhūtisko kustību ir bija tāda, ka igauņu Brāļu draudzes darbībā daudz vairāk iesaistījās Vācijas Brāļu draudze. Igaunijā aktīvi darbojās un dažādus ar garīgo dzīvi saistītus projektus īstenoja Hernhūtes misionāri brāļi Augusts Vēbers (*August Weber*) Tērbatā (*Tartu, Dorpart*) un Pēteris Buks (*Peter Buck*) Tallinā (*Reval*). Kā liecina vēlākie notikumi, veidojot Igaunijas Brāļu draudzi, šie brāļi tieši īstenoja arī Hernhūtes “politiskos” uzstādījumus. Latvijā Hernhūtes Brāļu draudzes klātbūtne un līdz ar to ietekme bija daudz mazāk jūtama. Pirmkārt, Hernhūtes pārstāvis darbam latviešu vidū Fridrihs Pauls Šipangs (*Schippang*) galvenokārt dzīvoja Rīgā un, sākoties karam, jau 1914. gadā atgriezās Vācijā, neatstādams savā vietā nevienu Hernhūtes pārstāvi.⁷¹⁴ Savukārt Igaunijā Hernhūtes sūtņi darbojās arī kara laikā un vēlāk Igaunijas valstiskuma apstākļos. Igaunijai atšķirībā no latviešiem bija regulāri sakari arī ar Zviedrijas Brāļu draudzi.

Latviešu Brāļu draudzes praktiskā saistība ar Hernhūti bija netieša, tiesājoties par īpašumtiesībām uz Rīgas Brāļu draudzes saiešanas namu, Kalēju ielā 8. Latvijas Brāļu draudzes izveidošanā un tās darbībā Vācijas Brāļu draudzei nebija nekādas ietekmes. Latviešu attiecības ar Hernhūti bija formālas (savstarpēji svētku apsveikumi).⁷¹⁵ Tomēr latviešu Brāļu draudzē nebija vērojama naidīga attieksme pret Herrnhūti, neraugoties uz tās centieniem savā īpašumā iegūt Rīgas Brāļu draudzes saiešanas namu.

⁷¹¹ Turpat, 223. lpp.

⁷¹² Turpat, 250.-273. lpp.

Straube, G. *Latvijas Brāļu draudzes diārijs*. Rīga 200. 232.-235. lpp.

⁷¹³ **Bernhard, Stefan.** *Die Brüdergemeine in Estland und ihre Zweige den Akten im Unitatsarchiv*. Den Haag, 1997. s.36.

⁷¹⁴ *Unitatsarchiv DB Bd. 1. S. 338.*

⁷¹⁵ *LELB BDA. 1. f., 1. apr., 381. lieta.*

Brāļu draudzes juridiska dibināšana Igaunijā sākās jau 1919. gadā, kad 27. jūlijā sanāca Igaunijas brāļu draudzes sinode Tallinā. Tajā tika pieņemti un 11. septembrī Iekšlietu ministrijā apstiprināti Igaunijas Brāļu draudzes statūti.⁷¹⁶

Tomēr šajos statūtos bija vairākas skaidri nedefinētas un neaprašītas lietas, piemēram, attiecības ar luterisko baznīcu. Statūtos vispār nebija pieminēts Hernhūtes vārds (kas latviešu statūtos bija). Būtiskā statūtos ietvertā teoloģiskā atšķirība no Latvijas Brāļu draudzes bija tā, ka Igaunijas Brāļu draudze uzsvēra, ka tā pati pārvalda sakramentus.⁷¹⁷

Tāpat kā Latvijā, arī Igaunijā saasinājās jautājums par Brāļu draudzes ēku īpašumtiesībām. Ātri iezīmējās atsevišķu garīgo līderu, īpaši, Johanesa Dunkela (*Johannes Dunkel*) un Juri Leidtorfa (*Juri Leidtorff*) un viņu sekotāju dažādie redzējumi par Igaunijas Brāļu draudzes misiju un identitāti. Viena grupa iestājās par ciešāku sadarbību ar Igaunijas evaņģēliski luterisko baznīcu, otra — par pilnīgi neatkarīgu Igaunijas Brāļu draudzi. Igaunijā, tāpat kā Latvijā, domstarpības pārauga redzamās personiskās antipātijās.⁷¹⁸ Tomēr Igaunijas Brāļu draudzē starpkaru periodā nebija tik lielu publisku skandālu kā ar Arvīdu Perlbahu Latvijā 1930. un 1931. gadā.

Pastāvīgais domstarpību fons tomēr nekavēja attīstīt produktīvu Igaunijas Brāļu draudzes izaugsmes darbību. Tā, piemēram, 1933. gadā Igaunijas Brāļu draudze izdeva jaunu dziesmu grāmatu. 1934. gadā, piedaloties arī Hernhūtes Brāļu draudzes pārstāvjiem, tika iesvētīts jaunbūvētais Brāļu draudzes saiešanas nams Tallinā ar 750 sēdvietām.⁷¹⁹ Tāpat kā Latvijā, arī Igaunijā 1929. gadā plaši tika atzīmēta Brāļu draudzes divsimtgadu jubileja. Latvijā galvenais svētku pasākums notika luteriskajā baznīcā bīskapa vadībā, Igaunijā tas notika Tallinas Brāļu draudzes saiešanas namā, un luteriskā baznīca svētkos bija pārstāvēta ar baznīcas iecirkņa prāvestu.⁷²⁰ Arī tas norāda uz atšķirīgajiem modeļiem un akcentiem Igaunijas un Latvijas luterisko baznīcu attiecībās ar Brāļu draudzi.

30. gadu vidū Igaunijas Brāļu draudzes garīgo līderu darbībā arvien vairāk tapa redzamas tendences iet brīvbaznīcas ceļu. 1934. gada rudenī Tallinas Brāļu draudzes iksvētdienas t. s. evaņģelizācijas sapulces jeb dievkalpojuma laiku pārcēla uz plkst. 10.00, kas sakrita ar luterisko draudžu dievkalpojumu sākuma laiku. Brāļu draudzes saiešanās jeb dievkalpojumos arī laji konsekreēja Svēto vakarēdienu.⁷²¹ Vidzemes Brāļu draudzē netika šāda doma pat pieļauta.

Latvijas valstī Brāļu draudzes kā brīvbaznīcas ideju realizēja Kurzemes Brāļu draudze.

Minētie faktori visā starpkaru periodā, beigu posmā ar pieaugošu intensitāti saasināja Igaunijas Brāļu draudzes interešu grupu savstarpējo iekšējo cīkstēšanos. Arī Igaunijas Brāļu draudzes statūti vairākkārt tika grozīti. Igaunijas Brāļu draudzes iekšējās norisēs tika iesaistīta arī Hernhūtes Brāļu draudze. 1930. gadā darbam Igaunijā tika nosūtīti divi brāļi no Hernhūtes Brāļu draudzes, kas izveidoja sakarus starp Igaunijas un Hernhūtes Brāļu draudzēm. 1931. gada Hernhūtes Brāļu draudzes pārskatā teikts, ka tai ar Igaunijas Brāļu draudzi ir izdevies atrast

⁷¹⁶ **Bernhard, S.** *Die Brüdergemeine in Estland und ihre Zweige den Akten im Unitatsarchiv.* 17.-18. lpp.

⁷¹⁷ Turpat, 67.-77. lpp.

⁷¹⁸ Turpat, 49.-53. lpp.

⁷¹⁹ Turpat, 47. lpp.

⁷²⁰ Turpat, 35.-36. lpp.

⁷²¹ Turpat, 48. lpp.

pamatu jaunam kopdarbam, savukārt par Latviju sacīts, ka šis darbs Hernhūtei ir zudis.⁷²² Igaunijas Brāļu draudze, acīmredzami, bija ieinteresēta ciešākā sadarbībā ar Hernhūti, latviešiem tai laikā tas nešķīta svarīgi. Ja Latvijas Brāļu draudzes attīstības gaita būtu bijusi labvēlīga, latvieši, visticamāk, būtu izveidojuši arī savu attiecību modeli ar Hernhūti.

Pastāvot zināmai ārējai līdzībai (ieکشējie konflikti, kas liecināja par abu nacionālo Brāļu draudžu identitātes izpratni 20. gadsimtā un tās vietu jaunajās nacionālajās valstīs), Brāļu draudzes attīstība Latvijā un Igaunijā gāja dažādus ceļus. Latvijas Brāļu draudzē būtiskākās domstarpības izsīka un atrisinājās 30. gadu vidū, par kustības garīgo līderi kļūstot luterāņu mācītājam Edgaram Rumbam. Igaunijas Brāļu draudzes iekشējās domstarpības, turklāt pieaugošā intensitātē, ilga līdz pat padomju okupācijai. Šāds darbību apgrūtinošs iekشēju domstarpību fons latviešu un igauņu Brāļu draudzē, tomēr ļāva īstenot produktīvu abu Brāļu draudžu organizāciju attīstību līdz Otrajam pasaules karam.

Arī abu zemju Brāļu draudžu garīgās dzīves praktiskajā izkārtojumā bija līdzīgs un atšķirīgs. Igaunijā, tāpat kā Vidzemē, dažas lauku saiešanas bija organizatoriski stingrāk saistītas ar Brāļu draudzes centru Tallinā, bet citas bija patstāvīgākas un neatkarīgākas savā darbībā.⁷²³

Kā Latvijas, tā Igaunijas Brāļu draudzēm bija līdzīga saiešanu kārtība, bet ievērojami atšķirās teoloģiskie akcenti. (Tam par iemeslu, iespējams, bija jau minētās dažādās kaimiņtautu mentalitātes.) Igaunu saiešanu nami izmēros bija lielāki, un vēsturiski arī pašas saiešanas bija ar lielāku dalībnieku skaitu. Igaunu saiešanās viens vai vairāki sacītāji sprediķoja par pašu izvēlētiem Bībeles pantiem. Pa laikam sacītāja runa tika pārtraukta ar kora vai draudzes dziesmām. Saiešanas noslēdzās ar viena vai vairāku brāļu lūgšanām. Svētku reizēs uzstājās līdz pat desmit sacītāju. Igaunu Brāļu draudzes Bībeles stundās katram klātesošajam par izvēlēto Svēto Rakstu vietu bija jādalās domās, kuras Bībeles stundas vadītājs vēlāk apkopoja kopsavilkumā. Tieši šāda Bībeles stundu prakse Latvijā nebija izplatīta.⁷²⁴

Latviešu un igauņu Brāļu draudzē bija attīstījušies atšķirīgi teoloģiskie akcenti. Igaunu saiešanās Bībeles mācības pasludinājums lielā mērā tika balstīts uz bauslības un likuma uzsvēršanu. Līdz ar to vairāk tika saasināti jautājumi par pareizu morāli. Piemēram, Igaunijas Brāļu draudzē bija izplatīta pārliecība, ka īstens kristietis nedrīkst smēķēt tabaku un lietot alkoholiskus dzērienus. Šajā sakarībā igauņu brāļiem radās domstarpības ar hernhūtiešu brāļiem, jo Pēteris Buks bija smēķētājs. Igaunu legālistiskā dievbijības izpratne ilgu laiku Hernhūtes Brāļu draudzē uzturēja šaubas, vai igauņu Brāļu draudzes garīgums (*Frommigkeit*) patiesi atbilst senajam Brāļu draudzes garam.⁷²⁵

Turklāt igauņu saiešanu namu pasākumos bija vērojama reliģisko pārdzīvojumu ārēja apliecināšana un izpaušana ekstrēma piētisma veidā ar skaļu raudāšanu, elsošanu, šņukstēšanu (*Schluchzen*) dievvārdu laikā, kas bija neraksturīgi Hernhūtes Brāļu draudzes garīgajai praksei.⁷²⁶

⁷²² *Unitatsarchiv*. 1561. lieta.

⁷²³ **Bernhard, S.** *Die Brüdergemeine in Estland und ihre Zweige den Akten im Unitatsarchiv*. 24.-28. lpp.

⁷²⁴ Turpat, 37.-38. lpp.

⁷²⁵ Turpat, 58. lpp.

⁷²⁶ Turpat, 37. lpp.

Arī Latvijas Brāļu draudzē, galvenokārt Kārļa Ozoliņa un Arvīda Perlbahe interpretācijā, bija pārstāvētas teoloģiskā legālisma idejas. Tomēr to iespaids Latvijas Brāļu draudzē bija nesalīdzināmi mazāks nekā igauņiem. 30. gadu sākumā, Arvīda Perlbahe iniciētā šķelšanās, šīs idejas krietni apslāpēja, un ar Kārļa Ozoliņa nāvi 1937. gada jūlijā reliģiskās dzīves ārišķīgās izpausmes no Latvijas Brāļu draudzes izzuda pavisam.

Vidzemes Brāļu draudzes kustībā reliģiskas ārišķību izpausmes vairāk bija raksturīgas 19. gadsimta pēdējā ceturksnī, kas latviešu historiogrāfijā tiek dēvēts par Vidzemes Brāļu draudzes garīgās krīzes periodu, un reliģiskais legālisms bija viena no ārējām izpausmēm.⁷²⁷

Tomēr Igaunijā hernhūtiešu kustībā tieši šāda garīgā prakse bija nostiprinājusies un izrādījās dzīvotspējīga. Latvijas Brāļu draudzē kā ideāls nostiprinājās “sirdsšķīsto ļaužu” etalons, proti, klusināta dievbijības izpausme, toleranta, iecietīga attieksme pret citiem.

Raudāšana dievvārdu laikā bija raksturīga arī latviešu starpā, turklāt, ne vien Brāļu draudzes saiešanu namos, bet arī luterāņu dievkalpojumos. Tomēr tā nebija masveidīga, bet klusa, bez tendences to īpaši izcelt vai kā savādāk publiski paust savu reliģisko pārdzīvojumu.

Igaunų Brāļu draudzes saiešanās centrālo vietu ieņēma laju kustība, jo tieši pār to nākot atmoda un uguns no debesīm (*von oben brennt*).⁷²⁸ Starpkaru periodā arī latvieši īpaši godāja un izcēla savas hernhūtiešu kustības garīgās atmodas tradīcijas, un runās izteica cerību par jaunu garīgu atmodu tautā. Tomēr tā nebija vēsts par tūlīt sagaidāmiem notikumiem. Kopējā noskaņa bija tāda, ka garīgās atmodas laikmets vēl nav pienācis, kas savukārt esot autonoma Svētā Gara kompetence un draudzei jābūt uzticīgai Gara dāvanu gaidītājam.

Patī galvenā un nozīmīgākā Latvijas un Igaunijas Brāļu draudžu savstarpējā atšķirība bija ietverta attiecību modeļos, kādi bija izveidojušies ar evaņģēliski luterisko baznīcu, kas starpkaru periodā kā vienā, tā otrā valstī faktiski bija tautas baznīcas. Tieši šie attiecību modeļi noteica Brāļu draudzes nišu savu zemju garīgajā dzīvē un veidoja katras Brāļu draudzes galveno uzstādījumu loku un darbības mērķus.

Igaunijā visu starpkaru periodu Brāļu draudzes un luteriskās baznīcas attiecībās saglabājās neskaidrība, kas veidoja un uzturēja savstarpēju spriedzi, dažkārt pat neuzticību. Salīdzinot ar Latviju, Igaunijas Brāļu draudze bija vismaz divreiz lielāka un labāk strukturēta kā organizācija, turklāt aptvēra visu valsts teritoriju, nevien kādu tās daļu, kā Latvijā. Igaunijas Brāļu draudzes kustība savu organizāciju izveidoja pati bez luteriskās baznīcas līdzdalības vai atbalsta. Arī savā tālākajā darbībā tā bija ļoti neatkarīga no luteriskās baznīcas. Igaunijas Brāļu draudzes vadībā nedarbojās luterāņu mācītāji, kā tas bija Latvijas Brāļu draudzē.

Arī Latvijas Brāļu draudze kā organizācija juridiski bija neatkarīga, tomēr praktiski tā bija dziļi integrējusies Latvijas evaņģēliski luteriskajā baznīcā. Atšķirībā no igauņu hernhūtiešiem latviešu Brāļu draudzes kustības garīgās dzīves sakārtojums vēsturiski bija tā izveidojies, ka latviešiem nebija vajadzības un vēlmes veidot savu īpašu organizāciju. Latvijas Brāļu draudzes juridiska izveidošanās notika zināmas apstākļu sakritības dēļ. Taču nav arī nekāda pamata apgalvot, ka,

⁷²⁷ **Kaudzīte, M.** *Brāļu draudze Vidzemē*. 129.-133. lpp.

⁷²⁸ **Bernhard, S.** *Die Brüdergemeine in Estland und ihre Zweige den Akten im Unitatsarchiv*. 37. lpp.

nepastāvot šiem īpašajiem apstākļiem, Vidzemes hernhūtieši nebūtu izveidojuši savu organizāciju. Jo vairāk tāpēc, ka ideju par Latvijas Brāļu draudzes izveidošanu atbalstīja redzamākie Latvijas luteriskās baznīcas garīdznieki un paši aktīvi iesaistījās Brāļu draudzes kustības dzīvē. Tā atšķirībā no Igaunijas Latvijas Brāļu draudzes un luteriskās baznīcas starpā bija izveidojušās ļoti labas attiecības, kuras balstījās savstarpējā uzticībā un papildināšanā. Lai arī Latvijas Brāļu draudze bija dziļi integrējusies luteriskajā baznīcā, tomēr savos lēmumos tā saglabāja neatkarību, un luteriskās baznīcas vadība tieši nevarēja ietekmēt Brāļu draudzes lēmumus.

Latvijas Brāļu draudze, salīdzinot ar kaimiņvalsts Igaunijas Brāļu draudzi, parāda, cik dažādi attīstības varianti bija iespējami arī Latvijas Brāļu draudzes kustībai, īpaši — teoloģiskajā un garīgajā darbībā. No šāda “ārēja” atskaites punkta ir vieglāk izprast Latvijas Brāļu draudzes izvēlēto garīgās kalpošanas un praktiskās darbības attīstības ceļu, garīgo motivāciju, cenšoties saglabāt hernhūtisko tradīciju kontinuitāti Latvijas Brāļu draudzē arī 20. gadsimtā.

SECINĀJUMI

Veicot zinātnisku pētījumu par Latvijas Brāļu draudzes kustības vēsturisko attīstību no 1918. līdz 1940. gadam ir pamatoti izdarīt sekojošus secinājumus:

1. Latvijas Brāļu draudzes kustība Latvijas Republikas pirmajā valstiskās neatkarības periodā sevi reprezentēja kā Vidzemes hernhūtiešu kustības turpinātāju un internacionālās Brāļu draudzes vēsturisku, neatņemamu sastāvdaļu, kuras vieno kopīga vēsturiskā izcelsme un teoloģiskās pamatnostādnes.
2. Lai gan 18. – 20. gadsimtam latviešu Brāļu draudze bija izaugusi par masveida reliģisku kustību ar skaidri definētu identitāti, tomēr līdz Latvijas valsts izveidei tā nebija reģistrēta kā vienots juridiski tiesiska organizācija. Juridiskas personas statusu latviešu Brāļu draudzes kustība ieguva Latvijas valstī, dibinot biedrību Latvijas evaņģēliskās Brāļu draudzes sadraudzības biedrība (1924). Juridiskās dibināšanas iemesls bija īpašuma tiesību aizsardzība uz Rīgas Brāļu draudzes saiešanas namu, Kalēju ielā 8. Rīgas Brāļu draudzes organizatoriskā darba aktivitātes noveda pie juridiski neformālo Vidzemes Brāļu draudzes saiešanu iekļaušanos un apvienošanas biedrībā - Latvijas Evaņģēliskā Brāļu sadraudzība. Latvijas Brāļu draudze netika izveidota kā reliģiska organizācija, bet kā biedrība, kas norāda uz tās specifisko raksturu. Latvijas Brāļu draudzei nebija savas īpašas teoloģiskas doktrīnas, tā raksturojama kā neformāla reliģiska un sociāla kustība, kura idejiski balstījās evaņģēliskā Svēto Rakstu izpratnē un latviešu hernhūtisma tradīcijās. Galvenais Brāļu draudzes juridiskās dibināšanas procesa uzsācējs un virzītājs bija Rīgas Brāļu draudzes dalībnieks Kārlis Šilings.
3. Pēc organizācijas dibināšanas (1924 – 1935) Latvijas Brāļu draudzes galvenais uzdevums bija vēsturiski neformālo tautas garīgo kustību modernizēt un integrēt valstiski tiesiskajā telpā. Procesā sarežģītību apliecina vairākkārtējās statūtu izmaiņas, nopietnie iekšējie konflikti un šķelšanās. Brāļu draudzes galvenā uzmanība bija vērsta praktiskās un garīgās darbības organizācijas jautājumos. Tika attīstīta Brāļu draudzes organizācijas strukturālā uzbūve, risināti saimnieciskās aprītes jautājumi, veidotas izglītības programmas. Šo laiku raksturo uzskatu dažādība Brāļu draudzes iekšienē par tās garīgo identitāti un vēlamajiem attīstības modeļiem. Domstarpības Brāļu draudzes iekšienē radīja neveselīgas psiholoģiskas spriedzes fonu, apgrūtināja produktīvu darbību un noveda pie organizācijas šķelšanās 1931.gadā. Skandalozie notikumi Latvijas Brāļu draudzes vadībā un to plašā publicitāte atstāja negatīvu iespaidu uz Brāļu draudzes tēlu un apgrūtināja tās garīgo darbību.
4. Promocijas darbā apskatītā perioda ievērojamākais notikums bija Vidzemes Brāļu draudzes kustības divsimtgades svinību pasākumi 1929. un 1930. gados.

Daudzie svētku pasākumi deva plašu un pozitīvu sabiedrisku publicitāti. Vienlaikus svinību plašā norise nozīmēja impulsu vairumam Vidzemes lauku novadu saiešanām iekļauties kopīgajā Latvijas Brāļu draudzes organizatoriskajā struktūrā. Brāļu draudzes kustības iekšienē stiprināja stiprināja kopības sajūtu un attīstīja savas identitātes apziņu.

5. Latvijas Brāļu draudzes noslēdzošajā darbības posmā (1935 – 1940) organizācijas praktiskās darbības jautājumi bija guvuši savus apmierinošus risinājumus. Iekšējās nesaskaņas izbeidzās un organizācija guva sabalansētas darbības raksturu, kura bija vērsta uz ilgtermiņa attīstību. Īpaši šo periodu raksturo cieša sadarbība ar Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāti. Trīsdesmito gadu otrajā pusē Brāļu draudzes darbībā iesaistījās arvien vairāk jaunatnes, īpaši topošie teologi un teoloģes.
6. Kaut gan 20.gadsimta sākuma karu, to seku un sociālās katastrofas dēļ Brāļu draudzes darbība Vidzemes lauku novados bija apgrūtināta, tomēr tā turpinājās, saglabādama kontinuitāti un tradīciju pēctekamību ar laikmetu pirms Latvijas valsts dibināšanai. Vidzemes Brāļu draudzes lauku saiešanu darbības modeļi bija organizatoriski pašpietiekami, un tās maz ietekmēja notikumi Latvijas Brāļu draudzes vadībā. Vidzemes lauku Brāļu draudzes kustība izplatība aptvēra vēsturiski tradicionālos hernhūtiešu darbības areālus, lielākoties koncentrējoties Gaujas upes baseinā. Vidzemes hernhūtiešu kustībai saglabājās tradicionāli neformālais raksturs, bez birokrātisko lietvedības normu ievērošanas un dalībnieku sarakstiem, tādēļ kustības dalībnieku skaits nosakāms netieši. Lokālo saiešanu Brāļu draudzes darbība balstījās vietējās tradīcijās un garīgo līderu autoritātē. Vidzemes lauku novadu atsevišķo saiešanu organizatoriskā integrēšana Latvijas Brāļu draudzē, sākās 1929. gadā. Tomēr praktiskajā darbībā, līdz promocijas darba apskatāmā perioda beigām, dēļ savas izteikti ignorontās attieksmes pret lietvedības dokumentiem un birokrātiskajām normām, lauku saiešanas tā arī neguva vienotu organizatoriskās aprites modeli Latvijas Brāļu draudzes organizācijā. Regulāra garīgā dzīve ritēja aptuveni 50 Brāļu draudzes saiešanu namos. Vidzemes Brāļu draudzes saiešanu nami valstiskā mērogā tika atzīti kā nacionālas nozīmes kultūras un vēstures pieminekļi, un tika iekļauti Pieminekļu aizsardzības biedrības aizsargājamo objektu sarakstā.
7. Vidzemes Brāļu draudzes lauku saiešanām vēsturiski bija stabilizējies korekts līdzpastāvēšanas un sadarbības modelis ar evaņģēliski luteriskajām draudzēm,

kurš saglabājās arī starpkaru periodā. Vēstures avotos nav llicību par jekādēm konfliktēm būtiskēm Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas un Brāļu draudzes starpā promocijas darba apskatītajā laikā. Latvijas valsts apstākļos notika Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas un Vidzemes Brāļu draudzes kustības garīga un emocionāla satuvināšanās, kas izpaudās ļoti labās un draudzīgās savstarpējās attiecībās. Juridiski abas organizācijas nebija saistītas un bija patstāvīgas savā darbībā.

8. Brāļu draudzes kustības ideja spēja tās darbībai piesaistīt ievērojamus garīdzniecības un inteliģences pārstāvjus. To iesaistīšanās Brāļu draudzes darbībā ļāva rast atbildes uz jautājumiem par Brāļu draudzes identitātei un deva intelektuāla dziļuma dimensiju. Būtiska bija Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas un Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes dibinātāju un vadītāju labvēlīgā attieksme pret Brāļu draudzes kustību, kas izveidoja savstarpējas uzticības gaisotni un nostiprināja reliģiskās kustības garīgu integrētību luteriskajā baznīcā. Vairumā latviešu luterāņu mācītāju pastāvēja sapratne par Brāļu draudzes mācību, ideāliem un specifiku.
9. Latvijas Republikā darbojās vairākas ar Brāļu draudzes vārdu saistītas reliģiskas organizācijas un kopas, tomēr tiešā vēsturiskās Brāļu draudzes kontinuitātes un tradīcijas nesēja bija Latvijas evaņģēliskā Brāļu draudze ar centru Rīgā.
10. Latvijas Brāļu draudze salīdzinājumā ar Igaunijas Brāļu draudzi bija mazskaitlīgāka un ar šaurāku teritoriālās izplatības areālu. Abas Brāļu draudzes kustības uzrāda virkni vēsturisku paralēlismu. Atšķirībā no Latvijas Igaunijas Brāļu draudzē 30.gadu nogalē arvien pastiprinājās tendence izvēlēties seperātas brīvbaznīcas attīstības ceļu. Latvijas Brāļu draudzes attiecības ar zemes luterisko baznīcu bija ievērojami labākas kā Igaunijas Brāļu draudzei.
11. Promocijas darbā apskatītajā laika posmā Latvijas Brāļu draudzei sekmīgi izdevās atrisināt organizatoriski praktisko jautājumu loku un sakārtot un modernizēt kustības garīgās dzīves apriti. Latvijas Brāļu draudzes kustība saturēja veselīgu, uz ilgtermiņa attīstību vērstu, darbības potenciālu. Latvijas Brāļu draudzes darbība un sasniegumi ļauj izvirzīt hipotēzi, kura pierāda, ka divdesmitā gadsimta starpkaru periodu Vidzemes Brāļu draudzes vēsturē var definēt kā „trešos ziedu laikus”.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

I. NEPUBLICĒTIE AVOTI

1. Arhīvi:

Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas arhīvs

Brāļu draudzes arhīvs (LELBA BDA)

1. f., 1. apr., 373. lieta.
1. f., 1. apr., 374. lieta.
1. f., 1. apr., 375. lieta.
1. f., 1. apr., 376. lieta.
1. f., 1. apr., 377. lieta.
1. f., 1. apr., 378. lieta.
1. f., 1. apr., 379. lieta.
1. f., 1. apr., 380. lieta.
1. f., 1. apr., 381. lieta.
1. f., 1. apr., 382. lieta.
1. f., 1. apr., 383. lieta.
1. f., 1. apr., 384. lieta.
1. f., 1. apr., 385. lieta.
1. f., 1. apr., 386. lieta.
1. f., 1. apr., 388. lieta.
1. f., 1. apr., 389. lieta.
1. f., 1. apr., 390. lieta.
1. f., 1. apr., 391. lieta.
1. f., 1. apr., 392. lieta.
1. f., 1. apr., 393. lieta.
1. f., 1. apr., 394. lieta.
1. f., 1. apr., 395. lieta.
1. f., 1. apr., 396. lieta.
1. f., 1. apr., 400. lieta.
1. f., 1. apr., 401. lieta.

Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LVVA)

1370. f., 1. apr., 20. lieta.
1370. f., 1. apr., 94. lieta.
1370. f., 1. apr., 105. lieta.
1370. f., 1. apr., 122. lieta.
1370. f., 1. apr., 163. lieta.
1370. f., 1. apr., 178. lieta.
1370. f., 1. apr., 1356. lieta.
1370. f., 1. apr., 1370. lieta.
1370. f., 1. apr., 1592. lieta.
1370. f., 1. apr., 1687. lieta.
1370. f., 1. apr., 1822. lieta.
1370. f., 1. apr., 2553. lieta.
1370. f., 1. apr., 2560. lieta.
1370. f., 1. apr., 2579. lieta.
1370. f., 1. apr., 2583. lieta.
1370. f., 1. apr., 2588. lieta.
1370. f., 1. apr., 2590. lieta.
1370. f., 1. apr., 2591. lieta.
1370. f., 1. apr., 2683. lieta.
1370. f., 1. apr., 2689. lieta.
1370. f., 1. apr., 2732. lieta.
1370. f., 1. apr., 2749. lieta.
1370. f., 1. apr., 2841. lieta.
1630. f., 1. apr., 176. lieta.

273. f., 1. apr., 40. lieta.

Latvijas Vēstures arhīvs (LVA)

700. f., 1. apr., 313. lieta.

1448. f., 1. apr., 55. lieta.

1448. f., 1. apr., 244. lieta.

Brāļu draudzes arhīvs Hernhūtē, Vācijā — UA

(Unitatsarchiv — Archiv der Evangelischen Brüder — Unitat in Herrnhut)

Unitatsarchiv. 1558.—1587. lieta.

UA DB Bd. 1. S. 338.

UA DUD. 1559. lieta.

UA DUD. 1584. lieta.

2. Muzeju krātuves

Rakstniecības, teātra un mūzikas muzejs

1. Augusta Saulieša savāktā Brāļu draudžu rokrakstu kolekcija. S R48; 44266 S R48/12; 44264 S R48/14; 44261 S R48/18; 44271 S R48/17; 44269 S R48/15; 44256 S R48/16; 44270 S R48/10; 44265 S R48/11; 44260 S R48/6; 44257 S R48/7; 44263 S R48/1; R25/7; F12/17; 115268 J.Por. F3/20

Latvijas Valsts vēstures muzejs

Saiešanas namu fotofiksācija 78103, neg. Nr.15905.

3. Citas dokumentu krātuves

Latvijas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centrs.

Latvijas Evaņģeliski luteriskās baznīcas Lutera akadēmijas bibliotēka.

4. Atmiņas un intervijas

Feldmanis, Roberts. Intervija 2000. gada 7. jūlijā.

Kajone, Anna. Intervija 1999.gada, 28.jūlijā.

Leimane, Inta. Intervija 2004. gada 17. jūlijā.

Zūpe, Jānis. Intervija 2005. gada 17. maijā.

II. PUBLICĒTIE AVOTI

1. Seriālizdevumi

Brāļu Draudzes Vēstnesis.

Nr.2, 3, 4, 5, 1929.

Nr.3, 4, 12, 1930.

Nr.1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 1930.

Nr.2, 6, 7, 8, 1933.

Nr.1, 2, 3, 1934.

Nr.1, 2, 1939.

Lieldienas svētkos. 1939.

Vasarā. 1939.

Pļaujas svētkos. 1939.

Jaunā gadā. 1939.

Nr.1, 2, 1940.

Brīvā Zeme. 1929.gada, 9.sept., 1931. gada 17. aug.; 1932. gada 1. apr.

Brīvās Zemes Ilustrēts Pielikums Nr.32, 1929.

Dievkociņš, R. Vēsturiskās Brāļu draudzes un Jaunās Brāļu draudzes apvienošanās. *Svētdienas Rīts*. 1938.
Dobeles Balss. Nr.22, 1934.
Jaunākās Ziņas. 1930.gada 14.jūn., 1931. gada 17. aug.
Kultūras Fonda Avīze. Nr.1, 1989. g. nov.

Kundziņš, P. Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Ilustrēts Žurnāls*. Nr.1, 1927.

Kundziņš, P. Kā es tapu par arhitektu. *Arhitekts*. (Stokholma), Nr.17/18, 1978.

Lange, Albert de. Apostel? Ketzer? Laie! *Waldenser Magazin*. Nr.237, 2007.
Latvijas Sargs. Nr.5., 1930.
Latvis. Nr. 2388, 1929., Nr. 3000, 1931. gada 29. okt. un 1932. gada 31. marts.

Legzdiņš, R. Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Brāļu draudzes kalendārs 1931. gadam*. 1930.

Legzdiņš, R. Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Senatne*, Nr.1, 1929.

Legzdiņš, R. Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā. *Senatne*, Nr.2, 1930.

Legzdiņš, R. Brāļu draudzes saiešanas namu arhitektūra. *Senatne*, Nr.2, 1930.

Meisters, J. Hernhūtiešu Brāļu draudze Liezērē. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, 1929.
Smiltenes Ziņas. Nr.11, 1936.
Senatne. Nr.1, 1929.
Svētdienas Rīts.
 Nr. 29, 39, 40, 1922.
 Nr. 8, 9, 10, 21, 50, 1923.
 Nr.39, 1924.
 Nr.1, 1925.
 1926.
 1927.
 1928.
 1929.
 1930.
 1931.
 1932.
 1933.
 1934.
 1935.
 1936.
 1937.
 1938.
 1939.
 1940.

Valdības Vēstnesis. Nr. 89, 1924. gads; 1933. gada 14. oktobris; 1934. gada 21. decembris; 1935. gada 9. marts.

Valmieras Ziņas. Nr. 17, 33, 34, 35, 36, 1929.

Valmierietis. Nr.54, 1930., Nr. 311, 312, 313, 314, 1935.

Veinbergs, A. Brāļu draudze daiļliteratūrā. *Ceļš*, Rīga, 1936, Nr.3–5.
Zemgales Balss. Nr.119, 1934.

2. Cita rakstura izdevumi

Atbilde mācītāja palīgam A. Perlbaham un biedrības Latvijas ev. Brāļu draudzes centra valdei uz viņu nepatieso "Paskaidrojumu par Brāļu draudzi". Rīga, 1931.

Paskaidrojums par Brāļu draudzi. Biedrības Latvijas evaņģēliskā brāļu draudzes centra valdes paskaidrojums biedrības nodaļām un biedriem. Rīga, 1931.

Latvijas evaņģēliskās sadraudzības biedrības statūti. 03-0488. LELB Lutera Akadēmijas bibliotēka. Šim izdevumam, kā arī Garīgā vadītāja Gana vēstulei nav datējumu. Tomēr dokumentos esošā informācija nepārprotami norāda uz 1932. gada rudens mēnešiem.

3. Enciklopēdiska izziņu literatūra

Enciklopēdiskā vārdnīca. 1. sējums. Rīga, 1991.
Evangelisches Lexikon fur Theologie und Gemeinde. Band 1. Wuppertal, Zürich, 1992.
Evangelisches Lexikon fur Theologie und Gemeinde. Band 2. Wuppertal, Zürich, 1993.
Evangelisches Lexikon fur Theologie und Gemeinde. Band 3. Wuppertal, Zürich, 1994.
Latviešu konversācijas vārdnīca. 2. sējums, Rīga, 1928-1929.
Latviešu periodika. 3. sējums, Rīga, 1988.
Latvijas enciklopēdija. 1. sējums. Rīga, 2002.
Latvju enciklopēdija. 1. un 2. sējums. Redaktors Arveds Švābe. Stokholma, 1950—1951.
Latvju enciklopēdija. 3. sējums. Stokholma, 1953—1955.
Pasaules reliģiju enciklopēdiskā vārdnīca. 1. sējums. Rīga. 2008.

4. Literatūra

Adamovičs, Ludvigs. *Dzimtenes baznīcas vēsture.* Vācija : Pētera Mantinieka apgāds : Edgara Ķiploka apgāds, 1947.
Adamovičs, L. *Latvijas baznīcas vēsture.* Lincoln (Nebraska), 1961.
Adamovičs, L. *Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāte.* 2. izdevums. LELB apgāds, 1981.
Adamovičs, L. *Raksti par Latvijas baznīcas vēsturi.* Latviešu ev.lut. baznīca Amerikā, 1978.
Adamovičs, L. *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks. 1710—1740.* Rīga, 1933.
Adamovičs, L. *Vidzemes baznīca un latviešu zemnieks 1710—1740.* 2. izdevums. Linkolna (ASV) : Sējējs, 1963.
Asaris, J. Pieminekļu valde un tās darbības pirmsākumi. *No: Doma.* Rakstu krājums. 4. sējums. Rīga, 1998.
Apinis, Aleksejs. *Soļi.* Rīga, 2000.
Apinis, A. *Neprasot atļauju.* Rīga, 1988.
Augustin, S. *Die erste Generation — Herrnhuter Missionare aus dem Kublandchen.* München, 2002.
Balevics, Z. Baznīca un valsts buržuāziskajā Latvijā. 1920.-1940. Rīga, 1964.
Balodis, R. *Valsts un Baznīca.* Rīga, 2000.
Beck, H. *Bruder in vielen Volkern.* Erlangen, 1981.
Bernhard, Stefan. *Die Brüdergemeine in Estland und ihre Zweige von 1919—1949 nach den Akten in Unitatsarchiv.* Den Haag, 1997.
Biezais, Haralds. Anfang und Krisis der Brudergemeine im Baltikum. *In: Unitas Fratrum.* Utrecht, 1975.
Birkerts, A. *Latviešu inteliģence savās cīņās un gaitās.* I-II. Rīga, 1927.
Bost, A. *History of Bohemian and Moravian Brethern.* London, 1834.
Brāļu draudze. *No: Latvju enciklopēdija.* 1. sēj. Stokholma, 1953.
Brāļu draudze Latvijā. *No: Latviešu konversācijas vārdnīca.* 2. sējums. Rīga, 1928—1929.
Brāļu draudzes saiešanas nami Vidzemē. *No: Latviešu konversācijas vārdnīca.* 2. sējums. Rīga, 1928./1929.
Broce, Johans Kristofs. *Zīmējumi un apraksti.* 1. sējums. Rīga, 1996.
Bourquin, E.A. *Der Agitator Ballod und das Herrnhutum in Livland.* Niesky, 1870.
Ceipe, Gundars. Hernhūtiešu Brāļu draudzes vieta latviešu vēsturē un mūsdienās. Tradīcija. *No: Teoloģija: teorija un prakse.* 1. daļa. Rīga : Zvaigzne ABC, 2007.
Chybova, Bock E. Seeking a better way. *In: Christian History.* Volume VI. No. 1. USA: Christian History Institute, 1987.

- Cilnis, Jānis.** *Brāļu draudze Kurzemē.* Vēsturisks atskats sakarā ar 100-gadi. Portlande (ASV), 1991.
- Dziesmu grāmata latviešiem tēvzemē un svešumā.* Latviešu evaņģēliski luteriskās baznīcas Amerikā apgāds; Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas izdevniecība, 1992.
- Eckardt, J.** *Livland im achtzehnten Jahrhundert.* Leipzig, 1876.
- Endzeliņš, H.** *Atskats Trikātas novada senatnē.* Rīga, 1931.
- Endzeliņš, H.** *Skati Valmieras pilsētas, draudzes un novada pagātnē.* Valmiera, 1932.
- Freimane, Aija, Talonen, Jouko.** *Bibliography of Ludvigs Adamovičs.* Helsinki, 2005.
- Guntram, Philipp.** *Die Wirksamkeit der Herrnhuter Brudergemeine unter den Esten und Letten zur Zeit der Bauernbefreiung.* Vom Ausgang bis über die Mitte des 19. Jhs. Köln; Wien, 1974.
- Gills, Nikandrs.** *Evaņģēliski luteriskā baznīca Latvijā (1918—1940). No: Reliģija. Vēsture. Dzīve.* Rīga, 1993.
- Grudule, M.** *Literatūrzinātne, folkloristika, māksla. No: Latviešu literatūra un reliģija.* Latvijas Universitātes raksti. 732. sējums. Rīga, 2008.
- Harnack, T.** *Die Lutherische Kirche Livlands und die Herrnhutische Brüdergemeinde.* Erlangen, 1860.
- Hasselblat, M.** *Die Herrnhuter Brudergemeine im Baltischen Raum. In: Baltisches Jahrbuch.* Bonn, 1987.
- Handbuch für Versammlungen in der Brüdergemeinde.* Eine Arbeitshilfe für Liturgen und Kirchenmusiker. Herrnhut und Bad Boll, 1990.
- Hanisch, H.** *Johann Amos Comenius.* Stuttgart, 1991.
- Historische Nachricht von der Verfassung der evangelischen Brüder-Unitat.* Gnadau, 1823.
- Ilja, V.** *Vennastekoguduse (Herrnhutluse) ajalugu Eestimaa 1744—1764.* Tallinn, 2000.
- Johansons, A.** *Latvijas kultūras vēsture 1710—1800.* Stoholma : Daugava, 1975.
- Juškevičs, J.** *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē.* Rīga, 1931.
- Kaudzīte, Matīss.** *Brāļu draudze Vidzemē.* Rīga, 1877.
- Kirchenordnung der Europaisch — Festlandischen Brüder — Unitat.* Teil 1. Herrnhut und Bad Boll, 1992.
- Kirchenordnung der Europaisch — Festlandischen Bruder — Unitat.* Teil 2. Herrnhut und Bad Boll, 1992.
- Komenskis, Jans Amoss.** *Lielā didaktika.* Rīga, 1992.
- Krēsliņš, Jānis.** *Vēstures vērtos.* Raksti, 2. sējums. Rīga, 2006.
- Kristietības vēsture,* Rīga, 2005.
- Kruus, H.** *Tulurahva käärimine Lõuna — Eestis XIX sajandi 40-ndail aastail.* Tartu, 1930.
- Kundziņš, Kārlis.** *Brāļu draudzes 200 gade un mūsu tautas baznīcā.*
- Kundziņš, K.** *Mans mūža gājums.* Rīga, 1935.
- Kundziņš, P.** *Latvju sēta.* Stoholma, 1974.
- Ķiploks, Edgars.** *Dzimtenes draudzes un baznīcas.* Latviešu ev.-lut. baznīcas Amerikā apgāds, 1987.
- Ķiploks, E.** *Prāvests Kārlis Kundziņš.* Tautas un draudzes darbinieks. Rīga, 1939.
- Ķiploks, E.** *Taisnības dēļ vajātie.* Latviešu ev. luteriskā baznīca Amerikā, 1993.
- Laurent, J.K.M.** *Geschichte der Bruderkirche in Livland.* III. *Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs.* Atbildīgais redaktors Saulvedis Cimermanis. Rīga, 1978.
- Latvijas Universitāte divdesmit gados. 1919—1939.* 1. daļa. Rīga, 1939.
- Lūkas evaņģēlijs. No: Bībele.*
- Mateja evaņģēlijs. No: Bībele.*
- Mesters, Ē.** *Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas bīskaps Dr. Theol. Kārlis Irbe.*
- Mezzers, Valdis.** *The Herrnhutian Pietism in the Baltic.* North Quincy (Massachusetts), 1975.
- Meyer, D.** *Zinzendorf und die Herrnhuter Brudergemeine 1700—2000.* Gottingen, 2000.

- Michel, B.** Between Hus and Herrnhut. In: *Christian History*. Volume VI. No.1, USA: Christian History Institute, 1987.
- Miera Vēstnesis*. Garīgu rakstu kopoījums. II posms. Rīga : Izdevis R. Bērziņš, 1928.
- Petkūnas, D.** *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. IX. Vilnius.
- Philipp, Guntram.** Die Wirksamkeit der Herrnhuter Brudergemeine unter den Esten und Letten zur Zeit Bauerbefreiung. Koln, Wien, 1974. (Forschungen zur internationalen Sozial- und Wirtschaftsgeschichte. Bd5.)
- Plitt, H.** *Die Brudergemeine und lutherische Kirche in Livland*. Gotha, 1861.
- Pöldmäe, R.** *Eesti venastekoguduse kitjandusest XVIII sajandi keskel*. Tartu, 1936.
- Quarenstube, I.R.R.** *Auch ein Wort in Sachen Herrnhuts in Livland*. Leipzig, 1861.
- Ričan, Rudolf,** *Die Bohmischen Bruder*. Basel, 2007.
- Rubenis, Ilmārs.** *Misionārs Roberts Feldmanis*. Rīga, 2007.
- Rumba, Edgars.** *Viņpus aizspriedumiem, noliegumiem un ilūzijām*. Rakstu krājums. Rīga : Klints, 1994.
- Slid, O.** *August Herman Francke mōjud meie maal*. Tartu, 1928.
- Straube, Gvido.** Brāļu draudzes Vidzemē un latviešu identitāte. No: *Kurzeme, Vidzeme, Latgale*. Reģions un identitāte vēsturē. Rīga, 1999.
- Straube, G.** *Latvijas Brāļu draudzes diārijs (jaunākais noraksts) jeb Hernhūtiešu brāļu draudzes vēsture Latvijā*. Rīga, 2000.
- Suits, G.** *Vanemast venastekoguduse kirjandusest*. Tartu, 1935.
- Theile, M.** *Taglich mit Jesus in Kontakt*. Basel, 2000.
- Talonens, Jouko.** *Baznīca staļinisma žņaugos*, Rīga, 2009.
- Tēraudkalns, Valdis.** *Jaunā reliģiozitāte 20. gadsimta Latvijā*. Rīga, 2003.
- Ulmann, C.C.** *Das gegenwertige Verhältnis der evangelischen Brudergemeinde zur evangelisch-lutherischen Kirche in Liv- und Estland*. Berlin, 1862.
- Unitas Fratrum*. Rijksarchief in Utrecht. 1975.
- Zinzendorf und die Herrnhuter Bruder*. *Quellen zur Geschichte der Bruder-Unitat*. Herausgegeben von Hans-Chritoph Hahn und Hellmut Reichel. Hamburg, 1977.
- Zutis, Jānis.** *Baltijas jautājums XVIII gs*. Rīga, 1951.
- Zutis, J.** *Vidzemes un Kurzemes zemnieku brīvlaišana XIX gadsimta 20. gados*. Rīga, 1956.
- Weinlick, John R.** *Count Zinzendorf*. New York.
- Weinlick, John R.** *The Moravian Church through the Ages*. Bethlehem (USA).

PIELIKUMI

L A T V I J A S
EVANĢĒLISKĀS BRĀĻU SADRAUDZĪBAS BIEDRĪBAS
S T A T Ū T I

§. 1. Latvijas Evaņģēliskās Brāļu Sadraudzības biedrības mērķis ir: veicināt L a t v j u tautā noteiktu kristīgu dzīvi un audzināt jaunatni kristīgi-tikumiskā garā par krietniem pilsoņiem, garīgiem vai sabiedriskiem darbiniekiem, turpinot to Hernhūtiešu Brāļu Sadraudzības darbību, kas iesākta 1729.gadā Vidzemē un vēlāk likumīgi atzīta no Krievijas valdības ar cara Aleksandra I ukazu no 7.oktobra 1817.gada.

§. 2. Šo mērķu sasniegšanai biedrība sarīko: a) kārtējās dievkalpošanas sapulces svētdienās un svētku dienās; b) lūgšanas un evaņģelizācijas sapulces, Bībeles stundas, garīgus un zinātniskus priekšlasījumus, lekcijas, tējas vakarus, izbraukumus un citus tamlīdzīgus sarīkojumus; c) ierīko un uztur bērniem svētdienas skolu un jaunatnei derīgu rakstu lasītavu, bibliotēku un citus ierīkojumus, kur jaunatne var lietderīgi savu laiku izlietot; d) dibina dziedāšanas kori un mūzikas orķestri; e) izdod garīga un tikumiska satura grāmatas un citu derīgu literatūru; f) rūpējas par nabagu, atraītņu un bāreņu apgādāšanu.

§. 3. Biedrības darbība aptver visu Latviju, bet tās darba centrs atrodas Rīgā, L.Kalēju ielā Nr.8

§. 4. Biedrībai ir juridiskas personas tiesības. Biedrībai ir tiesības iegūt un atsavināt nekustamus īpašumus, vākt kapitālus, slēgt līgumus, kā arī sūdzēt un aizstāvēties pie tiesām caur saviem pilnvarotiem.

§. 5. Vajadzības gadījumos biedrība nodibina nodaļas, kuras darbojas pēc šiem statūtiem un no biedrības pilnas sapulces apstiprinātām instrukcijām.

§. 6. Biedrībai ir savs zīmogs ar uzrakstu „Latvijas Ev. Brāļu Sadraudzības biedrība, Rīgā”.

§. 7. Biedrība sastāv no neaprobežota skaita aba dzimuma personām, neskatoties pie kādas kristīgas ticības šķiras tie pieder.

§. 8. Par biedriem var tikt uzņemtas personas, ne jaunākas par astoņpadsmit gadiem, ko vismaz divi pilntiesīgi biedri uzņemšanai ieteic. Biedru uzņemšanu izdara valde.

§. 9. Ja kāda biedra dzīve nesaskan ar Dieva vārdu, biedrības statūtiem un instrukcijām, tad valde tādu locekli pamāca un paskubina laboties, kā tas aizrādīts Mateja ev. 18, 15-17. Ja priekšniecības padomi paliek bez sekmēm, tad biedris uz pilnas sapulces lēmuma pamata izslēdzams no biedrības, bet uzņemams atpakaļ, kad ir labojies.

§. 10. Katram biedram ir tiesības kaut kurā laikā izstāties no biedrības, paziņojot par to iepriekš valdei.

§. 11. Biedrības līdzekļi sastādās: a) no labprātīgām biedru gada maksām; b) kolektēm, dāvinājumiem un novēlējumiem; c) ienākumiem no biedrības sarīkoti koncertiem, bazāriem un citiem izrīkojumiem, kas likumīgi atļauti; d) pārdotām grāmatām un rakstiem.

§. 12. Biedrības darbību pārzina un vada: a) pilnas biedru sapulces; b) valde; c) revīzijas komisija.

§. 13. Pilnas biedru sapulces ir biedrības augstākā noteicošā iestāde. Pilnas sapulces tiek sasauktas pēc vajadzības, bet ne mazāk kā 2 reizes gadā, un tās uzdevumi sastādās no: a) valdes un revīzijas komisijas locekļu ievēlēšanas, b) revīzijas komisijas ziņojuma caurskatīšanas; c) valdes sastādītā gada pārskata apstiprināšanas; d) instrukciju apstiprināšanas biedrību amata personām; e) apstiprināt budžetu un atvēlēt valdei kredītu; f) izšķirt valdes un biedru lūgumus un sūdzības; g) iztirzāt ziņojumus, kas attiecas uz biedrības mērķiem; i) atstādināt no amata vainīgos valdes locekļus un citus darbiniekus; k) izslēgt vainīgos biedrus.

§. 14. Pilnas sapulces sanāk: pēc valdes ieskata, uz revīzijas komisijas pieprasījuma pamata. Pieprasījums jāiesniedz valdei. Ja valde viena mēneša laikā, skaitot no pieprasījuma iesniegšanas dienas pilnu sapulci nesasauc, tad to sasauc revīzijas komisija

§. 15. Pilnas sapulces laiks, vieta un dienas kārtība paziņojami biedriem vismaz vienu nedēļu pirms sapulces ar sludinājumiem laikrakstos.

§. 16. Visas biedrības sapulces atklāj un vada priekšnieks vai viņa uzdevumā viņa vietnieks. Uz sapulces vairākuma vēlēšanos, sapulce var izvēlēties arī citu vadītāju un protokolistu.

§. 17. Pilnas sapulces ir pilntiesīgas neskatoties uz atnākušo biedru skaitu, ja tās sasauktas un norit saskaņā ar šo statūtu prasījumiem.

§. 18. Jautājumus izšķir ar atklātu balsošanu un ar vienkāršu balsu vairākumu, izņemot gadījumus, par biedrības likvidēšanu, statūtu pārgrozīšanu un locekļu izslēgšanu kam jānotiek ar ne mazāk par $\frac{3}{4}$ klātesošo balsu vairākumu

§. 19. Valde ir biedrības izpildu orgāns un tā sastāv no 5 locekļiem, kurus ievēl uz vienu gadu, aizklāti balsojot, pilna biedru sapulce. Valdes locekļi izvēl no sava vidus priekšnieku, sekretāru, kasieri un priekšniekam un sekretāram katram vienu vietnieku.

§. 20. Valdes sēdes sasauc priekšnieks pēc vajadzības, bet ne retāk, kā vienreiz mēnesī. Valdes sēdes vada priekšnieks vai viņa uzdevumā viņa vietnieks, un tās ir sprieduma spējīgas, ja atnācis priekšnieks vai viņa vietnieks un vismaz divi valdes locekļi. Visi lēmumi pieņemami ar vienkāršu balsu vairākumu. Ar vadītāja ziņu valdes sēdē var piedalīties ar padoma devēja balsi ikviens pilntiesīgs biedrības loceklis.

§. 21. Valde aizstāv biedrību uz ārieni, kā arī tiesās un administratīvās iestādēs, pārzina visas tekošās darīšanas, izpilda pilnas sapulces lēmumus, pārvalda biedrībai piederošos īpašumus un mantu, ved grāmatas, sniedz pārskatu par savu darbību pilnai sapulcei un uzņem jaunus biedrus. Piezīme: Valdes sēdeklis atrodas Rīgā.

§. 22. Revīzijas komisija sastāv no trim locekļiem, kurus izvēl pilna sapulce, aizklāti balsojot, uz vienu gadu. Komisija izvēl no sava vidus priekšnieku un protokolistu.

§. 23. Revīzijas komisijas sēdes sasauc pēc vajadzības priekšnieks un tās skaitās par pilntiesīgām ja klāt ir divi locekļi, ieskaitot priekšnieku. Lēmumus pieņem ar vienkāršu balsu vairākumu.

§. 24. Revīzijas komisijas uzdevums ir katrā laikā, kad atrod par vajadzīgu, revidēt biedrības darbu, kasi, grāmatas, pārskatus, dokumentus, mantas un īpašuma stāvokli un par atrastiem rezultātiem ziņot pilnai sapulcei. Izdarot revīziju, komisijai ir tiesības pieprasīt no valdes visas nepieciešamās ziņas.

§. 25. Biedrība likvidējama:

- a) uz biedrības pilnas sapulces lēmuma pamata,
- b) ja biedru skaits mazāks par 13
- c) līdzekļu trūkuma dēļ.

§. 26. Rodoties apstākļiem, kas likvidāciju izsauc, valdei pienākas bez kavēšanās sasaukt pilnu biedru sapulci, kurai jālemj vai nu par biedrības likvidāciju vai par to apstākļu novēršanu, kas likvidāciju izsauc. Lēmums par likvidāciju jāpaziņo Apgabaltiesai un jāpublicē laikrakstos.

§. 27. Likvidēšanu izdara valde, vai arī no pilnas sapulces izvēlēta likvidācijas komisija, sastāvoša no ne mazāk kā 3 personām.

§. 28. Likvidatori izpārdod biedrības mantu, apmierina pret biedrību celtas prasības un piedzen to, kas nākas biedrībai. Pēc visu parādu samaksas pārpalikušo mantu izlieto labdarīgiem mērķiem pēc pilnas sapulces norādījuma.

§. 29. Pēc likvidācijas nobeigšanas, likvidatori iesniedz pārskatu par savu darbību pilnai sapulcei, līdz ar revīzijas komisijas atsaukumi dēļ apstiprināšanas. Par likvidāciju jāpaziņo Apgabala tiesai dēļ publicēšanas „Valdības Vēstnesī”. Biedrības grāmatas un dokumentus jānodod Apgabala tiesas glabāšanā.

Rīgas Apgabala tiesas Reģistrācijas Nodaļa atzīmē, ka saskaņā ar Apgabaltiesas lēmumu no 16. janvāra 1924.g. (lieta Nr. 90) uz šo statūtu pamata reģistrēta „Latvijas evaņģēliskā brāļu sadraudzības biedrība” un ieviesta biedrību reģistra I. Daļā 16051.p.- Kancelejas nodoklis 50 santīmu apmērā samaksāts. Rīgā, 23. janvārī 1924.g. (Z.V.) Nodaļas pārzinis: (Paraksts).

Sekretārs: (Paraksts).

Augšminētie statūti ievesti biedrību un savienību reģistrī zem Nr. 1030

Rīgā, 25. aprīlī 1924.g.

Rīgas Prefekta palīgs: (Paraksts).

VI. Nodaļas Darbvedis: (Paraksts).

Ar oriģinālu saskan.

Latvijas Ev.Brāļu Sadraudzības biedrības

Sekretārs :

Reliģiska apvienība
„LATVIJAS EVAŅĢĒLISKĀ BRĀĻU DRAUDZE”
STATŪTI

Apvienības būtība

§ 1.

Reliģiskā apvienība „Latvijas Evaņģēliskā Brāļu draudze” ir tās senās Hernhūtiešu Evaņģēliskās Brāļu draudzes turpinājums Latvijā, kura iesākusies Baltijas guberņās 1729. gadā, zem latvju tautā plaši pazīstamā nosaukuma „Brāļu draudze”, bet ar oficiālo nosaukumu vācu valodā: „Diakonie der Evangelischen Brüdergemeinde in den Ostzee Gouvernements”, krievu valodā: „Evanģeļišeskoje Bratskoje Obščestvo v Pribalķijskich gubernijach”, likumīgi atzīta no bijušās Krievijas valdības ar cara Aleksandra I. Ukazu no 1817. gada 27. oktobra, pēdējā laikā darbojusies zem nosaukumiem: Latvijas Evaņģēliskās Brāļu Sadraudzības Biedrība un biedrība – Latvijas Evaņģēliskā Brāļu draudze, no kuras organizācijām pakāpeniski tiesiskā pēcnācēja ir augstāk minētā reliģiskā apvienība – „Latvijas Evaņģēliskā Brāļu draudze”.

Apvienības mērķis

§ 2.

Apvienības mērķis ir turpināt vēsturiskās Hernhūtiešu Brāļu draudzes darbību, izkopjot latvju tautā patiesu, kristīgu dzīvi un audzināt jaunatni senās sirdsskaidrības un tikumības garā par krietniem pilsoņiem, garīgiem vai sabiedriskiem darbiniekiem.

Savā darbībā apvienība stāv tuvā sakarā ar Latvijas Ev. Luterisko baznīcu.

Apvienības pamatmācība

§ 3.

Par savas mācības pamatu Latvijas Evaņģēliskā Brāļu draudze atzīst vienīgi Svētos Rakstus – Veco un Jauno derību un pieņem kā Svētu Rakstu paskaidrojumus apustuļu, Nīkajas un Augsburgas ticības apliecības.

Reliģiskos sakramentus, kā Svēto vakarēdienu, kristīšanu un laulāšanu apvienība neizpilda, jo viņas locekļi to saņem no Latvijas Ev. Luteriskās baznīcas. Apvienības garīgo darbību noteic konferences apstiprināta garīgās darbības satversme.

Apvienības darbība

§ 4.

Savu mērķu sasniegšanai apvienība sarīko: 1) kārtējus dievkalpojumus; 2) lūgšanas un Bībeles stundas, evaņģelizācijas sapulces, garīgus un zinātniskus priekšlasījumus, lekcijas, biedru vakarus, izbraukumus un citus tamlīdzīgus sarīkojumus; 3) rīko un uztur bērniem svētdienas skolas un jaunatnei derīgu rakstu lasītavas un bibliotēkas, organizē mūzikas orķestrus un dziedāšanas korus; 4) rūpējas par garīgu darbinieku sagatavošanu, sarīkojot periodiskus kursus un pēc iespējas atverot šim nolūkam attiecīgu mācības iestādi; 5) izdod garīga, tikumiska satura grāmatas, žurnālus, laikrakstus un citu derīgu literatūru; 6) sniedz palīdzību biedriem pēc iespējas slimības un vecuma dienās un 7) rūpējas par bāriņu un citu sērdieņu apmeklēšanu un apgādāšanu.

Apvienības tiesības un pienākumi

§ 5.

Apvienība darbojas visā Latvijā, nodibinot jaunas vai atjaunojot senas Hernhūtiešu Brāļu draudzes nodaļas. Visi nodaļu rīcībā esošie kustamie vai nekustamie īpašumi paliek nodaļu manta, kurus nodaļa kopj, lieto un pārvalda saziņā ar apvienības valdi.

§ 6.

Apvienības darbības centrs un valdes sēdeklis atrodas Rīgā. Apvienības valde pārzina un vada centrālo darbību un biedru sastāvu, kā arī vada visas apvienības lietas šo statūtu robežās. Apvienības darbības centrā Rīgā nodaļas nav nodibināmas.

§ 7.

Apvienībai ir juridiskas personas tiesības, kā tiesības iegūt kustamus un nekustamus īpašumus, vākt kapitālus, dibināt stipendijas, slēgt līgumus, uzņemties pienākumus, sūdzēties un aizstāvēties tiesā caur saviem pilnvarniekiem utt.

§ 8.

Apvienība aizstāv senos Brāļu draudzes nekustamos īpašumus, kā saiešanas namus un citas ēkas pret viņu atsavināšanu un postīšanu, veicina viņu atjaunošanu, tiesiskā stāvokļa noskaidrošanu un koordinēšanu zemes grāmatās uz apvienības vārda.

§ 9.

Apvienības nekustāmus īpašumus apgrūtināt ar parādiem vai pārdot var vienīgi uz pilnas konferences lēmuma pamata.

§ 10.

Apvienībai, viņas nodaļām un garīgo lietu vadībai ir savi zīmogi ar attiecīgu valdības iestāžu atļauju.

Apvienības sastāvs

§ 11.

Apvienībā var iestāties par biedriem jeb locekļiem abēja dzimuma personas, kas atzīs un cenšas realizēt savā dzīvē statūtos noteiktos mērķus un mācību.

§ 12.

Apvienības centrā biedru uzņemšanu izdara apvienības valde, bet nodaļās – nodaļu valdes. Interesenti pieteicas uzņemšanai pie valdes. Uzņemšanu izdara valde ar vienkāršu balsu vairākumu, ja no interesenta pieteikšanās dienas pagājis ne mazāk kā 1 gads un viņu uzņemšanai ieteic divi pilntiesīgi biedri. Izņēmumi pielaižami pie nodaļu nodibināšanas, ko noteic konferences apstiprināta instrukcija.

§ 13.

Balsstiesību bauda tikai tie biedri, kuri sasnieguši 21 gadu vecumu un nav ar tiesas spriedumu ierobežoti tiesībās. Par amatpersonām un par valdes locekļiem nevar būt jaunāki par 25 gadiem. Biedru uzņemšanas gadījumā jāsarīko svinīgs uzņemšanas akts un uzņemtiem biedriem jāparaksta solījums, ko noteic konferences apstiprināta instrukcija.

§ 14.

Iestāšanās un gada maksas nosaka konferences. Mazturīgiem uz viņu lūguma valde visus maksājumus var atlaist.

§ 15.

Biedra labprātīga izstāšanās no apvienības notiek ar rakstisku paziņojumu valdei. Biedri, kuri nav nomaksājuši biedru maksu biedru sapulces noteiktā kārtībā un nav no tās atsvabināti, skaitās kā izstājušies no apvienības, piepaturot tiesību tanī pašā gadā iestāties atpakaļ apvienībā bez nobalsošanas par to valdes sēdē. Biedru maksas un iestāšanās naudu nekādā gadījumā neatmaksā atpakaļ.

§ 16.

Biedri, kuri kaitē apvienības interesēm, novirzās no apvienības mācības vai nodarījuši ko negodīgu, paskubināmi laboties, bet, ja paskubinājumi paliek bez sekmēm, tad valde ar 2/3

klātesošo balsu vairākumu var tādu biedri izslēgt no apvienības. Valdes lēmumu izslēgtais biedrs var pārsūdzēt biedru sapulcei. Pēc viņu labošanās, izslēgtos biedrus var ar biedru sapulces atļauju no jauna uzņemt apvienībā, bet ne agrāk par vienu gadu no izslēgšanas. Konferencē ievēlētās amatpersonas var izslēgt tikai ar konferences piekrišanu.

§ 17.

Apvienības līdzekļi sastādās no: 1) konferences noteiktām iestāšanās un biedru maksām; 2) kolektēm, dāvinājumiem, novēlējumiem; 3) ienākumiem no koncertiem, bazāriem un citiem sarīkojumiem; 4) nekustāmu īpašumu ieņēmumiem un 5) maksām par pārdotām grāmatām un rakstiem.

Apvienības pārvalde

§ 18.

Apvienības lietas pārzina un vada: 1) konference, 2) garīgo lietu vadītājs, 3) apvienības valde un revīzijas komisija, 4) nodaļas – nodaļas biedru sapulce, valde un revīzijas komisija pēc § 41 minētiem noteikumiem.

§ 19.

Apvienības augstākais pārvaldes orgāns ir konference, kura noteic apvienības darbības virzienu, saturu un apmēru.

Konference sastādās no apvienības centrā un viņas nodaļu sapulcēs izvēlētiem delegātiem. Delegātu ievēlēšanu izdara sekoši: katra apvienības nodaļa un apvienības centrs savās biedru sapulcēs izvēl pa diviem delegātiem, kamēr nodaļas jeb centra biedru skaits nepārsniedz 50 personas. Uz katriem nākošiem biedriem, skaitot nepilnus piecdesmit par pilniem, ievēl klāt pa vienam delegātam. Tomēr neviena nodaļa ne arī apvienības centrs nevar sūtīt uz konferenci vairāk par pieciem delegātiem.

§ 20.

Konference var būt kārtēja un ārkārtēja. Kārtēju konferenci sasauc apvienības valde reizi gadā. Ārkārtēju konferenci sasauc apvienības valde pēc sava ieskata vai kad to ar rakstisku pieprasījumu pieprasa garīgo lietu vadītājs, apvienības revīzijas komisija vai viena trešdaļa no visiem nodaļu priekšniekiem. Ja apvienības valde viena mēneša laikā no pieprasījuma dienas konferenci nesasauc, tad to sasauc apvienības revīzijas komisija.

§ 21.

Konferenci sasauc apvienības valde ar rakstiskiem uzaicinājumiem, kurus izsūta nodaļām vismaz vienu mēnesi pirms konferences sanāksšanas. Uzaicinājumos jāmin konferences sanāksšanas

laiks, vieta un apspriežamie jautājumi. Konference ir pilntiesīga pie katra sanākušo delegātu skaita.

§ 22.

Konferences kompetencēs ietilpst: 1) apstiprināt apvienības budžetu, 2) pieņemt gada darbības pārskatus, 3) apstiprināt instrukcijas apvienības nodaļām, 4) ievēlēt garīgo lietu vadītāju, apvienības valdes un revīzijas komisijas locekļus un apvienības goda priekšniekus, 5) izšķirt sūdzības pret pārvaldes orgāniem, amata personām un vainīgos atstādināt no viņu pienākumu izpildīšanas, 6) pārgrozīt vai papildināt apvienības statūtus, 7) izlemt visus citus uz apvienību attiecošus jautājumus.

§ 23

Konferenci atklāj apvienības valdes priekšsēdētājs vai viņa vietnieks, izņemot gadījumu, kad konference sasaukta uz attiecīga pieprasījuma pamata un to sasaukusi apvienības revīzijas komisijas priekšsēdis vai viņa vietnieks. Konferenci vada no delegātiem ievēlēts konferences prezidijs.

§ 24

Visus jautājumus konference izšķir ar vienkāršu balsu vairākumu, atklāti balsojot, izņemot tos, par kuriem aizklātu nobalsošanu pieprasa 1/3 daļa no klātesošiem konferences delegātiem. Jautājumu par apvienības statūtu grozīšanu var izšķirt tikai ar 2/3 klātesošo delegātu balsu vairākumu.

Garīgo lietu vadītājs

§ 25

Apvienības garīgā darba faktiskais vadītājs un kārtotājs ir garīgo lietu vadītājs, kuru izvēl apvienības konference uz nenoteiktu laiku.

§ 26.

Garīgo lietu vadītāja uzdevums ir: 1) rūpēties par dievkalpojumu un citu garīgu sarīkojumu kārtīgu vadību, 2) pārzināt garīgo darbinieku sagatavošanu un apstiprināt amatā garīgus darbiniekus saziņā ar apvienības valdi, 3) rūpēties par garīgā darba atjaunošanu tanīs vietās, kur senāk pastāvējušas Brāļu draudzes saiešanas, kā arī ierosināt jaunu nodaļu nodibināšanu, 4) kopt apvienības darbībā gara vienprātību un stiprināt draudzības pamatus.

§ 27.

Garīgo lietu vadītājiem jābūt ar attiecīgu šī laika prasībām piemērotu izglītību, dziļu mīlestību pret Dieva darbu un kam Brāļu draudzes darbs ir sirds lieta.

Garīgie darbinieki

§ 28.

Apvienības garīgos darbiniekus sagatavo, pārbauda un apstiprina amatā garīgo lietu vadītājs. Par garīgiem darbiniekiem apstiprina personas ne jaunākas par 25 gadiem, kuras atzīst un cenšas realizēt savā dzīvē apvienības statūtos noteikto mācību, mērķus un darbības noteikumus. Garīgiem darbiniekiem jābūt Latvijas pilsoņiem un jāprot latviešu valodā lasīt un rakstīt.

§ 29.

Garīgo darbinieku uzdevums ir rūpēties par dievkalpojumu, svētdienas skolu, bībeles stundu un lūgšanas sapulču kārtīgu vadību, kā arī organizēt un vadīt citus sarīkojumus un darbus, saskaņā ar darbības instrukcijām un garīgo lietu vadītāja norādījumiem. Savā personīgajā dzīvē garīgiem darbiniekiem jācenšas būt priekšzīmīgiem un jāsaskaņo sava dzīve ar Kristus mācību, ievērojot atturību no miesīgām izpriecām, narkotisku (reibinošu) līdzekļu lietošanas, kā alkohola, nikotīna, dejām utt.

§ 30.

Garīgos darbiniekus apstiprina amatā uz nenoteiktu laiku. Darbinieki, kas kaitē apvienības interesēm, novirzās no apvienības pamatmācībām vai nodarījuši ko negodīgu, paskubināmi laboties. Ja paskubinājumi paliek bez sekmēm un darbinieki neievēro ne aizrādījumus, ne statūtu nosacījumus, tad apvienības valde ar 2/3 klātesošo balsu vairākumu tādu darbinieku var atcelt no amata vai izslēgt no apvienības. Pēc panāktas labošanās ar konferences atļauju atceltais darbinieks var no jauna tikt apstiprināts amatā.

§ 31.

Garīgie darbinieki un citi apvienības pārvaldes locekļi stājas amatā tikai pēc tam, kad par viņu ievēlēšanu vai apstiprināšanu ir ziņots Garīgo lietu pārvaldei, kas jādara apvienības valdei. Ja Garīgo lietu pārvalde nav cēlusi iebildumus 7 dienu laikā no paziņojuma iesniegšanas dienas, tad priekšā stādītās personas skaitās apstiprinātas savos amatos.

Apvienības valde

§ 32.

Apvienības valde ir apvienības izpildu orgāns un viņas darbības noteicēja un vadītāja saskaņā ar konferences lēmumiem un statūtu nosacījumiem. Apvienības valde vada visu tekošo darbību, ved grāmatas par ieņemtām un izdotām naudas summām, sastāda darbības pārskatu, budžetu un darbības plānu, izstrādā instrukcijas attiecīgām darba grupām, amata personām,

iestādēm un iesniedz tās konferencei apstiprināšanai, vāc kapitālus, dibina stipendijas, organizē un nodibina apvienības nodaļas kā arī vajadzības gadījumos nodaļas slēdz, ja to nolēmusi konference jeb kad vairākas nodaļas apvienojas vienā nodaļā, pārvalda apvienībai piederošos kustāmus un nekustāmus īpašumus un citu mantu. Apvienības valdei ir tiesības slēgt līgumus, sūdzēt un atbildēt tiesas priekšā un vispārīgi vest apvienības lietas šo statūtu robežās bez sevišķas pilnvaras. Apvienības valdes lēmumi un rīkojumi ir obligatoriski biedriem un nodaļām.

§ 33.

Apvienības valdi izvēl konference uz trim gadiem un tā sastāv no 7 locekļiem un 3 kandidātiem. Valdi izvēlot, konferencei pēc iespējas jāraugās uz to, lai katrs lauku novads dabūtu pārstāvjus apvienības valdē. Amatus savā starpā sadala pati apvienības valde, izvēlot priekšsēdi, sekretāru, kasieri un priekšsēdim un sekretāram vietniekus. Pie katras pārmaiņas, locekļa izstāšanās un kandidāta ienākšanas, valde amatus sadala no jauna.

§ 34.

Apvienības valdes locekļu ilgākas slimības vai atvaļinājuma gadījumā viņu vietā stājas kandidāti pēc dabūtā balsu vairākuma pie ievēlēšanas konferencē. Valdes locekļi atgriežoties ieņem agrāko vietu valdē.

§ 35.

Apvienības valdes sēdes sasauc un vada valdes priekšsēdis vai viņa vietnieks. Sēdes sasauc pēc vajadzības un tās ir pilntiesīgas, ja tajās piedalās valdes locekļu vairākums, ieskaitot priekšsēdi vai viņa vietnieku. Ar padoma devēja balsi sēdēs var piedalīties garīgo lietu vadītājs un vajadzības gadījumos arī attiecīgi lietpratēji.

Visus jautājumus valde izšķir ar vienkāršu balsu vairākumu, atklāti balsojot. Ja puse no dalībniekiem pieprasa aizklātu balsošanu, tad jābalso aizklāti.

Apvienības revīzijas komisija

§ 36.

Apvienības revīzijas komisija ir apvienības darbības kontroles orgāns un tās uzdevums ir katrā laikā, kad atrod to par vajadzīgu, revidēt valdes darbību, grāmatvedību, pārskatus, dokumentus, mantas un īpašuma stāvokli un par atrastiem rezultātiem ziņot valdei un konferencei.

§ 37.

Revīzijas komisiju izvēl uz trim gadiem konference un tā sastāv no 3 locekļiem un 2 kandidātiem. Komisija no sava vidus izvēl priekšsēdi un sekretāru. Revīzijas komisijas locekļi nevar ieņemt nekādus citus amatus apvienībā.

§ 38.

Lai sekotu apvienības darba gaitai, valdes sēdēs piedalās revīzijas komisijas pārstāvis ar padoma devēja balsi.

§ 39.

Revīzijas komisijas sēdes sasauc pēc vajadzības priekšsēdis un tās skaitās par pilntiesīgām, ja piedalās komisijas vairākums, ieskaitot priekšsēdi. Lēmumus pieņem ar vienkāršu balsu vairākumu, atklāti balsojot.

Apvienības nodaļas

§ 40

Savu mērķu sasniegšanai apvienība nodibina nodaļas visā Latvijā par kuru nodibināšanu jāziņo Garīgo lietu pārvaldei atzīmēšanai reģistrā.

§ 41.

Apvienības nodaļas savā darbībā rīkojas pēc šo statūtu noteikumiem, vadoties no konferences apstiprinātām instrukcijām, valdes un garīgo lietu vadītāja rīkojumiem un norādījumiem. Nodaļas reprezentējas uz ārieni saziņā ar apvienības valdi.

§ 42

Nodaļas darbībai izbeidzoties, viņas manta, zīmogi un dokumenti pāriet apvienības valdes rīcībā.

Apvienības likvidācija

§ 43.

Apvienība var likvidēt savu darbību uz konferences lēmuma pamata ja likvidācijai piekrīt 4/5 no visām apvienības nodaļām.

§ 44.

Likvidāciju izdara apvienības valde vai konferencē ievēlēta likvidācijas komisija; likvidācijas rezultātus ziņo konferencēi apstiprināšanai. Apvienības revīzijas komisija seko likvidācijas gaitai un dod savu atsauksmi konferencēi.

§ 45.

Apvienības līdzekļu atlikumu un mantas izlietošanas kārtību nosaka konference.

§ 46.

Par likvidāciju jāziņo Rīgas apgabaltiesai, kurai arī jānodod visi dokumenti, grāmatas un zīmogi uzglabāšanai. Likvidācija izsludināma „Valdības Vēstnesī”.

Vispārējie noteikumi

§ 47

Visus dokumentus un līgumus, saskaņā ar attiecīgiem konferences apvienības valdes lēmumiem, paraksta apvienības valdes priekšsēdētājs un sekretārs vai viņu vietnieki.

Pamatojoties uz likumu par reliģiskām apvienībām un to savienībām /publ. „Valdības Vēstnesī” Nr. 290.1935.g. 21.decembrī / Garīgo lietu pārvalde ar savu 1935.g. 16. aprīļa lēmumu ir reģistrējusi reliģisku apvienību: ”Latvijas Evaņģēliskā brāļu draudze” ar reģ. Nr. 40/16.

Zīmognodeva, viens lats, samaksāta.

Rīgā, 1935.g. ”26.” Aprīlī. Nr. 121792

Garīgo lietu pārvaldes priekšnieks:

J. Ozols

Darbvedis:

J. Paegle

Kalēju iela 8
1928

Dievkalpojuma laiks	Kalpo	Piezīmes	Avots
			Sv.Rīts Nr. 1-12
Sv.25.marts 9.00		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 13 (25.marts)
12.00	Bāce un Klieģis		
17.00	Jansons un Ķīrsis		
Sv.1.apr. 9.00	Vāvere	Pūpolu svētdiena Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 14 (1.apr.)
12.00	Bīdermans		
17.00	Grūdups un Klieģis		
			Sv.Rīts Nr. 15 (8.apr.)
Sv.15.apr. 8.30			Sv.Rīts Nr. 16 (15.apr.)
12.00	Bāce un Ķīrsis		
17.00	Jansons un Klieģis		
Sv.22.apr. 9.00			Sv.Rīts Nr. 17 (22.apr.)
12.00			
17.00			
Sv.29.apr. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 18 (29.apr.)
12.00	Brēdermans un Laiviņš		
17.00	Bāce un Ķīrsis		
			Sv.Rīts Nr. 19 (6.maijs)
Sv. 13.maijs 8.30	Laiviņš		Sv.Rīts Nr. 20 (13.maijs)
12.00	Grūdups		
Majoros, Robežu iela 66a 18.00			
Sv. 20.maijs 9.00	Bidermans		Sv.Rīts Nr. 21 (20.maijs)
12.00	Vēzis		
Majoros, Robežu iela 66a 18.00	Spalle		
Sv. 27.maijs 8.30	Bērziņš	1.Vasaras svētki	Sv.Rīts Nr. 22 (27.maijs)
12.00	Bērziņš		
28.maijs 12.00	Lazdiņš	2.Vasaras svētki	

27., 28. maijs 18.00 (Majori, Robežu iela 66a)	Spalle		
			Sv.Rīts Nr. 23 (3.jūn.)
			Sv.Rīts Nr. 24 (10.jūn.)
Sv. 17.jūn. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 25 (17.jūn.)
12.00	Bērziņš un Klieģis		
Sv. 24.jūn. 8.30	Bērziņš		Sv.Rīts Nr. 26 (24.jūn.)
12.00	Klieģis		
Sv. 1.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 27 (1.jūl.)
12.00	Perlbahs un Jansons		
18.00 (Majori, Robežu iela 66a)			
Sv. 8.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 28 (8.jūl.)
11.00	Lazdiņš, Bidemans		
18.00 (Majori, Robežu iela 66a)			
Sv. 15.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 29 (15.jūl.)
11.00	Rob.Bērziņš, Grudups		
18.00 (Majori, Robežu iela 66a)			
Sv. 15.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 30 (22.jūl.)
11.00	Šmits., Ķirsis		
18.00 (Majori, Robežu iela 66a)			
Sv. 29.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 31 (29.jūl.)
12.00	Spalle un Klieģis		
18.00 (Majori, Robežu iela 66a)			
			Sv.Rīts Nr. 32 (5.aug.)
Sv.12.aug. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 33 (12.aug.)
12.00	Rob.Bērziņš, Graudups		
18.00 (Majori, Robežu iela 66a)	Spalle		
Sv.19.aug. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 34 (19.aug.)
12.00	Lazdiņš, Bidermanis		

18.00 (Majori, Robežu iela 66)	Spalle		
Sv.26.aug. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 35 (26.aug.)
12.00	Laiviņš, Ķirsis		
18.00 (Majori, Robežu iela 66)	Spalle		
Sv.2.sept. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 36 (2.sept.)
12.00	Šmits, Rišovs		
18.00 (Majori, Robežu iela 66)	Spalle		
Sv.9.sept. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 37 (9.sept.)
12.00	Spalle Rune		
18.00 (Majori, Robežu iela 66)	Spalle		
Sv.9.sept. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 38 (16.sept.)
12.00	R.Bērziņš, Bidermans		
18.00 (Majori, Robežu iela 66)	Spalle		
			Sv.Rīts Nr. 39 (23.sept.)
			Sv.Rīts Nr. 40 (30.sept.)
Sv.7.okt. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 41 (7.okt.)
12.00	Šmits un Klieģis		
17.00		Pēcpusdienas stunda	
18.00 (Majori, Robežu iela 66)	Spalle		
Sv.14.okt. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 42 (14.okt.)
12.00	R.Bērziņš, Andersons		
17.00		Pēcpusdienas stunda	
18.00 (Majori, Robežu iela 66)	Spalle		
Sv.21.okt. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 43 (21.okt.)
12.00	Ozoliņš un Grudups		
17.00		Pēcpusdienas stunda	
18.00 (Majori, Robežu iela 66)	Spalle		
			Sv.Rīts Nr. 44 (28.okt.)
Sv.4.nov. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 45 (4.nov.)
12.00	Pelcs un Vāvere		

17.00		Pēcpusdienas stunda	
18.00 (Majori, Robežu iela 66)	Spalle		
Sv.11.nov. 8.30 (I.Katoļu iela 8)		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 46 (11.nov.)
12.00	Šmits un Klieģis		
14.00		Pilna biedru sapulce	
18.00 (Majori, Robežu iela 66)	Spalle		
Sv.18.nov. 9.00		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 47 (18.nov.)
12.00	R.Bērziņš un dir. Radziņš		
17.00		Pēcpusdienas stunda	
18.00 (Majori, Robežu iela 66)	Spalle		
			Sv.Rīts Nr. 48 (25.nov.)
			Sv.Rīts Nr. 49 (2.dec.)
Sv.9.dec. 8.30		2. advete Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 50 (9.dec.)
12.00	Šmits un Bidermanis		
17.00		Pēcpusdienas stunda	
18.00 (Majori, Robežu iela 66)	Spalle		
Sv.9.dec. 8.30		3. advete Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 51 (16.dec.)
12.00	Lazdiņš un Ķirsis		
14.00		Pilna biedru sapulce	
18.00 (Majori, Robežu iela 66)	Spalle		
Sv.9.dec. 8.30		4. advete Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 52 (25.dec.)
12.00	Vāvere, Pelcis		
17.00		Pēcpusdienas stunda	
18.00 (Majori, Robežu iela 66)	Spalle		

Dievkalpojumi
Evaņģeliskā Brāļu sadraudzības biedrībā
Brāļu draudzē
Kalēju iela 8
1929

Dievkalpojuma laiks	Kalpo	Piezīmes	Avots
12.00		Jaunā gada diena <i>Dievkalpošana, koris</i>	Sv.Rīts Nr. 1 (1.janv.)
Sv.6.janv. 8.30		Zvaigznes diena Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 2 (6.janv.)
12.00	R.Bērziņš, Bīdermanis		
17.00 (Matīsa iela 11/13 - 34)		Pēcpusdienas stunda	
10.00		Jaunatnes stunda	
12.00		Bērniem	
13.00	Māc. Apalīts		
Pirmd. 19.00		Māsu stunda	
Ceturtd. 19.00	Vik. Māc. Apalīts	Bībeles stunda	
Piektd. 18.30 (Bulduros)	Vik. Māc. Apalīts	Bībeles stunda	
			Sv.Rīts Nr. 3 (13.janv.)
Sv.20.janv. 9.00		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 4 (20.janv.)
12.00	Lazdiņš un stud.theol. Siliņš		
Sv.27.janv. 9.00		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 5 (27.janv.)
12.00	Feils un Andersons		
17.00		Pēcpusdienas stunda	
Sv.3.febr. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 6 (3.febr.)
12.00	R.Bērziņš un Bidermans		
18.00		Pēcpusdienas stunda	
Sv.10.febr. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 7 (10.febr.)
12.00	Šmits un Grūdups		
14.00		Pilna biedru sapulce	
Sv.17.febr. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 8 (17.febr.)
12.00	Lazdiņš un Ķīsis		

17.00	Vāvere	Pēcpusdienas stunda	
Sv.24.febr. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 9 (24.febr.)
12.00	Pelcis un Gailis		
14.00		Biedru sapulce	
25., 26., 27. febr.19.30	Freibergs Embūtes	no Evaņģelizācijas stunda	
Sv.3.marts 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 10 (3.marts)
12.00	Perlbahs Grūdups	un	
17.00		Pēcpusdienas stunda	
Sv.10.marts 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 11 (10.marts)
12.00	Vāvere un Jansons		
17.00		Pēcpusdienas stunda	
Sestd.16.marts 19.00	Perlbahs	Vislatvijas Brāļu draudžu konferences atklāšanas dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 12 (17.marts)
Sv.17.marts 8.30		Rīta stunda	
12.00	Prof. Kundziņš un Doc. L.Bērziņš	Svinīgs dievkalpojums	
14.00		Konferences turpinājums	
<i>Vakarā</i>	Rob.Bērziņš	Konferences svinīga slēgšana, <i>dziedās no lapiņām</i>	
Sv.24.marts 8.30		Pūpolu svētdiena Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 13 (24.marts)
12.00	Māc. Mačulāns un Lazdiņš	Dievkalpojums, muz. priekšnesumi	
28.marts 8.30		Zaļā ceturtdiena Rīta stunda	
12.00	R.Bērziņš Bidermans	un	
29.marts 8.30		Lielā piektdiena Rīta stunda	
12.00	A.Perlbahs K.Pelcis	un Dievkalpojums, muz. priekšnes.	
			Sv.Rīts Nr. 14 (31.marts)
			Sv.Rīts Nr. 15 (7.apr.)
Sv.14.apr. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr.

			16 (14.apr.)
12.00	Spalle un Kalējs	Dievkalpojums	
Sv.21.apr. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 17 (21.apr.)
12.00	Māc.Madernieks, Ķirsis, Jansons	Dievkalpojums	
Sv.28.apr. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 18 (28.apr.)
12.00	Bidermans, stud.theol. Veinbergs, Kalējs	Dievkalpojums	
			Sv.Rīts Nr. 19 (5.maijs)
Sv.12.maijs 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 20 (12.maijs)
12.00	Stud. Mednis un Pelcis	Dievkalpojums	
Sv.19.maijs 8.30		1.Vasaras svētki Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 21 (19.maijs)
12.00	Šmerliņš, Iesalnieks un Pelcis	Dievkalpojums	
Sv.20.maijs 8.30		2.Vasaras svētki Rīta stunda	
12.00	Bidermans, Grudups un Šmerliņš	Dievkalpojums	
Sv.26.maijs 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 22 (26.maijs)
12.00	Rob.Bērziņš	Dievkalpojums	
Sv.2.jūn. 9.00		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 23 (2.jūn.)
12.30	Perlbahs	Dievkalpojums	
Sv.9.jūn. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 24 (9.jūn.)
12.00	Līnis	Dievkalpojums, muz. priekšnesumi, vijole Redlišs	
Trešd. 19.30	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
11.jūn. 20.00	Māc. Padels no Stokholmas	Muz. priekšnesumi	
12.jūn. 17.00	Māc. Padels no		

(Majoros)	Stokholmas (vācu val.)		
20.00	Māc. Padels no Stokholmas (latv.val.)		
Sv.2.jūn. 9.00		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 25 (16.jūn.)
12.00	Rob.Bērziņš	Dievkalpojums	
			Sv.Rīts Nr. 26 (23.jūn.)
Sv.30.jūn. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 27 (30.jūn.)
12.00	Dir.Šmits un Perlbahs	Dievkalpojums, muz. priekšnes.	
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
30.jūn. 18.00 (Majori, Robežu iela 66a)	Kalējs un Lazdiņš		
Sv.7.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 28 (7.jūl.)
12.00	Kalējs un Pelcis	Dievkalpojums	
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
18.00 (Majori, Robežu iela 66a)	Spalle un Juškevičs		
Sv.14.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 29 (14.jūl.)
12.00	Stud.theol. Muižnieks, Bidermans	Dievkalpojums	
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.18.00 (Majori, Robežu iela 66a)	Spalle un Juškevičs		
Sv.21.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 30 (21.jūl.)
12.00	Lazdiņš, Grūdups	Dievkalpojums	
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.28.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 31 (28.jūl.)
12.00	Lazdiņš, Pelcis	Dievkalpojums	
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.18.00 (Majori, Robežu iela 66a)	Spalle		

Sv.4.aug. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 32 (4.aug.)
12.00	Šmerliņš un Rišovs	Dievkalpojums	
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
<i>Sv.18.00 (Majori, Robežu iela 66c)</i>	Spalle		
			Sv.Rīts Nr. 33 (11.aug.)
Sv.18.aug. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 34 (18.aug.)
12.00	Gailis	Dievkalpojums	
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
<i>Sv.18.00 (Majori, Robežu iela 66c)</i>	Spalle		
			Sv.Rīts Nr. 35 (25.aug.)
			Sv.Rīts Nr. 36 (1.sept.)
Sv. 8.sept. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 37 (8.sept.)
12.00	Jansons	Dievkalpojums	
19.00		Garīgo darbinieku apspriede	
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
<i>Sv.18.00 (Majori, Robežu iela 66c)</i>	Spalle		
Sv. 15.sept. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 38 (15.sept.)
12.00	Grūdups	Dievkalpojums	
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
<i>Sv.18.00 (Majori, Robežu iela 66c)</i>	Spalle		
Sv. 22.sept. 12.00	Lazdiņš	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 39 (22.sept.)
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv. 29.sept. 12.00			Sv.Rīts Nr. 40 (29.sept.)
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv. 6.okt. 12.00		Pļaujas svētki	Sv.Rīts Nr. 41

			(6.okt.)
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.13.okt. 12.00			Sv.Rīts Nr. 42 (13.okt.)
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.20.okt. 12.00	K.Ozoliņš	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 43 (20.okt.)
19.00	E.Ville, sekretārs E.Grietēns	Jaunatnes priekšnesumi	
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.27.okt. 12.00	R.Bērziņš	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 44 (27.okt.)
29.okt 18.00 (Majori, Robežu iela 66c)	Spalle		
Sv.3.nov. 12.00	Skolotājs Amols	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 45 (3.nov.)
Trešd. 19.30	Perlbahs	Bībeles stunda	
18.00 (Majori, Robežu iela 66c)	Spalle		
Sv.10.nov. 12.00	Māc. Madernieks	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 46 (10.nov.)
19.00	Māc. E.Ville, stud.theol.K.Valters	Jaunatnes rudens svētki, orķestris, kora un solo priekšnesumi, deklamācijas	
Sv.17.nov. 12.00	Māc. Heislars	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 47 (17.nov.)
19.00	Jaunatnes savienības priekšnieks K.Ozoliņš un theol.stud. Elīna Ozoliņš	Jaunatnes biedru svinīgs uzņemšanas dievkalpojums. Koris, dziesmu un mūzikas solo priekšnesumi.	
Trešd. 18.00	Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.24.nov. 12.00	Theol.kand. J.A.Šmits un stud. A.Valters	Mirušo piemiņas diena Dievkalpojums, <i>koris</i>	Sv.Rīts Nr. 48 (24.nov.)
19.00	Theol.stud. A.Valters	Jaunatnes priekšn. sapulce Dziesmas, mūzika, deklamācijas.	
Trešd. 18.00	Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.1.dec. 12.00	K.Lazdiņš	1.advente	Sv.Rīts Nr.

		Dievkalpojums, <i>koris</i>	49 (1.dec.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00	Stud. Hugo Liepiņš	Jaunatnes priekšn. sapulce Dziesmas u.c. priekšnes.	
Trešd. 18.00	Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.8.dec. 12.00	Rakstn.Rob.Bērziņš	2.advente Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 50 (8.dec.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00	Mac.E.Ville	Jaunatnes priekšnesumi	
Trešd. 18.00	Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.15.dec. 12.00	Theol.stud. A.Veinbergs un K.Ozoliņš	3.advente Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 51 (15.dec.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00	Rakstn.Rob.Bērziņš, stud.theol. Kr.Valters	Jaunatnes savienības gada svētki. Svinīga biedru uzņemšana. Priekšnesumi.	
Trešd. 18.00	Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.22.dec. 12.00	K.Lazdiņš	4.advente Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 52 (22.dec.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00	Jaunatnes priekšn.Teol.inst. audz. Spekmanis	Solo un kora dziesmas	
Trešd. 18.00	Perlbahs	Bībeles stunda	

Dievkalpojumi
Brāļu draudzē
Kalēju iela 8
1930

Dievkalpojuma laiks	Kalpo	Piezīmes	Avots
			Sv.Rīts Nr. 1 (janv.)
			Sv.Rīts Nr. 2 (6.janv.)
Sv.12.janv. 12.00	Rakstn.Rob.Bērziņš	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 3 (12.janv.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00	Māc. E.Ville	Jaunatnes priekšnesumu sapulce	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.19.janv. 12.00	Teol.stud A.Veinbergs un J.Zunde	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 4 (19.janv.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00	Skolotājs Romāns Šmits	Jaunatnes priekšnesumi	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.26.janv. 12.00	Teol.kand. J.A.Šmits	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 5 (26.janv.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
17.00	Prof.Dr.Teol. L.Adamovičs	Biedru vakars, koris un pūtēju orķestra priekšnes.	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.2.febr. 12.00	K.Ozoliņš	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 6 (2.febr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00	Teol.stud. Kr.Valters	Priekšnesumu vakars jaunatnei, dziesmas un mūzikas priekšnes.	

Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.9.febr. 12.00	E.Kauliņš	Dievkalpojums, dziedās koris	Sv.Rīts Nr. 7 (9.febr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00	Teol.stud. Kr.Valters	Jaunatnes sapulce	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.16.febr. 12.00	K.Lazdiņš	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 8 (16.febr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00		Jaunatnes sapulce	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.23.febr. 12.00	Stud.A.Sudars	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 9 (23.febr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00		Kristīgo censoņu jaunatnes sapulce	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.2.marts 12.00	Prof.Dr.Theol. Kundziņš, direktors J.A.Šmits	Garīgo darbinieku sagatavošanas kursu atklāšanas dievkalpojums, koris un pūtēju orķestris	Sv.Rīts Nr. 10 (2.marts)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00		Garīga sapulce	
			Sv.Rīts Nr. 11 (9.marts)
			Sv.Rīts Nr. 12 (16.marts)
Sv.23.marts 12.00	Prof.Dr. Maldonis	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 13 (23.marts)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Otrd., 20.00	Piektd.	Garīgas sapulces, kurās darbojas garīgo kursu audzēkņi	
Sv.30.marts 12.00	Kursu audzēkņi, direktors J.A.Šmits, rakstn. Rob.Bērziņš	Garīgo darbinieku kursu slēgšana dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 14 (30.marts)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00		Kursu audzēkņu atvadīšanīšanās sapulce ar dziesmām,	

		deklamāc. un muzikāliem priekšnes.	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.6.apr. 12.00	K.Lazdiņš	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 15 (6.apr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00		Kora mēģinājums jaunatnes korim.	
Trešd.18.00		Bībeles stunda	
Sv.13.apr. 12.00	J.A.Šmits	Pūpolu svēdiena Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 16 (13.apr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00	Sud.theol. Kr.Valters	Jaunatnes priekšnesumu vakars, koris, solo,deklamācijas, muzikāli priekšnes.	
Trešd.18.00	Māc. A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.20.apr. 12.00	Stud.theol. A.Veinbergs un K.Lazdiņš	1.Lieldienu Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 17 (20.apr.)
Sv.11.maijs 8.30	J.A.Šmits	Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 20 (11.maijs)
12.00	R.Bērziņš	Dievkalpojums	
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Sv.18.maijs 8.30	J.A.Šmits	Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 21 (18.maijs)
12.00	K.Ozoliņš	Dievkalpojums	
Sv.25.maijs 8.30	M.Matvejs	Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 22 (25.maijs)
12.00	Rob.Bērziņš	Dievkalpojums	
19.00		Bērnu un jaunatnes vakars	
Sv.1.jūn. 16.00		Jauntnes pulciņa atklāšanas dievkalpojums, <i>koris</i>	Sv.Rīts Nr. 23 (1.jūn.)
Sv.8.jūn. 8.30		1.Vasarassvētki Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 24 (8.jūn.)
12.00	J.Šmits	Dievkalpojums	
9.jūn. 8.30		2.Vasarassvētki Rīta	

		stunda	
12.00	K.Pelcis		
Sv.15.jūn. 12.00	Doc. L.Bērziņš, Br.dr.garīgo lietu vad. Perlbahs, Rob.Bērziņš un vietējie darbinieki ar lauku nodaļu viesiem	100 gadu pastāvēšanas jubilejas dievkalpojums, koris, orķestris	Sv.Rīts Nr. 25 (15.jūn.)
Sv.22.jūn. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 26 (22.jūn.)
12.00	K.Pelcis	Dievkalpojums	
24.jūn. 8.30		Jāņa diena. Rīta stunda	
12.00	E.Lazdiņš,K.Pelcis	Dievkalpojums	
Sv.29.jūn. 8.30	Matvejs un Grūdups	Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 27 (29.jūn.)
12.00	Māc.Freibergs, Lazdiņš	Dievkalpojums	
Sv.6.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 28 (6.jūl.)
12.00		Dievkalpojums. Pēc dievkalp. konference	
Sv.13.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 29 (13.jūl.)
12.00	Stud.theol. A.Veinbergs un J.Feils	Dievkalpojums	
Sv.20.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 30 (20.jūl.)
12.00		Dievkalpojums	
Sv.27.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 31 (27.jūl.)
12.00	J.A.Šmits	Dievkalpojums	
Sv.3.aug. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 32 (3.aug.)
12.00	K.Pelcis	Dievkalpojums	
Sv.10.aug. 9.00		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 33 (10.aug.)
12.00	Stud.Hugo Liepiņš	Dievkalpojums	
Sv.17.aug. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 34

			(17.aug.)
12.00	Lazdiņš	Dievkalpojums	
Sv.24.aug. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 35 (24.aug.)
12.00		Veco brāļu dievkalpojums	
Sv.31.aug. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 36 (31.aug.)
12.00	Stud.Hugo Liepiņš	Dievkalpojums	
Sv.7.sept. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 37 (7.sept.)
12.00	Māsa stud. M.Matvejs	Dievkalpojums	
Sv.14.sept. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 38 (14.sept.)
12.00	Stud. Veinbergs	Dievkalpojums	
Sv.21.sept. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 39 (21.sept.)
12.00	Rob.Bērziņš	Dievkalpojums	
Sv.28.sept. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 40 (28.sept.)
12.00	K.Ozoliņš	Dievkalpojums	
Sv.5.okt. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 41 (5.okt.)
12.00		Pļaujas svētku dievkalpojums	
16.00	Stud. H.Liepiņš	Jaunatnes un bērnu rudens svētki. Trūcīgiem bērniem svētku galds un dāvanas	
Sv.12.okt. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 42 (12.okt.)
12.00	Ādažu dr.māc. A.Perlbahs	Dievkalpojums	
Sv.19.okt. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 43 (19.okt.)
12.00	R.Bērziņš	Dievkalpojums	
14.00		Bērniem	

25.okt. 19.00		200 gadu pastāvēšanas svētku ievads. Viesu apsveikšanas sapulce	Sv.Rīts Nr. 44 (26.okt.)
Sv.26.okt. 9.00	Kand.theol. J.Šmits	Rīta stunda	
12.00 (Valdemāra ielā 1 Ģimnāzijas zālē)	Bīskaps K.Irbe Zviedrijas br.dr. māc. Karlsons, Igaunijas Br.dr.sūtnis, viesi no laukiem, rakstn.Rob.Bērziņš, br.dr. garīgo lietu vad. Ādažu māc. A.Perlbahs, u.c.	200 gadu pastāvēšanas svētki	
17.00		Viesu atvaidīšanās vakars un tējas galds	
			Sv.Rīts Nr. 45 (2.nov.)
Sv.9.nov. 9.00		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 46 (9.nov.)
12.00		Dievkalpojums	
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Sv.16.nov. 8.30		Rīta stunda veciem brāļiem	Sv.Rīts Nr. 47 (16.nov.)
12.00		Dievkalpojums	
14.00		Bērniem	
18.00		Evaņģelizācija	
18.nov. 18.00		Jaunatnes priekšnesumi Referāts no stud. ķīm.Hugo Liepuņš „Kārtības likumība, daba un viņas nozīme garīgā dzīvē”	
			Sv.Rīts Nr. 48 (23.nov.)
Sv.30.nov. 8.30		1.advente Rīta stunda veciem brāļiem	Sv.Rīts Nr. 49 (30.nov.)
12.00		Dievkalpojums	
14.00		Bērniem	
18.00		Evaņģelizācija	
2.dec. 19.00	Māc. A.Perlbahs	Vakara bībeles stunda	
5.dec. 19.00		Priekšnesums. Vai radīšanas stāsts	

		Bībelē saskan ar zinātnes pierādījumiem	
Sv.7.dec. 8.30	K.Pelcis	2.advente Rīta stunda veciem brāļiem	Sv.Rīts Nr. 50 (7.dec.)
12.00	Stud. theol. A.Veinbergs	Dievkalpojums	
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00	R.Bērziņš	Evaņģelizācija	
Otrd. 18.00	Māc. A.Perlbahs	<i>Bībeles stunda. Tēma : Kristus otrā atnākšana</i>	
Sv.14.dec. 8.30	K.Pelcis	3.advente Rīta stunda veciem brāļiem	Sv.Rīts Nr. 51 (14.dec.)
12.00	J.A.Šmits	Dievkalpojums	
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00	Kand.phil. J.Siliņš	Jaunatnes savienības gada svētki, splo dziesmas, mūz.priekšnes.	
Otrd. 18.00	Māc. A.Perlbahs	Bībeles stunda.	
Ceturtd. 20.00		Kora mēģ.	
Piektd. 19.00		<i>Bezdievju sapule</i>	
Sv.21.dec. 8.30	K.Pelcis	4.advente Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 52 (21.dec.)
12.00	Māc.kand. Rozenbergs	Dievkalpojums	
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00	Māc.K.Pēterkops	Evaņģelizācija	
Otrd. 19.00	Māc. A.Perlbahs	Bībeles stunda.	
Ceturtd. 20.00		Kora mēģ.	
Piektd. 19.00		Prof. H.Drumonda lekcija „Tumsas vara”	

Dievkalpojumi
Brāļu draudzē
 Kalēju iela 8
 1930

Dievkalpojuma laiks	Kalpo	Piezīmes	Avots
			Sv.Rīts Nr. 1 (janv.)
			Sv.Rīts Nr. 2 (6.janv.)
Sv.12.janv. 12.00	Rakstn.Rob.Bērziņš	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 3 (12.janv.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00	Māc. E.Ville	Jaunatnes priekšnesumu sapulce	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.19.janv. 12.00	Teol.stud A.Veinbergs un J.Zunde	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 4 (19.janv.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00	Skolotājs Romāns Šmits	Jaunatnes priekšnesumi	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.26.janv. 12.00	Teol.kand. J.A.Šmits	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 5 (26.janv.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
17.00	Prof.Dr.Teol. L.Adamovičs	Biedru vakars, koris un pūtēju orķestra priekšnes.	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.2.febr. 12.00	K.Ozoliņš	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 6

			(2.febr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00	Teol.stud. Kr.Valters	Priekšnesumu vakars jaunatnei, dziesmas un mūzikas priekšnes.	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.9.febr. 12.00	E.Kauliņš	Dievkalpojums, dziedās koris	Sv.Rīts Nr. 7 (9.febr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00	Teol.stud. Kr.Valters	Jaunatnes sapulce	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.16.febr. 12.00	K.Lazdiņš	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 8 (16.febr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00		Jaunatnes sapulce	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.23.febr. 12.00	Stud.A.Sudars	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 9 (23.febr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00		Kristīgo censonu jaunatnes sapulce	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.2.marts 12.00	Prof.Dr.Theol. Kundziņš, direktors J.A.Šmits	Garīgo darbinieku sagatavošanas kursu atklāšanas dievkalpojums, koris un pūtēju orķestris	Sv.Rīts Nr. 10 (2.marts)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00		Garīga sapulce	
			Sv.Rīts Nr. 11 (9.marts)
			Sv.Rīts Nr. 12 (16.marts)
Sv.23.marts 12.00	Prof.Dr. Maldonis	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 13 (23.marts)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Otrd., 20.00	Piektd.	Garīgas sapulces, kurās darbojas garīgo kursu audzēkņi	
Sv.30.marts	Kursu audzēkņi,	Garīgo darbinieku	Sv.Rīts Nr.

12.00	direktors J.A.Šmits, rakstn. Rob.Bērziņš	kursu slēgšana dievkalpojums	14 (30.marts)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00		Kursu audzēkņu atvadīšanīšanās sapulce ar dziesmām, deklamāc. un muzikāliem priekšnes.	
Trešd.18.00	A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.6.apr. 12.00	K.Lazdiņš	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 15 (6.apr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00		Kora mēģinājums jaunatnes korim.	
Trešd.18.00		Bībeles stunda	
Sv.13.apr. 12.00	J.A.Šmits	Pūpolu svēdiena Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 16 (13.apr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
19.00	Sud.theol. Kr.Valters	Jaunatnes priekšnesumu vakars, koris, solo,deklamācijas, muzikāli priekšnes.	
Trešd.18.00	Māc. A.Perlbahs	Bībeles stunda	
Sv.20.apr. 12.00	Stud.theol.A.Veinberg s un K.Lazdiņš	1.Lieldienu Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 17 (20.apr.)
Sv.11.maijs 8.30	J.A.Šmits	Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 20 (11.maijs)
12.00	R.Bērziņš	Dievkalpojums	
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Sv.18.maijs 8.30	J.A.Šmits	Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 21 (18.maijs)
12.00	K.Ozoliņš	Dievkalpojums	
Sv.25.maijs 8.30	M.Matvejs	Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 22 (25.maijs)
12.00	Rob.Bērziņš	Dievkalpojums	
19.00		Bērnu un jaunatnes vakars	
Sv.1.jūn. 16.00		Jauntnes pulciņa	Sv.Rīts Nr.

		atklāšanas dievkalpojums, <i>koris</i>	23 (1.jūn.)
Sv.8.jūn. 8.30		1.Vasarassvētki Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 24 (8.jūn.)
12.00	J.Šmits	Dievkalpojums	
9.jūn. 8.30		2.Vasarassvētki Rīta stunda	
12.00	K.Pelcis		
Sv.15.jūn. 12.00	Doc. L.Bērziņš, Br.dr.garīgo lietu vad. Perlbahs, Rob.Bērziņš un vietējie darbinieki ar lauku nodaļu viesiem	100 gadu pastāvēšanas jubilejas dievkalpojums, <i>koris</i> , orķestris	Sv.Rīts Nr. 25 (15.jūn.)
Sv.22.jūn. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 26 (22.jūn.)
12.00	K.Pelcis	Dievkalpojums	
24.jūn. 8.30		Jāņa diena. Rīta stunda	
12.00	E.Lazdiņš,K.Pelcis	Dievkalpojums	
Sv.29.jūn. 8.30	Matvejs un Grūdups	Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 27 (29.jūn.)
12.00	Māc.Freibergs, Lazdiņš	Dievkalpojums	
Sv.6.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 28 (6.jūl.)
12.00		Dievkalpojums. Pēc dievkalp. konference	
Sv.13.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 29 (13.jūl.)
12.00	Stud.theol. A.Veinbergs un J.Feils	Dievkalpojums	
Sv.20.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 30 (20.jūl.)
12.00		Dievkalpojums	
Sv.27.jūl. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 31 (27.jūl.)
12.00	J.A.Šmits	Dievkalpojums	
Sv.3.aug. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 32 (3.aug.)

12.00	K.Pelcis	Dievkalpojums	
Sv.10.aug. 9.00		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 33 (10.aug.)
12.00	Stud.Hugo Liepiņš	Dievkalpojums	
Sv.17.aug. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 34 (17.aug.)
12.00	Lazdiņš	Dievkalpojums	
Sv.24.aug. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 35 (24.aug.)
12.00		Veco brāļu dievkalpojums	
Sv.31.aug. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 36 (31.aug.)
12.00	Stud.Hugo Liepiņš	Dievkalpojums	
Sv.7.sept. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 37 (7.sept.)
12.00	Māsa stud. M.Matvejs	Dievkalpojums	
Sv.14.sept. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 38 (14.sept.)
12.00	Stud. Veinbergs	Dievkalpojums	
Sv.21.sept. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 39 (21.sept.)
12.00	Rob.Bērziņš	Dievkalpojums	
Sv.28.sept. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 40 (28.sept.)
12.00	K.Ozoliņš	Dievkalpojums	
Sv.5.okt. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 41 (5.okt.)
12.00		Pļaujas svētku dievkalpojums	
16.00	Stud. H.Liepiņš	Jaunatnes un bērnu rudens svētki. Trūcīgiem bērniem svētku galds un dāvanas	
Sv.12.okt. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 42 (12.okt.)
12.00	Ādažu dr.māc.	Dievkalpojums	

	A.Perlbahs		
Sv.19.okt. 8.30		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 43 (19.okt.)
12.00	B.Bērziņš	Dievkalpojums	
14.00		Bērniem	
25.okt. 19.00		200 gadu pastāvēšanas svētku ievads. Viesu apsveikšanas sapulce	Sv.Rīts Nr. 44 (26.okt.)
Sv.26.okt. 9.00	Kand.theol. J.Šmits	Rīta stunda	
12.00 (Valdemāra ielā 1 Ģimnāzijas zālē)	Bīskaps K.Irbe Zviedrijas br.dr. māc. Karlsons, Igaunijas br.dr.sūtnis, viesi no laukiem, rakstn.Rob.Bērziņš, br.dr. garīgo lietu vad. Ādažu māc. A.Perlbahs, u.c.	200 gadu pastāvēšanas svētki	
17.00		Viesu atvadīšanās vakars un tējas galds	
			Sv.Rīts Nr. 45 (2.nov.)
Sv.9.nov. 9.00		Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 46 (9.nov.)
12.00		Dievkalpojums	
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Sv.16.nov. 8.30		Rīta stunda veciem brāļiem	Sv.Rīts Nr. 47 (16.nov.)
12.00		Dievkalpojums	
14.00		Bērniem	
18.00		Evaņģelizācija	
18.nov. 18.00		Jaunatnes priekšnesumi Referāts no stud. ķīm.Hugo Liepuņš „Kārtības likumība, daba un viņas nozīme garīgā dzīvē”	
			Sv.Rīts Nr. 48 (23.nov.)
Sv.30.nov. 8.30		1.advente Rīta stunda veciem brāļiem	Sv.Rīts Nr. 49 (30.nov.)

12.00		Dievkalpojums	
14.00		Bērniem	
18.00		Evaņģelizācija	
2.dec. 19.00	Māc. A.Perlbahs	Vakara bībeles stunda	
5.dec. 19.00		Priekšnesums. Vai radīšanas stāsts Bībelē saskan ar zinātnes pierādījumiem	
Sv.7.dec. 8.30	K.Pelcis	2.advente Rīta stunda veciem brāļiem	Sv.Rīts Nr. 50 (7.dec.)
12.00	Stud. theol. A.Veinbergs	Dievkalpojums	
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00	R.Bērziņš	Evaņģelizācija	
Otrd. 18.00	Māc. A.Perlbahs	<i>Bībeles stunda. Tēma : Kristus otrā atnākšana</i>	
Sv.14.dec. 8.30	K.Pelcis	3.advente Rīta stunda veciem brāļiem	Sv.Rīts Nr. 51 (14.dec.)
12.00	J.A.Šmits	Dievkalpojums	
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00	Kand.phil. J.Siliņš	Jaunatnes savienības gada svētki, spēlmaņas, mūz.priekšnes.	
Otrd. 18.00	Māc. A.Perlbahs	Bībeles stunda.	
Ceturtd. 20.00		Kora mēģ.	
Piektd. 19.00		<i>Bezdievju sapule</i>	
Sv.21.dec. 8.30	K.Pelcis	4.advente Rīta stunda	Sv.Rīts Nr. 52 (21.dec.)
12.00	Māc.kand. Rozenbergs	Dievkalpojums	
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00	Māc.K.Pēterkops	Evaņģelizācija	
Otrd. 19.00	Māc. A.Perlbahs	Bībeles stunda.	
Ceturtd. 20.00		Kora mēģ.	
Piektd. 19.00		Prof. H.Drumonda lekcija „Tumsas vara”	

Dievkalpojumi
Brāļu draudze Kalēju ielā 8
1932

Dievkalpojuma laiks	Kalpo	Piezīmes	Avots
			Sv.Rīts Nr. 1 (1.janv.)
			Sv.Rīts Nr. 2 (10.janv.)
Sv.17.janv 16.00	Māc. Rumba, vairāki brāļi	koris	Sv.Rīts Nr. 3 (17.janv.)
Sv.24.janv. 17.00	Māc. Perlbahs	Evaņģel.	Sv.Rīts Nr. 4 (24.janv.)
Pirmd. 19.00		Bībeles stunda	
<i>Rēveles ielā 52</i> <i>Otrd. 7.00</i> <i>Ceturtd. 7.00</i>			
Sv.24.janv. 16.00	Doc.L.Bērziņš, K.Lazdiņš u.c.brāļi	koris	
Sv.31.janv. 16.00,	Stud.theol. Veinbergs u.c. brāļi	koris	Sv.Rīts Nr. 5 (31.janv.)
Sv.7.febr. 16.00	Rob.Bērziņš un L.Adamovičs	garīgu dziesmu stunda ar Rob.Bērziņa uzrunu un L.Adamoviča priekšlasījumu par	Sv.Rīts Nr. 6 (7.febr.)

		Brāļu draudzi	
Sv.14.febr. 16.00	Māc.Mačulans, Šmits u.c.		Sv.Rīts Nr. 7 (14.febr.)
Sv.14.febr. 10.00			
Pirmd. 19.00	Māc. Perlbahs	Bībeles stunda	
<i>Rēveles ielā 52</i> <i>Otrd. 7.00</i> <i>Ceturtd. 7.00</i>		Bībeles stunda	
Sv.21.febr. 16.00	Māc. Birģelis un R.Bērziņš, u.c		Sv.Rīts Nr. 8 (21.febr.)
Sv.21.febr. 10.00, 18.00			
Pirmd. 19.00	Māc.Perlbahs		
Sv.28.febr. 10.00, 18.00			Sv.Rīts Nr. 9 (28.febr.)
Pirmd. 19.00			
16.00	K.Lazdiņš un Ķīrsis		
Sv.6.marts 16.00	Māc.Rozenbergs un R.Bērziņš		Sv.Rīts Nr. 10 (6.marts.)
Sv.13.marts 16.00	Pelēcis un Šmits		Sv.Rīts Nr. 11 (13.marts.)
Sv.20.marts 16.00	Stud.theol. Veinbergs un Ozoliņš	Pūpolu svētdiena	Sv.Rīts Nr. 12 (20.marts.)
			Sv.Rīts Nr. 13 (27.marts.)
			Sv.Rīts Nr. 14 (3.apr.)
Sv.10.apr. 13.00	Kand. Brauers		Sv.Rīts Nr. 15 (10.apr.)
14.00		Gadskārtējā pilnā sapulce	
16.00	K.Lazdiņš un Ķīrsis		Sv.Rīts Nr. 16 (17.apr.)
16.00	Pelcis un Šmits		Sv.Rīts Nr. 17 (24.apr.)
5. maijs 16.00	Stud.theol. Veinbergs un Kļaviņš	Debessbraukšana s diena	Sv.Rīts Nr. 18 (1.maijs.)
Sv.8.maijs 16.00	R.Bērziņš,K.Ozoliņš	<i>koris</i>	Sv.Rīts Nr. 19 (8.maijs.)
Sv.15.maijs 15.00	Māc. Blumbergs un Vāvere	Vasaras svētki Svētku dievkalpojums ar kora dziesmām	Sv.Rīts Nr. 20 (15.maijs.)

			Sv.Rīts Nr. 21 (22.maijs.)
Sv.29.maijs 13.00	Šmits un Ķirsis	koris	Sv.Rīts Nr. 22 (29.maijs.)
Sv.5.jūn. 13.00	Kand.theol. Zenta Brauer, Butenieks māsa	Māsu pulciņa svētki Kori, solo un deklamācijas	Sv.Rīts Nr. 23 (5.jūn.)
Sv.12.jūn. 13.00	Lazdiņš un Pelcis		Sv.Rīts Nr. 24 (12.jūn.)
Sv.19.jūn. 12.00		Plaši darbības atjaunošanas gaviļsvētki. Solo dziesmas un koris	Sv.Rīts Nr. 25 (19.jūn.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
			Sv.Rīts Nr. 26 (19.jūn.)
Sv.3.jūl. 12.00	Šmits u.c. brāļi	koris	Sv.Rīts Nr. 27 (3.jūl.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
			Sv.Rīts Nr. 28 (10.jūl.)
Sv.17.jūl. 12.00	Stud.theol. Veinbergs u.c. brāļi	koris	Sv.Rīts Nr. 29 (17.jūl.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.24.jūl. 12.00	Šmits u.c. brāļi		Sv.Rīts Nr. 30 (24.jūl.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.31.jūl. 12.00	Pelcis, Šmits u.c. brāļi	koris	Sv.Rīts Nr. 31 (31.jūl.)
14.00		Biedru sapulce	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.7.aug. 12.00	Lazdiņ kundze u.c.	Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 32 (7.aug.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.14.aug. 12.00	Veinbergs u.c.	Brāļu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 33 (14.aug.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.21.aug. 12.00	Bērziņš u.c.		Sv.Rīts Nr. 34 (21.aug.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.28.aug. 12.00	Māc. Mačulāns	Veco brāļu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 35 (28.aug.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.4.sept. 12.00	Lazdiņ kundze u.c.	Māsu dievkalpojums, solo dziesmas	Sv.Rīts Nr. 36 (4.sept.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.11.sept. 12.00	Vāvere u.c.		Sv.Rīts Nr. 37

Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	(11.sept.)
Sv.18.sept. 12.00	R.Bērziņš u.c.	koris	Sv.Rīts Nr. 38 (18.sept.)
14.00		Pilna biedru sapulce	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
			Sv.Rīts Nr. 39 (25.sept.)
Sv.2.okt. 12.00	Kand.theol. Zibens kundze	Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 40 (2.okt.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.9.okt. 12.00	Goda priekšn. Prof.Maldonis, vada tētiņš Rob.Bērziņš	Pļaujas svētku dievkalpojums, koris	Sv.Rīts Nr. 41 (9.okt.)
19.00	Kand.theol. E.Sarkanbārdis un P.Veinbergs	Jaunatnes dievkalpojums, koris	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.16.okt. 12.00	R.Bērziņš u.c.		Sv.Rīts Nr. 42 (16.okt.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.23.okt. 12.00	R.Bērziņš un H.Liepiņš		Sv.Rīts Nr. 43 (23.okt.)
16.00	R.Bērziņš u.c.	Bērniem rudens svētki	
Piektd. 19.00	K.Pelcis un K.Ozoliņš	Bībeles un lūgšanas stunda	
Sv.30.okt. 12.00	J.A.Šmits un stud.theol. Ringolds Bērziņš		Sv.Rīts Nr. 44 (30.okt.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
31.okt.12.00	Rob.Bērziņš un Grantiņš	Ticības atjaunošanas svētki	
14.00		Rīgas biedru pilna sapulce	
Piektd. 19.00	Hugo Liepiņš u.c.	Bībeles un lūgšanas stunda	
Sv.6.nov. 12.00	K.Pelcis	Māsu dievkalpojums, solo dziesmas, deklamācijas	Sv.Rīts Nr. 45 (6.nov.)
14.00		Svētdienas skola	
Piektd. 19.00	Grantiņš	Bībeles un lūgšanas stunda	
Sv.13.nov.12.00	Rob.Bērziņš un stud.theol. R.Bērziņš		Sv.Rīts Nr. 46 (13.nov.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	

16.00	Māc.Jaunzems un inž.H.Liepiņš	Jaunatnes dievkalpojums	
Piektd. 19.00	K.Pelcis	Bībeles un lūgšanas stunda	
Sv.20.nov.12.00	J.A.Šmits	Aizgājušo brāļu piemiņas dievkalpojums, koris	Sv.Rīts Nr. 47 (20.nov.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Piektd. 19.00	Grantiņš	Bībeles un lūgšanas stunda	
Sv.27.nov.12.00	Māc. Mačulāns	1.advente	Sv.Rīts Nr. 48 (27.nov.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Piektd. 19.00	Vāvere	Bībeles un lūgšanas stunda	
Sv.4. dec.12.00	Niedres jaunkundze	2.advente <i>Māsu dievkalpojums</i>	Sv.Rīts Nr. 49 (4.dec.)
14.00		Bērniem	
Piektd. 19.00		Bībeles un lūgšanas stunda	
Sv.11. dec.12.00	Rob.Bērziņš	3.advente	Sv.Rīts Nr. 50 (11.dec.)
14.00		Bērniem	
Piektd. 19.00		Bībeles un lūgšanas stunda	
Sv.18. dec.12.00	Pelcis un Šmits	4.advente	Sv.Rīts Nr. 51 (18.dec.)
14.00		Pilna biedru sapulce. Svētdienas skola bērniem	
18.00	Kand.theol. E.Ozoliņ jaunkundze	Jaunatnes dievkalpojums, solo un kora dziesmas	
Piektd. 19.00		Bībeles un lūgšanas stunda	
Sv.15. dec.12.00	Rob.Bērziņš	1.Ziemassvētki Svētku dievkalpojums, koris	Sv.Rīts Nr. 52 (25.dec.)
16.00		Eglīte	
26.dec. 12.00	Doc.L.Bērziņš		
Piektd. 19.00		Bībeles un lūgšanas stunda	

Dievkalpojumi
Brāļu draudzē
Kalēju iela 8
1933

Dievkalpojuma laiks	Kalpo	Piezīmes	Avots
1.janv. 12.00	Stud. theol. Osis jaunkundze	Māsu dievkalpojums, solo un koris	Sv.Rīts Nr. 1 (1.janv.)
Sv.8.janv.12.00	Rob. Bērziņš		Sv.Rīts Nr. 2 (8.janv.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Piektd. 19.00		Bībeles un lūgšanas stunda	
Sv.15.janv. 12.00	Prof. Maldonis un kand. theol. Veinbergs	Jaunatnes dievkalpojums Solo operdzied. Mauriņš, koris	Sv.Rīts Nr. 3 (15.janv.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Piektd. 19.00		Bībeles un lūgšanas stunda.	

Sv.22.janv. 12.00	Māc. Detlavs un vietējie brāļi		Sv.Rīts Nr. 4 (22.janv.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Piektd. 19.00		Bībeles un lūgšanas stunda.	
Sv. 29. janv. 12.00	Pelcis un Laiviņš	Veco brāļu un māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 5 (29.janv.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Piektd. 19.00		Bībeles un lūgšanas stunda.	
1. janv. 12.00	Stud. theol. Īvān jaunkundze	Māsu dievkalpojums, koris	Sv.Rīts Nr. 6 (5.febr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Piektd. 19.00		Bībeles un lūgšanas stunda.	
Sv.12.febr. 12.00	Rob. Bērziņš	Operdzied. Mauriņš - solodziesmas	Sv.Rīts Nr. 7 (12.febr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Piektd. 19.00		Bībeles un lūgšanas stunda	
Sv.19.febr. 12.00	Prof. Kundziņš	Jaunatnes dievkalpojums, koris	Sv.Rīts Nr. 8 (19.febr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Piektd. 19.00		Bībeles un lūgšanas stunda.	
Sv.26.febr. 12.00	Māc.Ville un vecie brāļi	Veco brāļu dievkalpoj., koris	Sv.Rīts Nr. 9 (26.febr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.5.marts 12.00	Stud.theol. Biezum jaunkundze	Māsu dievkalpojums, koris	Sv.Rīts Nr. 10 (5.marts)
14.00		Bērniem	
8.marts 12.00	Pelcis u.c.	Lielā lūdzamā diena	
Sv.12.marts 12.00	Māc. Lud. Bērziņš		Sv.Rīts Nr. 11 (12.marts)
14.00		Svētdienas skola	
Piektd. 19.00		Bībeles un lūgšanas stunda	
Sv.19.marts 12.00	Māc. Birģelis	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 12 (19.marts)

14.00		Svētdienas skola bērniem	
Piektd. 19.00	Māc. Dr. U.Pipirs	Priekšlasījums par pretreligīso propagandu	
Sv.26.marts 12.00	Kand.Theol. E.Ozoliņ jaunkundze	Ar brāļu draudzes garīgo darbinieku kursistu piedalīšanos	Sv.Rīts Nr. 13 (26.marts)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.2.apr. 12.00	Māc. Detlavs un stud.theol. Osis	Māsu pulciņa gada svētki Vijolmāksl. Arnīts un koris	Sv.Rīts Nr. 14 (2.apr.)
14.00		Bērniem	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.9.apr. 12.00	Rob. Bērziņš	Pūpolu svētdiena	Sv.Rīts Nr. 15 (9.apr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
14.apr. 7.00		Lielā piektdiena Lūgšanas stunda	
Sv.16.apr. 7.00	R.Bērziņš	1.Lieldienas svētki	Sv.Rīts Nr. 16 (16.apr.)
12.00	Dr.theol. Mačulāns	koris	
17.apr. 12.00	Pelcis un Šmits	2.Lieldienas svētki	
Sv.23.apr. 12.00	Māc. Veinbergs, jaunatnes pulc. biedri	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 17 (23.apr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Piektd. 19.00	Māc. Dr. U.Pipirs	Lūgšanas stunda	
Sv.30.apr. 12.00	Laiviņš un Vāvere	Veco brāļu dievkalp.	Sv.Rīts Nr. 18 (30.apr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.7.maijs. 12.00	Māc. Lemkins un Theol.inst. audzēkne Neiland. jaunkundze	Mātes dienas dievkalpojums Solo koncertdziedātāja Felsberg jaunjundze	Sv.Rīts Nr. 19 (7.maijs.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.14.maijs. 12.00	Virstētiņš Rob.Bērziņš		Sv.Rīts Nr. 20 (14.maijs.)

14.00		Bērnu svētki (jaukā laikā svētkus noturēs pie Jūrmalas stac.)	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.21.maijs 12.00	Embūtes draudz. māc. Freibergs		Sv.Rīts Nr. 21 (21.maijs.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.28.maijs. 12.00	Pelcis un Šmits	Veco brāļu dievkalp.	Sv.Rīts Nr. 22 (28.maijs.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.4.jūn. 12.00	Stud.theol. Osis jaunkundze	1.Vasaras svētki <i>Māsu dievkalpojums</i>	Sv.Rīts Nr. 23 (4.jūn.)
5.jūn.12.00	Pelcis un citi	2.Vasaras svētki	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
			Sv.Rīts Nr. 24(11.jūn.)
			Sv.Rīts Nr. 25(18.jūn.)
			Sv.Rīts Nr. 26(25.jūn.)
			Sv.Rīts Nr. 27(2.jūl.)
			Sv.Rīts Nr. 28(9.jūl.)
			Sv.Rīts Nr. 29(16.jūl.)
			Sv.Rīts Nr. 30(23.jūl.)
			Sv.Rīts Nr. 31(30.jūl.)
			Sv.Rīts Nr. 32(6.aug.)
			Sv.Rīts Nr. 33(13.aug.)
			Sv.Rīts Nr. 34(20.aug.)
			Sv.Rīts Nr. 35(27.aug.)
			Sv.Rīts Nr. 36(3.sept.)
			Sv.Rīts Nr. 37(10.sept.)
			Sv.Rīts Nr. 38(17.sept.)

			Sv.Rīts Nr. 39(24.sept.)
			Sv.Rīts Nr. 40(1.okt.)
Sv.8.okt. 12.00	Rob.Bērziņš	Pļaujas svētki Parbūv. dievnamā	Sv.Rīts Nr. 41 (1.okt.)
Sv.15.okt. 12.00	Dr.theol. Mačulāns	Veco brāļu dievkalp.	Sv.Rīts Nr. 42
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	(15.okt.)
			Sv.Rīts Nr. 43 (22.okt.)
Piektd.27.okt.19.00	Stud.theol. Osis jaunkundze	Bibeles stunda	Sv.Rīts Nr. 44
Sv.29.okt. 12.00	Māc. Detlavs	Veco brāļu dievkalp.	(29.okt.)
31.okt. 12.00	Rob.Bērziņš un Pods		
Piektd.3.nov. 19.00		Lūgšanas stunda	
			Sv.Rīts Nr. 45 (5.nov.)
			Sv.Rīts Nr. 46 (12.nov.)
Sv.19.nov. 7.00, 12.00	Arhibīskaps prof.dr. T.Grīnbergs V.Maldonis un virstētiņš Rob.Bērziņš	Brāļu dr. pārbūvētā dievnama iesvētīšana	Sv.Rīts Nr. 47 (19.nov.)
18.00		Rīgas Brāļu draudzes jaunatnes svētki un evaņģelizācijas nedēļas atklāšana	
Pirmd.20.nov. 19.00	E.Bergs		
Otrd.21.nov. 19.00	Māc. E.Rumba		
Trešd.22.nov 19.00	Māc. J.Teriņš		
Ceturtd.23.nov 19.00	Māc. J.Ozols		
Piektd.24.nov 19.00	Māc. Prof. Dr. K.Kundziņš		
Sestd.25.nov 19.00	Kand.theol.Elina Ozoliņš		
Sv.26.nov 12.00	Doc.dr.L.Bērziņš		
			Sv.Rīts Nr.

			48(26.nov.)
Sv.3.dec 12.00	Stud.theol. Zibens un māc. Freibergs	1.advente Māsu stunda	Sv.Rīts Nr. 49 (3.dec.)
14.00		Bērniem	
18.00	Stud.theol. Zellītis u.c.	Gar. priekšnieku sapulce	
Trešd. 19.00		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.10.dec 12.00	Pelcis	2.advente	Sv.Rīts Nr. 50 (10.dec.)
14.00		Bērniem	
18.00	Sulainis un Rišovs	Gar. priekšnieku sapulce	
Trešd. 19.00		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.17.dec. 12.00	Stud. Cimdiņš un Rikards	3.advente Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 51 (17.dec.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
17.00		Trūcīgo bērnu eglīte	
18.00		Biedru vak.	
Trešd. 19.00		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
		4.advente	Sv.Rīts Nr. 52 (24.dec.)
		1.Ziemasvētki	

Dievkalpojumi
Brāļu draudzē
Kalēju iela 8
1934

Dievkalpojuma laiks	Kalpo	Piezīmes	Avots
			Sv.Rīts Nr. 1 (1.janv.)
			Sv.Rīts Nr. 2 (7.janv.)
			Sv.Rīts Nr. 3 (14.janv.)
Sv.21.janv. 12.00	Māc. Mačulāns		Sv.Rīts Nr. 4 (21.janv.)
14.00		Bērniem	
18.00		Jaunatnes sapulce	

Piektd. 19.00	K.Ozoliņš		
Sv.28.janv. 12.00	Māc. Birģelis un Pods		Sv.Rīts Nr. 5 (28.janv.)
14.00		Bērniem	
18.00	K.Ozoliņš	Garīga sapulce	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.4.febr. 12.00	Stud.theol. Osis	Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 6 (4.febr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00	Stud.theol. Plaskevickis	Jauniešu vakars	
Piektd. 19.00	K.Ozoliņš	Bībeles stunda	
Sv.11.febr. 12.00	Dr. Freijs	Dievkalpojums, operdziedātājs Vanags, koris	Sv.Rīts Nr. 7 (11.febr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00	Stud.theol. Gailis, Stud.theol. Plaskovickis	Jauniešu vakars, priekšnesumi	
Sv.18.febr. 12.00	Virstētiņš Roberts Bērziņš un R.Laiviņš		Sv.Rīts Nr. 8 (18.febr.)
18.00	Stud.theol. Zellītis un Plaskovickis	Jaunatnes dievkalpojums	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.18.febr. 12.00	Pelcis un Šmits		Sv.Rīts Nr. 9 (25.febr.)
18.00	K.Rikards, stud.theol. Plaskovickis	Jaunatnes dievkalpojums	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.4.marts. 12.00	Stud.theol. Bitenieks jaunkundze	Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 10 (4.marts)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00	Stud.theol. Plaskovickis	Jaunatnes stunda	
Piektd. 19.00	K.Ozoliņš	Lūgšanas stunda	
Sv.11.marts 12.00		Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 11 (11.marts)
14.00		Bērniem	
19.30		Ciešanu laika svētvakara stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.18.marts 12.00	Rob.Bērziņš un Pods		Sv.Rīts Nr. 12 (18.marts)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00		Jaunatnes dievkalpojums	

Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.25.marts 12.00	Stud.theol. Zellītis un Švalbe	Pūpolu svētdiena Bērnu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 13 (25.marts)
18.00	Māc. Rubulis	Garīgo kursantu atvadu dievkalpojums	
Piektd. 19.00		Garīgā stunda	
30.marts 12.00	Pelcis	Lielā Piektdiena	
18.00	Sulainis	Pēcpusdienas dievkalp.	
1.apr. 7.00	Pods un Ozoliņš	1.Lieldienu svētki	Sv.Rīts Nr. 14 (1.apr.)
12.00	Stud. theol. Osis	Māsu dievkalpojums	
18.00	Ozoliņš un Rišovs	Pēcpusdienas dievkalp.	
2.apr. 12.00	Pelcis un Šmits	2.Lieldienu svētki	
18.00	Plaskovickis un Pods		
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.8.apr. 12.00	Stud.theol. Švalbe un Zellītis	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 15 (8.apr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00	Māc.Rumba	Jaunatnes pēcpusd. Dievkalpojums	
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.15.apr. 12.00	Rob. Bērziņš	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 16 (15.apr.)
14.00		Pilna biedru sapulce	
18.00		Darba grupas dievkalp.	
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.22.apr. 12.00	Laiviņš un Šmits	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 17 (16.apr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00	Ilvess un Zaķis	Dievkalpojums	
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.29.apr. 12.00	Māc.Dr.Mačulāns	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 18 (29.apr.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00	Plaskovickis un Ozoliņš	Dievkalpojums	
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
			Sv.Rīts Nr. 19 (6.maijs)

Sv.13.maijs 12.00	Šmits, stud. theol. Švalbe	Jaunatnes un mātes dievkalpojums, pied.operdzied.Vanags , koris	Sv.Rīts Nr. 20 (13.majs)
14.00?		Svētdienas skolas nobeigums	
18.00	Plaskovickis	Dievkalpojums	
Pirmd. 17.30		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.20.maijs 12.00	Rob. Bērziņš	1.Vasaras svētki	Sv.Rīts Nr. 21 (20.majs)
21.maijs 12.00	Stud.theol. Švalbe	2.Vasaras svētki	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
			Sv.Rīts Nr. 22 (27.majs)
Sv.3.jūn. 12.00	Stud.theol. Bitenieks jaunkundze	Māsu dievkalpojums, Solo dzied. Feldberg jaunkundze	Sv.Rīts Nr. 23 (3.jūn.)
18.00	Pods un Breikšs	Dievkalpojums	
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.10.jūn. 12.00	Švalbe un Šmits	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 24 (10.jūn.)
18.00	Ozoliņš un Rišovs	Dievkalpojums	
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.17.jūn. 12.00	Rob. Bērziņš		Sv.Rīts Nr. 25 (17.jūn.)
18.00	Ilvess un Zaķis	Dievkalpojums	
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.24.jūn. 12.00	Māc. Detlavs		Sv.Rīts Nr. 26 (24.jūn.)
18.00	Stud.theol. Plaskovickis un Rišovs	Dievkalpojums	
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
			Sv.Rīts Nr. 27 (1.jūl.)
Sv.8.jūl. 12.00	Stud.theol. Strubis	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 28 (8.jūl.)
18.00	K.Ilvess	Svētvakara stunda	
Pirmd. 19.00	Stud.theol. Plaskovickis	Bībeles stunda	
Piektd. 19.00	K.Pelcis	Lūgšanas stunda	
			Sv.Rīts Nr. 29

			(15.jūl.)
			Sv.Rīts Nr. 30 (22.jūl.)
Sv.29.jūl. 12.00	Šmits un Dimitrs		Sv.Rīts Nr. 31 (29.jūl.)
18.00	K.Ilvess un Zaķis	Svētvakara stunda	
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.5.aug. 12.00		Māsu stunda	Sv.Rīts Nr. 32 (5.aug.)
Sv.12.aug. 12.00	Stud.theol. Nesaule	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 33 (12.aug.)
18.00	Rišovs, Plaskovickis		
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.19.aug. 12.00	Rob.Bērziņš		Sv.Rīts Nr. 34 (19.aug.)
18.00	Zaķis un Sulainis		
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.26.aug. 12.00	Laiviņš un Dimitrs		Sv.Rīts Nr. 35 (26.aug.)
18.00	Plaskovickis, Rišovs		
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.2.sept. 12.00	Šmits un Dimitrs	Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 36 (2.sept.)
18.00	Zaķis un Sulainis	Svētvakara stunda	
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Pirmd. 3.sept. 11.00	Skolu mācības iesākot Dievkalpojumi visās Rīgas baznīcās		
Sv.9.sept. 12.00	Stud.theol. Švalbe un Rišovs	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 37 (9.sept.)
18.00	Stud.Plaskovickis un Ozoliņš		
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.16.sept. 12.00	Rob.Bērziņš		Sv.Rīts Nr. 38 (16.sept.)
18.00	Ilvess		
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.23.sept. 12.00	Dimitrs un Šmits		Sv.Rīts Nr. 39 (23.sept.)
18.00	Pods un Rišovs		
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.30.sept. 12.00	Māc.pal. Feldmanis		Sv.Rīts Nr. 40 (30.sept.)
18.00	Zaķis		
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	

Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.7.okt. 12.00	Stud.theol. Īvāna jaunkundze	Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 41 (7.okt.)
14.00		Biedru sapulce	
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.14.okt. 12.00	Rob.Bērziņš		Sv.Rīts Nr. 42 (14.okt.)
18.00	Ozoliņš un Plaskovickis		
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.21.okt. 12.00	Stud.theol. Ed. Plaskovickis	Jaunatnes dievkalpojums, operdziedātājs A.Vanags	Sv.Rīts Nr. 43 (21.okt.)
14.00		Svētdienas skola	
18.00	Ilvess un Pods	Dievkalpojums	
Pirmd. 19.30		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.28.okt. 12.00	Laiviņš un Dimitrs		Sv.Rīts Nr. 44 (28.okt.)
18.00	Rišovs		
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.4.nov. 12.00		Māsu stunda	Sv.Rīts Nr. 45 (4.nov.)
Sv.11.nov. 12.00	Teol.Taivans	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 46 (11.nov.)
18.00	Ozoliņš un Pods		
Pirmd. 19.00		Lūgšanas stunda	
			Sv.Rīts Nr. 47 (18.nov.)
Sv.25.nov. 12.00	Garīgo lietu vad. Rob. Bērziņš un lauku brāļi	Mirušo piemiņas diena Konferences dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 48 (25.nov.)
Pirmd. 19.00		Garīga stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.2.dec. 12.00	Teol. Kand. Ozoliņa	1. advente Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 49 (2.dec.)
14.00		Svētdienas skola bērniem	
18.00	Stud.theol. Plaskevickis	Garīgais priekšnes.	
Pirmd.19.30		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00	K.Ozoliņš	Lūgšanas stunda	

Bulduros, Meža prospektā 14.00	Mācītājs Eihe 6	Nodaļas atklāšana. Koris, orķestris un draudzes darbinieki	
		2. advente	Sv.Rīts Nr. 50 (9.dec.)
Sv.16.dec. 12.00	Stud.theol. Plaskovickis, Ilvess	3. advente	Sv.Rīts Nr. 51 (16.dec.)
14.00		Bērniem	
21.00	Sulainis, Rišovs	Garīga sapulce	
Pirmd.19.30		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Bulduros, 14.00	Māc. Pods		
Sv.23.dec. 12.00	Švalbe, Breikšs	4. advente	Sv.Rīts Nr. 52 (23.dec.)
14.00		Bērniem	
18.00	Dimitrs, Rišovs		
Bulduros, 14.00	Branders, Bute		
25.dec. 12.00	Dimitrs, Ozoliņš	1. Ziemassvētki	
17.00		Eglīte bērniem	
Bulduros, 15.00		Eglīte	
26.dec. 12.00	Pods un Ilvess	2. Ziemassvētki	
Sv.30.dec. 12.00	Plaskovickis, Pods		Sv.Rīts Nr. 1 (1.janv. 1935.g.)
14.00		Bērniem	
18.00	Dimitris, Rišovs		

Dievkalpojumi
Brāļu draudzē
Kalēju iela 8
1935

Dievkalpojuma laiks	Kalpo	Piezīmes	Avots
1.janv. 12.00	Stud.theol. Švalbe, Ozoliņš		Sv.Rīts Nr. 1 (1.janv.)
17.00		Eglīte bērniem	
Piektd. 19.00		Lūgšanas st.	

<i>Bulduros 14.00</i>			
-			Sv.Rīts Nr. 2 (6.janv.)
Sv.13.janv. 12.00	Stud.theol. Gailis	Dzied Vanags	Sv.Rīts Nr. 3 (13.janv.)
12.00		Bērniem	
18.00	Stud.theol. Švalbe, Ozoliņš	Jaunatnei	
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00	Sulainis	Lūgšanas stunda	
Reliģisko biedrību dievkalpojumi			Sv.Rīts Nr. 4 (20.janv.)
Sv.27.janv. 12.00	D.Dimitrs		Sv.Rīts Nr. 5 (27.janv.)
14.00		Sv.skola bērniem	
18.00		Garīga sapulce	
Otrd.19.30		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Bulduros, Meža prosp.6. 14.00	K.Ozoliņš		
Sv. 3.febr. 12.00		Māsu dievklpojums	Sv.Rīts Nr.6 (3.febr.)
14.00		Bērniem	
18.00		Gaismas bildes, koris	
Otrd. 19.30.		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Bulduros, Meža prosp.6 14.00	Sulainis		
-	-	-	Sv.Rīts Nr.7 (10.febr.)
Sv.17.febr. 12.00	Virstētiņš R.Bērziņš		Sv.Rīts Nr.8 (17.febr.)
14.00		Bērniem	
18.00		Biedru vakars, koris, orķestris	
Otrd. 19.30.		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Bulduros, Meža prosp.6 14.00	Pods		
Sv.24.febr. 12.00	Dimitrs,Laiviņš		Sv.Rīts Nr.9 (24.febr.)
14.00		Bērniem	
18.00	Platais, Rišovs	Gar. sapulce	
Otrd. 19.30.		Bībeles stunda	
Piektd. 19.30		Lūgšanas stunda	
Bulduros, Meža prosp.6 14.00	Sulainis		
Sv. 3.marts 12.00	Bitinieks u.c.	Māsu stunda	Sv.Rīts Nr.10 (3.marts)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	

-	-	Lielā Lūdzamā diena	Sv.Rīts Nr.11 (11.marts)
-	-	-	Sv.Rīts Nr.12 (17.marts)
Sv. 24.marts 12.00	Laiviņš, Dimitrs	Māsu stunda	Sv.Rīts Nr.13 (24.marts)
Piektd. 19.00		Bībeles stunda	
Sv. 31.marts 12.00	Laiviņš, Dimitrs		Sv.Rīts Nr.14 (31.marts)
14.00		Bērniem	
18.00	Platais, Rišovs	Jaun.pulc."Atvasīte" atklāšanas svinības, koris, jauniešu priekšnes.	
Otrd. 19.30.		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.7. apr. 12.00	Dr. Mačulāns u.c.	Māsas svētki. Solo, deklamācijas	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
14.apr. 18.apr. 19.apr.	-	Pūpolu svētdiena Zaļā ceturtdiena Lielā Piektdiena	Sv.Rīts Nr.16 (14.apr.)
20.apr.-22.apr.	-	Lieldienu laiks	Sv.Rīts Nr.17 (21.apr.)
Sv. 28.apr. 12.00		Matveja tēva atvadīšanās, koris, solo priekšnesumi	Sv.Rīts Nr.18 (28.apr.)
Sv. 5.maijs 12.00		Māsu pulciņš, solo un deklamācijas	Sv.Rīts Nr.19 (5.maijs)
Piektd. 19.00		Bībeles st.	
Sv. 12.maijs 12.00		Jaunatnei	Sv.Rīts Nr.20 (12.maijs)
14.00		Bērniem	
18.00		Jaunatnei, priekšnesumi	
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas st.	
Sv. 19.maijs 12.00			
14.00		Bērniem	
18.00		Garīga sapulce	
Otrd. 19.30		Bībeles st.	
Piektd. 19.00		Lūgšanas st.	
Sv. 26.maijs 12.00			Sv.Rīts Nr.22 (26.maijs)
14.00		Bērniem	
18.00		Garīga sapulce	
Otrd. 19.30		Bībeles st.	

Piektd. 19.00		Lūgšanas st.	
30.maijs 12.00		Debesbraukšanas diena	
18.00		Vakara garīgā stunda	
Sv. 2.jūn. 12.00		Māsu dievkalp.	Sv.Rīts Nr.23
Piektd. 19.00		Bībeles st.	(2.jūnijs)
Sv. 9.jūn. 12.00	Stud.theol. Bērziņš	1.Vasaras svētki	Sv.Rīts Nr.24
20.00		Garīga st.	(9.jūnijs)
10.jūn. 12.00		2.Vasaras svētki	
20.00		Garīga st.	
			Sv.Rīts Nr.25
			(16.jūnijs)
Sv. 23.jūn. 12.00	Laiviņš, Dimitris		Sv.Rīts Nr.26
Piektd. 19.00		Vakara lūgš.st.	(23.jūnijs)
Sv. 30.jūn. 12.00	Laiviņš, Dimitris		Sv.Rīts Nr.27
Piektd. 19.00		Lūgš.st.	(30.jūnijs)
Sv. 7.jūl. 12.00	Stud.theol. Blumenzelde	Māsu dievkalp.	Sv.Rīts Nr.28
			(7.jūl.)
Sv. 14.jūl. 12.00		Jaunatnes dievkalp.	Sv.Rīts Nr.29
14.00		Pilna biedru sapulce	(14.jūl.)
Piektd. 19.00		Vakara lūgš.st.	
			Sv.Rīts Nr.30
			(21.jūl.)
Sv. 28.jūl. 12.00	Laiviņš, Dimitris		Sv.Rīts Nr.31
18.00			(28.jūl.)
Otrd. 19.00		Bībeles st.	
Piektd. 19.00		Lūgš.st.	
Sv. 4.aug. 12.00		Māsu dievkalp.	Sv.Rīts Nr.32
14.00		Iekšrīgas biedru sapulce	(4.aug.)
Sv. 11.aug. 12.00		Jaunatnei	Sv.Rīts Nr.33
			(11.aug.)
			Sv.Rīts Nr.34
			(18.aug.)
			Sv.Rīts Nr.35
			(25.aug.)
Sv. 1.sept. 12.00		Māsu st.	Sv.Rīts Nr.36
Piektd. 19.00		Bībeles st.	(1.sept.)
Sv. 8.sept. 12.00		Jaunatnei	Sv.Rīts Nr.37
			(8.sept.)
			Sv.Rīts Nr.38
			(15.sept.)
Sv. 22.sept. 12.00	Laiviņš		Sv.Rīts Nr.39
Piektd. 19.00		Bībeles st.	(22.sept.)

Sv. 29.sept. 12.00	Stud.theol. Grāvītis		Sv.Rīts Nr.40 (29.sept.)
Piektd. 19.00		Bībeles st.	
Sv. 6.okt. 12.00	Stud.theol. Osis	Māsu dievkalp.	Sv.Rīts Nr.41 (6.okt.)
Sv. 13.okt. 12.00		Jaunatnei	Sv.Rīts Nr.42 (13.okt.)
			Sv.Rīts Nr.43 (20.okt.)
Sv. 27.okt. 12.00	Laiviņš, Dimitris		Sv.Rīts Nr.44 (27.okt.)
Piektd. 19.00		Bībeles st.	
Sv. 3.nov. 12.00		Māsu dievkalp.	Sv.Rīts Nr.45 (3.nov.)
Sv. 10.nov. 10.00		Svētbrīdis jaunatnei	Sv.Rīts Nr.46 (10.nov.)
			Sv.Rīts Nr.47 (17.nov.)
–	–	Kritušo piemiņas diena	Sv.Rīts Nr.48 (24.nov.)
		1.advente	Sv.Rīts Nr.49 (1.dec.)
Sv. 8.dec. 12.00	Stud.theol. Švalbe, Šmits	2.advente Jaunatnei	Sv.Rīts Nr.50 (8.dec.)
18.00		Junaiešu priekšnes.	
Trešd. 18.00		Jaunatnei	
Piektd.		Lūgš. st.	
Sv. 15.dec. 12.00		3. advente Virstētiņa dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.51 (15.dec.)
18.00		Jaunatnei	
Trešd. 18.00		Jaunatnei	
Piektd.		Lūgš. st.	
Sv. 22.dec. 11.00	Laiviņš		Sv.Rīts Nr.52 (22.dec.)
19.00	Dimitrs	Bībeles st.	
25.dec. 12.00	Māc. Mačulāns		
26.dec. 12.00	Māc. Šmits un Švalbe		
18.00	Māc. Rumba	Eglīte	

Dievkalpojumi
Brāļu draudzē
Kalēju iela 8
1936

Dievkalpojuma laiks	Kalpo	Piezīmes	Avots
------------------------	-------	----------	-------

1.janv. 9.00	Māc. Rumba	Rīta liturģija	Sv.Rīts Nr. 1 (janv.)
5.janv. 12.00	Stud.theol.Krumesis	Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 2 (6.janv.)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.12.janv.			Sv.Rīts Nr. 3 (12.janv.)
12.00		Jaunatnes dievkalpojums	
18.00	Māc. Rumba	Jaunatnes gada svētki	
Trešd. 18.00		Garīgā stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.19.janv.			Sv.Rīts Nr. 4 (19.janv.)
12.00	Šmits, Rumba		
18.00	Rumba, Plaskovickis	Jaunatnes gada svētki	
Sv.26.janv.			Sv.Rīts Nr. 5 (26.janv.)
12.00	Māc. Dr.Mačulāns un Laiviņš		
18.00	Šmits un stud. Eizengrauds		
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.2.febr.			Sv.Rīts Nr. 6 (2.febr.)
12.00	Stud.theol.Osis jaunkundze		
18.00	Šmits un stud. Grasmanis		
Otrd. 19.00	Prof. Maldonis	Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.9.febr.			Sv.Rīts Nr. 7 (9.febr.)
12.00	Māc. Dūnis	Jaunatnes dievkalpojums	
18.00	Virstētiņš E.Rumba, stud.Plaskovckis u.c.	„Atvasītes” gada svētki	
Otrd. 19.00	Prof. Maldonis	Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.16.febr.			Sv.Rīts Nr. 8 (16.febr.)
12.00	Šmits		
18.00	Māc. Rumba	„Atvasītes” gada svētki	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.16.febr. 12.00	Laiviņš, Dimitrs stud. theol. Eizengrauds		Sv.Rīts Nr. 9 (23.febr.)
Otrd. 19.00	Māc. Rumba	Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Vakara lūgšanas stunda	
Sestd. 20.00		Kora mēģinājums	
Sv.1.marts			Sv.Rīts Nr.

12.00	Stud. theol. Bērziņa	Māsu dievkalpojums	10 (1.marts)
18.00	Šmits		
Otrd. 19.00	Māc. Rumba	Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
4.marts		Lielā Lūdzamā diena	
12.00	Laiviņš		
18.00	Māc. Rumba		
Sv.8.marts			Sv.Rīts Nr. 11 (8.marts)
12.00	Stud. theol. Grasmans	Dievkalpojums	
18.00	Švalbe		
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.15.marts			Sv.Rīts Nr. 12 (15.marts)
12.00		Dievkalpojums	
18.00		Dievkalpojums	
Otrd. 19.00	Stud. Augstkalns	Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.22.marts			Sv.Rīts Nr. 13 (22.marts)
12.00	Laiviņš, stud. theol Švalbe	Dievkalpojums	
18.00	Māc. Dūnis un Dimitrs	Dievkalpojums	
Otrd. 19.00	Stud. Augstkalns	Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.29.marts			Sv.Rīts Nr. 14 (29.marts)
12.00	Šmits	Dievkalpojums	
18.00	Stud. Plaskovickis	Dievkalpojums, priekšnes.	
Otrd. 19.00	Stud. Augstkalns	Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.5.apr.			Sv.Rīts Nr. 15 (5.apr.)
12.00	Dr.Mačulāns	Pūpolu sētdiena Māsu dievkalpojums	
18.00	Rišovs un svētdienskolēni		
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Piektd. 12.00 18.00		Lielā piektdiena Garīgi priekšnesumi	
			Sv.Rīts Nr. 16(12.apr.)
			Sv.Rīts Nr. 17 (19.apr.)
Sv.26.apr.			Sv.Rīts Nr. 18 (26.apr.)
12.00	Laiviņš	Dievkalpojums	
18.00	Dimitrs		
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.3.maijs			Sv.Rīts Nr. 19
12.00	Stud. Šlesere	Māsu dievkalpojums	

18.00	Inž. Liepiņš		(3.maijs)
Otrd. 19.00	Māc. Rumba	Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.10.maijs			Sv.Rīts Nr. 20
12.00	Stud.theol. Švalbe ar viesi	Ģimenes, mātes un jaunatnes dievkalpojums	(10.maijs)
18.00		Mātes un bērnu dievkalpojums	
Otrd. 19.00	Māc. Rumba	Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.17.maijs	Šmits		Sv.Rīts Nr. 21
12.00			(17.maijs)
Sv.21.maijs	Laiviņš un stud.theol. Vilāns	Debesbraukšanas diena	
12.00			
Sv.24.maijs	Laiviņš un stud.theol. Vilāns	Dievkalpojums, mūzik. Brikmane	Sv.Rīts Nr. 22
12.00			(24.maijs)
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.31.maijs	Butenieks un Ozola jaunkundzes	1. Vasaras svētki, Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 23
12.00			(31.maijs)
Sv.7.jūn. 12.00	Stud.theol. Švalbe u.c.	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 24
			(7.jūn.)
Sv.14.jūn 12.00	Šmits un Dimitrs		Sv.Rīts Nr. 25
			(14.jūn.)
Sv.21.jun. 12.00	Laiviņš ar viesi		Sv.Rīts Nr. 26
24.jūn. 12.00	Inž. Liepiņš	Jāņu diena	(21.jūn.)
			Sv.Rīts Nr. 27
			(28.jūn.)
5.jūl. 12.00	Pancera j-kundze	Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 28
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	(5.jūl.)
Sv.12.jūl. 12.00	J.Šmits, Švalbe	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 29
			(12.jūl.)
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv.19.jūl. 12.00	H.Liepiņš, V.Mīļais		Sv.Rīts Nr. 30
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	(19.jūl.)
Sv.26.jūl. 12.00	Laiviņš un viesis		Sv.Rīts Nr. 31
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	(26.jūl.)

2.aug. 12.00	Alojas dr. māc. A.Veinbergs	Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 32
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	(2.aug.)
Sv.12.jūl. 12.00	Māc.Dūnis Piedalās neredz. komponists Gruziņš	Jaunatnes dievkalpojums. Koris,muzikāls priekšnes., deklamāc.	Sv.Rīts Nr. 33 (9.aug.)
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv.16.aug. 12.00	Stud.theol. Švalbe		Sv.Rīts Nr. 34
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	(16.aug.)
Sv.23.aug. 12.00	Māc. Vilāns		Sv.Rīts Nr. 35
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	(23.aug.)
Sv.30.aug. 12.00	H.Liepiņš, O.Dimitrs		Sv.Rīts Nr. 36
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	(30.aug.)
6.sept. 12.00	Cand. theol. Osis jaunkundze	Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 37
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	(6.sept.)
Sv.13.sept. 12.00	Stud.theol. R.Šmits		Sv.Rīts Nr. 38
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	(13.sept.)
Sv.20.sept. 10.00		Svētdienas skola bērniem	Sv.Rīts Nr. 39
12.00	Māc.Rumba		(20.sept.)
Trešd. 19.00	Māc.Rumba	Bībeles stunda	
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.27.sept. 10.00		Svētdienas skola bērniem	Sv.Rīts Nr. 40
12.00	R.Laiviņš		(27.sept.)
Otrd.,trešd. 19.00	Māc.Rumba	Bībeles stunda	
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.4.okt. 10.00		Svētdienas skola bērniem	Sv.Rīts Nr. 41
12.00	Lazdiņa kundze	Māsu dievkalpojums	(4.okt.)
Otrd.,trešd. 19.00		Bībeles stunda	
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.11.okt.			Sv.Rīts Nr.

10.00		Svētdienas skola bērniem	42 (11.okt.)
12.00	Stud.theol.A.Kiršfelds	Jaunatnes dievkalpojums	
17.00	Māc.E.Rumba	Pļaujas svētki	
Otrd.,trešd. 19.00		Bībeles stunda	
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.18.okt.			Sv.Rīts Nr. 43 (18.okt.)
10.00		Svētdienas skola bērniem	
12.00	Šmits		
17.00	Māc.E.Rumba	Jaunatnes dievkalpojums	
Otrd.,trešd. 19.00		Bībeles stunda	
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.25.okt.			Sv.Rīts Nr. 44 (25.okt.)
10.00		Svētdienas skola bērniem	
12.00	R.Laiviņš		
17.00		Māsu dievkalpojums	
Otrd.,trešd. 19.00		Bībeles stunda	
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
31.otk. 12.00	Liepiņš un Mīlais	Reformācijas svētki	Sv.Rīts Nr. 45 (1.nov.)
Sv.1.nov.			
10.00		Svētdienas skola bērniem	
12.00		Māsu dievkalpojums ar solo priekšnesumiem	
Otrd.,trešd. 19.00		Bībeles stunda	
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.8.nov.			Sv.Rīts Nr. 46 (8.nov.)
10.00		Svētdienas skola bērniem	
12.00	Stud. Gailis un Stelmachers	mūz. priekšnes.	
Otrd.,trešd. 19.00		Bībeles stunda	
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.15.nov.			Sv.Rīts Nr.

10.00		Svētdienas skola bērniem	47 (15.nov.)
12.00	Māc.Dr. Mačulāns		
Otrd.,trešd. 19.00		Bībeles stunda	
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.22.nov.			Sv.Rīts Nr. 48 (22.nov.)
10.00		Svētdienas skola bērniem	
12.00	R.Laiviņš		
23.-27.nov.		Evaņģelizācijas nedēļa. Virstemats – Kristus mācekļi	
19.00	E.Rumba u.c. māc.	Ik vakara dievkalpojums	
23.nov.	Runās E.Rumba		
24.nov.	Runās prāvests Meijers		
25.nov.	Runās mazpulku mācītājs A.Lūsis		
26.nov.	Runās māc. A.Krauklis no Ogres		
27.nov.	Runās Baznīcas virsvaldes loceklis māc. A.Treics no Raunas		
Sv.29.nov.			Sv.Rīts Nr. 49 (29.nov.)
10.00		1.adventa svētdiena Svētdienas skola bērniem	
12.00	Māc. Vilāns		
17.00		Sieviešu komitejas sarīkojums	
Otrd.,trešd. 19.00		Bībeles stunda	
Ceturtd. 19.00 Piektd. 19.00		Jaunatnes stunda Lūgšanas stunda	
Sv.6.dec.			Sv.Rīts Nr. 50 (6.dec.)
10.00		2. adventa svētdiena Svētdienas skola bērniem	
12.00	Stud.theol.Šleser jaunkundze	Māsu dievkalpojums	
17.00		Jaunatnes pulciņa sarīkojums ar garīgiem priekšnesumiem (ar ielūgumiem)	
Otrd.,trešd. 19.00		Bībeles stunda	
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	

Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.13.dec.		3. adventa svētdiena	Sv.Rīts Nr. 51 (13.dec.)
12.00	Stud.theol.Stelmacher s	Jaunatnes dievkalpojums	
17.00	Stud.theol. R.Šmits	Jaunatnes dievkalpojums	
Otrd.,trešd. 19.00		Bībeles stunda	
Ceturtd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Aizrādījums. Rīgas draudžu dievkalpojumi 20.dec.- 1.janv. 1937.g. iespiesti atsevišķā lapā. Dabonama reizē ar Sv.R. Maksā 2 sant.			Sv.Rīts Nr. 52 (13.dec.)

Brāļu draudzē

Kalēju iela 8

1937

Dievkalpojuma laiks	Kalpo	Piezīmes	Avots
Sv.10.janv. 12.00	Cand.theol. A.Švalbe	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 2 (6.janv.)
Otrd., trešd.,19.00		Bībeles stnda	
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv. 17.janv. 10.00		Svētdienas skola	Sv.Rīts Nr. 3 (17.janv.)
12.00	Stud. Šmits		
Otrd., trešd.,19.00		Bībeles stunda	
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv. 24.janv. 10.00		Svētdienas skola	Sv.Rīts Nr. 4 (24.janv.)
12.00	Laiviņš un stud. Lībietis		
Otrd., trešd.,19.00		Bībeles stunda	
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv. 31.janv. 10.00		Svētdienas skola	Sv.Rīts Nr. 5 (31.janv.)
12.00	Laiviņš un Dimitrs		
Otrd., trešd.,19.00		Bībeles stunda	
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv. 7.febr. 10.00		Svētdienas skola	Sv.Rīts Nr. 6 (7.febr.)
12.00		Māsu dievkalpojms	
Otrd., trešd.,19.00		Bībeles stunda	
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv. 14.febr. 10.00		Svētdienas skola	Sv.Rīts Nr. 7 (14.febr.)
12.00	Stud.theol. Stelmachers	Jaunatnes dievkalpojums ar deklamācijām un muzikāliem priekšnes.	
Otrdien 19.00		Bībeles stunda	
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
17.febr. 12.00	J.A.Šmits	Lūdzamā diena	
19.00		Bībeles stunda	

Sv. 21.febr.			Sv.Rīts Nr. 8 (21.febr.)
10.00		Bērniem	
12.00	Māc. Detlavs		
Otrd., 23.febr.		Akadēmiskās draudzes Bībeles st., sakarā ar evaņģelizāciju Doma baznīcā, nenotiks	
Trešd.24.febr.19.00		Bībeles stunda	
Ceturtdien 19.00 Piektdien 19.00		Jaunatnes stunda Bībeles un lūgšanas stunda brāļiem	
Sv. 28.febr.			Sv.Rīts Nr. 9 (28.febr.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	Laiviņš un stud. Godsons	Veco brāļu dievkalpojums	
17.00		Draudzes vakars ar gaismas bildēm	
Otrd., trešd.,19.00		Bībeles stunda	
Ceturtdien 19.00 Piektdien 19.00		Jaunatnes stunda Lūgšanas stunda	
Sv. 7.marts			Sv.Rīts Nr. 10 (7.marts)
10.00		Svētdienas skola	
12.00		Māsu dievkalpojums	
Otrd., trešd.,19.00		Bībeles stunda	
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv. 14.marts			Sv.Rīts Nr. 11 (14.marts)
10.00		Bērnu dievvārdi	
12.00	Stud.theol.Plaskovickis		
Piektdien 19.00		Brāļu lūgšanas un Bībeles stunda	
Sv. 28.marts 12.00	R.Laiviņš	1.Lieldienas	Sv.Rīts Nr. 12 (21.marts)
29.marts 12.00	J.A.Šmits	2.Lieldienas	
12.00			
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv. 4.apr.			Sv.Rīts Nr. 14 (4.apr.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	Cand.theol. Osis jaunkundze	Māsu dievkalpojums	
Ceturtdien 19.00 Piektdien 19.00		Jaunatnes stunda Lūgšanas stunda	
Sv. 11.apr.			Sv.Rīts Nr. 15
10.00		Svētdienas skola	

12.00	Stud.theol. Stelmachers un Sēnols	Jaunatnes dievkalpojums: muzik.vakars, priekšnes.	(11.apr.)
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv. 18.apr.			Sv.Rīts Nr.
10.00		Svētdienas skola	16
12.00	Šmits		(18.apr.)
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv. 25.apr.			Sv.Rīts Nr.
10.00		Svētdienas skola	17
12.00	Māc.Dr.Mačulāns		(25.apr.)
Otrd.19.00		Bībeles stunda	
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv. 2.maijs			Sv.Rīts Nr.
10.00		Svētdienas skola	18
12.00		Māsu dievkalpojums	(2.maijs)
Otrd.19.00		Bībeles stunda	
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv. 9.maijs 12.00	Stud.theol. Alsters	Ģimenes dievkalpojums „Mātes dienā”	Sv.Rīts Nr.
17.00		„Māte un bērns” svētdienas skolas slēguma dievkalpojums	19
Otrd.19.00		Bībeles stunda	(9.maijs)
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sestd. 15.maijs 19.00	Māc. Rumba	Valsts vienības svētki	Sv.Rīts Nr.
Sv.16.maijs 12.00	R.Laiviņš	Vasaras svētki	20
P.17.maijs 12.00	J.A.Šmits	Vasaras svētki	(maijs)
O.18.maijs			
10.00	Arhibīskaps Grīnbergs	Konferences atklāšanas dievkalpojums	
18.00	Prof. Maldonis	Konferences slēguma dievkalpojums	
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.23.maijs 12.00	J.A.Šmits un Baznīcas virsvaldes loceklis Briedis		Sv.Rīts Nr.
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	21 (23.maijs)

Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.30.maijs 12.00	Laiviņš, Dimitrs un Spale		Sv.Rīts Nr. 22
19.00	Māc. Rumba un Bilzēns	Kristus draudzes vakars	(30.maijs)
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.6.jūn. 12.00		Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 23
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	(6.jūn.)
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.13.jūn. 12.00	Neredzīgais komponists Gruzīņš un stud.theol. Kļaviņš	Jaunatnes dievkalpojums, muzikāli priekšnes.	Sv.Rīts Nr. 24 (13.jūn.)
Ceturtdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.20.jūn. 12.00	J.A.Šmits		Sv.Rīts Nr. 25
24.jūn. 10.00	Māc.Rumba	Jāņu diena	(20.jūn.)
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.27.jūn. 12.00	Spalle	Veco brāļu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 26
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	(27.jūn.)
Sv.4.jūl. 12.00		Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 27
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	(4.jūl.)
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sv.11.jūl. 12.00	J.A.Šmits	Jaunatnes dievkalpojums ar muzikāliem priekšnes.	Sv.Rīts Nr. 28 (11.jūl.)
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv.18.jūl. 12.00	Stud.theol. Grasmanis un J.A.Šmits		Sv.Rīts Nr. 29
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	(18.jūl.)
Sv.25.jūl. 12.00	Māc. V.Osis		Sv.Rīts Nr. 30
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	(25.jūl.)
Sv.1.aug. 12.00		Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 31
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	(1.aug.)
Sv.8.aug. 12.00		Jaunatnes dievkalpojums ar muzikāliem priekšnes.	Sv.Rīts Nr. 32 (8.aug.)
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv.15.aug. 12.00	J.A.Šmits		Sv.Rīts Nr. 33 (15.aug.)
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv.22.aug. 12.00		Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.

Ceturtdien 19.00		Jaunatnei	34 (22.aug.)
Sv.29.aug. 12.00	Laiviņš	Dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 35 (29.aug.)
Ceturtdien 19.00		Jaunatnei	
Sv.5.sept. 12.00	Cand.theol. J.Osis	Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 36 (5.sept.)
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv.12.sept. 12.00		Jaunatnes dievkalpojums ar muzikāliem priekšnes.	Sv.Rīts Nr. 37 (12.sept.)
Ceturtdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv. 19.sept. 10.00		Svētdienas skola sākums	Sv.Rīts Nr. 38 (19.sept.)
12.00	J.A. Šmits	koris	
Sestdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv. 26.sept. 10.00		Svētdienas skola	Sv.Rīts Nr. 39 (26.sept.)
12.00	Laiviņš un Dimitrs	Mūz.piekšnes.	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sestdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv. 3.okt. 10.00		Svētdienas skola	Sv.Rīts Nr. 40 (3.okt.)
12.00	Cand.theol. M.Priedulāja	Māsu dievkalpojums un Pļaujas svētki	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sestdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv. 10.okt. 10.00		Svētdienas skola	Sv.Rīts Nr. 41 (10.okt.)
12.00	Stud.theol. Stelmachers	Jaunatnes dievkalpojums ar muzikāliem priekšnes. un deklamācijām	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sestdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv. 17.okt. 10.00		Svētdienas skola	Sv.Rīts Nr. 42 (17.okt.)
12.00	Laiviņš		
Otrd.19.00	Māc. Bilzens un J.Šmits	Bībeles stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sestdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv. 24.okt. 10.00		Svētdienas skola	Sv.Rīts Nr. 43 (24.okt.)
12.00	Māc.Dr. Mačulāns		

Otrd.19.00	Māc. Bilzens un J.Šmits	Bībeles stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sestdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv. 31.okt.			Sv.Rīts Nr. 44 (31.okt.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	Māc.Vilāns	Ticības atjaunošanas diena	
Otrd.19.00	Māc. Bilzens un J.Šmits	Bībeles stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sestdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv. 7.nov.			Sv.Rīts Nr. 45 (7.nov.)
10.00		Bērniem	
12.00	Māc. Abakuks	Māsu dievkalpojums	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sestdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv.14.nov.			Sv.Rīts Nr. 46 (14.nov.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	Stud.theol. Stelmachers un neredzīgais komponists Gruziņš	Jaunatnes dievkalpojums, muzikāli priekšnes.	
Otrd.19.00		Bībeles stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sestdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv.21.nov.			Sv.Rīts Nr. 47 (21.nov.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	Šmits	Mirušo piemiņas diena	
Otrd.19.00		Bībeles stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sestdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv.28.nov.			Sv.Rīts Nr. 48 (28.nov.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	R.Laiviņš un māc. Špekmanis	1.advente Divkalp. ar mūzikas priekšnes.	
Otrd.19.00		Bībeles stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sestdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv. 5.dec.			Sv.Rīts Nr. 49 (5.dec.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00		2. advente Māsu dievkalpojums	
Otrd.19.00		Bībeles stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sestdien 19.00		Jaunatnes stunda	

Sv.12.dec.			Sv.Rīts Nr. 50 (12.dec.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00		3. advente Jaunatnei	
Otrd.19.00		Bībeles stunda	
Piektdien 19.00		Lūgšanas stunda	
Sestdien 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv. 19.dec.			Sv.Rīts Nr. 51 (19.dec.)
12.00	Māc. Feldmanis	4. advente	
14.00		Svētdienas skolas eglīte	
Otrd.19.00		Bībeles stunda	
25.dec. 12.00	Māc. Dr.Mačulāns	1. Ziemassvētki	Sv.Rīts Nr. 52 (25.dec.)
26.dec. 12.00	R.Laiviņš un Pilsoņu Jēkabs	2. Ziemassvētki	
Otrd.19.00		Bībeles stunda	

Dievkalpojumi
Brāļu draudzē
Kalēju iela 8
1938

Dievkalpojuma laiks	Kalpo	Piezīmes	Avots
1.janv. 12.00	Šmits	Jauna gada diena	Sv.Rīts Nr.1 (1.janv.)
Sv.2.janv. 12.00	Cand.theol. Priedulāja		
6.janv. 12.00		Zvaigznes diena	
Sv.9.janv. 12.00	J.A.Šmits un neredzīgais komponists Gruziņš		Sv.Rīts Nr.2 (9.janv.)
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Sv.16.janv. 10.00			Sv.Rīts Nr.3 (9.janv.)
12.00	Laiviņš un Spalle	Svētdienas skola	
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Sestd. 19.00		Jaunatnei	
Sv.23.janv. 10.00			
12.00	Zviedru misionāre Holmsen, māc. Rumba un Feldmanis	Ārmisijas dievkalpojums, koris	
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Sestd. 19.00		Jaunatnei	
Sv.30.janv. 10.00			Sv.Rīts Nr.5 (30.janv.)
12.00	Māc.Vilāns un R.Dievkociņš-Laiviņš		
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv.6.febr. 10.00			
12.00		Māsu dievkalpojums	
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv.13.febr. 10.00			Sv.Rīts Nr.7 (13.febr.)

12.00	Stud.theol.Stelmachers , neredzīgais brālis Slaidiņš	Jaunatnes dievkalpojums, mūz.priekšnes.	
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Sestd. 19.00		Jaunatnei	
Sv.20.febr.			Sv.Rīts Nr.8 (20.febr.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	J.A.Šmits un V.Mīļais	koris	
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv.27.febr.			Sv.Rīts Nr.9 (27.febr.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	Dievkociņš (Laivņš) stud.theol. Pīpe	solo dziesmas	
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv.6.marts			Sv.Rīts Nr.10 (6.marts.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	Cand.theol. Priedulāja	Māsu dievkalpojums, priekšnes.	
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Vakara lūgšanas stunda	
Sestd. 19.00		Jaunatnei	
Sv.13.marts.			Sv.Rīts Nr.11 (13.marts.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	Māc. Feldmanis un stud.theol. Stelmachers	Jaunatnes dievkalpojums ar priekšnesumiem	
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Lūgšanas stunda	
Sestd. 19.00		Jaunatnei	
Sv.20.marts.			Sv.Rīts Nr.12 (20.marts.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	Šmits		
Otrd. 19.00		Vakara bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Vakara lūgšanas stunda	
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv.27.marts.			Sv.Rīts Nr.13 (27.marts.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	Laiviņš un stud. theol. Pečaks		
Otrd. 19.00		Vakara bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Vakara lūgšanas stunda	

Sestd. 19.00		Vakars jaunatnei	
Sv.3.apr.			Sv.Rīts Nr.14 (3.apr.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	Dr. Mačulāns	Māsu dievkalpojums ar priekšnes.	
Otrd. 19.00		Vakara bībeles stunda	
Piektd. 19.00		Vakara lūgšanas stunda	
Sestd. 19.00		Jaunatnei	
Sv.10.apr. 12.00	Māc. Vilāns un stud.theol. Kalvāns	Pūpolu svētdiena Jaunatnes dievkalpojums ar priekšnesumiem	Sv.Rīts Nr.15 (10.apr.)
Otrd. 19.00		Vakara bībeles stunda	
Sestd. 19.00		Jaunatnei	
15.apr. 12.00	Šmits, Laiviņš	Lielā piektdiena priekšnesumi	
Sv.17.apr. 12.00		1.Lieldienas svētki ar priekšnes. un kori	Sv.Rīts Nr.16 (17.apr.)
18.apr. 12.00	Šmits un Dimitrs	2.Lieldienas svētki	
Sv.24.apr.			Sv.Rīts Nr.17 (24.apr.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	Laiviņš un Dimitrs		
Otrd. 19.00		Bībeles stunda	
Sestd. 19.00		Jaunatnei	
Sv.1.maijs			Sv.Rīts Nr.18 (1.maijs)
10.00		Svētdienas skola	
12.00		Māsu dievkalpojums	
Otrd. 19.00		Vakara bībeles stunda	
Sestd. 19.00		Jaunatnei	
Sv.8.maijs	Neredzīgis Gruziņš, stud.theol. Kalvāns, Laiviņš, māsa Butenieks	Ģimenes svētki ar priekšnesumiem	Sv.Rīts Nr.19 (8.maijs)
Otrd. 19.00		Vakara bībeles stunda	
Sestd. 19.00		Vakars jaunatnei	
Sv.15.maijs			Sv.Rīts Nr.20 (15.maijs)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	Šmits	Latvijas atjaunošanas diena, koris	
Sestd. 19.00		Vakars jaunatnei	
Sv.22.maijs			Sv.Rīts Nr.21
12.00	Laiviņš, Spalle		

17.00	māc. Vilāns, stud.theol Kalvāns	Neredz. komponista Gruziņa dziesmu vakars,	(22.maijs)
Sv.29.maijs 12.00	Māc. Vilāns		Sv.Rīts Nr.22
Sestd. 19.00		Jaunatnei	(29.maijs)
Sv. 5.jūn. 12.00		1.Vasaras svētki Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.23
6.jūn. 12.00		2.Vasaras svētki Vietējie brāji	(5.jūn.)
Sv.12.jūn. 12.00	Māc. Vilāns	Jaunatnes dievkalp. ar priekšnes.	Sv.Rīts Nr.24
Sestd. 19.00		Jaunatnes st.	(12.jūn.)
Sv.19.jūn. 12.00	J.A.Šmits un R.Laiviņš		Sv.Rīts Nr.25 (19.jūn.)
Sv.26.jūn. 12.00	Prof.theol. Rezevskis		Sv.Rīts Nr.26
Sestd. 19.00		Jaunatnes st.	(26.jūn.)
			Sv.Rīts Nr.27 (3.jūl.)
Sv.10.jūl. 12.00	Cand.theol. J.Osis	Jaunatnes dievkalp.	Sv.Rīts Nr.28 (10.jūl.)
Sv.17.jūl. 12.00	Šmits		Sv.Rīts Nr.29
Sestd. 19.00		Vakars jaunatnei	(17.jūl.)
Sv.24.jūl. 12.00		Vecie brāji	Sv.Rīts Nr.30
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	(24.jūl.)
Sv.31.jūl. 12.00	Šmits		Sv.Rīts Nr.31
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	(31.jūl.)
Sv.7.aug. 12.00		Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.32
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	(7.aug.)
Sv.14.aug. 12.00		Divkalp. jaunatnei ar piekšnes.	Sv.Rīts Nr.33
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	(14.aug.)
Sv.21.aug. 12.00		Vietējie brāji	Sv.Rīts Nr.34
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	(21.aug.)
Sv.28.aug. 12.00	Vilāns un stud.theol. Kalvāns		Sv.Rīts Nr.35
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	(28.aug.)
Sv.4.sept. 12.00		Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.36

Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	(4.sept.)
Sv.11.sept. 12.00	Māc. Vilāns	Jaunatnes dievkalp., priekšnes.	Sv.Rīts Nr.37
Sestd. 19.00		Vakars jaunatnei	(11.sept.)
Sv.18.sept. 12.00	Šmits		Sv.Rīts Nr.38
Sestd. 19.00		Vakars jaunatnei	(18.sept.)
Sv.25.sept. 12.00	Laiviņš un stud.theol. Kalvāns		Sv.Rīts Nr.39
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	(24.sept.)
Sv.2.okt. 12.00		Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	Nr.40(2.okt.)
Sv.9.okt. 12.00	Laiviņš, Dimitrs, stud.theol. Kalvāns	Dziesmu lpp.	Sv.Rīts Nr.41
Sestd. 19.00		Vakars jaunatnei	(9.okt.)
Sv.16.okt. 12.00	Māc. Veinbegs no Alojas		Sv.Rīts Nr.42
			(16.okt.)
Sv.23.okt. 12.00	Laiviņš un Dimitrs		Sv.Rīts Nr.43
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	(23.okt.)
Sv.30.okt. 12.00	Laiviņš, Dimitrs un Bīdermans		Sv.Rīts Nr.44
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	(30.okt.)
Sv.6.nov. 12.00	Laiviņš, Dimitrs un Bīdermans		Sv.Rīts Nr.45
Sestd. 19.00		Vakars jaunatnei	(6.nov.)
10.00		Svētdienas skolas atklāšana, be rnu pieteikšana	
12.00	Theol.cand. Osis	Māsu dievkalpojums	
Sv.13.nov.			Sv.Rīts
10.00		Svētdienas skola	Nr.46
12.00	Cand.phil. Lejasmeijers, stud.theol. Kalvāns	Jaunatnes dievkalpojums ar priekšnesumiem	(13.nov.)
Sestd. 19.00		Jaunatnei	
Sv.20.nov. 12.00	Paegle, Šmits	Mirušo pieminēšanas diena koris, dz.lap.	Sv.Rīts Nr.47
14.00		Svētdienas skola	(20.nov.)
Sestd. 19.00		Jaunatnes svētbrīdis	
Sv.27.nov. 12.00	Laiviņš, Bīdermans	1.advente	Sv.Rīts Nr.48
14.00		Svētdienas skola	(27.nov.)
Sestd. 19.00		Vakara svētbrīdis jaunatnei	

Sv.4.dec.		2.advente	Sv.Rīts Nr.49 (4.dec.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00		Māsu stunda	
Sestd. 19.00		Vakars jaunatnei	
Sv.11.dec.		3.advente	Sv.Rīts Nr.50 (11.dec.)
10.00		Svētdienas skola	
12.00	Pakalns, Kalvāns	Jaunātnes priekšnes.,koris	
Sestd. 19.00		Bībeles stunda	
Sv.18.dec.	Māc. Vilāns, dir. Šmits	koris	Sv.Rīts Nr.51 (18.dec.)
12.00			
Sestd. 19.00		Vakars jaunatnei	
25.dec. 12.00	Dr.Mačulans, Bīdermans	1.Ziemassvētki	Sv.Rīts Nr.52 (25.dec.)
26.dec. 12.00	Šmits, Kalvāns	2.Ziemassvētki	
27.dec. 17.00		Brāļu saimes eglītes vakars bērniem	

Dievkalpojumi
Brāļu draudzē
Kalēju iela 8
1939

Dievkalpojuma laiks	Kalpo	Piezīmes	Avots
1.janv. 12.00		Jaunā gada diena Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 1 (1.janv.)
6. janv. 12.00	Laiviņš, Bīdermans	Zvaigznes dienas dievkalpojums	Sv.Rīts Nr. 2 (8.janv.)
Sv.15.janv. 12.30	Māc. Rumba, stud.theol. Kalvāns	Jaunatnes gada svētki. Koris, priekšnes., dz.lap.	Sv.Rīts Nr. 3 (15.janv.)
Sv.22.janv. 10.00		Svētd. skola	Sv.Rīts Nr.4 (22.janv)
12.00	Šmits u.c.		
Sestd. 19.00		Jaunatnes stunda	
Sv. 29.janv.12.00	Pilsoņu Jēkabs, Laiviņš		Sv.Rīts Nr. 5 (29.janv.)
?		Svētd. skola	
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	
_____			Sv.Rīts Nr. 6 (5.febr.)
Sv.12.febr. 10.00		Svētd. skola	Sv.Rīts Nr. 7 (12.febr.)
12.00	Vilāns		
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	
Sv.19.febr. 10.00		Svētd. skola	Sv.Rīts Nr. 8 (19.febr.)
12.00	Stud. theol. Roze un Kalvāns	Priekšnes., koris	
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	
Sv. 26.febr. 10.00		Svētd. skola	Sv.Rīts Nr. 9 (26.febr.)
12.00		Vecie brāļi	

Sestd. 19.00			
1.marts 12.00	Brāji Breikši un stud. Kalvāns	Lielā lūdzamā diena	
Sv.5. marts			Sv.Rīts Nr. 10. (5.marts.)
10.00		Svētd. skola	
12.30	Māc. Rumba, stud.theol. J.Osis		
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	
Sv. 12.marts			Sv.Rīts Nr.11 (12.marts)
10.00		Svētd. skola	
12.00	Māc. Kasars, dir.Šmits	priekšnes.	
Sestd.* 19.00			
Sv.12.marts			Sv.Rīts Nr.12 (19.marts)
10.00		Svētd. skola	
12.00	Stud.theol. Bērziņš un Kalvāns	Priekšnes., dziesm.lap.	
Sestd. 19.00		Svētvakars	
Sv.26.martā.			Sv.Rīts Nr.13 (26.marts)
10.00		Svētd. skola	
Sestd. 19.00		12 vecie brāji	
Sv.17.00	Māc. Rumba	Ar māksl. dziesmām un muzik. priekšnes.	
Sv.2.apr. 12.30	Kand.theol. M.Priedulāja	Pūpolu svētd. Māsu divkalp.ar priekšes.	Sv.Rīts Nr.14 (2.apr.)
Sestd. 19.00		Svētvakars	
7.apr. 12.00	Šmits, Kalvāns	Lielā Piktdiena koris, priekšnes.	
9.apr. 12.00	Šmits, Kalvāns	1.Lieldienu svētki Koris, jauniešu priekšnes.	Sv.Rīts Nr.15 (9.apr.)
10.apr. 12.00		2.Lieldienu svētki Veco brāļu stunda	
Sv.16.apr.			Sv.Rīts Nr.16 (16.apr.)
10.00		Svētd. skola bērniem	
12.00	Šmits, māc. Spekmanis		
Sestd. 19.00		Svētvakara stunda	
Sv.23.apr.			Sv.Rīts Nr.17 (23.apr.)
10.00		Svētd. skola bērniem	
12.00	Laiviņš, Pilsoņu Jēkabs un vecie brāji		
Sestd. 19.00		Svētvakars	
Sv.30.apr.			Sv.Rīts Nr.18

10.00		Svētd. skola bērniem	(30.apr.)
12.00	māc. Ķerģis, br. Šmits		
Sestd. 19.00		Svētvakars	
Sv.7.maijs			Sv.Rīts Nr.19 (7.maijs)
12.30	Prof. Maldonis	Ģimenes d. dievkalp. koris, priekšnes.	
Sestd.19.00			
Sv.14.maijs 12.00	Māc. Vilāns		Sv.Rīts Nr.20 (14.maijs)
Sestd. 19.00		Svētvakars	
15.maijs 12.00	Br.Laiviņš, stud.Dzeguze	Valsts vienības svētki	
18.maijs 12.00	Dr.Mačulāns, priekšn.	Debesbraukšanas diena	
Sv.21.maijs 12.00	Brāļi Laiviņš un Brikšs		Sv.Rīts Nr.21 (21.maijs)
Sestd. 19.00		Svētvakars	
Sv.28.maijs 12.00	māc. Ķerģis	1.Vasaras svētki	Sv.Rīts Nr.22 (28.maijs)
29. maijs 12.00	māc. Vilāns	2. Vasaras svētki	
Sv.4.jūnijs 12.00		Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.23 (11 (4.)jūnijs))
Sestd. 19.00		Svētvakars	
Sv.11 jūn. 12.00	māc. Feldmanis		Sv.Rīts Nr.24 (11.jūnijs)
Sestd. 19.00		Svētvakars	
Sv.18.jūn. 12.00	br. Šmits		Sv.Rīts Nr.25 (18.jūnijs)
Sestd. 19.00		Svētvakars	
Sv.25.jūn. 12.00		Vecie brāļi	Sv.Rīts Nr.26 (25.jūnijs)
Sv.2.jūl. 12.00		Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.27 (2.jūlijs)
Sestd. 19.00		Svētvakars	
Sv.9.jūl. 12.00	stud.theol. Roze	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.28 (9.jūlijs)
Sestd. 19.00		Vakara lūgšanu stunda	
Sv.16.jūl. 12.00			Sv.Rīts Nr.29 (16.jūlijs)
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	
Sv.23.jūl. 12.00		Veco brāļu stund	Sv.Rīts Nr.30 (23.jūl.)
Sv.30.jūl. 12.00			Sv.Rīts Nr.31 (30.jūlijs)
Sestd. 19.00		Vakara lūgšanu stunda	
Sv.6.aug. 12.00		Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.32 (6.aug.)
Sestd. 19.00		Lūgšanas svētbrīdis	

Sv.12.aug. 12.00			Sv.Rīts Nr.33 (13.aug.)
Sestd. 19.00		Lūgšanas svētbrīdis	
Sv.20.aug. 14.00			Sv.Rīts Nr.34 (20.aug.)
Sestd. 19.00		Lūgšanas svētbrīdis	
Sv.27.aug. 12.00			Sv.Rīts Nr.35 (27.aug.)
Sestd. 19.00		Lūgšanu stunda	
Sv.3.sept. 12.00		Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.36 (3.sept.)
Sestd. 19.00		Lūgšanu stunda	
Sv.10.sept. 12.00	stud.theol. Plaskovickis		Sv.Rīts Nr.37 (10.sept.)
Sestd. 19.00		Lūgšanu stunda	
			Sv.Rīts Nr.38 (17.sept.)
Sv.24.sept. 12.00		Veco brāļu st.	Sv.Rīts Nr.39 (24.sept.)
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	
Sv.1.okt. 12.00	stud.theol. Kļaviņš	Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.40 (1.okt.)
Sestd. 19.00		Jaunatnei	
Sv.8.okt. 12.00		Kopēji Brāļu dr.saimes pateicības un ērģeļu 100 g. atceres svētki	Sv.Rīts Nr.41 (8.okt.)
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	
Sv.15.okt. 12.00	tētiņš J.Šmits, stud.theol. Plaskovickis		Sv.Rīts Nr.42 (15.okt.)
14.00		Svētdienas skolas atklāšana	
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	
Sv.22.okt. 12.00		Veco brāļu stunda	Sv.Rīts Nr.43 (22.okt.)
14.00		Svētdienas skola	
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	
Sv.29.okt. 12.00	Laiviņš		Sv.Rīts Nr.44 (29.okt.)
14.00		Svētdienas skola	
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	
31.okt. 12.00	Šmits, Kalvāns	Ticības atjaunošanas svētki	
Sv.4.okt. 12.00		Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.45 (5.nov.)
14.00		Svētdienas skola	
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	

Sv.12.nov. 12.00	Māc. Vilāns un Kalvans		Sv.Rīts Nr.46 (12.nov.)
14.00		Svētdienas skola	
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	
18.nov. 12.00	Laiviņš	Valsts dibināšanas svētkos	Sv.Rīts Nr.47 (18.nov.)
Sv.19.nov.12.00	cand.theol. Priedulāja		
14.00		Svētdienas skola	
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	
Sv.25.nov. 12.00		Veco brāļu stunda	Sv.Rīts Nr.48 (26.nov.)
14.00		Svētdienas skola	
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	
Sv.3.dec. 12.00	cand.theol. V.Šlesere	1. advente	Sv.Rīts Nr.49 (3.dec.)
14.00		Svētdienas skola	
Sestd. 19.00		Svētbrīdis	
Sv.10.dec. 12.00	H.Osis, Kalvāns	2.advente priekšnes.	Sv.Rīts Nr.50 (10.dec.)
14.00		bērniem	
Sestd. 19.00		Sētvakars	
Sv.17.dec. 12.00	Šmits	3.advente	Sv.Rīts Nr.51 (17.dec.)
14.00		Svētdienas skola	
Sestd. 19.00		Sētvakars	
Sv.24.dec. 12.00	Laiviņš	4.adventa svētdiena	Sv.Rīts Nr.52 (25.dec.)
25.dec. 12.00	Šmits	1.Ziemassvēki. Priekšnesumi	
26.dec. 14.00	Plaskovickis, Dimitris	2.Ziemassvētki Bērnu eglīte	

Dievkalpojumi
Brāļu draudzē
Kalēju iela 8
1940

Dievkalpojuma laiks	Kalpo	Piezīmes	Avots
_____			Sv.Rīts Nr.1 (1.janv.)
Sv.7.janv. 12.00		Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.2 (7.janv.)
Sestd.19.30		Vakara svētvakara brīdis	
Sv.14.janv. 12.00	Šmits		Sv.Rīts Nr.3 (14.janv.)
14.00		Svētdienas skola	
Sestd.19.30		Svētbrīdis	
Sv.21.janv. 12.00	stud. Mūrnieks	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.4 (21.janv.)
14.00		Svētdienas skola	
Sestd.19.00		Svētbrīdis	
Sv.28.janv. 12.00	Šmits	Draudzīgā aicinājuma dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.5 (28.janv.)
14.00		Svētdienas skola	
Sestd.19.00		Svētbrīdis	
Sv.4.febr. 12.00		Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.6 (4.febr.)
14.00		Svētdienas skola	
Sestd.19.00		Svētbrīdis	
Sv.11.febr. 12.00	tētiņš Šmits		Sv.Rīts Nr.7 (11.febr.)
14.00		Svētdienas skola	
-----	-----	Lielā lūdzamā diena	

			Sv.Rīts Nr.8 (18.febr.)	
Sv.25.febr. 12.00	Šmits un Dimitrs		Sv.Rīts Nr.9 (25.febr.)	
14.00		Svētdienas skola		
Sestd.19.30		Svētbrīdis		
Sv.2.marts 12.00		Māsu dievkalpojums, rakstn. Pilsoņu Jēkabs	Sv.Rīts Nr.10 (3.marts.)	
14.00		Svētdienas skola		
Sestd.19.30		Svētbrīdis		
Sv.10.marts 12.00	Māc. Prof. Rumba	Jaunatnes dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.11 (10.marts.)	
14.00		Svētdienas skola		
Sestd.19.30		Svētbrīdis		
Sv.17.marts 12.00	Dr.Mačulāns	Pūpolu svētdiena	Sv.Rīts Nr.12 (17.marts.)	
14.00		Svētdienas skola		
22.marts 12.00		Lielā Piektdiena		
_____		I Lieldienas II Lieldienas	Sv.Rīts Nr.13 (24.marts.)	
Sv.31.marts 12.00		Vecajiem brāļiem un māsām	Sv.Rīts Nr.14 (31.marts.)	
14.00		Svētdienas skola		
Sestd.19.00		Lūgšanas brīdis		
Sv.7.apr. 12.00		Māsu dievkalpojums,	Sv.Rīts Nr.15 (7.apr.)	
14.00		Svētdienas skola		
18.00		Kristus dr. vakars		
Sestd.19.30		Svētbrīdis		
Sv.14.apr. 12.00	Māc. Kasars un Bazn.ģimn. audz. Amols	Jaunatnes dievkalpojums, priekšnes.	Sv.Rīts Nr.16 (14.apr.)	
14.00		Svētdienas skola		
Sestd.19.30		Svētbrīdis		
Sv.21.apr. 12.00	Šmits un Breikšs		Sv.Rīts Nr.17 (21.apr.)	
14.00		Svētdienas skola		
Sestd.19.00		Svētbrīdis		
Sv.28.apr. 12.00		Veco brāļu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.18 (28.apr.)	
2.maijs 12.00		Šmits un Breikšs		Debesbraukšanas diena
18.00				Kristus dr., Āmisijas vakars ar gaismas bildēm
5.maijs 12.00	Māc. Teriņš	Ģimenes dienas dievkalpojums, priekšnesumi	Sv.Rīts Nr.19 (5.maijs)	

Sv.12.maijs 12.00	Stud.theol. Prauliņš	1.Vasaras svētki Jaunatnes svētku dievk.	Sv.Rīts Nr.20/21 (12.maijs)
13.maijs 12.00		2.Vasaras svētki Vietējie brāļi	
Sv.26.maijs 12.00		Veco brāļu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.22 (26.maijs)
18.00		Kristus dr. siev.kom. v.	
Sv.2.jūn. 12.00		Māsu dievkalpojums ar priekšnes.	Sv.Rīts Nr.23 (2.jūn.)
Sv.9.jūn. 12.00	Māc. Gustiņš un stud. Kļaviņš	Jaunatnes dievkalpojums ar priekšnes.	Sv.Rīts Nr.24 (9.jūn.)
Sv.16.jūn. 12.00		Parastais dievk.	Sv.Rīts Nr.25 (16.jūn.)
Sv.22.jūn. 12.00	Šmits un citi	Veco brāļu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.26. (23.jūn.)
Sv.29.jūn. 12.00		Veco brāļu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.27 (30.jūn.)
Sv.7.jūl. 12.00 18.00	A.Pancere	Māsu dievkalpojums Garīga sapulce ar māc. Birģeli no Lutera baznīcas, virspriesteri Namnieku no pareizticīgiem, superint. Timberi no metodistiem, māc. Korpu no baptistiem un J.A.Šmitu no Brāļu draudzes. Apcerējuma pamata tēma: „ <u>Kas nes laimi un kas nes nelaimi tautu dzīvē?</u> ” Muzikas priekšnesumi. Dziesmu lapiņas. Visi ielūgti	Sv.Rīts Nr.28 (7.jūl.)
Sv.14.jūl. 12.00	Br.Breikšs		
Sv.20.jūl. 12.00	Šmis		Sv.Rīts Nr.30 (21.jūl.)
Sv.28.jūl. 12.00	Breikšs un Dimitris	Veco brāļu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.31 (28.jūl.)
Sv.4.aug. 12.00		Māsu dievkalpojums	Sv.Rīts Nr.32

18.00		<p>Garīga sapulce ar māc. Birģeli no Lutera baznīcas, virspriesteri Namnieku no pareizticīgiem, superintend. Timberi no metodistiem, māc. Korpu no baptistiem un Šmitu no Brāļu draudzes. Apcerējuma pamattēma: „<u>Kā tautai atbrīvoties no launuma važām?</u>” Muzikas priekšnesumi., dziesmu lapiņas. Visi ielūgti.</p>	(4.aug.)
Sv.11.aug. 12.00	Šmits un citi brāļi		Sv.Rīts Nr.33 (11.aug.)